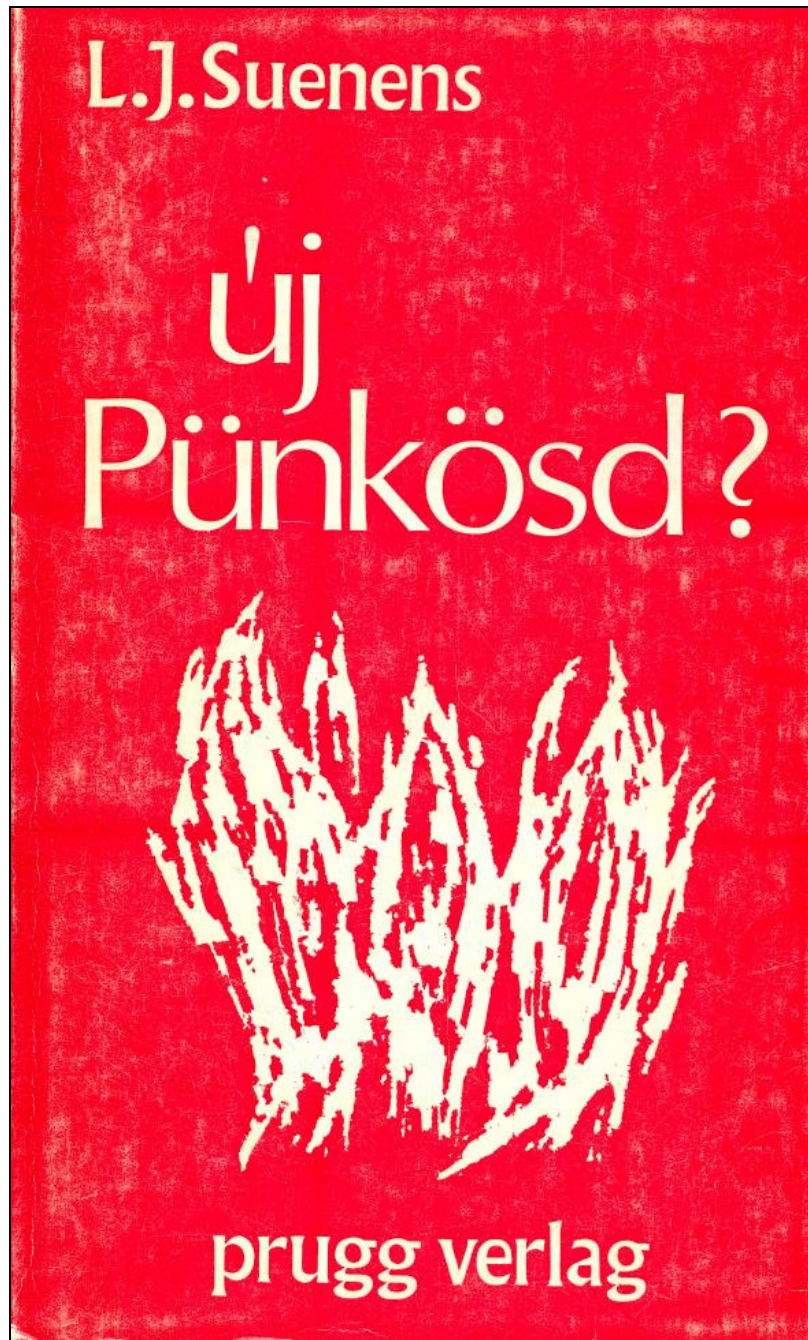

Leo Jozef Suenens Új Pünkösöd?

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Leo Jozef Suenens
Új Pünkösöd?

A francia eredeti címe és kiadója:
Une nouvelle Pentecôte? Desclée de Brouwer. Paris 1974

Fordította Szántó István

Egyházi jóváhagyással

„Szentlélek, újítsd meg korunkban csodáidat, mint új Pünkösödöt.”
XXIII. János pápa zsinati imádsága

„Az Egyház legelső szükséglete az, hogy mindig élje a Pünkösödöt.”
VI. Pál

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 1976-ban jelent meg a Prugg Verlag kiadásában. Az elektronikus változat a Jézus Társasága magyarországi tartományfőnökének az engedélyével készült. A könyvet lekipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más szerzői jog a Jézus Társasága Magyarországi Tartományaé.

A könyvet Munka Margit és Bodnár Ágnes vitte számítógépbe.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Előszó.....	5
I. A Szentlélek, az Egyház életető lehelete	8
I. Melyik Egyház?	8
II. Az Egyház két dimenziója.....	9
III. A Lélekre figyelő Egyház	11
II. A karizmatikus élmény az Egyházban	17
I. A Szentlélek mint az ősegyház életető lelke	17
II. A Szentlélek és ajándékainak kiáradása.....	18
III. A karizmatikus élmény a századokon át.....	19
IV. Újjáéledés a Zsinaton.....	20
III. A Szentlélek és a liturgikus megújulás	23
IV. A Szentlélek és Isten megtapasztalása.....	31
I. A fiatalok és az istenélmény	31
II. Kísérleti és tapasztalati jelleg.....	32
III. Hit és tapasztalat	33
IV. Találkozások Istennel	38
V. A Szentlélek egy mai vallási élmény középpontjában.....	42
I. Keletkezés.....	42
II. Tanúságtételek.....	44
III. Kísérlet a tapasztalat elemzésére	45
VI. A tapasztalat jelentése és jelentősége	50
I. Jelenlét és megkülönböztetés.....	50
II. Gyümölcseről ítélni meg a fát	52
III. A tapasztalat jelentése és jelentősége	57
VII. Szentlélek és hiteles kereszténység	62
I. Ki a hiteles keresztény?	62
II. A mai keresztény: eszmény és valóság	65
III. Hitelesebb kereszténység felé	67
VIII. A Szentlélek és az új közösségek.....	72
I. A zsenge Egyház képe: keresztény testvériség.....	72
II. A kereszténység közösségi jellege	74
III. Plébánia és közösség.....	76
IV. Az eleven keresztény közösségek prófétai szerepe	79
V. Két kísérlet	80
IX. A Szentlélek és a világban élő keresztény	83
I. Feszültséggel teli helyzet.....	83
II. Egy elosztatásra váró félreértés.....	85
III. A Szentlélek indításából a világba küldött Úr	85
IV. A Szentlélek indítása alatt a világban élő keresztény	86
X. Szentlélek és ökumenikus reménység.....	92
I. A Szentlélek mint a lelki találkozás központja.....	95
II. A Szentlélek mint a tanbeli találkozás központja.....	97
III. A Szentlélek és az egyházak közti szerves egység	99
XI. A Szentlélek és Mária.....	101

I. Szentlélek vagy Mária?	101
II. Mária a Szentlélek vezetése alatt	104
III. Mária, Anyánk a Lélekben.....	106
XII. A Szentlélek, reményem.....	109
Epilógus	118

Előszó

Divatba jött a pesszimizmus és a defetizmus. Még a keresztények is sötétben látnak. Pedig ez a kereszténység tagadása. Csak az hiteles keresztény, aki a remény embere. Szent Péter megfogalmazása még tovább megy: Krisztus tanítványának minden pillanatban készen kell állnia arra, hogy okát adja, mi élteti benne a reményt (1Pét 3,15). A remény lényünk egyik alkotórésze. Manapság azonban rossz hírben áll; egyesek azzal gyanúsítják, hogy csak nyugtatóul, kibúvóul szolgál, s eltereli a figyelmet az embereket fenyegető égető problémákról.

A kereszténység remény

Ennek ellenére vissza kell adnunk a keresztény remény becsületét, és vissza kell állítanunk méltó helyére. Miért? Elsősorban azért, mert a remény – ma éppúgy, mint tegnap – teológiai erény. Azaz olyan erény, amelynek forrása és támasza maga Isten és csakis ő. A remény kijátssza statisztikáinkat, valószínűségszámításainkat, kilátásainkat. „A ti gondolataitok nem az én gondolataim, és az én utaim nem a ti utaitok, mondja az Úr” (Iz 55,8). A remény Istent szolgálja, „a lehetetlen Urát”, aki „görbe vonalakkal is egyenesen ír”.

Meglepő kerülőkkel Isten mindent úgy irányít, hogy az őt szeretőknek javára váljék (Róm 8,28): a remény a kiszámíthatatlan Isten gyermeke, Istené, aki legyőzi és eszköznek használja az akadályokat.

Azoknak, akik pillanatnyilag tanácstalanul állnak, mert a mai nagy változásokban nem ismerik föl gyerekkoruk vagy talán egyszerűen a tegnapelőtt Egyházát, ez a könyv meg szeretné mutatni, hogy a Szentlélek igenis működik Egyházában, erőteljesen dolgozik azon, hogy új, fiatalos lendületet öntsön bele, és hogy továbbra is Ő marad élő reményünk.

Nagy reményekkel vártuk a meghirdetett Zsinatot. Megnyitásának előestéjén XXIII. János pápa arra kért bennünket, olvassuk el az Apostolok Cselekedeteit, és éljük bele magunkat abba az időbe, amikor az utolsó vacsora termében egybegyűlt tanítványok a Szentlélek befogadására készültek, s „kitartóan imádkoztak egy szívvel, egy lélekkel Máriával, Jézus Krisztus édesanyjával együtt” (Csel 1,14). A pápa arra kérte az Urat, hogy mintegy új Pünkösdként ismételje meg csodáit a mi korunkban.

A Zsinat elérkezett. Felbecsülhetetlen kegyelem ideje volt. Új látóhatárt nyitott meg, és megadta az Egyház megújulásának irányvonalait. A jövőre hagyta azonban azt a feladatot, hogy levonja az alapelveiből folyó összes következtetést.

A zsinati atyák tudatában voltak, hogy a rájuk váró munka meghaladja az emberi teljesítőképességet. Nyíltan megmondták: „A Szentlélek újítja meg, tanítja és vezeti az Egyházat adományaival, s az Evangélium erejével megfiatalítja” (*Lumen gentium* 4). Mérlegelnünk kell ezeket a szavakat. Az embereken, az emberi korlátokon túl a Szentlélekre kell szegeznünk tekintetünket. A jövő történetírója azt mondja majd: a Zsinat kinyitotta az utolsó vacsora termékének néhány ablakát, és besurrant a tavasz első szellője. S minden bizonnal így folytatja: a viharos pünkösdi szél azonban még nem töltötte be a házat, ahol a tanítványok tartózkodtak.

Ne lepődjünk meg azon, hogy VI. Pál pápa megismételte XXIII. János pápa imáját, s arra kérte az Urat, adja meg nekünk az „új Pünkösödöt”. Beszédeiben kitartóan, újra meg újra hívogatta ezt, s azt mondta: a mai Egyháznak elsősorban erre a pünkösdi csodára van szüksége, arra a szélre, arra a tűzre, arra a hatalmas lelki erőre, ami nem más, mint a Szentlélek.

Akármilyen jelentősek is a zsinatok, az Egyház hosszú történetében csak szakaszokat jeleznek. Nem egyforma mélyen hatnak életére. A Szentléleknek más útja-módja is van a

megújításra. Előfordul, hogy az idők folyamán hirtelen, minden előjel nélkül, a kegyelem özönével áraszt el néhány olyan szent működésén keresztül, akik koruk uralkodó alakjai. Ferenc, Domonkos, Sienai Katalin, Ignác, Avilai Teréz – a Szentlélek jelenlétének kirobbanó tanújelei olyan korokban, amikor az Egyház különösen sok nehézséggel küszködött.

Hitünk azt tanítja, hogy a szenvedés az élet csírája. Természetes tehát, hogy az Egyház mai szenvedése ezerszeresen reményt kelt bennünk. Semmi sem duzzad úgy a jövőtől, mint Nagypéntek. Pascal nem félt leírni: „Akkor szép az Egyház sorsa, amikor csak Isten a támasza” (*Gondolatok* 14).

Caffarel atya így fogalmazza meg ugyanezt a gondolatot: „A nagy szorultság ideje Isten órája. Amikor más remény már nincs, az a remény órája ... Amíg valamit érveinkkel tudunk igazolni, addig érveinkre számítunk.” „Ne az érvekre bízunk magunkat – int az író –, hanem az ígéretre, Isten ígéretére ... Valljuk be, hogy el vagyunk veszve, így ajánljuk föl magunkat és dicsérjük az Urat, aki megment.”¹

A jelen arra szólít bennünket, törjünk ki a remény „érveiből”, könnyű optimizmusunkból, túlságosan emberi terveinkből, s remény-szomjúságunkat annak tiszta forrásával, Isten Igéjével oltjuk. Minden jel arra mutat, hogy az Egyház történetének egyik jelentős fordulópontján állunk, amikor a Lélek új mélységekben valósítja meg a halál és a feltámadás misztériumát. Ez az az idő, amikor mély, belső csönddel kell figyelni arra, „mit mond a Lélek az egyházaknak” (Csel 2,29). Úgy tűnik, hogy a struktúrák állandóan szükséges reformjára ösztökél, ugyanakkor pedig a minden szinten lezajló intézményes revízió túl – és éppen annak érdekében – ritka gazdag lelki megújodást vált ki világszerte. Ezek a lapok e lelki megújodás néhány jelét idézik föl, és próbálják fölfedezni a jövő körvonalait.

Teljesen egyetértek Athenagorász pátriárka nemrég elhangzott szavaival:

A világ mai helyzete a szüléshez hasonló. S minden szülésnél ott áll a remény. Amikor a mai helyzetet szemléljük, tele vagyunk véghetetlen keresztény reménnyel és azzal a mély meggyőződéssel, hogy felelősek vagyunk a születendő új világért. Ebben rejlik az Egyház mai feladata: eggyé forrva nyújtsa a keresztény tájékozódás lehetőségét a születendő új világnak. (Avvenire 1961. jan. 12.)

Dan Herr, egy amerikai folyóirat kiadója, egyszer azt kérdezte tőlem egészen váratlanul malines-i látogatása alkalmával: „Miért a remény embere ön ebben a mai zűrzavaros időben?” Válaszom így hangzott: „Mert hiszek a Szentlélekben.” Ekkor arra kért, hogy levélben fejtssem ki részletesebben a válaszom. Meg is tettem. A kiadó úgy vélte, hogy ez a szöveg másoknak is javára válhat, ezért leköszölte folyóirata címlapján (*The Critic* 1970. nov.-dec.) Hadd idézem ezeket a sorokat, amelyek dióhéjban összegezik könyvem mondanivalóját.

Miért a remény embere Ön?

Mert hiszem:

Isten új arcot ölt minden reggel,
és most teremti a világot,
nem valahol az elfelejtett múlt kódében.
Ez készlet minden percben készen állni
a nagy találkozásra.

Mert a váratlan a Gondviselés szabálya.

Ez a kiszámíthatatlan Isten ment meg minket

¹ H. Caffarel: *Il n'en faut pas plus à Dieu: La Chambre Haute* 2. sz. 33-34. Feu Nouveau kiadó, Párizs.

és szabadít meg minden determinizmustól
kijátszva a szociológusok borúlátó jóslatait.
Ez a kiszámíthatatlan Isten szereti gyermekeit, az embereket.
Ez reményem forrása.
A remény embere vagyok: nem emberi érvek,
nem természetes optimizmus
táplálja bennem a reményt,
hanem egyszerűen hiszem, hogy a Szentlélek működik
az Egyházban és a világban,
akár tudunk róla, akár nem.
A remény embere vagyok, mert hiszem:
a Szentlélek mindörökké a Teremtő Szellem,
aki minden reggel új szabadságot, örömet és bizalmat hoz
azoknak, akik befogadják.
A remény embere vagyok, mert tudom:
az Egyház története hosszú,
s tele a Szentlélek csodáival.
Gondoljatok a prófétákra és a szentekre,
akik döntő órákban a kegyelem csodálatos eszközei voltak,
s fénycsóvát vetítettek elénk az útra.
Hiszek a Szentlélek meglepetéseiben.
XXIII. János pápa is egy volt közülük.
A Zsinat is.
Nem számítottunk se az egyikre, se a másikra.
Miért merülne ki éppen most Isten képzelőereje és szeretete?
Remélni kötelesség és nem fényűzés.
A remény nem álmodozás,
ellenkezőleg: eszköz, hogy álmunkat valóra váltsuk.
Boldogok, akik álmodni mernek,
s álmukért kemény pénzzel fizetnek,
hogy testet öltson az emberek életében.

1974 Pünkösdjén

I. A Szentlélek, az Egyház éltető lehelete

Korunk szellemének egyik lényeges jegye, hogy egy üzenetnek olyan mértékben van hitele, amennyire képesnek mutatkozik megnyílni a remény és a jövő felé. W. Kasper

I. Melyik Egyház?

Az „Egyház” kifejezés igen különféle képeket és elgondolásokat rejt magában. Meghatározhatjuk úgy, mint hierarchikus társaságot, Krisztus titokzatos testét, Isten népét, helyi vagy egyetemes közösséget, eszkatológikus közösséget, Krisztus szentségét, a világnak tett szolgálatot. A jelenlegi feszültségek részben onnét származnak, hogy egyesek kizárólagos vagy legalábbis elsődleges előnyben akarják részesíteni a felsorolt modellek valamelyikét. Az igazság összetettebb: maga az Egyház misztérium. Krisztus kifejezhetetlen gazdagsága felé tárul, s ezt egyszerre kell teljes egészében befogadnunk.

Az én fiatalságom idején úgy mutatták be nekünk az Egyházat, mint jogilag tökéletes hierarchikus társaságot, minden velejáró hatalommal. Ez az elgondolás az Egyháznak olyan képét tükrözte, amely erősen a polgári társadalom, ill. a katonaság mintájára alakult ki, lépcsőzetes hierarchiával, eszményinek tekintett egyformasággal és részletekbe menő szigorú fegyelemmel mind a papság, mind a laikusok oldalán, amely még a püspökökre is bürokratikus szolgálatok egész sorát kényszeríti. Szinte hihetetlen, mi mindenre kellett a püspöknek engedélyt kérnie Rómától, egészen odáig, hogy egy szerzetesnő megváltoztathassa végrendeletét, vagy egy beteg pap otthon misézhessek.

De ugyanebben a korszakban az Egyháznak egy másik szemlélete is kibontakozott lassan-lassan szemünk előtt. Nemzedékem tagjai örökre hálásak maradnak egy Dom Marmionnak, Dom Lombért Beauduinnak, Prat és Mersch atyának, hogy csak néhány nevet idézzek. Ők megtanítottak bennünket, hogy újból elolvassuk Szent Pált és felfedezzük az Egyházban az Úr titokzatos testét. XII. Pius a „*Mystici Corporis Christi*” kezdetű körlevélben ragyogóan emelte ki az Egyháznak ezt a túlságosan elfakult oldalát.

A II. Vatikáni Zsinat egyházzszemléletének hangsúlya Isten vándor népén és a világnak tett szolgálaton volt. Amikor a *Lumen Gentium* konstitúció kezdő fejezetében leírja az Egyház misztériumát, gondja van rá, hogy sokféle képet sorakoztasson fel, és így kikerülje, hogy Isten titkát a mi szűk korlátaink közé zárjuk. Azután úgy határozza meg az Egyházat, mint Isten népét a maga teljességében. Ezzel előtérbe állítja a keresztséget, Isten fiainak alapvető egyenlőségét, következésképpen helyesbíti a ma „piramisszerűnek” nevezett elgondolást, hogy a papi szolgálatot az egész együttes szívébe helyezze és szolgálatába állítsa. Így a szemlélet inkább evangéliumi lett, mint jogi, bár semmit sem tagad a hierarchia szerepéből.

Azt hiszem, nekünk latin szertartású katolikusoknak elérkezett az óra, hogy egyházzszemléletünk jobb kiegyensúlyozása érdekében kidomborítsuk a Szentlélek helyét és szerepét. „Nekünk latinoknak”, mondom, mert a keletiek, mind a katolikusok, mind az ortodoxok – e pontban a kettő egyetért – mindig erőteljesen kiemelték. VI. Pál a minap figyelmeztetett ennek szükségére: „A Zsinat krisztológiájára és főleg egyháztanára most a Szentlélek megújult tanulmányozásának és tiszteletének kell következnie, éppen a Zsinat nélkülözhetetlen kiegészítőjeként” (1973. jún. 6-i kihallgatás. *Documentation Catholique* 70. sz. 601).

Bizonyára a zsinati szövegekből is kiemelhetünk sok hivatkozást a Szentlélekre. Ezeket gyakran a keleti atyák sürgetésére vették be, vagy a karizmákról folytatott vita alkalmával.

De még hátra van, hogy az Egyház képébe teljesen beleillesszük „pneumatológikus” dimenzióját, mint a Szentlélekben való közösséget.

Ez annyit jelent, hogy közösen elfogadjuk a Szentlelket eleven valóságnak, az Egyház teremtményének. Ő hozhatja újra létre a veszélyben forgó egységet az intézményes Egyház hívei és az olyan keresztények között, akik szabadságuk érdekében minden szerves köteleket meg akarnak szakítani az Egyházzal. Ellenkezés támadt és mindinkább kiéleződik a „hagyományos” keresztények tömege és a „kontesztálónak” nevezett keresztény kisebbségek között. Előbbiek továbbra is mindenekelőtt látható kifejeződésében látják az Egyházat, mint hierarchikus, liturgikus, teológiai, jogi közösséget. Utóbbiak úgy gondolják el, mint a „kereső” keresztények tömegét, és az Evangéliumot a mában, az élmény és az események oldaláról akarják újraértelmezni, alig vagy egyáltalán nem vonatkoztatva az „intézményes” Egyházra.

Leírásunk kicsit sematikus, hogy így pontosabban meghúzzuk a választóvonalat, amely a gyakorlatban, hála Istennek, határozatlanabb. De nagyjából napról napra inkább ilyen határok bontakoznak ki. Különösen sok fiatal részéről. Ezek nem akarják „bezárni magukat” az intézménybe, és – sajnos – eltávolodnak az Egyháztól, vagy önkéntes csoportokban keresnek támaszt, hogy egymás közt kifejezésre juttassák életeményüket.

Ez az új megoszlás nem csupán a katolikus Egyházat érinti, hanem – a strukturáltság mértékében – fenyegeti és nyugtalanítja minden keresztény hitvallás felelős vezetőit.

Paul Ricoeur, a protestáns hagyományt képviselő filozófus éppen a minap jelentette ki: szerinte ennek az összeütközésnek a megoldása ma a keresztény egyházak egyik legégetőbb problémája. „Nem a legsürgetőbb feladatuk-e – írja – azoknak, akik a keresztény közösség sorsát hordozzák, bármik legyenek is, hogy megőrizzék ennek a létfontosságú konfliktusnak a minőségét, és biztosítsák mindenki számára az élet vérkeringését intézmény és nem-intézmény között? Mert a mai Egyház mind a két oldalon megtalálható. Első kötelességünk, hogy ezt elismerjük és átéljük.” (Idézi a *Le Monde* 1973. júl. 19-i száma.)

Mindinkább egyetértünk abban, hogy korunk Egyházának megoldásra váró nagy problémája a következő: ismét föl kell fedeznie a szükséges kapcsolatot az intézmény és a szabadság között. Nem feltalálnunk kell ezt a kapcsolatot, mert nem emberi csinálmány, nem közmegegyezés terméke. Személyes neve van; úgy hívják: Szentlélek. Hiszen ő természettől fogva „az egység létrehozója”. Ő élteti belülről az egész Egyházat. Ő adja meg szerkezetének egyes szerveit és látható gépezetét is.

Minderre részletesebben rá fogunk mutatni ezeken a lapokon. Ebben a fejezetben elég lesz, ha jelezzük a különféle benső vonatkozásokat „intézmény” és „karizma” között.

II. Az Egyház két dimenziója

Amikor az Egyházzal mint intézménnyel beszélünk, akkor általában, mindennapi értelemben a látható Egyházra célunk, úgy, ahogyan megjelenik szemünk előtt, egész szociológiai sokrétűségében, amelyet a múlttól örökölt és amely nemzetenként más és más. Ez az „establishment” érdeklődik a tömegtájékoztatási eszközöket, ezt állítják felnagyítva a nyilvánosság elé, majd domború, majd homorú lencsén keresztül, de előszeretettel a szenzáció szemszögéből, tehát torzítva. Ilyenkor az Egyház szociológiai oldaláról van szó, amely az esetlegességek minden játékának alá van vetve. Pillanatnyi politikai elveiknek megfelelően a politikusok vagy újságírók értékelik vagy nem értékelik. Mert szerintük az Egyháznak a társadalmi hatalom és konformizmus szövetségének kell lennie.

A hívő számára az Egyház más rendbe tartozó valóság: lényege szerint, feloldhatatlan egységben látható és láthatatlan misztérium, közvetítő Jézus között és köztünk. Megbízata,

hogy jelenné tegye Evangéliumát, és fordítsa le minden nemzedék nyelvére. Az Evangéliumnak ez az egyháza emberekből áll, tehát ki van szolgáltatva az emberi gyöngeség minden kockázatának; de a Szentlélek élteti, hatalmába öltözteti, és biztosítja hűségéről.

Más az Egyház teológiai struktúrája, megint más ennek szociológiája. A hívő számára az egyházi közösségnek Isten akarta, Istentől megrajzolt intézményes rendje van, és az mindörökké egybekapcsolódik az egy, szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyház növekedésével és életerejével. Képét tisztán elénk állítja a Szentírás. Látjuk benne az első keresztényeket, amint buzgón hallgatják az apostolok tanítását, összegyűlnek imádságra és eucharisziára, szolgálataik igen különbözők, de a testvéri közösségben egyek. Felelős vezetőik vannak, az ő feladatuk, hogy biztosítsák a belső rendet és a kapcsolatot a többi keresztény közösséggel. Gondosan őrzik hűségüket a kapott hagyományhoz, amelyet hiteles, illetékes, megbízott tanúk hagytak rájuk, folytonosságban a Mester feltámadásának első tanúival.

Ilyenek az intézményes Egyház körvonalai. Mindez lényegéhez tartozik.

De a születő Egyház története ezeknél a szerkezeti elemeknél is jobban mutatja lépten-nyomon, hogy az Egyházban nincs szakadás a „szervezet” és a Szentlélek között. Ő ennek a szervezetnek a lelke, az élete.

Az apostolok a Mestertől utoljára azt a meghagyást kapták, hogy ne vessék magukat saját kezdeményezésükből missziójukba, hanem várják be Azt, aki majd hatalmába öltözteti őket, és fokozatosan kinyilatkoztatja nekik az igazság még alig megsejtett teljességét. A „szervezeti” Egyház nem elsősorban jogi valóság, hanem szentségi. A Szentlélek megpihen azokon, akiknek megbízást ad. Ha valaki elindul, hogy az Egyház nevében cselekedjék, ezzel a szóval küldik: „Vedd a Szentlelket”. Micsoda hatalmas kifejezések hangzanak el ma is a püspökszentelésen! „... hogy gyakorolja a kiengesztelés szolgálatát, Uram, szavakban és tettekben, jelek és csodák erejével.” Ezek a szavak nem irodalmi szóvirágok, hanem a hit kifejezői.

Ez az evangéliumi egyház tehát egyszerre látható és láthatatlan. Sohasem beszélhetünk két egyházzal: egyik lenne a látható, intézményes, a másik a láthatatlan, karizmatikus. A két dimenzió egysége lényeges magára az Egyház fogalmára nézve.

A hit szemével nem lehet ellentétbe állítani a „lelki egyházat”, mint amelyik egyedül hűséges az evangéliumhoz és a Lélekhez, meg az intézményes egyházat, azonosítva ezt egy külső vázzal.

XII. Pius hangsúlyozta ezt a felbonthatatlan egységet a „*Mystici Corporis Christi*” enciklikában. VI. Pál is visszatért rá különböző alkalmakkor. Kijelentette: „A Szentlélek, aki a karizmákat osztogatja és egyben élteti az Egyházat, úgy intézi, hogy az Egyház karizmatikus ihletése és jogi struktúrája szerencsésen találkozzék.”²

A „karizma” szó bekerült a mindennapi nyelvbe. A közhasználatban rendkívüli adottságot, személyes magnetikus vonzóerőt jelöl.

Vallásos és bibliai értelemben – minket itt csak ez érdekel – a karizma a Szentlélek különleges adománya, észrevehető, ingyenes megnyilatkozása, Isten sajátos kegyelme, amely az Egyház egész testének szól. Erre még visszatérünk.

Nem fölösleges megjegyezni, hogy modern terminológiánk nem mindig vág egybe Szent Páléval. Egyes hívők ellentétbe állítják a „karizmát” az „egyházi hivatallal” (német Amt). Ilyenformán az egyházi szolgálatot arra a működésre zsugorítják, amelyet hivatalból kiküldött emberek a közösségben és a közösségért rendszeresen gyakorolnak. Ez átlósan ellenkezik Szent Pál gondolkodásával. Számára a „karizma” épp úgy jelöli a legmisztikusabb, „lelki” vallásos adományokat, mint az Egyházban nagyon is jól látható funkciókat, mondjuk

² Idézi Ilarino da Milano *Carisma e Gerarchia* c. cikkében: *L'Osservatore Romano* 1973. okt. 4, 5. o.

az apostoli munkát, a tanítást, a kormányzást. Különben azt is erősen hangsúlyozza, hogy minden karizmát – és nem csupán a hivatalos funkciókat – úgy kell tekintenünk, mint elsősorban a közösség javára szóló szolgálatot.

Hasznosnak tartom ezt a néhány rövid megjegyzést, hogy eloszlassuk a hamis dilemmákat és álproblémákat, és ne válasszuk el, „amit Isten összekötött” (Mt 19,6). Sohasem szabad szem elől téveszteni, hogy az Egyház nem létezhetik karizmatikus dimenziója nélkül. Ha ettől megfosztjuk, azzal nemcsak szegényebbé tennénk, hanem a létét tagadnánk. Nem csupán megfosztanánk önmagának egy részétől (mondjuk mintha egy embernek nem lenne keze), hanem megszűnnék egyház lenni; a változás lényegét érintené.

Mi nyugaton hajlamosak vagyunk arra, hogy az Egyházat krisztológiai kifejezésekkel írjuk le, úgy tekintsük, mint amit Krisztus szerkezetében teljesen megalkotott. A Lélek mintha azután jönne, amikor a szerkezet már megvan, hogy ösztönzést, életet öntsön bele. Az ilyen szemlélet azt hitetné el velünk, hogy a Lélek az Egyház megalkotásának másodlagos mozzanatához tartozik. Nem: a Szentlélek és Krisztus is alkotója az Egyháznak. Nem elég, ha a Léleknek csak másodlagosan juttatunk éltető és egyesítő szerepet. Ez a kettős jelenlét egyáltalán nem okoz dualizmust az Egyházban, mert a benne lakó Lélek Krisztus Lelke. Az Úr hatalmat kapott, hogy közölje apostolaival, megváltó szenvedésének áráért.

Ez az egység gazdag következményekkel jár az Egyház lelki, aszketikus, liturgikus, kultikus és apostoli életére nézve. Az Egyház két isteni Személy küldetésének a gyümölcse: a testet öltő Fiúé és a Léleké, aki azért száll reá, hogy a hívek emberi közössége Krisztus Testévé és az üdvösség egyetemes szentségévé váljék.

Nem szabad tehát ellentétbe állítani a hierarchiát és a karizmákat, éppen olyan kevésbé, mint ahogy a Fiú és a Lélek művét sem. J. Bosc protestáns teológus, nagy ökumenikus, hasznos óvást fogalmazott meg a szétválasztás minden kísérlete ellen: „Az Ige önmagában – írja – könnyen emberi csontvázzá alakul kezünk között. A formuláinkba zárt Krisztus elvont dogmává zsugorodhat, a Biblia holt betűvé válhat, az Intézmény annyira öncéllá lehet, hogy végül magányba fullad. De nem kevésbé súlyos kockázattal jár a Lélek elválasztása sem az Igétől, ha nem élek a dialektikával. Ez visz az illuminizmus különféle fajtáira, amelyek szent lelkesedéssel ruházzák fel a legközönségesebb emberi gondolatokat, az eltévelyedésekre, a tartalmatlan érzelmi megmozdulásokra vagy a tiszta aktualizmusra, amely elvszerűen elutasítja az Ige állandóságának minden formáját a teremtettség valóságában. Ha az Igét megmerevítő ortodoxiak a Lélek tagadói, akkor semmivel sem jobbák a pneumatizmusok, amelyek a Lélekre hivatkozva akarnak igazolni minden lelki anarchiát. Az Egyház – akár az egyetemes, akár a protestáns Egyház – története bőven szolgáltat példákat az egymást követő egyensúlyvesztésekre.”

III. A Lélekre figyelő Egyház

A karizmák befogadása

Az Egyház két dimenziója mélyében tehát összekapcsolódik. De meg kell vallanunk, hogy a történelem ismeri a feszültség óráit a kettő között. Ez a feszültség néha abból származik, hogy a hierarchia ellenállást fejt ki az álkarizmatikus keresztényekkel szemben. A 2. század montanizmusától a mai „Isten bolondjaiig”, beleszámítva a kvietizmust és a legkülönbébb „megújulásokat”, hosszú listáját sorolhatnánk fel az álmissztikus vagy kétes jelenségeknek.

Melyik püspök nem találna rendszeresen postájában szertelen üzeneteket ettől meg attól a látnoktól? Mindig bővelkednek a természetfölötti torzképei – gondoljunk például a spiritizma típusú brazil szinkretizmusra –, és a tömegek mohósága a rendkívüli iránt arra int, hogy őrizzük meg hidegvérünket. Ki ne lenne visszatekintve részvétellel Peyramale plébános és

püspöke iránt, akiknek olyan időben kellett a lourdes-i jelenésekről véleményt mondaniok, amikor hamis jelenések valóságos járványa zavarta meg a lelkeket? A megkülönböztetés karizmájának kezelése mindig kényes, és a hierarchiának erős a kísértése, hogy a biztosabb oldalon maradjon. Ez magyarázza – ha nem is mindig igazolja – a túlzott bizalmatlanság és elítélés egyes megnyilvánulásait a történelem során. Valóban nem ritka, hogy a születő szerzetesrendek hatására mutakozó lelki mozgalmak kezdetén feszültség jelentkezik az alapító és a hierarchia között. A szerzetesek exempciójának³ története részben ilyen természetű összeütközésekből áll. Több szerzet alapítóját vagy alapítónőjét kezdetben összetévesztették koruk egyes „megvilágosodottjaival”. Hogy csak Assisi Szent Ferencet idézzük: neki a fraticelli-mozgalommal gyűlt meg a baja, Loyolai Ignácnak pedig az alumbados-szal.

Ismerjük Grignon de Montfort kálváriáját: a többé-kevésbé janzenista egyházi hatóságok egymás után nyolc egyházmegyében megfosztották jurisdikciónak.⁴ Ismerjük annak a szerzetalapítónőnek szélsőséges esetét is, akit az egyházi hatóság kitett saját szerzetéből, és csak halála után félszázaddal, boldoggá avatása előtt tért vissza ... ereklje alakjában!

Pásztorok és hívek a Lélek indítása alatt

Még egy észrevételt tartok fontosnak: őrizkednünk kell attól, hogy egymás alá helyezzük a „karizma – intézmény” és „hívek – lelkipásztorok” szópárokat. A karizmák nem a hívek hozományát jelzik. Másrészt ha az „intézmény” szót tág értelemben vesszük (vagyis mindazt magában foglalja, ami az Egyházat szerkezetileg láthatóvá teszi és egész múltbeli örökségét az ősegyháztól fogva), akkor a laikátus létezése éppen úgy az „intézményhez” tartozik, mint a hierarchiáé.

Sem egyiknek, sem másiknak nem természetes hozománya a karizma. Korunk „prófétái” közt éppen úgy idézhetnénk laikusokat – mondjuk Frank Duffot, a Mária-légió alapítóját, vagy Kalkuttai Teréz anyát –, mint a hierarchia tagjait: egy Bea bíborost, egy Cardijn kanonokot, egy Helder Camarát vagy XXIII. János pápát. Egyébként is nehéz helyesen banni a „próféta” szóval és nehéz értékét megállapítani. Nem szükségképpen azok a próféták, akikről a legtöbbet beszélnek. Minden hívőnek hivatása, hogy kifelé és az Egyházon belül is tanúságot tegyen hitéről, és felhasználja a keresztségével járó karizmatikus képességeket.

A két pólus, a hierarchia és laikátus egyike sem képviseli egymagában az „intézményt”. Az Egyház múltjának öröksége mind a két részről jelen van és eleven, beleértve az Evangéliumot, az első idők hitének tanúvallomását. Együtt kell kitalálni, hogyan tudnak ma hűségesek lenni a hithez. Együtt kell hozzámérni az Egyház életének új jelenségeit az Evangélium mércéjéhez. A II. Vatikáni Zsinat elgondolása az „Isten népéről” itt elsődleges jelentőségű. Rendesen elfeledkezünk arról, hogy „Isten népe” nem ellentéte a „kormányzatnak”, mint a politikai terminológiában, hanem az összes megkereszteltet jelenti, beleértve a pápát és a püspököket is.

Isten népének útján sajátos szerepük van a lelkipásztoroknak. Különleges szolgálatot kell betölteniök. Ez a szolgálat az Egyház látható egységére vonatkozik. A pásztorok elsősorban nem azért vannak, hogy parancsoljanak, hanem hogy egyesítsenek, hogy biztosítsák a közösséget a személyek között és megőrizték az időbeli folytonosságot meg a térbeli összhangot. A szabályozó elemétől megfosztott Egyház mulhatatlanul beleesnék az illuminizmusba és individualizmusba.

³ Exempció = a szerzetesrendeknek az a kiváltsága, hogy bizonyos dolgokban nem tartoznak a helyi főpásztor illetékessége alá, hanem közvetlenül előjárójukhoz ill. a Szentszékhez. (Ford.)

⁴ Jurisdikció = joghatóság, vagyis felhatalmazás, hogy a pap az egyházmegyében papi hivatását gyakorolhassa. (Ford.)

A pásztoroknak, mint a döntés szerveinek az Egyházban, különösképpen figyelniük kell a Lélekben az „idők jeleinek” együttesére és a különböző oldalról megnyilvánuló prófétai tanúságtételekre. Ki kell bontaniok ezeket viszonylagos elszigeteltségükből, és az Evangélium legfőbb tekintélyének irányításával szervesen bele kell illeszteniük az Egyház életének egészébe, hogy jobban tanúskodhassék a közeledő Országról.

Az Egyházban a Lélek prófétai módon, állandóan jelen van, akár szembetűnő, akár rejtett formában. Lehet, hogy egy-egy „próféta” felrázza az emberek lelkiismeretét éles, de kissé egyoldalú mondanivalójával. Ez még nem ok, hogy ne hallgassuk meg: a pásztorok dolga, hogy megkülönböztessék benne a jót, elfogadják és szélesebb, talán kiegyensúlyozottabb szemléletbe illesszék.

Pompás példáját láthatjuk ennek a *Gaudium et Spes* konstitúcióban. Már a Zsinat előtt nagyszámú prófétai felszólítás érkezett világiak vagy a papság részéről a világ, a család, a közgazdaság, a béke nagy problémáit illetően. A tanítóhivatal itt a legfelsőbb szinten vet velük számot és illeszti össze őket szerves egészbe.

A Szentlélek tehát egyszerre ösztönzi a pásztorokat arra, hogy döntéseik az Evangélium szellemében, az Egyház életének megfelelően és az Ország eljövételének érdekében történjenek, és kötelezi arra, hogy a Lélek minden megnyilvánulását szívesen fogadják. Ő akadályozza meg állandóan az Egyházat, hogy öncélnak tekintse magát, és fenntartja végső vonatkozását az eljövendő Országra és egyetlen Urára, Jézus Krisztusra.

Nyitottság az evangéliumi kritika iránt

Különös paradoxon, hogy az Egyháznak – az egyes korok történelmi környezetébe való beilleszkedése folytán – szüksége van időnként bírálatra és reformra, hogy hűséges maradjon saját küldetéséhez. Természeténél fogva mindenestül Isten ígéjére vonatkozik, és ez az alapvető alávetettség önmagának rendszeres helyesbítésére kötelezi. A Léleknek állandóan meg kell szabadítania szűk látókörétől, megalkuvásaitól, bűneitől is, hiszen gyarló emberekből áll, akik egyre hűtlenebbé lesznek az eszményhez, amelynek szolgálatára hivatottak.

A tisztító bírálat jöhet kívülről is, belülről is. Néha az Egyház ellenségeitől. *Fas est ab hoste doceri* (Szabad az ellenségtől tanulni): ez a mondás az Egyház esetében is érvényes. Bizonyos támadások lelkiismeretvizsgálatra szólítanak fel. Hogy két példát idézzünk: a francia forradalom meg az orosz forradalom az intézményes Egyház bizonyos magatartásaival és súlyos szociális mulasztásaival szállt pörbe.

Lehetőségnek kell nyílnia arra, hogy belső kritika is felmerülhessen. Polgárjoga van az Egyházban, amennyiben építő jellegű, gyermeki és őszinte szeretet vezeti az Egyház iránt és olyan módszereket alkalmaz, amelyek tiszteletben tartják az Evangélium parancsait. VI. Pál nem félt felszólítani a római Kúria tagjait, „fogadják alázattal a kritikát, gondolják meg, sőt legyenek hálásak érte. Rómának nincs szüksége olyan védekezésre, hogy süket fülre vegye a becsületes hangon hozzá intézett javaslatokat; még kevésbé, ha baráti, testvéri hangnemben hangzanak el” (*Doc. Cath.* 1409. sz. 1963, 1262).

Az egyházi tekintélynek figyelnie kell, időben vállalnia a rá háruló felelősséget a szükséges reformokért, elkerülve így, hogy utóvédharcokkal kelljen foglalkoznia. Meglepő látvány, mennyire elmaradnak a „világosság fiai” a „világ fiaitól” az önkritika elfogadásában és a módszerek és eredményeik pártatlan, szigorú kiértékelésében. Látjuk, hogyan hívnak szakembereket a vállalati főnökök, hogy belülről tanulmányozzák szervezetük minden kerekét, fölfedjék a technikai vagy lélektani hibákat, kiküszöböljenek mindent, ami fékezi vagy akadályozza a jó működést. Tudom, hogy az Egyház nem egyszerű társaság, amelyet ilyen vállalatokhoz lehetne hasonlítani. De vannak minden intézményre érvényes törvények, mindenütt, ahol emberek meghatározott cél érdekében együttműködnek. A kritikai vizsgálat

elfogadása és előmozdítása olyan emberi játékszabály, amit nem lehet elhanyagolni büntetlenül.

Sőt az Egyháznak van egy állandó oka arra, hogy emberi síkon kérdőre vonja önmagát, ő nem olyan társaság, mint a többi. Az üzenet, amelyet magában hordoz, amely létoka, önmagára is ugyanolyan parancsként vonatkozik, mint azokra, akikhez szól.

A louvaini dogmatikaprofesszor, A. Gesché, egy mélyreható cikkében igen helyesen mutatta meg R. Dulong nyomán: az Egyház egyik jellemvonása éppen az, hogy mindenekelőtt önmagában „az üzenet intézménye”. Így ír:

Egyfelől az Egyház intézmény, amely üzenetet hordoz. Egyetlen más intézmény sincs gyakorlatilag, legalábbis ilyen mértékben, hasonló helyzetben. Azok egyszerűen arra törekszenek, hogy megszervezzék a közéletet, nem tartanak igényt üzenet hirdetésére. Másfelől pedig az Evangélium olyan üzenet, amelyet nem egyszerűen egyéni síkon kell élni, hanem társaságban, Egyházban, tehát részben intézményesen. Mert mindig lesz intézmény ott, ahol emberek nem egyénekként akarnak élni, hanem testet alkotni, Krisztus testét. Az intézménynek ez a jelenléte nem egyszerű szociológiai szükségletnek felel meg, hanem egy olyan üzenet kifejezése, amelyet közösségben kell élni” (*Mutation religieuse et renouvellement théologique: Revue théologique de Louvain* 1973, 3. sz. 296-297).

Megjegyzi, hogy az üzenetnek ez az intézménye, vagyis az Egyház sajátos típusú társaság. A többinél inkább alá van vetve a változásnak, amennyiben üzenete sohasem változik, az intézménynek viszont éppen annak érdekében, hogy állandóan szolgálhassa ezt az üzenetet, fokozatosan el kell fogadnia a kényszerítő változásokat. Arról van szó, hogy az intézménynek soha nem szabad „intézményesednie”, megállapodnia. Mint az Emberfiaának, neki sincs hová lehajtsa fejét: az eszkatológikus feszültség állandóan új vándorútra küldi. Közben azonban nem von kétségbe bizonyos alapvető, döntő alkotóelemeket; ezek állandóak maradnak, és irányt szabnak az útnak.

Ha egyszer az Egyház szilárd földet érez lába alatt, nyitva áll a kapu minden építő kritikának, amelynek az a célja, hogy mindig hűségesebbé tegye önmagához, azaz Jézushoz.

Martin Marty protestáns történész írta: „Soha nem lett volna protestantizmus, ha az Egyház képes lett volna valamennyire elfogadni a protestálást.” Ez elgondolkoztat, lelkiismeretvizsgálatra és párbeszédre indít. Eleve komolyan kell venni annak az „intézményes modellnek” a kontesztálását, amelyet akár a tegnapi, akár a mai Egyház a világ felé mutat. Időnként meg kell vizsgálni mindazt, ami egy adott országban az idők folyamán „intézményes”, akár szerzetesrendek és társulatok meg világi intézmények, akár karitatív, kórházi, iskolai, tudományos, apostoli szervezetek. Ebben az értelemben és ezen a szinten nem kell félni az „intézményes” Egyház szigorú vizsgálatától. Minél evangéliumibb, minél hűségesebb eredetéhez az Egyház, annál inkább lesz önmaga, annál inkább lesz a Lélek eszköze.

Nem szükséges itt felsorolnunk mindazt a panaszt, amellyel illetik. Ezek különben az idők és a történelmi fejlődés során változóak. De ismerjük el becsületesen, hogy az így felfogott intézményes Egyház – akárcsak mi valamennyien – sok mindent átvesz a környezetéből. Ez magyarázza – ha nem is mindig igazolja – „a történelem terhét”, amely meglassítja útját és olyan idegen elemeket, hordalékokat halmoz föl, amelyek elhomályosítják hiteles képét. Az Egyháznak állandóan kellő távolságba kell helyezkednie saját történelmétől, és az eredeti tükörben szemlélnie önmagát, hogy megtalálja „azt az arcot, amellyel született”, és meg ne feledkezzék róla, ahogy Szent Jakab ajánlja (vö. Jak 1,23). Az Egyház története mindannyiunknak az alázat iskolája.

De a reménységé is. Megtanít, hogy a legkeservesebb korszakok váratlan holnapot készítenek elő.

Mi könnyen hiszünk a világ végében, pedig talán csak egyszerűen *egy* világ végén vagyunk.

Hogy egy határozott példa világánál vessünk számot ezekkel a váratlan újrakezdésekkel: tanulságos ismét elolvasni IX. Pius és a Szentszék történetét abban az órában, amikor az egyházi állam eltűnőben volt. Az I. vatikáni zsinat korszaka, II. Viktor Emmánuel csapatainak bevonulása a Porta Pián át a pápai városba – mindez még nincs is olyan messze tőlünk. Mégis egy világ választ el bennünket 1870-től!

Akkoriban minden keresztény és maga IX. Pius is lényegesnek látta az egyházi állam fenntartását az Egyház szerkezetében és életében. A pápa ügyéért életüket áldozó zuávok igazán hitték, hogy az Egyház szabadságát védik. A lelki hatalom függetlenségéért harcoltak, amely ekkor egy területi berendezkedéshez volt kötve. Az egyházi állam megvédése a pápai primátusnak, szabad és teljes gyakorlásának védelmét jelentette. A történelem haladásával azután tanúi voltunk a nemzetközi jog fejlődésének. Olyan szabályzatot dolgozott ki, amely teljes nemzetközi jogi elismerést biztosított saját területtel egyáltalán nem rendelkező intézményeknek. Az önkéntesek, akik az egyházi államot Garibaldi csapatai ellenében védelmezték, minden csodálatot megérdemlő vallásos meggyőződéssel cselekedtek. De ez nem gátolja a mai történészt, hogy elismerje: az egyházi állam eltűnése vitathatatlan lelki felszabadulást hozott az Egyháznak és a pápaságnak. És ez kétségtelen jótétemény. Ez volt annak a korszaknak a drámája: nem értette meg idejekorán a fejlődés nemcsak kikerülhetetlen, de vallásilag jótékony irányát.

A Szentlélek szabadságának befogadása

Az Úr Egyháza ugyanannak a Léleknek engedelmeskedik minden dimenziójában, és csupán neki. Mint látható földi társaságnak nyilvánvalóan szüksége van törvényekre, berendezésekre. Nem lehet meg sem jog, sem törvényhozás nélkül; de gondosan kerülnie kell a juridizmust és legalizmust. A kánonjogot állandóan szembesíteni kell a Lélekkel, és innen venni az ösztönzéseket. Az Evangélium kiemelkedő értelemben a legfőbb törvény. Isten Igéje és Jézus Lelke az Egyház szuverén irányítói, és az egész hierarchia őket szolgálja.

A juridizmus veszélye növekszik mindannyiszor, amikor a központi tekintély a világ mintájára túlságosan részletes törvényeket dolgoz ki. Ez kockázatos, hiszen gyakorlatban roppant különböző helyzetekre kell alkalmazni őket. Nagy a kísértés, hogy az Egyház egységét rendeletek vagy törvények útján keressük, és így összekeverjük az egységet az egyformasággal.

Athenagorász pátriárka a minap óvta az ortodox egyházat a juridizmustól: „Olyan szervezetet csináltunk az Egyházból, mint a többi. Minden erőnk arra ment rá, hogy ezt a szervezetet megalkossuk; most pedig arra megy rá, hogy működésben tartsuk. Működik is többé-kevésbé, inkább kevésbé – de működik. Csakhogy úgy, mint egy gépezet, nem úgy, mint az élet.”⁵

A pátriárka saját egyházához intézte ezt az óvást, hogy ne részesítsük előnyben a technikai szervezetet az élő szervezet kárára, de ránk latinokra is érvényes. Annál is inkább, mert mi könnyen hajlunk a dolgok jogi szemléletére.

Úgy tűnik nekem, nagyon hasonló aggodalmat látunk VI. Pálban, amikor a holnap egyházáról beszél:

⁵ Olivier Clément: *Dialogues avec le Patriarche Athénagoras*. Fayard, Paris 1969, 154.

Nagyobb szabadság korszaka áll előttünk az Egyház életében s következésképpen minden fia életében. Ez a szabadság kevesebb törvényben lefektetett kötelezettséget és kevesebb belső gátlást jelent. A formaszerű fegyelem csökken, minden önkényesség eltűnik, ugyanígy minden türelmetlenség, minden abszolutizmus. A pozitív törvény egyszerűbb lesz, a tekintély gyakorlása mérsékeltebb, és a keresztyén szabadság érzéke fejlődik (*Doc. Cath.* 1545. sz. 1969, 706. o.).

* * *

Fejezetünk záradékaként elmélkedésre szeretnék ajánlani két ortodox eredetű szöveget. Az első Alexander Schmemmann-tól származik, aki a New York-i Szent Vladimir szeminárium teológiai professzora és megfigyelő volt a Zsinaton. Így ír:

Az ekkleziológia ökumenikus korszakunk egyik nagy tárgya. És elsősorban azt kell mondanunk róla, hogy ez is a polarizáció jelenségét mutatja: ide-oda hanyódik a tekintély és a szabadság fogalma között. A régi „De Ecclesia” traktátusok már nem időszerűek. Ma tudjuk, hogy ez a klasszikus tárgyalásmód, a struktúrára, az intézményes elemre, a törvényekre helyezett hangsúlyával, a reformáció meg az ellenreformáció vallási vitáinak terméke volt. Ma elutasítjuk és megkérdőjelezzük az Egyháznak ezt a struktúrára való visszavezetését. De mint mindig, egyik véglet a másikat szüli. Amikor az emberek belefáradtak a struktúrákba és intézményekbe, a szabadság illúziójába ringatják magukat, és nem jönnek rá, hogy egyfajta struktúrákat lerázva másikat készítenek. A ma szabadsága a holnap intézményévé lesz, és így tovább a végtelenségig. Talán eljött az óra, hogy ráébredjünk: mindaddig, amíg intézményekről és struktúrákról vitatkozunk és nem az Egyház titkának a mélyére nézünk, elmegyünk a valóságos probléma mellett” (*On Mariology in Orthodoxy. Marian Library Studies* I. k. 1970, 25-32).

A másik szöveg Lattaquié Ignatiosz metropolitától származik. Az Egyházak Világtanácsának uppsalai ülésén hangzott el. Arra szólít, hogy ismerjük el a Lélek elsőbbségét mint az Egyház életelvét.

Szentlélek nélkül távoli az Isten,
Krisztus a múlté,
az Evangélium holt betű,
az Egyház egyszerű szervezet,
a tekintély uralkodás,
a misszió propaganda,
az istentisztelet emlékek fölidézése
és a keresztyén cselekvés rabszolgamorál.
De őbenne: a kozmosz fölemelkedik
és nyögve szüli az Országot,
a feltámadott Krisztus itt van,
az Evangélium életerő,
az Egyház szentháromságos közösség,
a tekintély szabadító szolgálat,
a misszió Pünkösöd,
a liturgia emlék és elővételezés,
az emberi cselekvés megistenült.

(*Uppsalai jelentés* 1968. Genf 1969, 297)

II. A karizmatikus élmény az Egyházban

Hosszú idővel azelőtt, hogy a Szentlélek a Credo egy cikkelyévé vált volna, átélt valóság volt az ősegyház tapasztalatában.

Eduard Schweitzer

Idáig megmutattuk az Egyház két dimenziójának, az intézményes és a karizmatikus elemnek az összhangját. Most közelebbről kell vizsgálnunk az utóbbit, ahogyan beleíródik az Egyház történetébe, kezdettől a II. vatikáni zsinatig.

I. A Szentlélek mint az ősegyház éltető lelke

A Léleknek ezek a megnyilvánulásai, azaz a karizmák – mint már mondtunk – a Szentlélek adományai. Ismertetőjelük az, hogy láthatóak és hogy közösségileg Isten országa építésére szolgálnak.

Hajnalpírként törnek elő Pünkösöd reggelén; jelen vannak az ősegyház történetének minden lapján.

Elég egy pillantást vetnünk az Apostolok Cselekedeteibe, hogy bőségesen bizonyítsa ezt. Nem azért hivatkozunk a szent könyvek közül erre, hogy első helyre állítsuk. Tudjuk, hogy a Cselekedeteket más források világánál kell olvasnunk, nem pedig megfordítva. De Szent Lukács konkrét példái itt különösen megkapók.

Az első laptól kezdve látjuk a Szentlélek megnyilvánulásait, meglepő, sőt zavarba ejtő módon, olyan gyakori, olyan váratlan, néha szinte villámló a beavatkozása. Szemmel láthatóan ő irányítja a játszmát, ő ösztönzi az apostolokat és a hívek közösségét. Annyira részletekbe menően szerepel az Egyház mindennapi életében és a római birodalomban való elterjedésében, hogy az Apostolok Cselekedeteire szinte azt mondhatták, az az ötödik evangélium: a Szentlélek evangéliuma.

Mihelyt Péter pünkösöd reggelén kilép az utolsó vacsora terméből, nyomban a Léleknek Joel prófétától megjövendőlt titokzatos kiömlésére hivatkozik: „Az utolsó napokban, úgymond az Úr, kiárasztom lelkemet minden emberre. Fiaitok és lányaitok jövendőlni fognak, az ifjak látomást látnak, az öregek álmokat álmodnak. Még szolgálaimra és szolgálóimra is kiárasztom telkemet ezekben a napokban ... mielőtt eljön az Úrnak nagy és nyilvánvaló napja” (Csel 2,16–20; Joel 3,15).

Msgr. Cerfaux egy csodálatos lapot írt erről a jelenetről:

Amikor a Pünkösöd vihara lecsillapult és a lángnyelvek eloszlottak, az első keresztények elragadtatott, természetfölötti világosságtól fénylő arca kifejezett valamit a végbement misztériumból. Ugyanakkor ajkuk 'prófétált' és 'nyelveken' hirdette Isten hatalmát.

Ilyen volt a Sínai hegyről leszálló Mózes, ilyen a színváltozás Krisztusa, ilyen István, akinek 'olyan volt az arca, mint egy angyalé', ilyen később Polikárp és a lyoni vértanúk. A Szentlélek világosság és bölcsesség.

A Szentlélek adja meg a 'keresztények' befejezettségét. A jeruzsálemi tanítványok együtt éltek Krisztussal, mégis 'tökéletlenek' maradtak Pünkösöd napjáig. Csak akkor szentelődtek végleg kereszténnyé. Addig ügyetlenül erőlködtek, hogy lemásolják Mesterüket; pünkösöd napján a Lélek befejezte a képet. Rubens néha megfogta az ecsetet egy-egy tanítványa kezében, és habozó vonalaiba öntötte az élet lehetét ... (*La communauté apostolique*. Paris, Cerf 1956, 13-14).

Miközben a parúziát és azzal Isten fölségének teljes feltárulását várjuk, a Szentlélek munkálkodik. Az Apostolok Cselekedeteinek minden lapján közelebbnek és tevékenyebbnek érezzük, mint magukat az embereket, akiknek a története élénk tárul és a neve elhangzik. Úgy beszél róla az Írás, mint egy drága és kétségbevonhatatlan jelenlevőről. Még ha Lukács nem is mondja ki a nevét, vízjegye átüt minden megszentelt lapon. Ő vezeti az apostolok nagy játszmáját, ő szövi a titkos szálakat.

Ő sugallja a szavakat a szanhedrin, a prokonzulok vagy Róma kormányzói előtt, de a mindennapi igehirdetésben is. „Tanításom és igehirdetésem nem a bölcsesség elragadó szavaiból állt, hanem a Lélek és erő bizonyásaiból, hogy hiteteknek ne az emberi bölcsesség, hanem Isten ereje legyen az alapja” (1Kor 2,4-5).

Ő a merész apostoli vállalkozások ihletője: „A Lélek indítást adott Fülöpnek: Menj és szegődj a mellé a kocsi mellé!” (Csel 8,29) Vagy: „Amikor kijöttek a vízből, az Úr Lelke elragadta Fülöpöt, az udvari tiszt nem is látta többé” (8,39).

Ő a mártírok ereje: „Ő (István) azonban a Szentlélekkel eltelve fölnevezett az égre, s látta az Istent és Jézust az Isten jobbán állva” (Csel 7,55).

Ő vezeti Pétert Kornéliusz házába: „Péternek, aki még mindig a látomáson töprengett, szólt a Lélek: Nézd, három ember keres. Fogd magad, menj le hozzájuk és tétovázás nélkül kelj velük útra, mert én küldtem őket” (Csel 10,19-20).

Ő választja ki az apostolokat: „Egy nap, mikor az istentiszteletet végezték és böjtöltek, így szólt hozzájuk a Szentlélek: Rendeljétek nekem Barnabást és Sault arra a munkára, amelyet szántam nekik” (Csel 13,2).

Ő az üldözöttek öröme és kitartása: „A zsidók felbujtották az előkelő vallásos asszonyokat meg a város tekintélyesebb férfait, és üldözést szítva Pál és Barnabás ellen elűzték őket a városból ... A tanítványok örömmel és Szentlélekkel teltek el” (Csel 13,50-52).

Ő elnököl a születő Egyház jövőjét meghatározó döntéseknél, és az apostolok irányításukat ezzel közli: „A Szentlélek is, mi is úgy láttuk, hogy ne rakjunk rátok több terhet a szükségesnél” (Csel 15,28).

Ő szabja meg az apostolok útirányát is, vezeti vagy visszatartja őket: „A Szentlélek megtiltotta, hogy Ázsiában hirdessék az Isten tanítását, ezért Frígia és Galácia felé vették útjukat. Mikor Míziába értek, megkísérelték, hogy Bitíniába utazzanak, de Jézus Lelke nem engedte meg nekik” (Csel 16,6-7).

Különleges módon ő irányítja Szent Pál missziós működését: „Most bensőleg indítatva Jeruzsálembe megyek. Nem tudom, mi lesz ott velem, csak azt adta tudtomra a Szentlélek minden városban, hogy bilincs és megpróbáltatás vár rám. De mit sem aggodom: kevésbe veszem életemet ...” (Csel 20,22-24)

Ilyen valóságosan váltotta gyakorlatra és élte az ősegyház a Szentlélekbe vetett hitét.

II. A Szentlélek és ajándékainak kiáradása

A Szentlélek olyan erő gyanánt jelenik meg, amely az Egyházat előre hajtja útján a világban, és megadja misszionárius dimenzióját, katolicitását, vagyis egyetemességét.

Ő teremti meg a titokzatos Test eleven egységét is, megszentelve és erejébe öltöztetve a keresztyényeket. Szent Pál minden lapján megmutatja a Lélek mindenütt jelenvaló cselekvését.

Maga Jézus kijelentette, hogy a Lélek, akit majd elküld, megdöbbentő kegyelmek és adományok kíséretében jelentkezik övéiben. Annyira, hogy a tanítványok nagyobbakat fognak véghez vinni, mint ő maga, beleértve csodákat is.

Az ősegyház életében tavaszi bimbóként fakadó karizmák lényegük szerint egyetlenegy valóságnak különféle, látható megnyilvánulásai. Ez a valóság a Lélek túláradozó élete a keresztyények lelkében.

Ezek az adományok az Egyház építésére valók, és kiegészítik egymást. Szent Pál egy híres szövegében hangsúlyozza összetartozásukat: „A lelki adományok ugyan különfélék, a Lélek azonban ugyanaz. A szolgálatok is különfélék, de az Úr ugyanaz. Sokfélék a jelek is, de Isten, aki mindenben mindent véghez visz, ugyanaz. A Lélek ajándékait mindenki azért kapja, hogy használjon vele. Az egyik ugyanis a bölcsesség ajándékát kapja a Lélektől, a másik a tudás adományát ugyanattól a Lélektől, a harmadik a hitet kapja ugyanabban a Lélekben, vagy pedig a gyógyítás adományát szintén ugyanabban a Lélekben. Van, aki csodatevő hatalmat kap, van, akinek a prófétálásnak vagy a szellemek elbírálásának képessége jut osztályrészül. Más különféle nyelveket, vagy pedig a nyelvek értelmezését nyeri el ajándékul. Mindezt azonban egy és ugyanaz a Lélek műveli, tetszése szerint osztva kinek-kinek” (1Kor 12,4-11).

Az első korintusi levélnek ez a most idézett 12. fejezete megelőzi és bevezeti a tizenharmadikat, ahol Pál az „egyedül megmaradó” teológiai erény, a szeretet egyedülálló fényességét és elsőbbségét írja le. Igen, a szeretet mindenben uralkodik, ő a keresztény életnek a Szentlélektől kapott sugárzó napsugara. De fénye nem oltja ki a csillagok ragyogását, amelyek éjszaka sugároznak felénk.

Pál úgy látja, hogy a megdicsőült Krisztus Lelke egyesíti, tisztítja meg, kelti életre és vezeti be a teljes igazságba Isten eszkatológikus népét. A nép ugyan gyöngye és bűnös, de már megkapta a Szentlélek zsengéit (vö. Róm 8,22) és zálogát ebben a világban (vö. 2Kor 1,22; 5,5). Következésképpen az Egyházat Isten lakóhelyének nevezi a Lélekben (vö. Ef 2,22).

Minden keresztény „élő kő”, egy „lelki épület” megalkotására hivatott (vö. 1Pét 2,5). A Szentlélek nem önmagát nyilatkoztatja ki, hanem Jézus Krisztust dicsőíti meg és nyilvánítja ki, őbenne pedig az Atyát. Mégis érezni tevékenységét: hasonlít a szélhez, amelyet nem látunk, de a megremegő levelek elárulják fuvallatát.

A Szentlélek munkálkodik a sokféle karizmában (Róm 12,6; 1Kor 12,4.9.28.30k; 1Tim 4,14; 2Tim 1,6; 1Pét 4,10). Egyesek közülük rendkívüliek, mások nem.

Igy beszél Pál például a bölcsesség és tudomány szavának karizmájáról (1Kor 12,8), a hit karizmájáról (1Kor 12,9), a tanítás karizmájáról (Róm 12,7; 1Kor 12,28k; 14,26), a buzdítás vagy vigasztalás (Róm 12,8), a szolgálat karizmájáról (Róm 12,7), a szellemek megkülönböztetésének karizmájáról (1Kor 12,10), a segítőkészség és a kormányzás karizmájáról (1Kor 12,28) stb.

Pál szemléletében tehát Krisztus Egyháza semmiképpen sem egyszerű adminisztratív szervezet, hanem az élő, személyes Krisztus titokzatos Teste, amelyet a Lélek éltet.

III. A karizmatikus élmény a századokon át

A Szentírást olvasva azonnal felvetődik a kérdés: miért szűnt meg ez a karizmatikus bőség az idők folyamán? Már Aranyszájú Szent János föltette ezt magának, és feleletet is adott rá, ahogy tudott. Szerinte a születő Egyháznak különleges kezelésre volt szüksége, hogy küldetésének lendülete megmaradjon. Egyszerűen kivételes állapotban működött. A felelet gyenge, zavart keltő. Valójában a karizmatikus jelenségek sohasem tűntek el az Egyházból. Mert a Lélek hűséges marad hozzá.

A második század végén Szent Iréneusz még mindig észlelte a kivételes karizmák állandó jelenlétét, és ezt közismert dolognak tekintette: „Igen sok testvér az Egyházban prófétai karizmák birtokában van, mindenféle nyelven beszél a Lélek jóvoltából, az emberek hasznára feltárja titkaikat, és magyarázza Isten titkát” (*Adv. Haer.* V,6,1).

Lassanként a vallásos irodalom tartózkodóbb lesz ezen a téren. A Lélek látható megnyilvánulásai olyan mértékben csökkennek az egyházi közösségben, ahogyan a hit gyöngül és a kereszténység sokakban mindinkább szociológiai tényezővé válik. Nem találunk többé széleskörű megnyilvánulásokat. De megmaradnak a látható megnyilatkozások ott, ahol

az emberek intenzíven élik a hitet, vagyis a szerzetesek, szerzetesnők szűkebb világában, különösen pedig a rendalapítók, rendalapítónők életében.

A monasztikus élet kezdetben valóban karizmatikus mozgalom. Az aszkézist, amelyet ajánl, úgy értelmezi, mint a Lélek győzelmét a világ, a test, a sátán sötét hatalmain. Az *Apophthegmata Patrum*⁶ egész irodalma tele van jövendölések és más csodálatos erők, különösen a gyógyítás adományával. A kor túlzásai és naivitásai nem fátyolozhatják el a tényt, hogy a régi keresztények eleven, tevékeny hittel hittek a Lélek működésében és ajándékaiban.

Az igazi szerzetesek úgy jelennek meg, mint lelkiatyák, akik a többi embert a Lélek útjain tudják vezetni. Különösen a keleti hagyományban a keresztény nép továbbra is lelki bölcseseket lát bennük, és szívesen kér tőlük tanácsot.

Ami magukat a karizmákat illeti: a lelki írók hangsúlyozzák, hogy gondosan alkalmazzuk rájuk a szellemek megkülönböztetését, és soha ne tekintsük öncélnak ezeket az adományokat, hanem a nagyobb szeretet szolgálatában álló eszközöknek. Létezésüket azonban nem vonják kétségbe. Az idők folyamán – leszámítva egyes korszakok reakcióját a szektás visszaélések ellen – a hierarchia egészében pozitív magatartást tanúsított ebben a tekintetben. Olyan nagy lelkipásztorok, mint Szent Atanáz vagy Szent Vazul, a szerzetesekre támaszkodnak, hogy kedvezzenek a vallási megújulásnak.

A XI. században egy híres konstantinápolyi szerzetes, Szent Simeon, akit „az új teológus”-nak hívnak, erősen karizmatikus nyelven beszél. A Pünkösöd számára állandó jelen; a Lélek egyesít bennünket Krisztussal és vezet az Atyához, miután a bűnbánat megnyitotta utunkat a Lélek belső világossága felé. Azt mondja: csak azok tudnak igazán vezetni másokat, akik megtapasztalták a Lelket, akár világiak, akár nem.

A Nyugat pneumatológikus hagyománya ugyan kevésbé kifejezett, de azért itt is ugyanaz a hit munkálkodik, különösképpen a rendalapítók és szentek életében. Loyolai Szent Ignác klasszikus lapokat ír a szellemek megkülönböztetéséről, és ebben korántsem áll magában. Előtte és utána teológusok és lelki írók elemzik a Szentlélek adományait és irányítják használatukat. Egy Keresztes János meg egy Avilai Teréz talán különbözőképpen ítéli meg a vigasztalások vagy az érzékek alá eső jelenések szerepét a lelkiéletben – Teréz kereszténysége emberibb, mint Jánosé –, de mind a ketten a legmélyebben átélik Isten megtapasztalását.

Hogy egészen napjainkig megmutassuk a rendkívüli karizmák jelenlétét, a hozzánk közelebb eső szentek életét kellene újraolvasni. Volt korszak, amikor a szentéletrajzok azzal akarták megadni az életszentség értékét, hogy halmozták a ritka karizmákat és a csodákat. Majd következett a visszahatás, és csak hálát adhatunk az égnek – meg a bollandistáknak⁷ – a nyesegetésért. Csakhogy manapság az ellenkező végletbe pottyantunk. A szentek életének higgadt olvasása – mondjuk az arsi plébánosé, Don Boscóé és sok másé – tagadhatatlan karizmatikus adományokat tár elénk: szellemek megkülönböztetését, jövendöléseket, gyógyításokat ... Nem állíthatjuk hát, hogy a karizmák a messze múltba tartoznak.

IV. Újjáéledés a Zsinaton

Tudjuk, hogy a II. Vatikáni Zsinaton váratlanul ismét fölmerült a karizmák kérdése. Ruffini bíboros ugyanis egy felszólalásában a karizmákat a múltba helyezte, és óvott attól, hogy az egyik zsinati szövegben kidomborítsuk őket, mert – úgy gondolta – félő, hogy ezzel

⁶ „Az atyák mondásai”, vagyis az első pusztai remeték és szerzetesek mondásait tartalmazó gyűjtemény. (Ford.)

⁷ A szentekre vonatkozó hiteles történelmi dokumentumok összeállítói. (Ford.)

az intézményes Egyházat veszélyeztetjük. Az a gondolatom támadt, hogy válaszolok neki, és megmutatom az Egyház karizmatikus dimenziójának szükségszerű voltát.

Lényegében Szent Pál tanítását ismételtem, amelyről épp az imént beszéltem. Így fejeztem be: „Mi lett volna Egyházunkból a doktorok, a teológusok, a próféták karizmái nélkül?” Arra is felhasználtam ezt a felszólalást, hogy kérjem: ne csak a férfiak, hanem a nők karizmáinak is higgyenek az Egyházban ... és hívják meg őket, legalább szimbolikusan, hallgatóknak a zsinatra!

A Zsinat a karizmák tekintetében elismerő, nyitott álláspontra helyezkedett, és egy igen kiegyensúlyozott szöveg jött létre, amelynek nélkülözhetetlen okossága nem gátolja meg mindig időszerű jelentőségük elismerését. (Kísértésben lennénk, hogy hozzátegyük: ma időszerűbbek, mint valaha.)

Íme a zsinati szövegek idevonatkozó két lényeges helye. A *Lumen Gentium* 12. pontjában ezt olvassuk:

Ezenkívül ugyanaz a Szentlélek nemcsak a szentségek által és a papi szolgálatok által szenteli meg, vezeti és ékesíti erényekkel az Isten népét, hanem ajándékait „tetszése szerint osztva kinek-kinek” (1Kor 12,11), különleges kegyelmeket is oszt szét a különböző rendű-rangú hívek közt. E kegyelmekkel alkalmassá és készségessé teszi őket különféle munkák és feladatok vállalására az Egyház megújulásáért és üdvös továbbépítéséért – az apostol szava szerint: „A Lélek ajándékait ki-ki azért kapja, hogy használjon velük” (1Kor 12,7). Ezeket a karizmákat, akár a legragyogóbbak közül valók, akár egyszerűbbek és általánosabbak, hálaadással és vigasztalódással kell fogadnunk, minthogy kiváltképp alkalmasak és hasznosak az Egyház szükségleteinek szempontjából. Nem szabad vakmerően kívánczolni a rendkívüli adományokra, és elbizakodottan nem szabad tőlük remélni az apostoli munkálkodás gyümölcseit. A valódiságukról és fegyelmezett gyakorlásukról való ítélet azokra tartozik, akik előljárók az Egyházban, és akiknek különösképpen feladatuk – nem a Lélek kioltása, hanem az, hogy vizsgáljanak meg mindent, és a jót tartsák meg (vö. 1 Tessz 5,12.19-21).

Ugyanez a tanítás jelenik meg A világiak apostolkodásáról szóló dekrétum 3. pontjában:

Ennek az apostolkodásnak gyakorlására a híveknek különleges adományokat is ad a Szentlélek, aki az Isten népének megszentelését munkálja a papi szolgálat és a szentségek által (vö. 1Kor 12,7), az adományokat „tetszése szerint osztva kinek-kinek” (1Kor 12,11), hogy „szolgáljanak egymásnak azzal a kegyelmi ajándékkal, amit ki-ki nyert”, és legyenek ők is „az Isten sokféle kegyelmének közvetítői” (1Pét 4,10) az egész testnek szeretetben való megépülésére (vö. Ef 4,16). E kegyelmi ajándékoknak – még az egyszerűbbeknek is – elfogadásából származik minden egyes hívőnek az a joga és kötelessége, hogy ezeket az Egyházban és a világban az emberek javára és az Egyház építésére fordítsák a Szentlélek adta szabadságban, aki „ott fűj, ahol akar” (Jn 3,8), és egyszersmind Krisztusban testvéreikkel, főképp pásztoraikkal való közösségben. Mert az utóbbiaknak dolga, hogy ítéljenek a kegyelmi adományok valódi természetéről és rendezett gyakorlásáról. Nem azért, hogy kioltásák a Lelket, hanem hogy mindent megvizsgáljanak, és a jót tartsák meg (vö. 1 Tessz 5,12.19.21).

Magával azzal a ténnyel, hogy a Zsinat ráirányította a figyelmet a karizmákra, felszólította Isten népét, hogy ébredjen jobban tudatára a Szentlélek állandó és tevékeny jelenlétének az Egyházban. Más szövegekben is megtette ezt – a zsinati dokumentumokban 252 hivatkozás található a Szentlélekre. Különösen pedig a Zsinat sodrában és

hullámbarázdájában létrejött liturgikus reform során. Érdemes megfigyelni, mennyire előtérbe állítja a liturgia a szentmisének és a szentségek kiszolgáltatásának megújított szövegeiben a Lélek megszentelő szerepét. A következő fejezetben erre szeretnénk irányítani a figyelmet, és így még jobban feltárni a Lélek időszerűségét közöttünk.

III. A Szentlélek és a liturgikus megújulás

Az Egyház egyszerre alapul az Eucharisziára és a Pünkösdre. Az Ige és a Lélek, „ez a két új nap”, elválaszthatatlan az Atyát kinyilatkoztató tevékenységben, és mégis kimondhatatlanul különböző.⁸ Paul Evdokimov

Krisztus Urunk és a Szentlélek

A liturgikus mozgalom lassacskán újból fölfedeztette velünk „az egyházas vallásosságot”. Egyik úttörője, Romano Guardini, nemrég ezekkel a szavakkal jellemezte ezt a megújulást: „Az egyházas érzék ébredőben van a lelkekben!” Kikerültünk a vallási individualizmus korszakából, amely túlságosan marginális tanításokból táplálkozott, és az Eucharisztia mindinkább visszahódította középponti helyét, teljes kiterjedését az istentiszteletben és az életben.

A szent liturgiáról szóló konstitúcióban a II. Vatikáni Zsinat nagy mértékben magáévá tette és beillesztette a liturgikus megújulás úttörőinek megelőző munkáját. De ha igazán közösségként akarunk imádkozni és élni, unisonóban az Egyházzal, akkor még jókora utat kell megtennünk, elrejtett kincseket fölfedeznünk.

A Zsinat egy nagyszerű kifejezéssel azt mondta az Eucharisziáról (*Papi szolgálat és élet* 5.), hogy az az Úr teste, amit „a Lélek éltet és éltetővé tesz”. Ki kell aknáznunk ezeket a szavakat: csodálatosan jelzik a köteléket Eucharisztia és Szentlélek, az Úr húsvétja és a Lélek pünkösdje között. Az egész liturgikus és keresztény élet szívébe vezetnek be.

Az idézett kijelentés talán meglep. Nem azért-e, mert nagyon is könnyen állítjuk egymás mellé egyfelől Jézust, másfelől a Szentlelket, és nem látjuk elég világosan azt a mindörökre feloldhatatlan köteléket, amely a dicsőséges, feltámadott, élő Urat a művét befejező és jelenné tevő Szentlélekkel egyesíti? Meg kell értenünk, hogy az Úr ma Egyházában a Szentlélekkel és a Szentlélekben cselekszik az Atya ígéretének megfelelően. Persze váltakozva tehetjük a hangsúlyt hol Krisztusra, hol a Lélekre, de bár mindegyik más és más, mégis elválaszthatatlanok: a keresztény élet gyakorlatában kettős és mégis egyetlen vonatkozást képviselnek.

Eucharisztia és Szentlélek

Amikor az Úr lakomáját ünnepeljük, figyelmünk önkéntelenül is a felajánláskor a szent asztalra tett adományokra irányul: a kenyérre és a kehelyre. Pedig tekintetünknek elsősorban Arra kellene szegeződnie, aki asztalához hív, és azt mondotta övéinek nagycsüörtök estéjén: „Vágyva vágytam rá, hogy ezt a húsvéti bárányt elfogyassam veletek” (Lk 22,15). Ma is ugyanúgy van: elsőnek az Úr vágyik egyesülni velünk. Mindig elsőül szeret, és asztalához invitál; ő ül az asztalfőn láthatatlanul, mialatt a pap az ő nevében foglalja el a főhelyet. Az Eucharisztia mindig Jézus, amint kíséri övéit, míg az idők végén bekövetkező végleges eljövételére várnak. Egyszerre és szétválaszthatatlanul az Úr tette meg az Egyház tette, vagy jobban mondva: az Úr tette Egyházában és Egyházáért.

De az Úrnak ez a tette nem válik külön a Lélek működésétől. Ő általa van a Mester közöttünk új, szentségi jelenléttel.

⁸ Paul Evdokimov: *L'Esprit-Saint et l'Eglise d'après la tradition liturgique* 94-95, a *L'Esprit-Saint et l'Eglise* gyűjtőkötetben. Académie internationale des sciences religieuses, Paris, Fayard 1969.

Az Eucharisztia megülése a megdicsőült Jézus uraságát és hatalmát nyilatkoztatja ki közöttünk. De ez a dicsőség a Lélektől származik reá, mint ahogy kijelentette: „Ő megdicsőít engem” (Jn 16,14). Jézus a Szentlélekben és a Szentlélek által Úr. A Lélek teszi jelenné Jézus múltját, különösen pedig húsvétját, győzelmes átmenetét a halálból az életre. A Lélek közreműködése nem a liturgikus ünnep szélére, hanem a szívébe tartozik. Nem csupán az átváltozáskor működik a szent színek átalakításában: megszentelő cselekvése áthatja a szentáldozáshoz járuló híveket is.

Mélyen hagyományos szemlélet ez. Egy Aranyaszájú Jánosnak tulajdonított régi anafora⁹ teljes világossággal jelzi ezt a Szentléleknek tulajdonított kettős átalakítást: „Kérünk, könyörgünk, esedezünk, küldd le Szentlelkedet reánk s ezen előtted levő ajándékokra, és tedd ezt a kenyeret Krisztusod drága testévé (Amen) és ami e kehelyben van, Krisztusod drága vérévé, átváltoztatván a te Szentlelkeddel (Amen). Hogy a részesülőknek legyenek a lélek tisztulására, a bűnök bocsánatára, Szentlelked közöltetésére, a mennyország teljességére, a benned való bizalomra, nem pedig ítéletre vagy kárhozatra.”¹⁰

Tehát mintegy kettős epikléziséből¹¹ van szó: a Lélek egyfelől a megszentelendő adományokra hat, másfelől a belőle táplálkozó keresztény közösségre, amelynek a számára a testvéri szeretet gyarapodásának forrása lesz. Mert a Léleknek a hívekkel való közlése mindenekelőtt a szeretetben való növekedés kegyelme. Ez a szeretet köt össze Istenben egymással. Nyomban az átváltozás után a második kánon szerint ezt mondjuk Istennek:

Viseld szíveden, Urunk,
egyházad sorsát az egész világon,
tedd tökéletessé a szeretetben ...

Ez a végső oka annak, amiért a szentmiseáldozatra összegyűlt egyház Isten Lelkének eljövételét kéri.

Ruspei Fulgentius egy régi szövege ritka sűrítettséggel fejezi ki ezt. Idézem néhány sorát: „Minthogy Krisztus szeretetből halt meg értünk, amikor az áldozat idején megemlékezünk haláláról, azt kérjük, hogy a Szentlélek eljövételével ajándékozza nekünk is ezt a szeretetet ... Mindazok a hívek, akik szeretik Istent és testvéreiket, ha nem is isszák a testi szenvedés kelyhét, isszák az Úr szeretetének kelyhét ... Mi tehát azt kérjük, hogy jöjjön el a Szentlélek ... a személyes szeretet adományával. És a Szentlélek akkor jön el a hívek kérésére, amikor kegyességével akár megadja, akár növeli a szeretet és az egyetértés adományát. Erről ismerjük fel mindenekfölött, sajátosan a Szentlelket ... Tehát amikor az Egyház azt kéri, hogy jöjjön el hozzá a Szentlélek az Úr testének és vérének áldozatában, akkor a szeretet adományát kéri. Ez majd lehetővé teszi, hogy megőrizze a lélek egységét a béke kötelékében.”

Az idézett csodálatos szöveg szellemében P. Tillard így folytatja: „Tehát amikor azt állítjuk, hogy az Eucharisztia a szeretet szentsége, hogy a hívőket hasonlóvá teszi Jézusnak húsvétját megülő szeretetéhez, hogy összeforrasztja 'az egyházi egységet', ezzel azt mondjuk, hogy a Szentlélek ajándékának szentsége. Persze úgy, hogy nem statikusan értjük ezt az adományt, nem egyszerűen mint „valamit”, amit kapunk, hanem magának a személyes Léleknek megszentelő működését látjuk benne” (Tillard idézett cikke 372-373).

⁹ Eredetileg retorikai alakzat; a keleti liturgiában: misekánon. (Ford.)

¹⁰ F. E. Brightman – G. E. Hammond: *Liturgies Eastern and Western* 1. k. 329-330. Idézi J. M. R. Tillard OP figyelemreméltó cikkében: *L'Eucharistie et le Saint-Esprit*: Nouvelle Revue Théologique 1968. ápr. 4, 371. – A görög szertartású egyház liturgiájában a szöveg máig szerepel átváltozás után. Hivatalos magyar fordítását idéztük. (Ford.)

¹¹ A Szentlélek lehívása a liturgiában. Lásd az „Eucharisztikus liturgia” c. fejezetet. (Ford.)

Jegyezzük meg: ez a megszentelő működés nemcsak a felajánlott eucharisztikus adományokra vonatkozik, hanem a benne részesülő hívők belső beállítottságára is. Isten ajándéka és az ember befogadása így egybekapcsolódik a Lélek misztériumában.

Miután így röviden felvázoltam a törhetetlen eucharisztikus kapcsolatot a megdicsőült Úr és Lelke között, most néhány példát hozok a megújult liturgiából. Ezek ugyanebbe az irányba mutatnak, és a Lélek közelségét és cselekvő jelenlétét hangsúlyozzák.

Igeliturgia

A liturgikus megújulás egyik első jellegzetessége, hogy minden eucharisztia küszöbén sokkal nagyobb helyet biztosít az igeliturgiának.

A Szentírást olvassuk, Isten szavát, amely a Lélek által jut tudomásunkra. Ez benső közösségbe hoz Istennel, aki megismerteti magát Egyházával a liturgikus év ritmusában, így valósul meg rajtunk Jézus ígérete, hogy az ő Lelke lassan mindenre megtanít bennünket: „Sok mondanivalóm volna nektek, de most még nem tudjátok elviselni. Mikor azonban eljön az Igazság Lelke, rávezet titeket a teljes igazságra” (Jn 16,12-13). Az Egyház így lepergeti előttünk az üdvösségtörténetet, adventtól a Mindenszentek apoteózisáig, két tetőponton: húsvéton és pünkösdőn át.

Az Egyház tehát fokozott bőségben nyújtja a Szentírásnak ezeket a lapjait minden gyermekének, hogy útjuk minden szakaszában belőle táplálkozzanak. Kegyelem ez mindannyiunknak, ha elfogadjuk ezt az anyai pedagógiát, amely mindinkább Jézus Krisztushoz akar hasonlóvá formálni, hogy elvezessen az Atyához. A Lélektől származnak ezek a kiválasztott lapok; ő világosítja meg olvasásukat belülről, ő teszi maivá az üzenetet, nem csupán általában a hívők közösségének, hanem mindegyikünknek külön-külön. Ha a hit szellemében nyitjuk ki a misekönyvet, találkára megyünk a Lélekkel. Mindennél inkább kell becsülnünk ezeket a számunkra kiválasztott lapokat, ha igazán „az Egyházzal akarunk érezni”, és napról napra „ugyanazt érezni, mint Jézus”.

Az Ó- és Újszövetség szövegeiben Isten beszél ma hozzám. Úgy kell fogadnom ezeket a szent lapokat, mint egy barát levelét, aki megosztja gondjaimat, aggodalmaimat, reményeimet, és kísérni akar, megvilágítva utamat. A Szentlélek beszél hozzám ezeken a sorokon át, amelyeket az Egyház mindennap átelmélkedik. Még ha nem is tudok részt venni a szentmisén, kezembe kellene vennem a misszálét, lelki közösségben az Egyházzal, hogy így párbeszédbe kerüljek az Úrral, és napomat az ő üzenete hassa át. Hagyjuk, hogy szava mindennap átjárjon, alakítson, mint a fazekas az agyagot. Mária felelete az angyali üdvözléskor: „Legyen nekem a te igéd szerint” (Lk 1,38) mindannyiunk példaképe a mindennapi élet szerény apróságában. Ha keresztény otthonainkban minden este így együtt elolvassák a misszálé néhány sorát, micsoda áldás lenne ez, micsoda állandó nevelés az átélte kereszténységre!

Protestáns testvéreink a Biblia napi olvasásának köszönhetik vallási hagyományuk legjavát. Nekünk is figyelemmel kell hallgatnunk Isten szavát. „Beszélj, szolgád figyel” (1Sám 3,10): ez a vallásos magatartás lényege. Ez a figyelem Istennek a liturgia keretében felém hangzó szava iránt egyszerre tenne nyitottá Isten felé és hozna közösségbe testvéreimmel.

Püspökszenteléskor a szentelő püspök a szentelendő kezébe adja az evangéliumos könyvet ezekkel a szavakkal: „Vedd az Evangéliumot; hirdesd Isten igéjét...” A keresztségben mindannyian hasonló megbízatást kaptunk. Igaz, a püspök küldetése, hogy az Egyház nevében hivatalos magyarázója legyen az igének. De mindannyian az ige szolgálói és üzenetének hordozói vagyunk. Hogy Jézus családjához tartozunk és behatoljunk Lelkébe, ahhoz meghitt viszonyba kell kerülnünk a Szentírással. Csak örülhetünk, ha látjuk: mind több

és több keresztény osztja meg egymással az életnek ezt a kenyerét, Isten ígését. Ez is a remény egyik jele.

Eucharisztikus liturgia

A zsinat utáni idő a megújított igeliturgián felül itt is új szövegeket hozott számunkra, gazdagabbakat, különfélebbeket, mint régen. Jelenleg négy hivatalos eucharisztikus imádságunk van a mindennapi liturgiában. Megkapó látni, hogyan hangsúlyozzák ezek az eucharisztikus imák a Szentlélek szerepét. Azt mondják, azelőtt ortodox testvéreinkkel az egyik vitapont éppen az epiklézis volt, vagyis a Szentléleknek a mi latin szertartású misénkben elfoglalt helye. Ma ez a nehézség eltűnt, aminek mindenki csak örülhet. Fontos, hogy számot adjunk magunknak a Szentlélek szerepének erről a kidomborításáról és ennek mély értelméről.

Példaképpen olvassuk el a negyedik eucharisztikus imádság könyörgését a Szentlélek elküldéséért az átváltozás előtt:

Kérünk tehát Istenünk,
szentelje meg a Szentlélek ezt az adományt,
hogyan a mi Urunk Jézus Krisztus
teste és vére legyen
és ünnepelhessük ezt a nagy titkot,
amelyet ő maga hagyott ránk örök szövetségül.

Majd az átváltozás után így kéri a Szentlélek küldését az áldozás felé tekintve:

Tekints, Istenünk, erre az áldozatra,
melyet te készítettél Egyháznak,
és engedd jóságosan,
hogyan mindazok,
akik ebből az egy kenyérből
és egy kehelyből részesülnek,
a Szentlélek által egy testbe összegyűjtve,
Fölséged dicséretére
Krisztusban élő áldozattá váljanak.

A Szentlélek az Eucharishtiában ott van az átváltozás középpontjában, éppen úgy, mint az áldozás középpontjában.

Szentségi liturgia

Egyformán elő lehetne venni bármelyik szentség kiszolgáltatásának szertartását, hogy jobban fölfedezzük a Szentlélek jelenlétének megvallását. Csak néhány kiszolgáltató könyörgést emelek ki a keresztségből, a bérnálásból és a betegek kenetéből.

Kereszttség

Hogy megvilágítsuk a Szentlélek szerepét a keresztségben, csak el kell olvasnunk a keresztség ünnepélyes megoldását a húsvéti vigílián. A Lélek úgy jelenik meg benne, mint a keresztség megszentelője. A rituális áldás először felidézi, hogyan lebegett a Lélek a vizek fölött a világ kezdetén, és hogyan kapta meg a Lélek kenetét Jézus a Jordánban való

megkeresztelkedésekor. Majd ezzel a könyörgéssel végződik: „Add, Urunk, hogy Fiad által szálljon le ebbe a vízbe a Szentlélek ereje, hogy mindazok, akik Krisztus halálába temetkeznek a keresztség vizében, életre is keljenek övele.”

Bérmálás

A bérmálás szertartásában is jelentős újítások történtek. Először is a kiszolgáltatást megelőzi egy igeliturgia, amelynek olvasmányai a pünkösd titkára összpontosulnak. Az új olvasmánykönyv különben harminchét olvasmányt tartalmaz a Szentlélekről. Az új szertartás továbbá kíváncsún tartja, hogy – tekintve a bérmálásnak az eucharisziához való viszonyát – kiszolgáltatása szentmise keretében történjék, és a bérmálkozók itt áldozzanak is.

A püspök először kinyújtja kezét a bérmálkozók közösségére és kéri Istent, küldje le rájuk Lelkét, azután mindegyikük homlokát krizmával jelöli meg, és ezt mondja: „N., vedd a Szentlélek ajándékának jelét.”

Betegek kenete

Végül a betegek keneténél a megújult liturgia a Szentlélekre épített teológiát mutat be.

A nagycsütörtök olajszentelési miséjében a püspök ezekkel a sokatmondó és kevésbé ismert szavakkal áldja meg a betegek megkenésére szolgáló olajat: „Istenünk, minden vigasztalás Atyja, Te szent Fiad által segíteni akartál a betegek szenvedésein. Hallgasd meg kegyesen hitből fakadó imádságunkat! Kérünk, küldd el vigasztaló Szentlelkedet a mennyből erre az olajra, amelyet a zöldellő fa terméséből fakasztottál testünk táplálására. Szent áldásod által legyen ez az olaj testi, lelki és szellemi oltalma mindazoknak, akik a szent kenetben részesülnek. Vessen véget minden fájdalomnak. Orvosoljon minden betegséget és minden gyengeséget. Ez legyen az a szent olaj, amelyet megáldottál számunkra a mi Urunk Jézus Krisztus nevében.”

Magánál a beteg megkenésénél is kidomborodik a Szentlélek szerepe, mint aki a szent olaj megszentelő hatását adja: „E szent kenet által és nagy irgalmassága szerint segítsen meg téged az Úr a Szentlélek kegyelmével, szabadítson meg bűneidtől, üdvözítsen téged és erősítsen meg jóságosan!”

Az olaj megáldása ma már minden papnak lehetővé vált, és a szertartás alatt mondott ima megmagyarázza a szentkenet jelentőségét:

Áldott légy, Istenünk, mindenható Atyánk,
aki értünk és a mi üdvösségünkért
Fiadat a világba küldted!
Áldott légy, Istenünk, egyszülött Fiú,
aki értünk emberré lettél,
hogyan erőtlenségünket gyógyítsad!
Áldott légy, Istenünk, vigasztaló Szentlélek,
aki gyenge testünkbe
a magad erejét öntöd!

Végül meg kell jegyeznünk: a szentség megújítása arra szolgál, hogy igazán a vigasz szentsége legyen súlyos betegség idején, a kenet szentsége, nem pedig a haldoklók „utolsó kenete”. Így ismét bekapcsolódtunk az Egyház nagy hagyományának vonalába, amely mindenekelőtt a természet meggyógyulására összpontosul.

Paul Evdokimov igen helyesen írta: „Kelet számára a Biblia világánál az üdvösség nem jogi dolog, nem törvényszéki ítélet. Cabasilas Miklós kifejezése szerint az üdvözítő Jézus

'az isteni gyógyító', 'az egészség adója'. Hiszen ő mondotta: 'Nem az egészségeseknek van szükségük orvosra, hanem a betegeknek'. 'Hited megmentett téged', vagy: 'hited meggyógyított téged' ugyanannak az isteni tettnek a szinonimái, amely egységében gyógyítja meg a lelket és a testet. Ezzel a terapeutikus fogalommal összhangban a gyónás szentsége 'lelki klinika', az Eucharisztia pedig 'a halhatatlanság orvossága' ... ” (Id. cikk 88)

Ebben a szemléletben nem pusztán a kiengesztelődés vagy a bűnök bocsánata az elsődleges, hanem a beteg teljes helyrehozatalának gondja a Lélek tevékenysége által.

Jó megfigyelnünk a szentségeknek ezt az egymást kiegészítő jellegét, és kiemelniük, hogy az Eucharisziát „lelkünk és testünk meggyógyulására” és jövőendő testi feltámadásunk zálogául kaptuk. És a kiengesztelődés szentségében is ott van a lelki gyógyulás dimenziója, amit teológiai értekezéseink és lekipásztori gyakorlatunk eddig nem eléggé hangoztattak.

Hozzáfűzhetnénk magát a papszentelés szentségét is. Az egyik keleti egyházban régen azt mondták szenteléskor az új püspöknek, hogy „Isten egyházának gyógyítója” lesz. És a bizánci rítus még ma is megemlíti a gyógyító hatalmat pap- vagy püspökszentelés alkalmával. A hagyomány mindig mély összefüggést látott a papszentelés és a gyógyítás szolgálata között. És maga ez a gyógyítás a római liturgiában a Lélek tevékenységeként szerepel. Hiszen egy pünkösdi áldozás utáni imádság szerint ő maga „a bűnök bocsánata”.

Imádság és gyógyítás

A betegek szentségének megújításában felhívás rejlik: intézzünk kérdést magunkhoz, milyen a betegek iránti vallásos magatartásunk, és újítsuk meg gyógyulásuk érdekében az imádságba vetett hitünket.

A gyógyító szolgálat olyan nagy szerepet játszott Jézus életében, hogy lehetetlen nem folytatódnia irgalmassága művének tanítványaiban, a fizikai vagy erkölcsi egészség helyreállításával. Tőlünk is várakozó és bízó hitet kér, hogy cselekedni tudjon általunk, mint régen oly gyakran megtette. Hitünk legyen hasonló a vérfolyásos asszonyéhoz, aki megérintette ruháját és meggyógyult, mert erő ment ki belőle.

Az ősegyházban is látjuk, hogy az apostolok az Úr nevében számos gyógyítást vittek végbe és ezzel nagy hatást gyakoroltak a tömegre. A gyógyításnak ez a karizmája nem csupán az apostolok között mutatkozott meg, hanem a tanítványoknál is, mint pl. Fülöp diakónusnál. Az Írás azt mondja, hogy mikor hallották szavát és látták csodáit, igen sokan csatlakoztak tanításához, és az egész város örömben úszott (vö. Csel 8,6-8).

Nekünk is meg kell újítanunk magunkban ezt az Úr erejébe vetett hitet, aki imádságunkon át működik a beteg érdekében. Ne féljünk, hogy csak protestáns testvéreink átélte hitének példái hathatnak ránk ebben a tekintetben. Látjuk, hogy a katolikus egyházban is újjászületik a karizmatikus mozgalomtól befolyásolt körökben a betegekért végzett közös könyörgés. Úgy érzem, felül kell vizsgálnom viselkedésemet beteglátogatás alkalmával, amikor látom, hogyan gyűlnek össze szobájában a keresztények, hogyan imádkoznak keresetlenül érte, rátéve a kezüket. Ez a mozdulat Jézusét idézi az evangéliumban, és kifejezi a keresztény közösséget a szenvedővel.

Nem merjük hinni, kiben vagyunk, tudniillik az élő és bennünk működő Krisztusban. Nem merünk hinni az imádságban, csodatevő erejét is beleértve.

A tanítás minden rendű és rangú felelőseinek újból és mélyebben meg kell tanítaniok bennünket az imádság igazi értelmére, arra, hogy az Isten gondolata szerint mindig hatékony. Meg kell tanítaniok Isten atyai szeretetének természetére: ő az élők Istene és nem a holtaké, nem forrása a rossznak, és azt kívánja, hogy gyermekei mindenestül jól és jók legyenek. Meg kell tanítaniok az elfogadott szenvedés tisztító és átalakító hatására is, amelyet Isten szeretetei javára fordít. Imánk kapcsolódjék a teljes, bonyolult valóságba. Hányféle betegség van, látható vagy láthatatlan, testi, lélektani, elmebeli, rejtett, régi traumák által kiváltott!

Imánknak át kell fognia mindazt, ami bennünk gyógyulásra szorul; ki kell tennie Isten kegyelmi sugárzásának minden szenvedő embert, a múltban és most. Jusson eszünkbe, hogy Jézus tegnap éppúgy volt, ahogyan ma is van, éppúgy Ura a múltnak, mint a jelennek. A hirtelen, látványos gyógyulás csodája ugyan ritka, de a fokozatos, lassú gyógyulás is Isten cselekvése. Az ima nem ellentétes az emberi orvoslással, hanem annak magyarázatában rejti. Különbözik mindenki tudja, hogy a leghaladottabb orvostudomány már nem materialista és pozitívista többé, hanem mindinkább tudatában van az ember összetevői közti párhuzamosságnak.

Az imára és a gyógyításra vonatkozó keresztény tanítás megújításának világánál csak óhajthatjuk, hogy a szentségi és papi vonatkozásokon kívül is vegyük szívünkbe Szent Jakab ajánlatát: „Beteg valamelyitek? Hívassa el az egyház előjáróit, és azok imádkozzanak fölöttük, kenjék meg olajjal az Úr nevében. És a beteget a hitből fakadó ima megszabadítja, és az Úr talpra állítja ... Imádkozzatok egymásért, hogy meggyógyuljatok” (Jak 5,14-16).

Ne feledjük, hogy a Szentlélek maga az az élő és isteni Kenet, aki által Jézus működik.

Pünkösöd a liturgiában és az életben

Sorra vehetnénk még a többi szentség szertartásait is, kiemelve a Szentlélek szerepét. De mértéket kell tartanunk. Ez a néhány megjegyzés elég, hogy megragadjuk lélekbe ható jelenlétét, és megértsük, mennyire igaz, hogy az Egyház az Euchariszián és a Pünkösödön alapul. Valóban: húsvét és pünkösöd egyetlen egységet alkot, kölcsönösen áthatja egymást. Ennek a megállapításnak a világánál úgy kell fogadnunk pünkösöd ünnepét, mint a húsvéti időszak koronáját, megnyílván a Lélek működésének, amit pünkösöd liturgiája olyan főszékesen tár elő.

A pünkösdi mise könyörgése ritka átfogó jellegű: „Istenünk, te a mai szentséges ünnepen a minden népet és nemzetet összefoglaló Egyházat megszentelted. Áraszd ki a Szentlélek ajándékait az egész világra, hogy amit egykor az evangélium hirdetésének kezdetén az isteni kegyelem munkált, az most is áradjon híveid szívére át a földre.” És az áldozás utáni könyörgés ezt kéri: „Istenünk, ki bőségesen árasztod Egyházadra mennyei ajándékaidat, őrizd bennünk a kegyelmet, amelyet te adtál, hogy a Szentlélek belénk öntött ereje mindenkor viruljon lelkünkben.”

Át kellene elmélkedni a csodálatos „Jöjj Szentlélek Úristen” szekvenciát is: minden szava a Szentlélek teológiájának imádságra fordítsa, egészen átjárva a misztikusok és szentek élményétől.

Végül a liturgián túl és annak következményeképpen fel kell fedoznunk a pünkösöd tüzet, világosságát és melegét, hogy a testvéri szeretet lendületeként átadjuk a világnak.

Az Eucharisziát és a Szentlelket összekapcsolni annyit jelent, mint megvallani, hogy a kereszténység lényege szerint a szeretet vallása. A keresztény nemcsak arra hivatott, hogy teljes szívéből szeresse testvéreit, hanem hogy magának Istennek a szívével szeresse őket. Nem elég, hogy Isten szeretetért szeressünk másokat; magának Istennek a szeretetével kell szeretnünk őket. Egy világ választja el a – bármilyen tiszteletreméltó – filantrópiát a hiteles, Istenből forrászó keresztény szeretettől. Isten hiteles kereszténységünk bizonyosságaként azt várja tőlünk, hogy az embereket és a világot magának a Szeretetnek, vagyis a Szentléleknek az erejével szeressük. A világ pedig azt várja a keresztényektől hitre méltó voltuk jeléül, hogy szeretetük minősége meghaladja közönséges mértékünket. A hitetlenekről és ebben való vétkeességünkről szólva (ezt a Zsinat is elismeri a *Gaudium et Spes*-ben) joggal tették fel ezt a kérdést: „Nem a mi vétünk-e, ha az ateisták hamis fogalmat alkottak egy olyan Istenről, akit mi keresztények nem tudunk mint szeretetet kinyilatkoztatni nekik?” Ha viszont a keresztény hűséges hite követelményeihez, akkor döbbenetes vonzóerő árad belőle.

Egy konvertita egyszer ezzel indokolta az Egyházhoz való csatlakozását, és ezek a szavak igen sokat jelentenek: „Azt hiszem, ott van a legnagyobb igazság, ahol a legnagyobb a szeretet.” Az Egyház az Eucharisztia és a Pünkösöd misztériumából él. Megújulása attól függ, milyen mértékben élik a keresztyének a szeretetnek ezt a kettős-egy titkát. Mindannyiunk feladata, hogy tapasztalatilag bemutassuk.

* * *

Amikor a liturgikus megújulás a Szentléleknek az Egyházban való állandó jelenlétére irányítja figyelmünket, tudatosabbá teszi bennünk magának a vallási élménynek szerepét és helyét. A Lélek újsága nem más, mint Isten mindig hűséges és tevékeny jelenléte közöttünk. A Szentlélek közvetlenül megtapasztaltatja velünk Istent az ember és a történelem szívében. Ez a tapasztalat lényeges a keresztyénségben. A keresztyén vallás nem pusztán emberi közvetítéssel kapcsol bennünket Istenhez, hanem magának Istennek egyesítő műve. Ahogyan Heribert Mühlen kifejezte: „A Szentlélekkel való viszonyunk nem szemtől szembe állás: a Lélek a mi közvetlen szemtől szembe állásunk Krisztussal és az Atyával.”¹²

Tehát hogy ismerjük az Atyát a Fiú által – „Aki engem lát, látta az Atyát” (Jn 14,9) – és hogy ismerjük a Fiút a Szentlélek által, az mind a Szentlélek sajátos közvetítő műve. Jelenléte közvetlen hatalom, belső, titokzatos indítás. Ez természetesen vezet arra, hogy megkérdezzük, milyen a keresztyén lét tapasztalati oldala. Erről szól a következő fejezet.

¹² *Mysterium Salutis* 13. k. Paris, Cerf 1973, 12. fejezet: *L'événement Jésus-Christ, action de l'Esprit-Saint*, 183. o. Mühlen professzornak, a pneumatológia egyik legjobb szakemberének minden írása ebbe az irányba mutat.

IV. A Szentlélek és Isten megtapasztalása

... az igazság Lelkét. A világ nem kaphatja meg őt, mert nem látja és nem ismeri, de ti ismeritek, mert nálatok lesz és bennetek marad. Jn 14,17

A Szentlélek jelenléte nem csupán a hit tanítása: sokféle, állandóan megújuló megnyilvánulásában átélt tapasztalat az egyházi hagyomány során.

Hogy jobban helyükre tudjuk tenni ezeket a különféle élményeket, meg kell kérdeznünk: lehetséges-e, hogy Isten megnyilatkozzék a világban, és mi ennek a megnyilatkozásnak az értelme.

Jean Mouroux nagyon helyesen írja *A keresztény tapasztalat* c. könyvében: „A keresztény tapasztalat problémája ott meredezik minden vallásfilozófia és minden teológia előtt, hiszen a vallásos ember lényeges problémájáról van szó. Ez az ember kapcsolatba akar lépni Istennel, látni, érinteni, érezni akarja. Kezével tapogat, mint a vak, remélve, hogy megtalálja (Csel 17,27). Isten megtapasztalásának problémáját sem a vallásos gyakorlat, sem a vallásos meg gondolás nem kerülheti ki. De kétségtelenül még élesebben vetődik fel a keresztény lelkiismeretnek” (Paris, Aubier 1952, 5. o.).

Beléphet-e csakugyan tapasztalásunk mezejére egy külön aktussal, amely más, mint a világban mindenütt adott teremtoi jelenléte? Hol találkozunk Istennel? Szillogizmusaink végén? Egy eszmerendszer záróköveként? Vagy pedig személyes, meleg, figyelő jelenlétről van szó életünk legbensejében? Az az Isten-e, akit a filozófia követel, aki végső értelmet ad a világnak, – vagy ugyanakkor élő Isten, aki a szó bibliai értelmében érző szívű?

A Lélek bármilyen megtapasztalását akarjuk is vizsgálat alá venni, még a meghatározott élmény tanulmányozása előtt fölvetődik ez a kérdés. Valljuk meg, bátorság kell hozzá, hogy kilépjünk elvont kategóriáink és szótárunk köréből, amely napról napra hermetikusabban (hogy ne mondjam: ködösebben) zár körül, és az élmény egyszerű, közvetlen nyelvét használjuk.

I. A fiatalok és az istenélmény

„Személyes Istenélményről beszélni? Ugyan már! – írta az arrasi püspök, Msgr. Huyghe. – Aki azt állítja, hogy segíteni akar az embereknek ebben, vagy éppen meg akarja osztani velük, nem egy kísértés áldozatául esik-e? Nem akar-e így menekülni a nyers mindennapi életből, a konkrét elkötelezés követelményeiből és az apostoli munka sivatagos útjáról?”

És fölteszi a kérdést: nem elég-e Jézus Krisztusról beszélni? Felelete: „Más dolog Jézus Krisztusról beszélni, és megint más, sokkal fontosabb dolog Jézus Krisztushoz beszélni, vagy hallgatni az ő Lelkét.”

Itt megjegyzi, hogy a Bibliában az „ismerni” ige egzisztenciális valóságot fejez ki; „Istent ismerni” annyit jelent, mint személyes viszonyba lépni vele. Majd így folytatja: „Beszélnek néha – és joggal – a hit új nyelvéről. A felnőttek, akár teológusok, akár nem, nagy erőfeszítések árán próbálják kitalálni ezt az igen nehéz nyelvet ... Ha egy határozott fogalmakba öltöztetett 'doktrínát' akarnak közölni, nem értik meg őket, még ha korszerűsítik is kifejezéseiket.

A fiatalok nem a dogmák tanításán keresztül közelednek a hithez, hanem Jézus Krisztus Istenének személyes megtapasztalásával, amely konkrét élményükben valósul meg, saját szavaikban jut kifejezésre. Beszámolóik egyszerre hitelesnek, mainak és szentírási gyökerűnek bizonyulnak.

Szükséges tehát, hogy a hit ma személyessé váljék, kifejezésre jusson, átjárja az imádság és megosszuk másokkal. A hit: esemény, találkozás” (*Eglise d'Arras*, 1972, 22, 641-642).

Különből kezdettől fogva így volt.

Nem a Jézusról szóló igazság, hanem Jézus igazsága volt az alapja annak, hogy az emberek megtértek és csatlakoztak a kereszténységhez. A hit mindenekelőtt az Úrral való személyes találkozásból születik. A tanítás nélkülözhetetlen a maga helyén, de nem azé az egzisztenciális elsőbbség.

A fiatalok mondhatnak nekünk valamit erről. Megérdemlik, hogy meghallgassuk őket. Kontesztálásuk éppen túlhajtásaival indít gondolkodásra.

Igaz, hogy számos csoportjuk nem a teljes evangéliumot vallja (gondolok itt pl. a „Jesus Movement”-ra vagy a „Jesus Freaks”-ra): bizonyos lapjait elhagyják. Az a Jézus, akire hivatkoznak, még nem a teljes hit Jézusa. Gyakran hiányzik a megváltó üdvösség isteni dimenziója és mély értelme, és a Szentírásnak olvasás közben sokszor csak betűjét veszik tudomásul.

De ezek a fiatalok minden hiányosságon és kétértelműségeken át fel akarják fedezni Jézusban a reménység okát, hogy megszabaduljanak a mindennap rabszolgaságából, és hogy a kor erkölcsileg szennyezett légkörében szabad levegőt szívhassanak.

Robert Kennedy ezt mondta országa fiataljairól: „Az amerikai ifjúságnak az a drámája, hogy mindene megvan – egyetlen egyet kivéve. De ez az egy a lényeg.” Ez a lényeg pedig nem más és nem kevesebb, mint az élet legfőbb értelme.

A fiatalság homályosan érzi ezt. De hogy fölfedezze Jézus Krisztusban ezt a legfőbb értelmet, ahhoz teljes és mindenestül átélt evangéliumot kell nyújtunk neki. Súlyos óra ez az Egyházban. A 19. században elveszítette a munkásosztályt, vajon a huszadikban a fiatalság követi?

II. Kísérleti és tapasztalati jelleg

Nemcsak a fiatalok akarják „kipróbálni” Istent: ez a homályos kívánság minden ember szívében ott gyökerezik.

Felhozhatja valaki ellenvetésül, hogy ez talán már abban az időben is így volt, amikor Szent Ágoston ezt írhatta: „Magadnak teremtetted minket, Uram, és nyugtalan a szívünk, míg meg nem nyugszik benned.” De ma – felelik – a világ szekularizációja és a szellem tudományos betájoltsága kiküszöbölte Istent, mint valami fölösleges hipotézist. A tudomány kizárta őt az ellenőrizhető tapasztalat mezejéről. A modern embernek csak az az igaz, ami igazolható: „verity is verification”. Hol tarthatunk fenn helyet Istennek számítógépeink számításában?

Jean Mouroux a következő sorokban jól kifejezi a mai légkört: „Egyébként korunk lelkiismerete sürgetőbbé teszi ezt a problémát, mint valaha. Ma a tapasztalat birodalmában élünk, mert a tapasztalatok korát éljük. A mindenség átalakulása, az élet hatalmunkba vétele, az emberanyag cinikus szétmorzsolása, idáig hallatlan művészi alkotások, mindenfajta szellemi kísérletezés, amelyek között sok az erőszakos, anarchista, perverz – mindez a tapasztalatok káoszába merít bele. És amikor a modern ember ismét a kereszténység felé fordul, ezt mondja neki: 'Miféle értékes tapasztalatot tudsz nyújtani nekem?’” (I. m. 6)

Ha meg akarunk felelni erre a felszólításra, nem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a „tapasztalat” kifejezés mögött többféle valóság húzódhat meg. A filozófusok megkülönböztetik a tapasztalatot a kísérletitől.¹³ Az első kifejezés olyan tapasztalati formát

¹³ Vö. Fr. Grégoire, *Note sur les termes „intuition et expérience”*. *Revue philosophique de Louvain*, 44 (1946) 411-415. A szerző a „tapasztalati” szónak négy értelmét különbözteti meg. Közös mind a négyben az, hogy

jelöl, amely a konkrét valóság élményszerű tudomásul vétele és megismerése. Nem tévesztendő össze laboratóriumaink kísérleteivel. Isten megtapasztalása ebből a tapasztalati rendből való, amely nem mond ellent a kísérleti rendnek, hanem fölébe emelkedik, meghaladja, más hullámhosszon helyezkedik el.

A tudomány emberének örök kísértése: annyira zsugorítani a valóságot, amennyit az ő sajátos közeledési módszerével elér, elfelejtve, hogy bizonyos valóságok sebészkesével és teleszkóppal nem érhetők utol. De tudják ezt az igazi tudósok. Ők általában szerények is tudományos téren.

Sokan tettek tanúságot, hogy hitüket valami élettapasztalat támogatta, és amint növekedtek a hitben, Isten működése egyre láthatóbb és tevékenyebb lett mindennapi életükben.

Nem az itt a dolgunk, hogy egy csokorra való tanúságtételt közöljünk. Csupán rá akarunk mutatni egy hasonlóságra. Mind az ő, mind a mi életünkben a dolgok rendes menete az, hogy először átértük és megkaptuk a hitet, és csak azután formuláztuk meg. Isten megtapasztalásából kiindulva válik a hit igazán tudatossá és gyökerezik bele az életbe.

A természet titkaiba csak hatékony, pontos eszközökkel tudunk behatolni. De ha a bennünk és a történelemben rejtőző Isten jelenlétének titkaiba akarunk behatolni, ahhoz olyan hatalomra van szükségünk, ami meghaladja saját eszközeinket, olyan világosságra, amely infravörös sugarainknál érzékenyebb sugarakkal kutatja ki a láthatatlan birodalmát. Ez a hatalom, ez a világosság nem más, mint a Szentlélek, „aki egyedül kutatja ki Isten mélységeit”. Sajátos küldetése nem az, hogy önmagát nyilatkoztassa ki, hanem Jézust, Isten egyszülött Fiát. És a Lélek minden keresztyénben hűségesnek bizonyul ehhez a küldetéséhez: lépésről lépésre kísér hitünk útján, belső fényforrás gyanánt. Az is természetes, hogy Istent tetten érni, Istennel találkozni nem olyan, mint a többi tapasztalat: megvan és ezzel vége. Ez a tapasztalat beépül a hit értelmezésébe, önmagában, a hit nélkül nem válnék Isten megtapasztalásává. Senki sem mondhatja: „Úr Jézus”, csakis a Szentlélekben (1Kor 12,3).

Természetes tehát, hogy Isten megnyilatkozásának, bensőséges, személyes, közvetlen jelenlétének megvan a helye az Egyház életében és minden egyes keresztyén személyes vallási történetében.

III. Hit és tapasztalat

A fölvetődő probléma lényegében az összhangba hozatal kérdése. Hogyan fér össze Isten tapasztalati megnyilvánulása a hittel? Hiszen hinni éppen annyit tesz, mint éjszakában járni, ahhoz ragaszkodni, amit nem látunk, és egyedül Isten szavára támaszkodni. Lehetséges-e, hogy egyszerre Istenre hagyatkozunk, belevetjük magunkat a vízbe, és ugyanakkor szilárd földet érzünk a lábunk alatt?

Ellentét?

Nem ellentétes valóságok-e a hit és a tapasztalat? Összhangba hozhatjuk-e szívünkben a hit éjszakáját a csillagok világosságával?

Első tekintetre hit és tapasztalat mintha kizárná egymást. A hit meghatározása: odaadás az önmagát kinyilatkoztató Istennek. Isten felszólít, hogy fogadjuk el szavát, mint az élet igazságát, azért, mert ő szavahihető, mindazzal a titokkal együtt, ami környezi.

konkrét dolgok közvetlen megismeréséről van szó, vagyis „életszerű” megismerésről, ellentétben az elvont megismeréssel, amely valamiképpen el van vágva az élettől.

Széthasíthatjuk-e a Templom függönyét, behatolhatunk-e egyenesen a szentélybe anélkül, hogy profanizáljuk a hely szentségét?

Nem mondja-e nekünk az Írás: „az igaz a hitből él”? Nem jelentette-e ki Jézus: „Boldogok, akik nem láttak és hisznek?” Egyébként az Egyház egész lelki hagyománya arra int, hogy soha ne tévesszük össze magát a hitet és annak világos tudatát. Más valódi hittel hinni, és megint más ezt érezni. „Hiszek! Segíts hitetlenségemen!” (Mk 9,24) A gyermeke meggyógyításáért könyörgő apának ez a kiáltása olyan magatartást árul el, amely nem ritka Jézus tanítványai között. Törékeny edényben hordjuk kincsünket. A megszilárdítás ürügyén nem aknáznánk-e alá hitünket, ha külső támasz nyújtásával meggyöngyöztetnénk? (Nem mondom, hogy tapasztalattal helyettesítsenék, hiszen erről szó sem lehet.)

Szubjektivizmus?

Sőt ha föltételezzük, hogy a hit és Isten megtapasztalása összefér, nem kockáztatjuk-e ezzel, hogy a hithez szükséges objektivitásból átcúsunk a lelkiismeret szubjektivitásába, és így nem ismerjük fel, mennyire magvában hordja a hit a tanításhoz való ragaszkodást, az Istentől kinyilatkoztatott és a tanítóhivatal kezességével ellátott igazságoknak kijáró elfogadást?

Az utóbbi pontot illetően oszlassunk el nyomban egy félreértést. Sohasem szabad elfelejtenünk, hogy a hit alapján véve nem egy tételrendszerhez, hanem magához a kinyilatkoztató Istenhez való ragaszkodást jelenti. A hit élő találkozás az élő Istennel. Az Egyházban alakul ki, maga is egy tapasztalat ölé. A tanítás nem egyéb, mint közös kifejezése vagy meghatározása Isten megtapasztalásának, ahogyan az apostolok és a keresztény közösség átélte és áthagyományozta egészen korunkig. Szent János maga mondja első levelében, és a többi apostol is tanúsítja: „Amit hallottunk, amit szemünkkel láttunk, amit szemléltünk és amit a kezünkkel tapintottunk: az élet Igéjét hirdetjük nektek. Igen, az élet megjelent, láttuk, tanúságot teszünk róla” (1Jn 1,1–2).

Krisztus megtapasztalása szükségképpen megelőzi ennek a tapasztalatnak a meghatározását. Szent Tamást igazán nem gyanúsíthatjuk a teológiában értelemellenességgel. Ő is ismételten mondja, hogy a hit tárgya nem az Istenről szóló tanbeli kijelentések, hanem maga Isten, személyes jellegű ismeretben és szeretetben.

A tanítás sokféle okból jelentős. Többek között azért, mert tárgyi mércéje a keresztény közösségnek minden egyéni tapasztalat hitelességének megítélésében. Ezek sohasem ellenkezhetnek vele. De a Krisztusról szóló igazságokat kifejtő tanítás gyökere egy találkozás megtapasztalása. Ugyanígy áll a dolog a Szentlélekről szóló igazságokkal. Az ősegyház keresztényei először átérték – még hozzá micsoda lendülettel! – a Lélek megtapasztalását, és majd csak három század múlva körvonalazták a Lélek dogmáját. Számukra a Lelket megkapni és megtapasztalni egyet jelentett.

Túlzott értékelés

Az életszentségről szóló egyes elméletek a visszaélésig túlozzák a tapasztalat szerepét, és végtelenségig hajtják a kereszténységnek azt a tapasztalati szféráját, amelyről az Újszövetség tanúskodik. A janzenisták meg akarták tapasztalni a predestinációt, a kvietisták a tökéletes lelki passzivitást, a modernisták pedig a kereszténység lényegét az élettapasztalatokba akarták helyezni és nem a Credóba. A protestantizmusban is találhatunk hasonló irányokat: Schleiermacher a romantikus érzelmi vallást magasztalta, William James pedig, tudjuk, a vallásos élményt önmagának elégséges belső tekintéllyé tette.

A túlzásoktól való félelem magyarázza, hogy a tanítóhivatal annyira hangsúlyozza a vallás tárgyi oldalát, mind a tanítás, mind a szentségek terén.

De a visszaéléstől való félelem miatt nem nézhetjük le a vallásos tapasztalat értelmét és szerepét a hiteles kereszténységben. Annál kevésbé, mert a vallás az egész embernek szól, az ember pedig se nem tiszta szellem, se nem testetlen lélek, hanem teljes személyiség, aki lát, hall, szemlél, cselekszik.

Egyébként a tapasztalatnak ez a beépülése a keresztény vallási életbe teljesen beilleszkedik az Ószövetség vonalába. Az izraeliták számára Istent megismerni annyit jelentett, mint megtapasztalni Őt. A bibliai antropológiában csak egy úton lehet közelíteni a megismeréshez, és ez az út a tapasztalaton át vezet. Ugyanez a törvény áll az Istenhez való közeledésre is. A zsidók Istent csakis a róla szerzett konkrét történelmi tapasztalaton át ismerték meg. Fogalmuk sem volt a mi elvont metafizikai spekulációinkról Isten természetét és tulajdonságait illetően. Ismerték Jahvét, mert megtapasztalták üdvöztető cselekedeteit. Nem vezette-e ki őket Egyiptomból az ígért földjére? A zsidó ima sokszor céloz erre a tapasztalatra. Izrael története, amelyben Isten megnyilatkozott számukra, hozzátartozik imádságukhoz.

Ó népem, tanításomat füledbe vedd,
ajkam szavára hajtsd füled.
Szám megnyitom hasonlatokra,
és ősi bölcs mondásokat idézek.
Amit hallottunk és amit tanultunk,
amit atyáink elmeséltek,
az unokáktól nem tartjuk titokban,
de elmondjuk a jövő nemzedéknek.
Jahve nagyságát és hatalmát
s hogy milyen csodákat vitt véghez.

(Zsolt 78,1–4)

Bibliai nyelven

Egyébként az igazság bibliai fogalmában erősen kidomborodik az igazság és a tapasztalat közötti összefüggés. Ahogy Walter Kasper mondja: „A héber ember nem azzal törődik, ami van, hanem azzal, ami történik, amit foghatóan megtapasztal ... Dolgok és személyek akkor szilárdak, igazak, ha betöltik a hozzájuk fűzött várakozást, és igazolják a beléjük vetett bizalmat ... Az igazság tehát mindig időben teljeseedik és nyilvánul meg. Mindig olyasmiről van szó, ami megtörtént vagy történni fog, nem pedig ami valami természeténél fogva, ami így van és így kell lennie ... Igaz az, ami tartós, szilárd, aminek jövője van” (*Dogme et Evangile*. Casterman 1967, 63-65).

Ez nem tesz viszonylagossá minden igazságot. A metafizika is megőrzi teljes jogát. De az első megjegyzések beleállítanak bennünket a bibliai szemszögbe.

Az Ószövetségben Isten cselekvő jelenlétét az emberek mint kívülről hatót fogják fel; az Újszövetségben belülről élik át. Isten szeretetének behatolása a hívő lélekbe kinyilatkoztatja neki az isteni jelenlétet: „Aki hisz az Isten Fiában, magában hordja ezt a tanúságot” (1Jn 5,10). Ezzel a látásmóddal jobban megértjük magának Jézusnak a nyelvét is, amikor azt mondja nekünk: „akik igazságot cselekszenek, eljutnak a világosságra”. Hit és Isten megtapasztalása összetartozik; el kell fogadnunk, hogy szükségképpen kiegészítik egymást.¹⁴

¹⁴ Vö. Kilián McDonnell OSB cikkét: *I believe that I might experience: Continuum* 5. k. 4. sz., 1968.

Mindez a hiteles vallási tapasztalatra érvényes. Sajnos, nem hiányzanak a hamisítványok sem. Az Egyház nagyon is jól tudja ezt, és joggal bizalmatlan a szubjektivizmus iránt, hiszen ez időnként a hit épségét fenyegeti.

Illuminizmus

Az illuminizmus története vallási téren hosszú, mind a katolikus Egyházban, mind azon kívül.

A montanizmus – amelynek leghíresebb képviselője Tertullianus volt – már a 2. században azt állította, hogy új kinyilatkoztatásokra támaszkodik, és extatikus, látomásos nyelven hirdette a világ végét.

A középkorban Gioacchino da Fiore kijelentette, hogy beléptünk a világ harmadik korszakába, a Szentlélekébe. Eltúlozva a Lélek szerepét, úgy mutatta be, hogy felváltja az Atya (az Ószövetség) és a Fiú (az Újszövetség) korát. Az Egyház nem tehetett egyebet, mint hogy elutasítsa az egymástól független és egymást felváltó korszakoknak ezt az elméletét.

Idők folyamán egyes szerzeteknek álmissztikus mozgalmak között kellett utat törniök maguknak az Egyházban, és kezdetben összetévesztették őket velük. Kellemetlenségeik egy része ebből származott. Minden század ismerte a kvietista vagy apokaliptikus álmissztikák túlzásait.

A protestáns egyházaknak is egyre-másra bajlódniuk kell a különféle „újjáéledések” mozgalmával, amelyek fundamentalista bibliai látomásokra vagy a hagyomány peremén álló, sőt azzal összeegyeztethetetlen tapasztalatokra támaszkodnak. Olyan könyv, mint Ronald Knoxé különböző korok „Lelkesedői”-ről, jó vészjelző lehet, ha valaki kísértésbe kerülne elhanyagolni a nélkülözhetetlen kritikai szellemet.¹⁵

Ezek az időnkénti kilengések megmagyarázzák a hierarchia okosságát: a negatív viselkedés több mint érthető. A végső szó mégis a megvilágosodott hité. A szellemek megkülönböztetése olyan karizma, amelynek használata különleges bölcsességet igényel. Emlékeznünk kell Szent Pál felszólítására a Lélek megnyilvánulásaival szemben: „A Lelket ki ne oltsátok ... mindent vizsgáljatok meg; ami jó, azt tartsátok meg” (1Tessz 5,19-21).

Tapasztalat és keresztény élet

Bár eltévelyedések mindig lehetségesek, Jézus semmiképpen sem zárta ki a keresztény életből a vallási tapasztalatot.

Nem a misztikus tapasztalatról beszélünk itt: az sajátos élményszerűség. Tudjuk, hogy a teológusok között vita tárgya: rendes betetőzése-e a keresztény élet kibontakozásának, vagy nem. Szorítkozzunk itt Isten közönséges megtapasztalására. Jézus sohasem mutatta be a lelki szárazságot az élet rendes állapotának. Más egy Keresztes János vagy Avilai Teréz útja, akit Isten misztikus mélységekig nyúlva tisztít meg az érzékek és a szellem éjszakáján át, és megint más az Istenével együtt járó keresztény „közönséges”, normális, rendes útja.

Az evangélium mélységesen emberi. Jézus ismeri az ember szívét. Mikor a Mester legelőször találkozik Natánaellel, azonnal megmondja neki, hogy látta a fügefá alatt. Natánael elbámul, amikor így megtapasztalja az Úr személyes figyelmét. Jézus azt ígéri neki: nagyobb dolgokat is fog látni (vö. Jn 2,45-51).

Bizonyos, hogy a hitnek az az éjszakája, amire Jézus felhív, nem átlátszatlan, csillagtalan éjszaka. Komolyan, betű szerint kell vennünk Jézusnak az evangéliumban elhintett ígéreteit.

¹⁵ R. A. Knox, *Enthusiasm. A chapter in the history of religion*. Clarendon Press, Oxford 1962 (5. kiadás)

Övéinek békét ígér, „olyan békét, amelyet a világ nem ismer, amit senki emberfia meg nem adhat és el nem vehet” (vö. Jn 14,27 és 16,22).

Nem azt ígéri nekik, hogy nem fognak szenvedni. Sőt többször hangsúlyozza, hogy aki őt követi, annak keresztet kell hordoznia, és tanítványait előkészíti ennek viselésére. De – és ez egészen más – arra kötelezi magát, hogy örömet és békét ad nekik a szenvedés közepett is. Íme, ilyen derűről tesznek majd tanúságot övéi. Tapasztalat alapján tanúsítják, hogy „az ő igája kedves és az ő terhe könnyű” (Mt 11,30). Bizonyítják a Mester másik ígéretének igazságát is: „Aki engem szeret, azt szereti az én Atyám. Én is szeretem őt, s kinyilatkoztatom magam neki” (Jn 14,21).

Futólag megjegyzem: semmi szükségem Isten sokszoros megnyilatkozására, hogy megállapítsam ezeknek az ígéreteknek a beteljesedését. Egyetlen egy is elég isteni jelenlétének megtapasztalására, ha mélyen átélem; mint ahogy a nap fényességét egyetlen sugara is megmutatja. És ez mindenki számára érthető. Nem kell tisztában lennünk a nap energiájának mivoltával ahhoz, hogy melegét érezzük.

A születő Egyház egész élete tanúskodik az Úr említett ígéreteinek megvalósulásáról. Az Apostolok Cselekedeteinek könyvében különösen kidomborodnak Isten megnyilatkozásai karizmatikus jellegük miatt. De ezen kívül az Írás élénk tárja, hogyan vannak jelen a mindennapi életben is.

Szent Pál bőségesen beszél a Szentlélek gyümölcseiről. Fogható, érezhető, ízlelhető gyümölcsök ezek, a Lélek hiteles jelenlétének jelei. „A Lélek gyümölcsei – mondja a galatáknak –: szeretet, öröm, békesség, hosszútűrés, szolgálatkészség, jóság, bizalom másokban, szelídség, önuralom” (Gal 5,22-23).

Ilyenek a hiteles kereszténység jelei, próbái. Semmi kétség: a Szentlélek nem foszt meg tőlük egy lelket sem, amelyik kitárul befogadására, akár ismerik a nevét, akár nem. „Szereteted úgy ragyog fölöttünk, mint a delelőjén járó nap” – mondja egy liturgikus szöveg. A Lélekhez hű keresztényt arról lehet megismerni, hogy izzó és nem akármilyen szeretet, öröm, béke van benne. És ez annak, akinek van szeme, egy rejtett jelenlétről tanúskodik, mint ahogy a szentély öröklámpája a tabernákulum felé mutat.

* * *

Az evangélium logikája szerint a liturgia azt a kérést adja szánkba: nyerjük el a kegyelmet, hogy igazán szeressük azt, amit Isten parancsol nekünk. Az Úr tudja: ahhoz, hogy jobban tudjunk együtt haladni vele, szükségünk van belső békére és öröme.

Észak-Európában még mindig megbénít bennünket a janzenizmus maradványa. Nyomai még nem tűntek el teljesen. Nemrég az Egyesült Államokban jártam. A karizmatikus presbiteriánusok nemzeti kongresszusának elnöke jelenlétemben a következő angol szójátékot használta, a gyülekezet nagy gyönyörűségére: „God told us that we are his *chosen* people, not his *frozen* people” (Isten azt mondta nekünk, hogy mi vagyunk az ő választott népe, nem azt, hogy fagyasztott népe).

Az Egyház liturgiája meri kérni Isten érezhető megnyilvánulásait. Teljes természetességgel imádkozzuk: „Isten, ki a Szentlélek világosságával híveid tanítottad, add, hogy ugyanazon Lélekben a helyest *megízleljük*, és az ő vigasztalásának mindenkor *örvendjünk*.”

Elég idéznünk, a „Veni Sancte Spiritus” pünkösdli himnuszát vagy a „Jesu dulcis memória” himnuszt és a szenteknek, egy Bernátnak, egy Bonaventurának sok más imáját, és láthatjuk, milyen bensőségesen könyörgött mindig az Egyház imája a Lélek ajándékaiért, még a könnyek ajándékát is beleértve.

Ezek a rövid utalások is megmutatják, hogy a leghagyományosabb és legbiztosabb lelki vonalon járunk.

IV. Találkozások Istennel

Amikor Isten megtapasztalásáról beszélünk, ez egyesek szemében a világból való menekülést jelent. Isten egyedüli, elszigetelt, emberektől és problémáiktól elzárt szemléletét. Világos, hogy Istennek nem ilyen megtapasztalásáról van szó, mert az ilyen különválasztás éppenséggel tagadása lenne a hiteles tapasztalatnak.

Nyitottság Isten iránt ugyanúgy nyitottság a világ és az emberek iránt is. Hiszen mindezt Isten teremtette, szerette, megszentelte. Behatolni Isten szeretetébe azt jelenti: olyan Isten titkába hatolni, aki határtalanul szerette az embereket, odáig, hogy Fiát adta nekik, és aki a mások iránti szeretetet állította a keresztény hit központjába.

Ezt leszögezve térjünk vissza Istennek ahhoz a hiteles megtapasztalásához, amit természetesnek kell tartanunk minden keresztény életében.

Rendes és rendkívüli megtapasztalás

Kísértésünk támadhatna, hogy kétfajta tapasztalatról beszéljünk: rendkívülről és rendesről. Ez a megkülönböztetés a mi mértékünk szerint való, annak megfelelően, hogy az Istennel való találkozás soron kívülinek, váratlannak, egyetlennek, a dolgok rendes menetén túl esőnek tűnik-e előttünk, vagy nem.

De Isten mértéke szerint nincs ilyen megkülönböztetés. Istennél nincs határvonal rendes és rendkívüli között. Derűsen átlép a mi határvonalainkon, konvencionális térképünk ákombákomán. Istenben a valószínűtlen is valóság.

Isten nem átlag szeretettel szeret minket, hogy azután időről időre kivételt tegyen a rendkívüli, mértéktelen szeretetnek egy-egy megnyilvánulásával. Nem: lényegéhez tartozik a rendkívüli szeretet. A mi Istenünk csodálatos Isten, tékozló bőkezűséggel szereti az embereket. Szeretetének legdöbbenetesebb tényei: a megtestesülés, a kereszt, az Oltáriszentség, a valószínűség minden határát meghaladják. Az Írás csendesen odamondja nekünk: „Úgy szerette Isten a világot, hogy egyszerűen Fiát adta” (Jn 3,16). Ez a hallatlan gesztus túlaradó szeretetének forrásából fakad.

A földről nézve az ilyen szeretet elállítja lélegzetünket. Túl van legmerészebb elképzelésünkön, és kényszerít megérteni, hogy Isten szeretete a csodát is magában foglalja. Jézus azt mondta tanítványainak: „Aki hisz bennem, ugyanazokat a tetteket viszi végbe, mint amelyeket én cselekszem, sőt még nagyobbakat is tesz” (Jn 14,12).

Nem is meglepő ez az ígéret. Hiszen Istennek a természetfölötti természetes. Ő természeténél fogva csodás. Legmélyebb hitvallásunk ezekbe a szavakba foglalható: „Mi hittünk a Szeretetnek” (1Jn 4,16). És azóta merünk hinni az imádság hatékonyságában is, Jézus példájára, aki, mielőtt még kérésre nyitotta volna száját, ezt mondta Atyjának: „Tudtam, hogy mindenkor meghallgatsz” (Jn 11,42). Ez a „mindenkor” hitünk szerves kiegészítő része, még akkor is, ha értelmünk éjszakában időzik.

Meg kell tanulnunk fölfedezni Isten rendkívüli szeretetét a látszólag legközönségesebb, legesetlegesebb történésben is, mert abban is ott rejlik. „Ha hiszel – mondta Jézus –, meglátod Isten dicsőségét” (Jn 11,40).

Vannak órák, amikor Isten megtapasztalása úgy hasítja meg a hit sötétségét, mint a fekete éjszakát a villám fénye. Ezek az istenélmények néha kifejezhetetlenek vagy közölhetetlenek, de azért nem kevésbé valóságosak és életalakítók. „Isten – mondja Bergson – csak azért teremtette és csak azért forgatja fel a világot, hogy szenteket alkosson.” És ez a cselekvése állandó az Egyház történelme során, akár nyilvánvaló, akár egyszerűen a lelkek bensejében megy végbe.

Felforgatja Mária életét az angyali üdvözléssel, amikor hirtelen megérti, hogy áldott és választott az asszonyok között.

Húsvét reggelén egy kertész külseje alá rejtőzik, hogy nevén szólítsa Magdalai Máriát. Felgyújtja tüzével a csüggedt emmauszi tanítványokat.

Mennykőcsapásként sújt le és elvakítja Pált a damaszkuszi úton.

Szent Ágostonnak odamormolja: „vedd és olvasd”, és ezzel véglegessé teszi megtérését.

Megvilágítja az Írás egy versét, mint mikor a napfénytől egyszerre lángolni kezd egy sötét templomi üvegablak, és rákényszeríti Assisi Ferencet, hogy szószerint vegye a kijelentést: „Ha tökéletes akarsz lenni, menj, add el, amid van, add a szegényeknek ... kövess engem” (Mt 19,21).

Ezer alakot, ezer változatot ölt mindegyikünknek.

Ott rejtőzik abban a fokozatos vagy hirtelen megvilágosodásban, amely feltárja az embernek jövőendő hivatását, a neki szánt küldetés pontos körvonalait.

Ott rejtőzik váratlan találkozásunkban egy barátunkkal, aki egy útkereszteződésnél kimondja nekünk a döntő szót, mint Ananiás Pálnak. Semmi sem sejtette előre ezt a találkozást. Azt bizonyítja, amit egy lelki szerző olyan merészen ír: „Ha egy embernek szüksége van egy másikra, hogy megmondja neki, amire rászorul, Isten el fogja hozni ezt az embert a világ végéről is.”

Ez dolgozik tervein az alatt a takaró alatt, amit mi „a körülmények összeesésének” nevezünk, de ami semmi más, mint maga a munkálkodó Isten. Ő irányítja a másodlagos okok, az egybeesések és véletlenek játékát. Mindez egy kifinomult, találekony, csodálatosan kitartó szeretet eszköze.

Isten minden kalandregénynél izgalmasabb műveket ír azokkal az emberéletekkel, akik „játékszerévé válnak”, akik készséggel adják át magukat váratlan tetteinek, élesen figyelnek, hogy meghallják a kegyelem suttogását, a Lélek hívogatóit.

Ez a minden kereszténynek rendelkezésére álló istenélmény földi életünkben nem fojtja el a szenvedés maró kínját és a gonosz hatalmát. A világ Rembrandt-stílusú festmény, az árnyék és fény játékaival. Isten nem Mindenható gyanánt közeledik felénk, aki összemorzsolja az ember szabadságát, hanem végtelenül sebezhető szeretetként, ami szabad feleletre vár. Claudel mondja: „Jézus nem azért jött, hogy megmagyarázza a szenvedést, sem azért, hogy megsemmisítse, hanem azért, hogy megtöltse jelenlétével.” Mély kijelentés. Nem magyarázza ugyan meg a gonosz és a rossz titkát, de megvilágítja a Golgota fényével. Isten ott mutatja meg nekünk, hogy „a mi oldalunkon van” a fájdalommal és a bűnnel szemben, és magára veszi azt, hogy a megváltás anyagává tegye.

A szenvedés mélyén rejtőző Isten fölfedezése néha csodálatosan átélt tapasztalat betegeknel, akik elmondhatatlan kínok között is sugárzóan tudnak ránk mosolyogni és megindítanak derűjükkal. Isten különleges módon ott van, azonosul a szenvedéssel. „Ogni dolore è Lui”, „minden fájdalom Ő”, mondta remekül Chiara Lubich.

Személyes közeledés

Bevallom, hogy részemről az évek folyamán egyre inkább érzem Istennek ezt a tevékeny jelenlétét, mindazzal a ragyogással együtt, amit Isten oldaláról magával hoz, és mindazzal a megaláztatással, amit számomra jelent. Mindenestül beburkoló, tökéletes, állandó cselekvésének fölfedezése a hála benső énekét kelti bennem, olyanforma refrénnel, mint az egyik nagy karácsony előtti antifóna: „Ó Bölcsesség, ki végtől végig érsz, s mindent elrendezel, erősen, mégis édesen ...”

Ez a hálaadás szívesen ölti egy kis személyes litánia alakját: elősorolom ezt meg ezt a nevet, eseményt, dátumot, körülmények találkozását. Megköszönöm Istennek a tanácsot, amelyet egy kényes és döntő pillanatban kaptam, a könyvet, amelyet véletlenül olvastam és üzenetet adott át, egy telefonhívást, levelet, szenvedést, bátorítást. És miközben mindezen

lélekben újra áthaladok, köszönetet mondok Istennek az öröm és béke élményéért, amit senki el nem vehet tőlem, mert ember nem férközhet hozzá.

Olyasmi ez, mint amikor valaki az olvasóját morzsolgatja, tövel-heggyel összehordva az öröndetes, fájdalmas meg dicsőséges titkokat. Minden olvasószem Istennek egy-egy figyelmességét eleveníti fel, egy jelet, egy találkozást. Befejezésül elmondom: „Dicsőség az Atyának, a Fiúnak, a Szentléleknek”, hálát adva Isten szeretetéért, amely mindig ott leselkedik életutamon, minden kanyarulatánál.

A lesben álló vadásznak ez a képe arra késztet, hogy fölidézzem a legszebb verset, amit ismerek, Francis Thompson *The Hound of Heaven*-jét. Mindenki saját színeivel festheti ki a maga története szerint, de Isten, aki könyörtelen szeretetében lesben áll, hogy „Égi Véreb” gyanánt üldözzön bennünket, mindannyiunk számára ugyanaz. Figyelme teljességében fordul mindenki felé, a végtelennel szorozva, és ez minden emberi lét tengelye.

Minden keresztény egyéni ügye, hogy megvizsgálja életét a hit világánál, mert az adja meg neki a kulcsát, és odabízza magát Istenre: kerítse hatalmába mindig jobban.

Az is feladata, hogy hirdesse a világnak fölfedezése titkát, és kikiáltsa neki örömét.

A jelenlevő, meghitt, közeli Istennek ez a látomása mind élesebb és finomabb lesz abban a mértékben, ahogyan megtanuljuk fölismerni az ő sokféle jelét. Mert ő, akár egy barát, figyelmeztet kezével vagy tekintetével, figyelmes jelenlétével és közösségével. Isten mindenkihez a saját nyelvén beszél, csendesen, de kivehetően. Meg kell tanulnunk olvasni Isten ábécéjét, kibetűzni, fölismerni és megérteni.

Néha rosszul fejtjük meg ezt az üzenetet. Talán abba a hiedelembe esünk, hogy az elénk jövő és jelt adó Isten kísértet. Ilyenkor az Úrnak azt kell mondania nekünk, mint apostolainak: „Én vagyok. Ne féljete” (Jn 6,20).

A tiszta hitben való közeledésünket Isten felé ahhoz az utazóhoz hasonlítanám, aki téli éjszakán egy útkanyarulatnál magában álló, fényben úszó kis házat pillant meg. A küszöbre érve, az üvegajtón át égő, pattogó, szikrázó fahasábokat pillant meg. Sejtí ebből a tűzhely átható melegét, de mindaddig nem érzi, míg odakint marad a hidegben és szélben, pusztá megfigyelőként. Ez a keresztény ember képe, amint a hit sötétjében tudomásul veszi Isten világosságát és melegét. Elmondhatja a zsoltárossal: „Az éjszaka az én világosságom és örömöm” (Zsolt 139,11). De bár elcsípi a fénylő sugarakat, megsejti az édes meleget, mindez nem hatol be csontja velejéig.

Kell hát, hogy belépjen a ház belsejébe. Nem mintha méltó lenne, hanem mert Isten állandóan hívja, és ég a vágytól, hogy közölje magát vele. Ennek érdekében zörgetnie kell. Ez az ő együttműködése. Jézus azt mondta nekünk, hogy zörgessünk, de nem mondta, hányszor. Mindig újra kell kezdenie. De mindenekfölött arra van szükség, hogy mindenki tudja: várják a tűznél, ő ennek a háznak a fia, és nem szerezhet nagyobb örömet Istennek, mint ha elfogadja meghívását.

Ha alázatosság ürügyén a küszöbön maradnánk, félreismernénk Isten szívét. Ő mindegyikünket arra hív, hogy már ideleln megtapasztaljuk bizalmas bensőségét. Hiszen éppen erre a találkozásra teremtett.

És ha egyszer az utas beljebb került, minden megváltozik. A tűzhely izzó, fényes lángja elébe lobban; a meleg beburkolja, beléárad; arca megvilágosodik fényétől; feléje nyújtja két kezét, görcsbe merevedett tagjai feloldódnak. Valami ozmózis jön létre, a láng sugárzása lénye mélyébe hatol. Képe ez az istenélménynek, amit megtapasztal az ember, ha hagyja, hogy Isten elárassza, és lénye tudatos és tudattalan részét egyaránt odatárja e jelenlét sugárzásának. Új élet támad benne; Szent Pál kiáltása valósul meg újra: „Élek én, de már nem én, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20).

Az ember nincs többé egyedül, érzi, hogy a Lélek vezeti; egész élete vele kapcsolatban játszódik le. Az önmagából való kivetkőzés megfelelője a megragadottság Isten által, az ürességet betölti a teljesség.

Maga Isten, mint befogadó otthon, világosság, melegség alakítja át életét, és közli vele sugárzását. Ha az ember engedi, hogy Isten megragadja, akkor emberi élete tűzzé válik, akár a lassan-lassan izzani kezdő fahasáb: a Lélek tüze táplálja. Nem erről a tűzről beszélt-e Jézus: „Tüzet jöttem hozni a földre” (Lk 12,49)? Ilyen a Szentlélek megtapasztalása. Egyedül ő tudja igazán megújítani a föld színét.

V. A Szentlélek egy mai vallási élmény középpontjában

Minthogy a Lélek az életünk, irányítson is bennünket a Lélek. Gal 5,25

Azt mondtuk: a Szentlélek, mielőtt a Credo cikkelye lett volna, átélt tapasztalat volt az ősegyházban. Ez a lelki megtapasztalás sohasem szűnt meg a történelem során. Mindmáig lelke mindannak, ami az Egyházban Isten jegyét viseli. De a Lélek általános jelenlétének ez az elismerése ne akadályozzon meg abban, hogy fel tudjuk fedezni kiváltságos jellegű jelenlétének megnyilvánulásait, elemezni kisugárzását. A Lélek szuverén, szabad működését elfogadó szellemben szeretnék itt külön beszélni egy megújulás jelentőségéről, amely a „karizmatikus megújulás” vagy „Szentlélekben való megújulás” nevét hordja. Röviden leírom eredetét, tanúságtételeket hozok, azután pedig megpróbálom elemezni kortársainknak ezt a vallási élményét.

I. Keletkezés

A katolikus karizmatikus megújulás születése

K. és D. Ranaghan részletesen leírja ezt a megújulást. Könyvük francia címe: *Le Retour de l'Esprit* (Cerf, Paris 1972), nem egészen világos, mert valójában nem a Lélek visszajöveteléről, hanem a Lélekben való megújulásról van szó. Mint tanúk mondják el a mai karizmatikus megújulás mozgalmának eredeténél álló eseményeket. A mozgalom születésének egy másik tanúja P. Edward O'Connor, teológiai professzor a Notre-Dame egyetemen (South Bend, Indiana, USA). Ő ugyanezeket az eseményeket úgy írta meg, hogy egyúttal megpróbálta teológiai elemzésüket is adni az Egyház hagyományának világánál. Művének címe: *The Pentecostal Movement in the Catholic Church* (Ave Maria Press, Notre-Dame, Indiana 1971). Ez és Ranaghan könyve a két alapvető mű. Utánuk minden nyelven számos tanulmány és cikk jelent meg a tárgyról. Idézzük fel tehát sommásan az eseményeket.

A megújulás az 1967-es év során születik meg a katolikus Egyházban, a Duquesne egyetem (Pittsburgh) hallgatói körében. Néhány fiatal a hazájukat és a világot szorongató társadalmi és vallási válságban jószántából összegyűlt, mert tudták, hogy emberi erő képtelen gyökerében orvosolni a bajokat. Hétvégi lelkigyakorlatot tartottak, imádkoztak, böjtöltek és a Szentlélek segítségét kérték.

Kik voltak ezek a fiatalok?

Egyetemi hallgatók, akik többnyire különféle apostoli vagy szociális tevékenységet fejtettek ki: a liturgikus és ökumenikus mozgalomban, a polgári jogokért folytatott küzdelemben, a világbéke érdekében. Olyan fiatalok – mondja Ranaghan –, akik ugyan igazi keresztény életet éltek, de „mintegy ürességet, a dinamika hiányát, erővesztéseget éreztek imáikban és tevékeny életükben. Mintha csak keresztény életük túlságosan a saját csinálmányuk lenne, mintha csupán a saját képességeik, a saját akaratak vinné őket előre. Úgy érezték, hogy a keresztény élet nem állhat pusztán emberi cselekvésből” (i. m. 16). Ezeknek a fiataloknak igazán a mindennapi életét járták át az Egyház növekedésével járó fájdalmak. Ennyit a háttérrel.

Az új pünkösdként rájuk csapó eseménynek megvoltak az előzményei. Többen olvasták már közülük David Wilkerson könyvét: *La Croix et le poignard* (A Kereszt és a tör). Ez a könyv sok ezer példányban jelent meg, és azt beszéli el, hogyan alakított át lelkileg a Szentlélekbe vetett hittel egy lelkipásztor New Yorkban egy éppen a börtönből kikerült fiatal bandát. Végigolvasták együtt Szent Pált és az Apostolok Cselekedeteit, és egy egész éven át mindennap elimádkozták pünkösd nyolcadának csodálatos himnuszát: „Jöjj, Szentlélek Úristen”. Szívükben ott égett a vágyakozás az után a pünkösd után, amelyet XXIII. János hívogatott a Zsinat előestéjén. Mindez ihlette és megtermékenyítette ennek a hétvégi lelkigyakorlatnak közös imáit. Arra kérték a Szentlelket: Ő újítsa meg az Egyház és a föld arculatát.

A Szentlélek felelete mintegy megújulása számukra annak, ami Jeruzsálemben, az utolsó vacsora termében történt az Úr első tanítványaival. Megdöbbenő lelki átalakulás megy bennük végbe. Egészen újfajta módon ébrednek tudatára Isten szeretetének, eddig ismeretlen vágy fogja el őket, hogy imádkozzanak és Istent dicsérjék, a Szentírás új vonzóerőt gyakorol rájuk, belső erőt éreznek, hogy tanúságot tegyenek a feltámadott Krisztusról ... A „Szentlélekben való keresztség”-ről beszélnek és olyan karizmatikus adományokról, mint amiről az ősegyházban van szó. A Léleknek ezt a keresztségét semmiképpen sem a keresztség és a bérálás pótlékának tekintik. Egyikük így világítja meg ezt: „Inkább olyan volt ez, mint ezeknek a szentségeknek megerősítése és felnőtthöz illő megújítása, önmagunk kitárlása minden kegyelmük felé” (Ranaghan i. m. 28).

A VII. fejezetben majd visszatérünk erre, mert a mi szemünkben alapvető jelentőségű: a keresztes beavatás szentségeinek megerősítése felnőtt korban.

A történet folytatása igen egyszerű. Az Úr csodáiban részesült fiataloknak barátaik voltak más egyetemeken. Csak természetes, hogy közölték ezekkel, mi történt velük, így azután South Bend (Indiana), Ann Arbor (Michigan), New Orleans, Los Angeles egyetemei követték a kapott ösztöndíjat, és ők is ugyanilyen kegyelmi jelenségeket tapasztaltak.

Ezek a különböző egyetemeken személyesen találkoztam az események közvetlen tanúival, sőt azt is meg kell mondanom, hogy többen barátaim lettek. Nem tagadhatom, hogy bizonyágtételük nagy hatással van rám, és szavahihetőségüket kétségtelennek tartom.

Az „imacsoportok” rövidesen feltűntek nemcsak az egyetemi telepeken, hanem a plébániákon, a kolostorokban és zárdákban is, először az Egyesült Államokban, később mind az öt világrészben. Az első nemzeti kongresszus 1967-ben kb. száz személyt gyűjtött össze. 1974-ben a második, nemzetközi kongresszus South Bend-ben (itt én is jelen voltam) már mintegy 30 000 résztvevőt számlált 35 országból, vagy 700 pappal és 50 püspökkel.

A spontán imát gyakoroló szűk csoportok tágabb imagyülekezetekké szélesedtek. Eucharisztia keretében vagy azon kívül a tagok százai jönnek össze rendszeresen. Szilárdabb, elkötelezettebb közösségek is keletkeznek, az ún. households („háztartások”). Ezek az imacsoportok – főleg a szociális tevékenységgel foglalkozók – alapját akarják biztosítani. „Imaházak” jöttek létre: amolyan lelkiségi szemináriumok, de mindenkinek hozzáférhetők, céljuk, hogy minél több keresztényt indítsanak el a keresztény életben, amely új fényben tárul eléjük.

A megújulás egyik jellegzetes vonása, hogy ahol az imaközösségek eléggé kifejlődtek, ott különféle típusú közösségek alakulnak. Különösen figyelemreméltó a „The Word of God community” (Isten Igéje közösség) Ann Arbor egyetemén (Michigan). Itt mintegy 800 résztvevő él közösen, és csak 10%-uk idősebb harminc évesnél. Legnagyobb részük 10-15 személyes „háztartásokban” él. A javak közösbe adásának és megosztásának különféle rugalmas formáit alkalmazzák. A közös élet alapja pontosan körvonalazott elkötelezés a közösség többi tagja iránt és a fegyelmi rend önkéntes elfogadása. Mindannyiuk közös célja: egymás segítése, hogy hitelesebben evangéliumi életet éljenek, és tanúságot tegyenek erről a világban.

Ann Arbor teszi közzé a *New Covenant* (Új Szövetség) c. folyóiratot is, a világ karizmatikusainak nemzetközi összekötő orgánumát. A havonta megjelenő folyóiratot Ralph Martin szerkeszti, ez a nagy tekintéllyel rendelkező lelki ösztönző. Rövidesen ki fog adni egy könyvet az imádságról; ebből majd még jobban fel lehet mérni a megújulás vallásos mélységét.

II. Tanúságtételek

Az egyetemi hallgatók kezdeti élménye hamarosan túlterjedt saját környezetükön. A tanúságtételek egyre gyarapodtak a legkülönbözőbb körökből: munkások, szabadult rabok, egyetemi tanárok, mindenféle rendből való szemlélődő vagy tevékeny szerzetesek.

Érdekes dolog: úgy látszik, hogy a Szentlélek a világ különféle tájain azonos vagy legalább rokon élményeket keltett, anélkül, hogy az illetők érintkeztek volna. Még túlságosan korán lenne tanulmányozni és csoportosítani ezeket a vallomásokat. Csupán megjelölök egy gyűjteményt, amelyet George Kosicki CSB, a michigani egyetem biológiaprofesszora adott ki. Címe: *The Lord is my shepherd – Witnesses of priests* (Az Úr az én pásztorem – Papok tanúságtétele. Charismatic Renewal Publication, Ann Arbor, 1973). Melléje állíthatunk még egy másik gyűjteményt, amely jezsuiták vallomásait tartalmazza. P. Haughey, az *America* c. folyóirat egyik kiadója, *The Pentecostal Thing and Jesuits* (A pünkösdi mozgalom és a jezsuiták) c. füzetében vagy negyven rendtársa tanúságtételét gyűjtötte össze, akik saját életükben tapasztalták meg a karizmatikus megújulást.

Ezeket a megindítóan őszinte lapokat forgatva meg kell állapítanom, hogy a Léleknek egyszerre egy irányba futó és mégis különböző működéséről tanúskodnak. Ugyanazok a szavak vezérmotívum módján térnek vissza, – de mindegyik ember személyisége szerint más és más árnyalatú a hatás.

A legkülönbözőbb területek szakembereit találjuk közöttük. Mindnyájan Szent Ignác tanítványai, mindnyájuknak meglepetés, hogy újonnan fölfedezték alapítójuk arcát és saját kezdeti karizmájukat. Ennyire igaz, hogy a hiteles karizmak szinte egymást szolongatják, és egyesülnek közös forrásukban, a Szentlélekben.

P. Haughey bevezetőül humorosan megállapítja: a világon szanaszét élő jezsuiták mindenről különbözőképpen gondolkoznak, de abban mégis megegyeznek, hogy Szent Ignácot elismerik karizmatikusnak, különösen a szellemek megkülönböztetése terén. Hozzáfűzi: a „karizmatikus” kifejezést nem lehet szektárius szellemben kisajátítani, mert a Pünkösöd minden keresztény számára élő valóság, – éppúgy, mint ahogy a „Jézustársaság” név senkit sem zár ki a Mester társaságából. A következő kérdéseket intézte negyven rendtársához: „Milyen hatást gyakorolt önre és hivatására 1. a Lélekben való keresztség, 2. a Szentlélek ajándékai, 3. az imacsoporthoz?” Ezután egy sor általánosabb jellegű kérdés következett, annak felderítésére, mit hozott nekik a megújuláshoz való csatlakozásuk.

A válaszokat bizonyos címszavak alatt csoportosítja. Kiemelem mindenekelőtt a válaszok imponálóan egyhangú kedvező jellegét, azután néhány jellemző idézetet hozok.

A Lélekben való keresztségről beszélve – később majd kifejtem, miért lenne jobb kerülni ezt a kifejezést – nagyrésztük elismeri, hogy ez a „lelki élmény” bensőleg rajtuk hagyta jegyét.

Egy idős pap így ír: „ötven napon át elárasztottak a vigasztalások és Isten jelenlétének újfajta megérzése; spontán örömmegnyilvánulások és könnyek jelentkeztek. Szomjaztam a tisztulást, kíváncsi voltam a Szentírás olvasása után, élvezettel imádkoztam órák hosszat.”

Egy másik a megújulás gyümölcsét új képességben tapasztalta meg: megdöbbenő természetességgel buzogtak fel benne a Szentírás szövegei, szavai, példái. És hozzáteszi: „A minap írtam egy könyvet, de most lettek bennem eleven valósággá szavai és eszméi.”

Röviden: ami mindegyikükben egyezik, az a Szentlélek jelenlétének és hatalmas működésének átélése. Az imádság légköre is megváltozik: „Imádságom most kevésbé az agy dolga, egyszerűbb, átértettebb, jobban tele van dicsérettel.” Többen tanúskodnak a nyelveken való imádkozás lelki gyümölcseiről.

Mások arról beszélnek, hogy milyen változás állott be életük különböző területein: bensőségebben és állandóbban átéli Isten jelenlétét; apostoli működésüket, prédikációjukat a Lélek belülről eleveníti meg; imacsoportjukban lelki támaszt kaptak; mernek lelkük mélyéig megnyílni rendtestvéreiknek, akikben annyi gátlás él egymás iránt.

Egyesek azt is elmondják, hogy a bűnbánat szentségéhez való viszonyuk más lett: úgy élik át, mint a lelki gyógyulás szentségét.

Megállapítható az is, hogy ez az élmény általában megszilárdította sajátos jezsuita, sokszor még papi hivatásukat is, és új fényben tüntette föl előttük Szent Ignác lelkigyakorlatait!

Íme néhány felelet ebből a tömött és gazdag gyűjteményből.

Részemről egyszerűen annyit szeretnék hozzátenni, hogy számos pap, szerzetes, nővér, világi pontosan ugyanezt mondta el nekem, sokszor ugyanezekkel a szavakkal. A tanúságtételek túlterjednek Amerika határain; a világ különböző országaiban visszhangzanak, és napról napra szaporodnak más-más világrészekben. Ez több mint elég, hogy rászorítson az egésznek közelebbi vizsgálatára.

III. Kísérlet a tapasztalat elemzésére

Más tanúskodni egy élményről és megint más megvizsgálni.

A tanúk szavahihetősége arra kötelez, hogy fölfigyeljek rájuk; de nem szabja meg, milyen teológiai értelmezést adjak annak, amit átéltek és élnek. A szakemberek előtt itt viszonylag új kutatási tér áll. Hála Istennek nincs hiány különböző egyetemeinken olyan teológusokban és exegetákban, akik ezzel foglalkoznak, nem külső megfigyelőkként, hanem belülről értelmezőkként. Heribert Mühlen, a paderborni egyetem teológus-professzora, a pneumatológia (a Szentlélekről szóló tudomány) neves szakembere, jelentős művet szentel neki; a könyv rövidesen megjelenik. A föld már nem hever paragon; de még sok mindent fedezhetünk fel a talajban és a mélyrétegekben.

Elemzési kísérletünkben mi itt a megtérésnek és a Lélek kiáradásának kezdeti tapasztalatára szorítkozunk, amelyet általában a „Lélekben való keresztség” névvel jelölnek. Mit értsünk ezen?

1. Mit jelent „a Lélekben való keresztség”?

Az élmény síkján csodálhatjuk és csodálnunk is kell a pünkösdistáknak a Szentlélek cselekvésébe vetett hitét. De mindenki tudja, hogy mint katolikusok nem követhetjük őket doktrinális és exegetikus téren. Sem „a Szentlélekben való keresztség” értelmezésében, sem a „nyelveken beszélés” felfogásában, amelyet ők a keresztség hitelessége jelének tekintenek. Számunkra – és ebben a legtöbb keresztény egyház egyetért velünk – a vízkeresztség és a Lélek keresztsége nem kettő. Egyetlen keresztség van, ti. a szentségi. A Lélekben való keresztség nem egy felsőbb rangú lelki keresztelés, nem a már megkapott szentségi keresztség függeléke, nem olyasmi, ami a keresztény élet új tengelye lenne.¹⁶

¹⁶ Az Apostolok Cselekedeteinek értelmezése ezen a ponton nehéz exegetikai kérdéseket támaszt. Hasznos közelebbi megvilágítást találhatunk a következő művekben: Simon Tugwell OP: *Did you receive the Spirit?* James D. G. Dunn: *Baptism in the Holy Spirit*; E. Brunner: *Theology of the Holy Spirit*. Pozitív irányban nem mindenütt egyeznek, de a pünkösdista írásmagyarázat bírálatában igen.

Mi Szent Pállal hisszük, hogy Isten az ő ingyen jóságában „megmentett minket ... a Szentlélekben való újjászületés és megújulás fürdőjében, akit Üdvözítőnk, Jézus Krisztus által bőven árasztott reánk, hogy kegyelmével megigazuljunk, s az örök élet reménybeli örökösévé váljunk” (Tit 3,5-7).

Az egyetlen keresztség egyszerre húsvéti és pünkösdi. Hogy ezután minden félreértést kikerüljünk, jobb, ha nem beszélünk a „Lélekben való keresztség”-ről, hanem más kifejezést alkalmazunk.

2. A Lélek és a karizmák megtapasztalása

Hát akkor hogyan határozzuk meg, hogyan határoljuk körül világosabban, pontosabban a Léleknek ezt a kezdeti megtapasztalását? Kényes feladat leírni a Lélek működését, hiszen éppen mert ő az, megcsúfolja minden kategóriánkat! Ráadásul itt az a nehézség, hogy a Lélek új kiadásáról beszélünk, noha tudjuk, hogy már megkaptuk a Lelket a keresztségben. Itt tehát valami sajátos módon „új”-ról van szó: a már jelenlevő Lélek új eljövételéről, nem kívülről jövő, inkább belülről fakadó kiadásról. Jézus szava jut eszünkbe, amikor így kiált: „Aki szomjazik, jöjjön hozzám, és igyék, aki hisz bennem! Ahogy az Írás mondja: Bensejéből az élő vizek forrásai fakadnak” (Jn 7,37.38).¹⁷ És az evangélista megjegyzi: „Ezt arról a Lélekről mondta, amelyet a benne hívők kapnak meg” (7,39). Fakadásról, kibontakozásról van szó, a Lélek működéséről, amely felszabadítja a rejtőző belső energiákat. Arról van szó, hogy hangsúlyozottabban tudomást veszünk a Lélek jelenlétéről és hatalmáról.

Egy teológus, P. Francis A. Sullivan, a római Gergely-egyetem professzora, úgy írja le, mint „vallási tapasztalatot, amely döntően új módon tárja fel valakinek Isten mindenható jelenlétét és működését az életben. Ez a működés rendszerint egy vagy több karizmatikus adományt hoz magával” (*Baptism in the Holy Spirit: a catholic interpretation of the pentecostal experience: Gregorianum* 55. k. 1. füzet, 1974, 67).

A tapogatózó szavakból kiérzik, milyen nehéz kifejezni a kifejezhetetlent. Hiszen Isten működésének misztériumáról van szó. Mások a kapott adományok gyakorlatra váltásának kegyelmét emlegetik, a Lélek szabadítását, a keresztség megnyilvánulását, a Lélek bérmláskor kapott ajándékának feléledését, a Lélek iránti mély engedelmesség átéltszellemét. Aki ebben a jótéteményben részesül, rendkívüli kegyelemnek érzi, az élet megújulásának. Kíséretében eddig soha nem érzett jellegű béke és öröm jár. Úgy érzi, fölelevenedtek benne a keresztségben és később a bérmlásban már megkapott szentségi kegyelmek, vagy azok, amelyeket más szentségek: gyónás, szentáldozás, házasság, papszentelés útján kaptak. Úgy él bennük ez a megújulás, mint a Lélek rejtőző hatalmának felszabadulása. Ez a Lélek mindenkit saját hivatása teljes megvalósítására akar vezetni, legyen pap, szerzetes vagy világi. Az illető újra, erősebben öntudatára ébred igazi keresztyén mivoltának, amit egyedül a hit tud kinyilatkoztatni, életre ébreszteni, újfajta valóságossággal, missziós lendülettel eltölteni.

Elemzésünket még három kiegészítő szemponttal próbáljuk pontosabbá tenni.

a) Lélek és a karizmák kapcsolata

Mindenekelőtt úgy vélem, világosan meg kell jelölni a kapcsolatot a Szentlélek és megnyilvánulásai között, és figyelmünket nem az ajándékokra, hanem az Ajándékozóra összpontosítani. Ismerjük Ágoston imáját: „Nem adományaidat, Uram, hanem téged!” Az

¹⁷ A francia szöveg az újabb olvasás szerint központos. Ennek megfelelően alakítottuk át a magyar Szentírás szövegét. (Ford.)

adományok csak egy-egy sugara a Léleknek, de ő maga az Ajándék, minden adományt magába záró ajándék. A személyes Lélekhez kell kapcsolódnunk, eleven, sugárzó valóságában. A Lélek megnyilvánulásai nem mások, mint a munkában levő Lélek. Istennek ez a működése, indítása végtelenül rugalmas, diszkrét, szuverénül szabad. A Lélek ott, akkor és úgy fúj, ahogy akar. Mindenáron őrizkednünk kell az adományok „eltárgyasításától”, attól, hogy „dolgokat” csináljunk belőlük, olyan ajándékokat, amelyeket valaki szétosztogat, mint mondjuk egy örökséget, egyiknek ezt, másiknak am azt. Ezek az ajándékok az Ajándékozóhoz viszonyítva olyanok, mint a napnak a sugarai: nem azonosak a nappal, de hozzá tartoznak.

A Lélek elválaszthatatlan ajándékaitól. Amikor megkapom a Lelket, megkapom javainak teljességét is. És ezt a teljességet nem sztatikusan, hanem dinamikusan kell érteni. Ez nem hozza magával, hogy a forrásukban megkapott adományok mind megnyilvánulnak, azt sem, hogy ugyanúgy, ugyanakkor nyilvánulnak meg. Megjelenésük, gyakorlati megvalósulásuk nemcsak személyenként más és más, de ugyanazon a személyen belül is változhat a Lélek indítása szerint. Nem úgy birtokolom a Lélek adományait, mint a fiókomban levő tárgyakat. Valójában engem birtokol a Lélek, mozgat, irányít végtelen szeretetének kénye-kedve szerint és a bennem talált hit, remény és szeretet fokának megfelelően. Ma egy bizonyos küldetésre lelkesít, holnap talán másikat bíz rám. Lehet, hogy nemcsak egy ajándékon keresztül nyilvánul meg bennem, hanem – egyszerre vagy egymás után – több is megmutatkozik. Szünet nélkül javítgatni kell emberi gondolkodásmódunk, amellyel számolgatjuk, jegyzékbe vesszük Isten ajándékait. Szent Pál nagy szabadságot tanúsít a karizmák megközelítő listájának felállításánál. Különböző felsorolásokat ad, egyiket sem szánja véglegesnek vagy kimerítőnek: csak néhány próbaminta ez, nem leltár. Pál úgy mutatja be az ajándékokat, mintha mindenki csak egyet-egyet kapna sáfarkodásra a közjó javára. De nem kell kifacsarni az „elosztásnak” ezt a képét: nem akarja visszaadni a Lélek sokrétű cselekvésének minden árnyalatát. Szent Pál mindenekelőtt azzal törődik itt, hogy a korintusi istentiszteleti gyülekezet rendjét megállapítsa, nem pedig azzal, hogy a Lélek játékát írja le bensőnkben. Gondolatmenetét a következőkben lehet összefoglalni: „A Lélek ajándékait mindenki azért kapja, hogy használjon vele” (1Kor 12,7), vagyis az ajándékok együttese építi az Egyházat.

b) A Lélek kezdeti jelenléte

Egy második fontos észrevétel „futurista” nyelvünkre vonatkozik. Mikor arról van szó, hogy a Szentlélek újból eljön a megkeresztelt ember lelkébe, úgy kell beszélnünk róla, mint akit már megkapott. Más szóval abból az alapvető tényből kell kiindulnunk, hogy a keresztény a keresztségben már megkapta a Szentlélek teljességét. Tehát a Lélek már nem eljövendő, hanem gyökerében jelen van a keresztény élet indulásánál, még akkor is, ha csak később ébredhetünk ennek tudatára, akkor, amikor a felserdült gyermek – remélhetőleg – elismeri keresztsége követelményeit. A Lélek ott van benne; Isten ígérete beteljesedett: a megkeresztelt a Szentháromság lakása. Következik ebből, hogy az életszentség nem valami távoli, megközelíthetetlen csúcs megmászása. A keresztény életszentség csírájában a mienk. Szabatosan szólva nem szentté kell lennünk, hanem annak kell maradnunk, azzá válnunk, ami vagyunk. A szentség Lelkét kaptuk zálogul és zsengéül szívünkbe; most csak hűségesen ki kell bontakoztatnunk magunkban rejtőző kincseit, képességeit, „atomenergiáját”.

A keresztény élet folyamán minden fölvetett szentség kitágítja a Lélek hatósugarát, mindinkább áthatja lényünket és cselekvésünket. A keresztség az első forrás, onnét fakad a föld öntözése, onnét erednek a vizek árkai. Lassú folyamat ez, amely fokozatosan krisztusivá teszi a hűséges keresztényt.

Amikor a gyermeket megbérmálják, egyszerre azt kell mondanunk neki: „Meg fogod kapni a Szentlelket”, meg azt is: „Már megkaptad”. Nem a keresztség kiegészítéséről, hanem megerősítéséről van szó.

Püspökszenteléskor a szentelő, a leendő püspök fejére téve kezét, ezt mondja neki: „Vedd a Szentlelket ...” Arról van szó, hogy ez a beiktatás nagyobb részt ad a Lélek működésében, akit már előbb megkapott. Ugyanígy a diakónus- vagy papszentelésen is.

Advent liturgiájában számos imádság szerepel, amelyek azt kérik az Atyától: küldje el nekünk Fiát, mintha még nem testesült volna meg. Pünkösöd liturgiájában könyörgünk Istenhez, „küldje el teremtő Lelkét”. Ugyanakkor feltételezzük, hogy már közöttünk van, hiszen mindjárt utána úgy beszélünk róla, mint lelkünk kifejezhetetlen vendégéről. Semmi zavart nem okoz, hogy óhajto módon beszélünk a hit valóságairól.

Hasonlóképpen kell értelmezni a karizmatikus nyelvet is. A Szentlélek nem kívülről száll belénk, hogy javítgatással tökéletesítse művét. Nagy a kísértés, hogy azt mondjuk: Isten valami hallatlan, tökéletesen új dolgot készül végbeinni, amit a mi korunknak tartott fenn. Ez pedig annyit jelent, hogy Isten cselekvését darabokra vágva és önkényes módon fogjuk fel. Pedig Istenre a folytonosság és az önmagához való hűség jegyében kell gondolnunk. Nem mondjuk például, hogy Jézus ma adja nekünk az eucharisziát: ajándéka állandó, mi vagyunk, akik közeledünk hozzá. Ugyanígy a Lélek állandóan köztünk lévő ajándék; a mi dolgunk, hogy engedjük: vigye végbe bennünk „az akarást és a megtevést”. A kegyelem és szabadságunk ikerhatásával mi adunk neki új cselekvési lehetőséget, az akadályoknak és béklyóknak – bűneinknek, elutasításainknak, fenntartásainknak – egyre győzelmesebb összezúzását. „Ne oltsátok ki a Lelket, ne szomorítsátok meg a Lelket”: ilyenek a keresztyén élet parancsai. Amikor a Lélek működése hathatósabbá válik bennünk, akkor nem a Lélek ébred fel vagy tér vissza, mint a hosszú alvás után hirtelen kitörő tűzhányó. Hanem mi ébredünk rá jelenlétére kegyelmének ösztönzése alatt, mert megnő bennünk a hit, élőbb a remény, forróbb a szeretet. A keresztségben mindannyian teljesen megkapjuk a Szentlelket, a világi éppúgy, mint a pap, a püspök, a pápa. Nem kapunk belőle többet vagy kevesebbet, éppen úgy, mint ahogyan egy szentostya nem többé vagy kevésbé változik át Krisztus testévé. Mindenki más más küldetésre kapja meg, az ezzel járó sajátos karizmákkal együtt.

c) A Lélek mint állandó hatóerő bennünk

A Szentlélek nem csupán kezdetén ösztönzi a keresztyén életet, hanem kibontakozása egész során is. Az Írás bőséges említést tesz arról, hogy a Lélek: hatalom, és hogy mernünk kell támaszkodni erre az erőre. Ha hagyjuk cselekedni, túlelünk önmagunkon.

Figyelemreméltó, hogy Szent Pál vagy Szent Lukács mennyire az erő küldésével kapcsolja össze a Szentlelket.

Lukács ezt írja Máriáról: „A Szentlélek száll rád, és a Magasságos ereje borít be árnyékával” (1,35). Ugyanezt mondja, amikor Jézus ígéretet tesz apostolainak: „Én pedig rátok árasztom Atyám ígéretét. Maradjatok a városban, míg erő nem tölt el benneteket a magasságból” (24,49). Vagy: „Mikor leszáll rátok a Szentlélek, erőt nyertek, és tanúim lesztek ...” (Csel 1,8) Fontos megfigyelnünk, hogy az apostolok nem egymagukban lesznek tanúk, hanem a Lélektől mozgatva. Maguktól csak, mint közvetlen szemtanúk, a feltámadás körüli egyes eseményekről tanúskodhatnak. Az esemény értelméről csak a Lélek által képesek tanúságot tenni. A Lélektől kapott prófétai világossággal majd értelmezni tudják az üdvösség eseményeit, és itt rejlik szavuk ereje. Szent Pálnak a rómaiakra adott végső áldását egészen átjárja ez a bizalom a Lélekben: „Töltsön el benneteket a reménység Istene teljes örömmel és békével a hitben, hogy a Szentlélek erejével bővelkedjete a reményben” (Róm 15,13). Korintusi keresztyéneinek pedig megvallja: „Gyöngeségem tudatában félve és nagyon

elfogadóttan mentem hozzátok. Tanításom és igehirdetésem ezért nem a bölcsesség elragadó szavaiból állott, hanem a Lélek és erő bizonyosságából” (1Kor 2,3-4).

Így fejeződik ki a keresztény hit. A Léleknek ez a hatalma nincs fenntartva az apostoloknak; hozzátartozik mindannyiunk örökségéhez. Ha mernénk igazán hinni benne, kisöpörné belőlünk csüggedésünket az Úr szolgálatában. Akkor a lelkiéletet már nem csak az aszkézis hosszú erőfeszítésének látnánk, amit a magunk eszközeire hagyva folyvást újra kell kezdenünk. Hanem úgy, mint a Lélek művét bennünk és velünk, csalhatatlan jelenlétének és hatalmának erejében.

Azok közül, akik a lelkiélet mestereinek szabályait követték, sokan kénytelenek, éveken át tartó őszinte erőfeszítések után, megvallani: középszerűek maradtak. Nem bírják tartósan a megkívánt erőfeszítést, nem találják a mindennapi küzdelemhez szükséges energiát. A tökéletesség hegye túlságosan magasnak tűnik előttük, túl nagy árat kell fizetni eléréséért. Az első akadályoknál lemondtak megmászásáról. A Lélek hatalmába vetett hit megtaníthatja ezeket a csüggettegeket: igaz, az akarat fegyelme nélkülözhetetlen az igazi keresztény élethez, de ez se nem kiindulópontja, se nem középpontja az aszketikus életnek. A csupán akaratunk erejére alapozott aszkézis nem vezethet el messzire. A Lélek hatalmába vetett hit semmiképpen sem küszöböli ki az aszkézis szükségét, de helyére teszi: a második helyre. Megmutatja nekünk, hogy az életszentségben Isten nyúl értünk, mielőtt mi feléje mennénk, és ő maga emel önmaga felé. Bizony ezt a tanítást állandóan újra meg újra a fejünkbe kell vernünk.

VI. A tapasztalat jelentése és jelentősége

A Lélek lehelete szunnyadó erőket ébresztett fel az Egyházban, rejtett karizmákat hozott napfényre, hogy szétárassza az életerőnek és örömmek azt az érzékét, amely a történelem minden korszakában meghatározza az Egyház ifjúságát és korszerűségét.

VI. Pál a bíborosi kollégiumhoz 1973. dec. 21., karácsonyi köszöntő

Az imént leírt vallásos élmény az Egyház minden felelősének felveti a megkülönböztetés kényes kérdését. Először ezt kell megvizsgálnunk, hogy azután megkíséreljük meghatározni magának a tapasztalatnak a jelentését és jelentőségét.

I. Jelenlét és megkülönböztetés

Meg kell vallanunk: a Szentléleknek ezzel a meglepetésével szemben különféle magatartást tanúsíthatunk: kritikus, de jóakarátú figyelembevételt, bizalmatlan elutasítást, gáttalan lelkesedést.

A Zsinaton sok szó esett arról, hogy értelmeznünk kell „az idők jeleit”, vagyis ki kell olvasnunk az emberek szükségleteiből Isten felszólításait. Föltétlenül szükséges feladat ez, sohasem szabad szem elől tévesztenünk. De az is kötelességünk, hogy fölfedezzük és megértsük azokat a jeleket, amelyeket megszokott társadalmi környezetünkön kívül Isten maga ír az égre, mint ahogyan a betlehemi csillag hívogatta a napkeleti bölcseket a nagy fölfedezésre. Ha Isten lehetséges beavatkozása elé kerülünk, első kötelességünk az, hogy a készség állapotába helyezkedjünk. Eleve tudjuk, hogy „Isten utai nem a mi utaink, az ő gondolatai nem a mi gondolataink” (Iz 55,8). Eleve hisszük azt is, hogy Isten irgalmas, és az ő szemében szorongatott helyzetünk maga is felszólítás. Már pedig az Egyház soha nem ismert mélyebb és átfogóbb válságot. Emberileg szólva lezárult a látóhatár előttünk. Nem látjuk, honnan jöhetne üdvösség, hacsak TŐLE nem: csak az Ő nevében van üdvösség.

És íme, az Egyház egén újra feltűnnek a Lélek megnyilvánulásai, olyanformán, mint az első keresztény nemzedékek idején. Mintha új életre kelnének az Apostolok Cselekedetei meg Szent Pál levelei, mintha Isten megint egyszer betörne történelmünkbe.

A Szentatya a fejezet mottójául hozott idézetben szunnyadó energiák ébredéséről, rejtett karizmák éledéséről beszél. Nem csupán az ún. karizmatikus mozgalomra szorítkozik tekintete, de szavait nem véletlenül válogatja így meg.

Mi ösztönszerűen félünk attól, hogy Isten beavatkozik ügyeinkbe, még akkor is, ha rosszul mennek. Ellenszegülünk minden idegen beavatkozásnak, attól tartva, hogy elidegenít önmagunktól. Megijeszt az olyan bölcsesség, amely nem a mi törvényeinknek engedelmeskedik. Isten közbelépésének már a pusztá gondolata is kényelmetlen. Az Írásnak azokat a részeit, amelyek nem férnek gondolkodásunk kereteibe, egyszerűen átugorjuk. Isten közelsége nyugtalanít. Mihelyt túlságosan valószínű arcot ölt és felforgatja mindennapi történetünket, visszautasítjuk. Pedig inkább attól kellene félnünk, hogy nem ismerjük fel látogatásának idejét, elmulasztjuk a találkát, mikor ajtónkon zörget.

Ha valahol, akkor a lelkiélet tág és kényes birodalmában látható napnál világosabban, mennyire szükség van az Egyház tanítóhivatalára, amelyet a hittudomány megvilágosít, a hagyomány és az életbölcsesség igazol. Egyszer úgy hallottam meghatározni a püspöki hivatalt, mint „a karizmák megkülönböztetésének karizmáját”. Ez jobb, mint egy meghatározás: felszólítás, hogy vállaljuk felelősségünket, és ne tagadjuk meg az Egyháznak ezt a szolgálatát.

A szóban forgó esetben a pásztoroknak, akár akarják, akár nem, feladatuk, hogy nyilatkozzanak és irányítást adjanak.

A karizmatikus megújulás virulása állásfoglalásra kényszerítette az Egyesült Államok püspökeit. Kineveztek egy bizottságot, amelynek élén Msgr. Zalewski püspök állt. 1969-ben jelentést tett a püspöki karnak. Azóta más kedvező jelek is mutatkoznak: Msgr. McKinney, Grand Rapids segédpüspöke közvetítőként szerepel a püspökök és a mozgalom között; a gyűléseken számos pap és néhány püspök is részt vesz; az amerikai egyháznak a papok lelki megújulásáról szóló hivatalos dokumentuma kifejezetten említi a karizmatikus mozgalmat. Mikor ezeket a sorokat írom, az Egyesült Államok püspöki kara megbízta a J. R. Quinn érsek elnökletével működő püspöki lelkipásztori bizottságot, hogy dolgozzon ki részletesebb irányelveket.

Jelenleg ebben a tárgyban számos püspöknek kell gyakorolnia megkülönböztető karizmáját szerte a világon. Nem menekülhetnek a várakozás politikájába – „majd meglátjuk” –, mert ha a juhok pásztor híján eltévednek, ők viselik érte a felelősséget, nem a nyáj.

A püspöki karizma nem automatikus. Működéséhez szükséges, hogy a nyilatkozatra hivatott püspök először tájékozódjék: pontosan, sokoldalúan, lehetőleg első kézből. Őrizkedni kell az elhamarkodott, benyomásokon alapuló ítélettől, esetleg néhány szerencsétlen példa alapján; ilyesmi minden emberi dologban elkerülhetetlen. Az ítélet karizmája az okosságon alapul, az okosság pedig megkívánja, hogy a dolgok mélyére hatoljunk, és mérlegeljünk a tudósítások vagy tanúk értékét. Az emberi okosság könnyen a „nagyobb biztonság” oldalára helyezkedik. Ennek azonban engednie kell a természetfölötti okosságnak, amely fél, hogy esetleg nem ismeri föl Isten működését Egyházában, Egyházáért. Értelmünket az imádság nyitja meg Istennek; föltétlenül imádkoznunk kell, hogy megnyíljunk működésének is, bármilyen zavarba ejtő is olykor kurta emberi bölcsességünk számára.

Hogy az adott esetben helyes ítéletet mondhassunk, valami módon a kérdés belsejébe kell eljutnunk: a tapasztalatot legjobban belülről lehet megítélni. A jelenlét különféle formái képzelhetők el, de a mozgalom tényleges támogatása mindenesetre létfontosságú annak érdekében, hogy egészséges irányba fejlődjék, és beilleszkedjék az Egyházba. Az 1973-as South Bend-i első nemzetközi kongresszuson felejtethetetlen marad a 25000 résztvevő lelkes helyeslése, amikor a szónok nyomatékosan kifejezte mindnyájuk kívánságát: szoros közösségben akarnak élni az Egyház pásztoraival. Igen-igen fontosnak tartom, hogy a püspökök feleljenek erre a megindító felszólításra. Jelenlét és irányítás semmiképpen sem gyámkodást vagy tekintélyi elnyomást jelent: minden merev törvény alkalmazása korai lenne és torlaszt emelne az élet és spontaneitás elé. Nem figyelmeztet-e az Úr: hagyjuk néha megnőni a konkolyt a búza között, különben árthatunk a jövő aratásnak? Ez az aratás bőségesnek látszik. Mint püspököknek az a kényes feladatunk, hogy tiszteletben tartsuk Isten gyermekeinek egészséges szabadságát, miközben szolgálatukra állunk, mint „örömük szolgái” (vö. 2Kor 1,24). Az Egyháznak és gyermekeinek, a szenteknek lelki bölcsessége mindenkinek igen hasznos.

Ez az értelme a karizmatikus világmegújulás képviselőihez intézett pápai buzdításnak, 1973. okt. 9-11 közt tartott grottaferratai gyűlésük alkalmából. Az általános kihallgatás végeztével okt. 11-én különkihallgatáson fogadta a vezetők egy különféle világrészekről való csoportját, Msgr. Hayes halifaxi (Kanada) és Msgr. McKinney amerikai püspökkel. A pápai beszéd itt következő teljes szövege az *Osservatore Romano* 1973. okt. 11-i számában jelent meg. Dőlt betűvel hozzátesszük az elején a Szentatya néhány rögtönzött szavát, amint ezt a *New Covenant* 1973 decemberi száma közölte.

„Nagyon érdekel bennünket az, amit csináltok. Sokat hallottunk arról, ami köztetek végbemegy, és örülünk neki. Sokat szeretnénk kérdezni tőletek, de nincs rá idő.

Most a grottaferratai kongresszus résztvevőihez intézünk néhány szót. Kedves barátaink, veletek örülünk annak a lelki megújulásnak, amely ma különböző alakban és különféle

környezetben mutatkozik az Egyházon belül. Ebben a megújulásban bizonyos közös jegyek észlelhetők: hajlam az elmélyedő imára, akár személyes jellegű, akár közösségi, visszatérés a szemlélődéshez, Isten dicséretének erős hangsúlyozása, a Krisztusnak való teljes önátadás vágya, nagy készség a Szentlélek szólítására, a Szentírás szorgosabb tanulmányozása, nagylelkű testvéri odaadás, az Egyház szolgálatába való bekapcsolódás óhaja. Mindebben felismerhetjük a Léleknek, az Egyház Lelkének titokzatos és tapintatos működését.

A lelkiélet mindenekelőtt a hit, remény és szeretet erényének gyakorlásában áll. Alapja a hit megvallása. Az Egyház pásztorainak megbízatása, hogy ezt a hitet sértetlenül fenntartsák és kibontakozásra segítsék a keresztény közösség minden tevékenységében. A hívek lelkiélete függ tehát az egyházmegye püspökének tevékeny lekipásztori felelősségétől. A megújulás e sok reményt keltő kovászának jelenléte jó alkalom, hogy erre emlékeztessük őket.

Egyébként még a megújulás legjobb tapasztalatai során is megeshet, hogy konkoly keveredik a jó búzába. Tehát föltétlenül szükség van a megkülönböztetésre. Azok dolga ez, akik az Egyház gondját viselik: „különösen az ő feladatuk – nem az, hogy kioltás a Lelket, hanem hogy mindent megvizsgáljanak és ami jó, azt megtartsák” (vö. 1 Tessz 5,12.19-21 – *Lumen Gentium* 12). Így halad előre az Egyház közös java, amelynek szolgálatára valók a Lélek adományai (vö. 1Kor 12,7).

Imádkozunk értetek, hogy töltsön el benneteket a Lélek teljessége, hogy az ő örömeiben és kegyelmében éljete. Kérjük, imádkozzatok értünk, mi pedig meg fogunk emlékezni rólatok az oltárnál.”

II. Gyümölcséről ítélni meg a fát

Jómagam a helyszínen – az Egyesült Államokban és másutt – kapcsolatba kerültem e vallási ébredés sok vezetőjével és teológusával. Így természetes, hogy szívesen próbálom összefoglalni állandó, mindenütt megtalálható jellemvonásait. Maguk a karizmák ugyan igen gyakran kicsúsznak megkülönböztető képességünk köréből, viszont a Lélek gyümölcsei, amelyeket Szent Pál említ, mindig észrevehetők (Gal 5,22-23).

Az Úr azt ajánlotta, hogy a fát gyümölcséről ítéljük meg. Ez biztos elv. A föld legkülönbözőbb pontjairól származó különféle újabb vizsgálatok egybehangzóan pozitív eredményeket mutatnak. Appia lelkész, a protestánsok franciaországi szövetségének megbízottja a katolikus egyház felé, francia küldöttek egy csoportjával maga is részletes kutatást végzett. Árnnyalt, de meleg véleménye döbbenetesen hasonló ahhoz a következtetéshez, amelyet én és munkatársaim a helyszínen vontunk le.

Rangsorolás nélkül előszámlálók itt néhány megkapó és igen elterjedt hatást.

Krisztus-központúság

Mindenekelőtt megfigyelhető, hogy a mozgalom lelkisége alapjaiban világosan Jézus felé tájékozódik; tapasztalati alapon bensőséges, személyes viszony megélését jelenti. Krisztus, „aki a Lélekben kereszttel”, előtérben áll. Bizalmas négy szemközti viszony fejlődik ki, ahol maga Jézus kezdeményezi a párbeszédet, megszólít és felhív a kölcsönösségre. Gyakran mintegy újrafelfedezése ez a kereszténységnek, amely többé nem ideológia vagy „izmus”, hanem találkozás Jézus élő személyével, ezzel a legvalóságosabb valósággal. Fölismerik benne a Megváltót, Mestert, Pásztort, Utat, Igazságot, Életet, Alfát és Omegát maguk és az egész világ számára. Meg kell jegyeznünk, hogy a megújulás mozgalmának Jézusa a hit Krisztusa, nem pedig az, akit mondjuk a „Jézus-forradalom” vagy „Jesus People” mozgalmak résztvevőinél találunk; ez utóbbiaknál igen sokszor puszta emberré válik. Hitünk Jézusáról van szó: a megtestesült Istenfiáról, az Istentől született Istenről, az Istenben és Istennel élő

Igéről, akiben test szerint jelen van az istenség teljessége, aki szenvedett értünk, utat mutatva vele, akié minden hatalom a mennyben és a földön, aki örökségül adja nekünk a Szentlelket.

Ez az újfajta bensőség az Úrral – közvetlenül, nem pedig a „Jézusról” szóló eszmék függönyén át – természetszerűen hozza magával a második jellemvonást: az imádság iránti érzéket abban az új értelemben, hogy Istenre hallgatunk. Mert más Istenről beszélni és megint más Istenhez szólni. Nagy a különbség a kettő között.

Imaélet

A karizmatikus megújulásban tanúi lehetünk a személyes és közösségi imaélet elmélyülésének. A lélek kitárul a Szentlélek erőteljes behatolása előtt, „aki egyedül kutatja ki Isten mélységeit” (vö. 1Kor 2,10), aki által az Atyához járulhatunk és átélhetjük a Szentháromság titkát. Lelki szomjúság jelentkezik, több és hosszabb imára ösztönözve, hogy a lélek jobban beigya a Szentlélek világosságát és jelenlétét. Az imádság majd csendes, majd suttogó, majd énekké válik; légköre összeszedett, örvendező, fesztelen, s különösen vonzó, mivel önként fakad. Betű szerint annak megvalósulását látjuk, amit Szent Pál ajánl az efezusiaknak: „Teljetek el Lélekkel. Egymás közt énekeljete zsoltárt, himnuszt és szent énekeket. Énekeljete és ujjongjatek szívből az Úrnak. Adjatek hálát mindig mindenért Urunk, Jézus Krisztus nevében az Istennek, az Atyának” (5,18-20).

Igen megragadó ennek az imának a jellege is. Egyáltalán nem hiányzik a közbenjáró és kérő ima, de uralkodó jegye az, amitől magánimában már ugyancsak elszoktunk: a tiszta dicsőítés. A „Dicsérjete az Urat” (Praise the Lord) felkiáltás sokkal több, mint a húsvéti Alleluják módjára ismételt refrén. Isten szeretetét fejezi ki, önmagáért és önmagában.

Különösen a fiatalok értékelik az ima spontán jellegét, ami néha testileg is kifejeződik, pl. fölemelik kezüket, vagy egymásba fogóznak a közösség jeléül. Akik átadják magukat ennek az imának, azokat segíti kilépni egyéni önzésükből, gátlásaikból, értelmi egyoldalúságukból. Egyébként azt hiszem, ez a spontán ima kegyelem a mai Egyházban, amelyből teljesen vagy csaknem eltűnt sok népi ájtatosság – szentóra, olvasó, keresztút stb. Ez vallási őrtemett, amin segíteni kell.

Az imádságnak ez a stílusa – középúton a tisztán magánima és a szó szoros értelmében vett liturgikus ima között – hozzájárulhat még az imádság népszerűsítéséhez és megelevenítéséhez is a családban vagy a legkülönbébb közösségekben: plébániákon, szervezetekben, kongregációkban, kolostorokban. A spontán karizmatikus ima nagymértékben elősegítheti, hogy az emberek ismét megtalálják a hiteles, életből fakadó ima értelmét, ki-ki saját környezetének megfelelően. Rugalmasságánál fogva arra is alkalmas, hogy megerősítse magának a liturgiának egyes mozzanatait. Nyitva áll a Lélek minden megnyilatkozásának, és így természetszerűen „szimfonikus” imádsággá válik, meggazdagítva Isten sokféle ajándékával.

Néha kifogásolják, hogy ez a spontán ima túlságosan érzelmi jellegű. Érdemes közelebbről elemezni ezt a negatív reagálást. Megtörténhet, hogy valaki elutasítja az imádság „érzelmes” kifejeződését, pedig valójában személyes jellegétől érzi magát találva. Túlságosan hozzászoktunk a formalizmushoz, a ritualizmushoz, az illem és a szokás hatalmához az imádságban, és így könnyen támadnak gátlásaink. Félünk önmagunk lenni Isten és az emberek előtt. Védekezési ösztönünk „emocionalizmus” jellegével utasítja el azt, ami igazából hozzátartozik az imádság személyes jellegéhez.

Istennel való viszonyunkból mi kiküszöböljük az érzelmet, vagy legalábbis személytelen imát akarunk, sőt esetleg minden ékességtől megfosztott, mezítelen templomokat is. Jó lenne ellenszegülnünk az Úr szavával történő visszaélésnek, ti. hogy ő lélekben és igazságban való imádókat akar. Krisztus testet öltött; vallása teljesen emberi, az egész embert magával

ragadja. Az emberi jellegétől megfosztott vallásosság nem a Megtestesülés logikájának a vonalán van. Jézus az egész embert jött megváltani, érzelmeit is beleértve.

A karizmatikus ima erősen táplálkozik a Szentírás állandó olvasásából is. Nagy szerepet játszik ez az imaösszejöveteleken éppúgy, mint az egyéni és közösségi életben. Újra fölfedezik a Szentírást, újfajta szomjúságot éreznek Isten szava után, nem elsősorban a szentírásmagyarázat igényével – bár ennek is jut hely –, hanem a közvetlen életre váltás síkján. „Az én szavaim – mondta Jézus – szellem és élet” (Jn 6,63). Érezhető, hogy táplálékká válnak bennük. Jeremiás jut eszembe: „Ha szavaid elém kerültek, csak úgy nyeltem őket; kedvem telt szavadban és öröme szívemnek” (15,16).

A megújulás hozzájárul a szentírásmagyarázat haladásához is, nem azzal, hogy új feleleteket hoz, hanem azzal, hogy új kérdéseket tesz föl. Arra szólít, hogy még közelebbről, az életből kiindulva elemezzük a szöveget.

A megújulás kegyelme mélyen bevezet a Szentírás olvasásába és megvalósításába. Különféle módon történik ez, de mindig fontos az Ige kapcsolatba hozatala a konkrét helyzettel. Látszik, hogy milyen sokat jelent egy arra való vezető, akinek segítségével a csoportok kikerülhetik a betűragást vagy az önkényes értelmezéseket.

Imádság és „nyelveken beszélés”

Az idegent, aki először jelenik meg egy karizmatikus összejöveten, néha megzavarja, hogy nyelveken imádkoznak vagy énekelnek. Első pillanatra nem tud mit kezdeni ezzel a spontán nyelvi megnyilvánulással, amelyben a szótagok egymást követik, de nem sorakoznak értelmes mondatokba, legalábbis nem a beszélő számára. Fontos, hogy pontosan megértsük, miről van itt szó, és se túl sok, se túl kevés jelentőséget ne tulajdonítsunk ennek a „nyelveken beszélő” imádságnak.

Sem csodálatos ...

A pünkösdisták általában elfogadott értelmezése szerint egy idegen nyelv csodálatos ajándékáról lenne itt szó, amely a beszélő előtt ismeretlen. Ennek az ajándéknak az elnyerése ezenfelül kezesség lenne arról, hogy valaki csakugyan megkapta a Lélek keresztségét. A katolikus hagyomány szerint, mint mondtuk, a glosszológia nem tanúsága „a Lélekben való keresztségnek”. Most hozzáteszem, hogy a „nyelveken való beszélés” az én szememben nem azonos valami ismeretlen idegen nyelven való beszéddel. Bár ez a felfogás nagyon elterjedt nem pünkösdisták karizmatikus körökben is, én nem hiszem, hogy ennek a kifejezőmódnak ilyen jelentése van. Igen ritka esetben megeshet ugyan, hogy valaki előtte ismeretlen nyelven imádkozik. Az ilyen esetek a csodák körébe tartoznak.¹⁸ De azt hiszem, hangsúlyozni kell, hogy az ilyen eset ritka, és kerülni kell minden szenzációjahajhászást. Szerintem nem valami titokzatos, beöntött, égből kapott nyelvi adományról van szó; másutt kell keresnünk a dolog jelentőségét.

Sem beteges ...

A másik végletbe eső megfigyelő, főleg ha jártas a pszichoanalízisben, vállat von és patológikus tünetről beszél: emocionalizmusról, kollektív hisztériáról, infantilizmusról ... Az

¹⁸ 1975. máj. 8-án egy Izraelben élő nővér római tartózkodása alatt részt vett egy karizmatikus összejöveten. A mellette imádkozó hölgy egyszerre elkezdett héberül egy zsoltárt énekelni. Az összejövetel végén megkérdezte tőle, Izrael melyik részén él. A hölgy meglepődve válaszolta, hogy olasz, Izraelben sohasem járt, héberül nem tud, és nem emlékszik rá, hogy zsoltárt énekelt volna héberül. (Ford.)

igazi tudomány nem hagyja jóvá ezt az ítéletet. William J. Samarin, az egyik legjobb szakember, az embertudomány és nyelvészet professzora a torontói egyetemen, kiterjedt és hosszú kutatást végzett számos országban. Kutatását azzal az igen határozott állítással zárta, hogy a jelenségben nincs semmi természetellenes vagy beteges, és ezt bőségesen bizonyítja.¹⁹ Ha tehát a jelenség se nem csodás, se nem beteges, akkor minek fogjuk fel?

Igazából miről van szó?

Először is föl kell ismernünk a kifejezésmód szentírási vonatkozásait. Vagy harminc célzást találunk rá. Az Újszövetségben tanúskodik erről az Apostolok Cselekedeteinek könyve (2,4-11; 10,46; 19,6), Szent Pál levelei (1Kor 12,30; 13,1; 14,2.39) és Márk evangéliuma is (16,17): itt Jézus ígéri meg övéinek, hogy nyelveken fognak beszélni. Akármilyen problémát vet is föl itt az exegézis, a jelenséget a Szentírás valóságosnak és viszonylag gyakorinak tünteti fel. Szent Pál azt mondja, hogy ez az „ajándék” a legszerényebb mind között, neki is birtokában van, és kívánja, hogy másoknak is meglegyen, azonban mikor nyilvános összejövetelen használják, vigyázni kell a rend megtartására. Nem tagadhatjuk meg tehát a jelenségtől a bibliai alapot. Különböző az Egyház eleven gyakorlatában is megtaláljuk, először meglehetősen elterjedve, később ritkábban, de a kolostorokban vagy a szentek életében még mindig.

A további tanulmányozás – nemcsak a szövegekben, hanem az életben is – a teológusok dolga. Én itt néhány személyes gondolatomat ismertetem. Ezzel nem kívánom kimondani a döntő szót, és nem is akarom a kérdést kimeríteni.

Először is fontosnak tartom megjegyezni, hogy minden keresztény, aki megkapta a Szentlelket, keresztségének erejéből csírájában birtokolja minden ajándékát. Látható megnyilvánulásuk vagy gyakorlatba vételük megmutatja jelenlétüket, de nem ezek a megnyilatkozások teremtik meg a jelenlétet. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a Szentírás betűragó olvasása Isten ajándékainak „eltárgyasítására” vezethet. Nem kisebbítjük a „nyelvek adományát” azzal, ha természetes szintre helyezzük, amelyik természetfölöttiségét az ilyen imádságot átjáró szándéktól kapja. Sőt jusson eszünkbe, hogy bizonyos értelemben minden ajándék, „minden kegyelem”.

Ez a nem fogalmi jellegű imádság – a spontánul ömlő ima gondolkodást megelőző kifejeződése – rendelkezésére áll annak, aki gyakorolni akarja, és mindig hatalmában marad. Olyan nyelvi kifejezés, amelyet nem nyelvi struktúra irányít. Az ilyen kifejezésmód más civilizációk terén otthonos, és még tőlünk is kevésbé idegen, mint hinnénk. Gondoljunk az „alleluja” ujjongására egy húsvéti gregorián misében. Figyeljük meg a kisgyereket, aki spontánul él ezzel a kifejezésmóddal, hogy örömét kiöntse. A nyelveken való imádság – mondta valaki – olyasmi az imában, mint az absztrakt művészet a figuratív festészettel szemben. Ez szerintem igen megvilágító hasonlat.

Ugyancsak összehasonlították a nyelvek adományát a könnyek adományával is. Mindenki képes könnyeket ontani érzelmi megindulás hatására, és a színész akkor sír a színpadon, amikor kell; mindebben nincs semmi rendkívüli. De létezik a könnyek adománya is, amelyet az Egyház hosszú lelki hagyománya, sőt még hivatalos imája is elismer. Ilyenkor a vallásosság mély kifejeződése, amely a kimondhatatlant tükrözi, akár a bűnbánat érzését, akár az imádsást vagy a hálát Isten előtt. Ezeknek a könnyeknek vegyi összetétele ugyanaz, mint a rendes könnyeké, de vallásos jelentőségük fölébe emelkedik anyagi mivoltuknak. Ez is megfelelő analógia.

¹⁹ William J. Samarin: *Tongues of men and angels*. MacMillan Company, New York 1972.

A „nyelveken beszélés” vallásos értéke

Miután megkíséréltem helyére tenni ezt a kifejezőmódot, hátra van még, hogy megállapítsam konkrét lelki értékét. Egy sereg vallomás tanúsítja – a magamét is hozzátevé – , hogy az imádságnak ez a módja mintegy kiemel önmagunkból, elhárítja az akadályokat és bensőleg felszabadít Isten és mások felé. Ha a tapasztalat kezdetén az ember elfogadja a megaláztatást – azt a kockázatot, hogy gyerekesnek és nevetségesnek tűnik –, az az öröm lesz a jutalma, hogy fölfedezi, hogyan lehet imádkozni szavakon és minden értelmi tevékenységen túl. Ez békét teremt és bensőleg kitágít. Az imádságnak ez a módja a többit sem zárja ki. Gyakorolható egyedül vagy csoportban. Amikor közös improvizált ének alakját ölti, előítélet nélküli hallgatója gyakran ritka szépségűnek találja, és vallásos bensősége nagy hatással lehet rá.

Vajon miért hívja ezt Szent Pál a legkisebb adománynak, bár ő maga is él vele? Talán mert ennek útján közeledhetünk a többihez, mert olyasmi, mint egy alacsony ajtó, amelyen csak kissé meghajolva juthatunk át. Az alázatosságnak és a gyermeki lelkületnek ez a megnyilvánulása Isten országába nyit utat. „Ha nem lesztek olyanok, mint a kis gyermekek ...” Ismerjük Jézusnak ezt a kijelentését, amelyben annyi minden sűrűsödik össze. Ez az oly kevésbé értelmi adomány rést tör fenntartásaink, védekezésünk rendszerébe; segít, hogy átlépjünk egy küszöböt, és felszabadultan ráhagyatkozzunk az Úrra. Ez az önátadás, ha valaki hajlandó megtenni, a lelket és a testet a Lélek működése alá helyezi. Igaz, nem több, mint egy kapcsológomb lenyomása, de azért nem kevésbé értékes, hiszen a maga módján Isten gyermekeinek belső szabadságát tükrözi.

Karl Barth úgy írta le a glosszológiát, mint „erőfeszítést a kifejezhetetlen kifejezésére”. Szent Pál pedig azt mondja, hogy „maga a Lélek jár közben értünk kimondhatatlan sóhajtozásokkal” (Róm 8,26). Ezzel a titokzatos, szavakba nem önthető imával egyesül az ember, magára Istenre hagyva annak a gondját, hogy dicsőítse őt és hálát adjon neki „minden ismeretet meghaladó” szeretetért (Ef 3,19). Pszichológiai nyelven azt mondanánk, hogy a tudatalatti hangja emelkedik Isten felé. Olyan kifejeződése ez tudatalattinknak, mint az álmok, a nevetés, a könnyek, a festészet, a tánc. Mindez lényünk mélyén játszódik le; ezért hozhat létre mély gyógyulásokat, amint ezt gyakran elismerik: meggyógyítja azokat a rejtett traumákat, amelyek megakadályozzák a belső élet kibontakozását.

Valljuk meg: általában igen nagy gátlásaink vannak, ha arról van szó, hogy külsőleg kifejezésre juttassuk vallásos érzéseinket akár Isten, akár az emberek előtt. Még a papok vagy szerzetesek is jól tudják, mennyibe kerül nekik, hogy lelkük mélyét „kiszolgáltassák” testvéreiknek, hányszor élnek csak felszínesen egymás mellett. Belekövesedtünk a formákba, a ritualizmusba. Keresztény összeföveteleink, hosszú századok passzivitása után, éppen csak hogy kezdenek ébredezni a közös liturgikus élmény kifejezésére. Még nem találtuk meg az ünnep, a közös testvéri ünneplés igazi melegét; a jég csak lassan-lassan olvad. A pápa éppen a minap óvott a rutinimádságtól és a készen kapott formulák olcsó használatától. Most fedezzük fel a testi kifejezésnek és az egymással való érintkezésnek néhány új módszerét. Hasonlóképpen mind jobban érdeklik az embereket a keleti filozófiák befolyása alatt álló új életstílusok és imamódok, és figyelmesebben tanulmányozzák az Európán kívüli, nálunknál kevésbé megmerevedett népek viselkedését.

A fiatalok teljes természetességgel tartanak ebbe az irányba. A „nyelveken beszélés” egyáltalán nem ócska régiség, inkább több síkon is a megújulás eleme lehet.

Nincs miért megdöbbenünk tehát, ha szemünk láttára föléled egy gyakorlat, amely egyáltalán nem idegen a hiteles vallásos hagyománytól. Ha egyszer valaki szert tett saját vallásos érzéseinek erre a szabad kifejezésére, igazi szükségét érzi, hogy megossza őket másokkal. Természetesnek és jótékonnak tartja, hogy Istent a rendelkezésünkre álló minden kifejezési eszközzel – a hárfa minden húrján – dicsérjük, imádjuk, dicsőítsük. És ha valaki jól

megértette a „nyelveken beszélés” jelentőségét, akkor ez is szervesen beilleszkedik a kifejezési eszközök közé.

Így felfogva, a „nyelveken beszélés” lelki gazdagodásnak tűnik számomra, ezért habozás nélkül a kegyelem gyümölcsei közé sorolom.

Ima és társadalmi tevékenység

Felmerülhet egy másik „a priori” félelem: Az imádság erős hangsúlya nem kedvez-e egyesekben egy bizonyos pietista jellegű törésnek lelkiélet és társadalmi elkötelezés között? nem idegenít-e el a világtól? Joggal mondják: hinni nem csupán annyit jelent, hogy Isten felé emeljük szemünket és őt szemléljük, hanem azt is, hogy a földet nézzük, de Krisztus szemével. A mozgalom felelős vezetői nem tévesztik szem elől az egyéni begubózás vagy csoportönzés veszélyét: a *New Covenant* hasábjain megjelent cikksorozatban és a grottaferratai nemzetközi kongresszuson (1973 október) felhívták rá a figyelmet.

De az ilyen óvásoknál hatásosabban előzik meg és ellensúlyozzák ezt a veszedelmet a maguktól az imacsoportoktól származó, igen különféle társadalmi kezdeményezések. Igaz, általában nem annyira nagy hatósugarú közösségi mozgalmakról van szó, inkább kézenfekvő szociális cselekvésről. De az egyik nem zárja ki a másikat. Az imaközösség kifejlődésének rendes útja belenyílik az emberek nagy testvéri közösségébe, ennek minden következményével. Különösen jellemző ebből a szempontból Mexikó példája, mert ott a karizmatikus megújulás a társadalmi szervezetek ölén született.

Egyházi érzék

Egy másik jellemző vonás: a karizmatikus mozgalomban általában gyermeki szeretetet észlelünk az Egyház iránt; elismerik lelki anyaságát, intézményes és szentségi valóságát. A megújulás – anélkül, hogy bármilyen irányú eszmerendszer rabszolgájává válnék – a legkülönbébb keresztény irányzatokat egyesíti magában. Az ellenkező irányokat a megélt testvériség többlete hidalja át. Az imában való találkozás hatékony ellenszere a közösséget szét tépő megosztásnak. Napjainkban ez nem mindennapi eredmény. A légkör általában egészséges, túl minden kontesztáláson, neheztelésen, keserűsége. Mindenekelőtt építeni akarják az Egyházat, valamennyien együtt, az egyedüli alapon: Jézuson, az Úron és Megváltón.²⁰

Természetesen kívánjuk, hogy a katolicitásnak, vagyis egyetemességnek ez az érzéke maradjon meg és növekedjék a karizmatikus csoportokban. Minden „elit” felfogás halálos csapás lenne: nincsenek szuperkeresztények.

III. A tapasztalat jelentése és jelentősége

Gyümölcseiről ismerjük meg a fát: ez a Lélek minden művére érvényes. Ha megnyilvánulásai megfelelnek ennek az elvnek, csak örülhetünk sokféleségüknek.

Ha úgy beszéltem a karizmatikus megújulásról, mint a Lélek kiváltságos mai megnyilvánulásáról, ez nem jelenti, hogy csak ebben az egyben nyilatkoznék meg, és hogy ez mindent helyettesítene. Olvasóim bizonyára nem fognak karikatúrát csinálni gondolatomból. De meggyőződéssel hiszem, hogy itt az Egyháznak egy igen értékes kegyelmével állunk szemben, ha forrását be tudjuk fogni, irányát belülről igazgatni, megóvni a hamisításoktól – a

²⁰ A mozgalomnak ezt az oldalát a *Concilium* 1973 októberi számában fejtettem ki, erre a kérdésre felelve: *Hogyan emelkedjünk az Egyházban a szükségtelen polarizációk fölé?*

Gonosz nem mulasztja el, hogy ilyeneket támasszon –, és hagyjuk, hogy ozmózis módjára átjárja saját személyes és közösségi magatartásunkat.

1. A „rendes” keresztény

A Lélek minden mozdulása arra szólít bennünket, hogy a másik oldalon mi is kérdést intézzünk magunkhoz: hogyan felelünk meg mi a kegyelemnek, és milyen a mi kereszténységünk.

Az elemzés alá vett tapasztalatban nekem ugyanis az a meglepő, hogy új szemmel kényszerít újraolvasni Szent Pálnak és az Apostolok Cselekedeteinek szövegeit, amelyekről azt hittem, hogy ismerem őket. Amikor váratlanul a Lélek hasonló megnyilvánulásait látom, mint amilyenekről az Újszövetség beszél, föl kell vetnem magamnak a kérdést: vajon az ősegyház keresztényei kivételes keresztények voltak-e, rendkívüli típusú, ma már nem létező stílusú emberek, vagy pedig mi vagyunk gyöngé hitű, „átlagon aluli” keresztények? Kénytelen vagyok rákérdezni magamra: mik a keresztény hűség szabályai, milyen a ragaszkodásom Jézus Krisztushoz? Igazán hiszem-e Szent Pál állítását: „Már nem én élek, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20)? és hogy ezt úgy mondja, mint ami minden keresztényre alkalmazható? azaz minden kereszténynek mernie kell hinni, hogy Krisztus benne és általa azt kívánja folytatni, amit ő maga csinált ideleln? sőt kifejezett ígérete szerint még nagyobbakat is tesz (vö. Jn 14,12)?

Önmagunknak ez a megkérdése arra kötelez, hogy új szemmel nézzük a kereszténység legrégibb, legalapvetőbb kincsét: a Krisztus életéhez való csatlakozást a Szentlélekben, – minden láthatatlan és látható következményével együtt. Tudom, hogy kereszténységünk legfőbb ismertetőjele a szeretet, de ez nem zárja ki az Úr jelenlétének más jeleit, amelyekkel ő maga kifejezetten megajándékozott, és amelyek pünkösöd másnapján törték elő (vö. Mk 16,17-18). Mikor szemünk láttára újulnak meg a zsenge kereszténység bizonyos jelenségei, ez mintegy tükröt tart elém, hogy huszadik századi keresztény hitem erejét és tágasságát az első század keresztényének hitével mérjem.

2. A „rendes” szentség

Az is megkap, hogy a Léleknek ezek a megnyilvánulásai egyszerre mutatkoznak minden rendű és rangú keresztény között. A pittsburghi, Ann Arbor-i és máshonnan való egyetemi hallgatók a közönséges keresztények képviselői. Se nem remeték, se nem a magas életszentség szakemberei: „átlag” hívők. A Mesternek azt a mondását juttatják eszembe, amikor hálát ad Atyjának, „hogy elrejtetted ezeket a bölcséket és okosakat elől, és kinyilvánítottad a kicsinyeknek” (Lk 10,21).

Itt nem olyan keresztények tárulnak ki a Léleknek és ajándékainak, akik fogadalommal kötelezik magukat, hogy életszentségre töreksenek. Arról a keresztényről van szó, aki egyszerűen a maga élethelyzetében akarja élni hitét. Ki merte volna még tegnap azt állítani, hogy a prófétálás, értelmezés, gyógyítás, csodatevés és hasonló adományok minden hitből élő kereszténynek hozománya lehet? Ezeket az ajándékokat a szentek vagy legalábbis a szentség útját járó emberek kiváltságának tekintettük. Ez a tény figyelmet és megfontolást érdemel. Felül kell vizsgálnunk idevágó tanításunkat, és ez messzemenő következményekkel jár. Mélyen hat rám, hogy a II. vatikáni zsinat a *Lumen gentium* V. fejezetében milyen erősen figyelmeztet: az életszentség minden keresztény hivatása, ugyanakkor pedig úgy látszik: a Lélek igen széleskörűen működik köztünk ugyanebben az értelemben. Emlékezzünk csak egykori lelki könyveinkre: milyen nagy gonddal állapították meg az életszentség rangsorát a „tökéletesség állapotainak” tudós fokozatai szerint. A piramis alját a világiak alkották, csúcsát pedig a szemlélődő szerzetesek. Az egyházjogász viszont az osztályozás élére a

Laterán reguláris kanonokait tette. A II. vatikáni zsinat erőteljesen hangsúlyozta, hogy az életszentség a keresztények közös hivatása. A szentségnek ez a demokratizálódása nem keltett olyan figyelmet, mint más „demokratikus” reformok; de a Zsinat felszólítása érvényes, és csak örülni tudok azoknak a feleleteknek, amelyeket a Lélek kelt a legkülönbözőbb hivatásokban és a legszélesebb körökben.

3. A Lélek megígért megnyilvánulásai

Ha egyszer valaki elhiszi, hogy Krisztus minden keresztényben él és munkálkodik, akkor magától értetődően fog hinni abban is, hogy az Úr továbbra is megnyilatkozik közöttünk. Ha bennem nem hisztek – mondta Jézus azoknak, akik kétségbe vonták kilétét –, higgyetek legalább tetteimnek (vö. Jn 10,38).

Ezek a tettek a jelek és csodák voltak: betegek gyógyulása, győzelmes harc a gonosz hatalmak ellen, jövendölés, az Írások magyarázata, Annak egyedülálló szavai, aki tekintéllyel tanít, és úgy beszél, ahogyan ember még nem beszélt. Egészen rendjén van, ha mindazt, ami Jézusban kinyilvánította Isten hatalmát, tanítványaiban is megtaláljuk. Nem szakad meg a folytonosság a bénát meggyógyító Mester meg Péter és János között, amint odaszólnak az Ékes kapuban ülő bénának: „A Názáreti Jézus nevében kelj föl és járj!” (Csel 3,6)

Ugyanaz az Úr, ugyanaz a Lélek.

Ennélfogva egyáltalán nem meglepő, hogy a Lélekben való megújulás felvirágoztatja a karizmatikus megnyilvánulásokat.

A különbség a mi hitünk és az első keresztényeké között – a mi hátrányunkra: nyitottságunk mértéke, az, hogy mennyire fogadjuk be a Lélek kincseit.

P. Kilian McDonnell OSB, a karizmatikus megújulás igen jártas szakértője, az ajándékok együttesét, a „karizmatikus berendezést” egy A-tól Z-ig terjedő színekhez hasonlította. Persze magától értetődik, hogy a hasonlat értéke teljesen viszonylagos, és nem akarjuk katalogizálni Isten dinamikus, sokrétű, kiszámíthatatlan működését. Két szakaszt különböztet meg benne: A-P és P-Z. Az elsőben vannak a rendes, a másodikban a rendkívüli adományok. A keresztények – mondja – többé-kevésbé ismerősök az A-P szakasszal, de nem várják, hogy a P-től Z-ig terjedő adományok is működésbe lépjenek a mindennapi keresztény életben. Ez a részleg olyan a szemükben, mint a szenteknek vagy egyes kivételes lényeknek fenntartott vadászterület. Elismerik, hogy az ősegyházban bőségesen tündökölt a keresztények mindennapi életében a teljes színskála, de azt senki sem várja, hogy a XX. század keresztényei közt is széles körben megtaláljuk. Az Egyház rendes tanítása nem mondja, hogy másképpen is lehetne, és nem is vonta kétségbe ezt a föltevést.

Egy másik hasonlat is megvilágíthatja a dolgot.

Hasonlítsuk a lelki karizmák együttesét soksípú, hatalmas orgonához. Ez az orgona a Lélek eszköze: ő benne a szél és ő a művész, aki játszik. A billentyűk vibrálnak ujjai alatt; a liturgia az Atya kezének, ujjának nevezi a Lelket. Hogy minden zenei árnyalat érvényre jusson, ahhoz szükséges, hogy az egész billentyűzet engedelmeskedjék a művész ujjainak. Ha egyes billentyűk némák maradnak, akkor valami nincs rendjén. Ha az Egyház a maga egészében nem adja a Léleknek azokat a hangokat, amelyeket vár tőle, az nem a Lélek döntése miatt van, hanem azért, mert mi nem merjük elhinni, hogy ezek a billentyűk is megszólalhatnak a művész keze alatt, ha készségesen ujjá alá simulnának.

Hiányzik belőlünk keresztény mivoltunk igazi megértése. Nem merjük hinni, várakozó, bízó hittel, hogy a Lélek ajándékainak egész változatos skálája mindig rendelkezésre áll Isten Egyházának. Nem mondjuk eleget, hogy gazdagok vagyunk, Isten minden kincse a mienk, és az a dolgunk, hogy hittel és alázattal kérjük, s bizalommal fogadjuk mindezt. A keresztény nem tudja, kicsoda ő. Isten fia és az Ország örököse, de gyakorlatban nem ébred

rá; lelki kincsek állnak rendelkezésére, de eltemetve maradnak, mert nem ismeri létezésüket, s ennél fogva nincs meg benne az a hit, amivel felszínre kerülésüket várja.

A Lélek mai megnyilvánulásai véleményem szerint számos esetben a hitelesség jegyét viselik. Láttukra más szemmel kell újraolvasnom a Szentírás szövegeit, amelyek a Lélek karizmáiról mint egészen közönséges dologról beszélnek az első közösségekben. Azelőtt is tudtam, hogy az Apostolok Cselekedeteinek könyve nem archeológiai dokumentum, és a Zsinaton síkra szálltam a karizmák időszerűsége mellett. De más védeni egy tételt, aminek mély igazságában hiszek, és megint más olyan tények hatása alá kerülni, amelyek megerősítik. A tényeknek ez a felszólítása mindnyájunkhoz szól. A jelenlegi tapasztalatoknak nem az újdonsága lep meg, hanem éppen a legeredetibb hagyomány újjáéledése, kiindulópontunk újrafelfedezése.

T. S. Eliot sorait idézi ez föl bennem:

„We shall not cease from exploration
and the end of all our exploring
will be to arrive where we started
and know the place for the first time.”

(Pihenés nélkül kutatni fogunk – és minden kutatásunk vége ez lesz: – oda érünk el, ahonnan elindultunk – és akkor fogjuk először fölismereni a helyet.)

A liturgikus megújulás ismét elvezetett a kiindulási ponthoz: a jeruzsálemi cenákulumhoz nagycsütörtök estéjén.

A karizmatikus megújulás az utolsó vacsorának ugyanezt a termét pünkösöd reggelén tárja elénk. Ez a kegyelem jobban megérteti velünk eredetünket, még ha azt hittük is, hogy ismerjük, és mélyebben tudatára ébreszt keresztényi mivoltunknak.

A közöttünk haladó kegyelmi áramlat

Hogy jól megértsük a karizmatikus megújulás jelentését és igazi jelentőségét, őrizkednünk kell előregyártott kategóriák alkalmazásától. Különösen pedig attól, hogy egy mozgalomnak lássuk más mozgalmak mellett vagy – ami még rosszabb – más mozgalmak vetélytársának. Igazából nem erről van szó. Hanem a Léleknek olyan indításáról, amely minden kereszténynek rendelkezésére áll, papnak, világinak egyaránt; kegyelmi áramlatról, amely itt halad el közöttünk, és az Egyház lényegéhez tartozó karizmatikus dimenzió magasfeszültségű tudatára ébreszt. Mert minden keresztény lényege szerint karizmatikus. Csak abban különböznek, hogy előbbben vagy kevésbé elevenen van-e meg bennük ennek a szükségképpen közös, alapvető valóságnak a tudata.

Nincs tehát szó sajátos mozgalomról abban az értelemben, amennyiben ezen struktúrával rendelkező szervezetet, meghatározott kötelezettséggel ellátott tagokat értünk. Hogy valaki ehhez az áramlathoz csatlakozzék, ahhoz még egy imacsoport kifejezett tagjává sem kell lennie. Urunk azt mondta: „Ahol ketten vagy hárman összegyűlnek az én nevemben, ott vagyok köztük” (Mt 18,20). Ebből a szerény számból kiindulva már lehetséges a közös ima keresztények között. A Lélek ott fúj, ahol és ahogyan akar. Nincs szüksége keretekre, hogy behatoljon a legkülönbözőbb környezetekbe: mindenféle foglalkozású világi, mindenfajta társulat és szerzet megnyílt ennek az áramlatnak, anélkül, hogy valami is megváltozott volna sajátos jellegükben. És várja – hadd kockáztatom meg a jóslatot –, hogy finoman, nesztelen léptekkel behatoljon a püspökségekbe ... a püspöki karokba ... a római szinódusokba.

Az áramlat sodrába került keresztények szívesen találkoznak, hogy megosszák megújult hitüket, reményüket, testvéri szeretetüket, hogy közösen gyakorolják a jóleső spontán

imádságot, gátlások és emberi tekintet nélkül. Ez nem jelenti azt, hogy egyházzal van szó az Egyházban. Egyszerűen csak olyan keresztényekről, akik boldogok, hogy együtt lehetnek keresztények az Úr előtt, és készen állnak szolgálni másokat ott, ahová a Gondviselés helyezte őket.

Engedjenek meg egy hasonlatot. Ha angolul akarok tanulni, be kell-e iratkoznom egy Berlitz nyelviskolába? Nem. Egymagamban is tanulhatom, esetleg lemez segítségével. Vagy egy angol barátomtól, aki jól beszéli anyanyelvét. Egy ember elég. De ez nem jelenti, hogy a közös elsajátítás a nyelviskolában nem hasznosabb. Itt mutatkozik meg az imacsoportok szerepe.

Ann Arbor egyik felelőse, Stephen Clark, félreértések elkerülésére hangsúlyozza: „Semmi különlegesre nem törekszünk; egyszerűen próbáljuk élni a kereszténységet a Lélek erejében ... Számunkra a Szentlélek nélkülözhetetlen ... Nem kívánjuk, hogy mozgalmunkat az Egyház megújulásával azonosítsák. Sok egyéb is történik, ami mind Isten műve. Az alapvető a Lélek munkája. De az, hogy újból fölfedezzük a Léleknek ezt a hatalmát, valóban lényeges része minden egyházi megújulásnak, és kell, hogy befolyásolja a legkülönbözőbb területeket: az istentiszteletet, a liturgiát, a közösségi életet, a társadalmi és apostoli szolgálatot ...” (*Where are we headed?* Charismatic Renewal Services, Notre Dame, Indiana 1973, 18-20.)

P. John C. Haughey *The Holy Spirit is no longer a ghost* (A Szentlélek nem árnykép többé) címmel beszámolót tartott a South Bend-i nemzetközi kongresszuson. Igen helyesen jegyezte meg, hogy a felelős vezetők nem a „karizmatikus mozgalmat”, hanem az Urat emlegették. És hozzátette: „Minél szorosabban csatlakozik valaki ehhez az áramlathoz, annál kevésbé tartja központi fontosságúnak a mozgalmat, viszont annál inkább lefoglalják a Lélek indításai önmagában és a hívő közösségben, amelynek tagja.” (Lásd: *America* 1973. jún. 15.)

A „mozgalom” önkéntes „vezetőinek”, ahogyan angol szóval jelölni szokás, a „leader”-eknek (kénytelen vagyok idézőjelbe tenni azokat a szavakat, amelyeket csak jobb híján használok) bevallott eszményük az, hogy eltűnjenek. Egy amerikai újságíró ezt a címet adta cikkének: „A movement that wishes to die” (A halálát kívánó mozgalom). Így igaz: arra töreksenek, hogy a lehető leghamarabb feloldódjanak a nagy közösségben. Olyanformán, mint más téren eltűnt a biblikus vagy liturgikus mozgalom, és holnap remélhetőleg megszűnik az ökumenikus mozgalom is, azon a napon, amikor az egész Egyház befogadta ösztönzését. Ha egyszer célhoz értek, el akarnak tűnni, mint ahogy a folyó vize elveszti nevét, ha beletorkollott a tengerbe.

Megeshet persze, hogy valaki a visszaélésektől való félelmében, vagy mert attól tart, hogy az egész helytelen vágányra siklik (ez mindig lehetséges) mégis vissza akarja utasítani ezt a jelenséget, amely szerintem Isten jegyeit hordja. Az ilyennek csak Gamálieel szavát ismételhetem azokról a keresztényekről, akiket az első pünkösd alakított át: „Ezért mondom nektek, hagyjátok békén ezeket az embereket ... Mert ha ez az elgondolás vagy mozgalom emberektől származik, magától felbomlik. De ha Istentől van, nem tudjátok szétoszlatni őket. Ne kockáztassátok, hogy Istennel szálltok szembe” (Csel 5,38-39).

VII. Szentlélek és hiteles kereszténység

*Isten az, aki pecsétjével megjelölt minket és foglalóul
a szívünkbe árasztotta Lelkét. 2Kor 1,22*

I. Ki a hiteles keresztény?

Semmiféle megújulás nem képzelhető el az Egyházban mindaddig, míg a keresztény nem találta meg személyazonosságát. Az a híres személyazonosság! Mennyit beszélnek róla, mennyi fáradsággal keresik, és közben megfélekeznek róla, hogy forrása és beteljesedése: Isten. A leglényegesebb tudnunk, milyen a szabályszerű keresztény, az igazi megkeresztelt ember. Amikor „szabályszerűt” mondok, a „szabályt” Istenből kiindulva kell megállapítanunk, nem pedig aszerint, hogyan felelünk mi meg a kegyelemnek. „Isten az, aki pecsétjével megjelölt minket” – mondja Szent Pál (2Kor 1,22). Innen kell elindulnunk.

Tudjuk, hogy eszményi keresztény közösség sohasem létezett, még az egyháztörténelem legragyogóbb pillanataiban sem. Húsvét előtt maga Jézus mondja közepszerűeknek apostolait, a feltámadás után pedig ugyan csodálatosan bátrak voltak – legtöbbször egészen a vértanúságig –, de megőrizték szűkös felfogásukat, előítéleteiket. Az összeütközések Péter és Pál, Pál és Barnabás között, a közösségek belsejében vívott küzdelmek, amelyekről Szent Pál levelei tanúskodnak, főként a korintusiaknak írottak – mindez bizonyítja, hogy a kereszténység sohasem volt idill. Ne álmodozzunk hát valami elveszett paradicsom helyreállításáról; de arra se következtessünk, hogy magának az igazi kereszténységnek a fogalma homályos és rosszul meghatározott. Hitelessége jelekből ismerhető fel, és ezek a jelek nem csálnak. Még ha a fa gyümölcsét ki is rágták a férgek, ágait meg is tépázták a viharok: elég, ha egyetlen érett, ízes gyümölcsöt terem, máris fölismerem, hogy nemes fa. Urunk beszélt az ugyanazon szántóföldön felnövekvő búzáról és konkolyról. Az ősegyház az emberek gyöngeségei ellenére a hiteles kereszténység képét mutatja: közel esik forrásához.

A kereszténység sajátos jellegének megállapításakor őrizkednünk kell attól, hogy a körülvevő világ követelményeiből kiindulva határozzuk meg. A keresztény fokmérője eredete és az Istentől rábízott küldetés. Olvassuk el tehát újból az Apostolok Cselekedeteinek második fejezetét, pünkösöd történetét. Vizsgáljuk figyelmesen a leírt jelenetet, hallgassuk a párbeszédet Krisztus első tanúja, Péter és igehirdetésének első hallgatói között.

Az utolsó vacsora termét szélvihar rázza meg. A Lélek tűznyelvek alakjában leszáll a százhusz tanítványra. Péter előlép a Tizeneggyel – jelentős részlet! –, és szól a tömeghez. Elmondja: sem ő nem részeg, sem társai, hanem Joel próféta jóvendőlése teljesedik most be szemük láttára: „Az utolsó napokban, úgymond az Úr, kiárasztom lelkemet minden emberre. Fiaitok és lányaitok jóvendőlni fognak, az ifjak látomásokat látnak, az öregek álmokat álmodnak ...” (Csel 2,17) Az elnémult, „szíven talált” tömeg (ez is figyelemreméltó részlet) azt kérdi: „Mit tegyünk?”

Péter beszéde az első hitoktatást szolgáltatja nekünk, a keresztény azonosság, a keresztény sajátosság első meghatározását. Mivel kezdjük? – kérdi a tömeg. Péter válasza egyenes és egyszerű: „Tartsatok bűnbánatot, és keresztelkedjék meg mindegyiktek Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára. Így megkapjátok a Szentlélek ajándékát” (2,38). Tehát megtérés – keresztség – személyes elkötelezés Krisztus iránt – a Lélek befogadása.

Ezekben a szavakban az egész kereszténység benne van: megtérés – keresztség – találkozás – befogadás.

Megtérés és keresztség

A keresztyén alapvetően megtért ember.

A legelső, pünkösd reggeli keresztyéneknek irányt kellett változtatniok lelkileg – metanoia, átalakulás – és sok köteléket kellett elszakítaniok. A keresztség ezt jelentette számukra: a „rég ember” halálát, megszabadulást, új életet. A felnőttkeresztség liturgiája még ma is magában foglalja mindennek kijelentését. A kétnapos korában megkeresztelt gyerekek pedig egy napon szintén vállalnia kell ugyanezt a lemondást, ugyanezt a választást. Az itt fölvetődő jelentős lelkipásztori problémáról majd később beszélünk.

Személyes találkozás

A keresztyén megtért ember, aki megszabadult önmagától, hogy az érette meghalt és feltámadott Názáreti Jézushoz csatlakozzék. Személyesen fedezte fel Jézust, megismerte, hogy ő a Krisztus, az Atya egyszülött Fia, a Lélek Fölkentje. Fölfedezte benne az emberek Megváltóját és Urát. Minden igazi keresztyén csatlakozásban ott visszhangzik valami formában Claudel felkiáltása. Megtérése estéjén, amikor hirtelen új szemmel látta Krisztust, így kiáltott fel: „Most egyszerre Valaki vagy!”

Üdvözítő találkozás

Találkozunk kell Jézussal eleven, személyes valóságában. De mint *Megváltóval* is.

Azonban olyan világban élünk, ahol a „Megváltó” kifejezés problematikussá vált. Hogy valaki megváltottnak tudja magát, éreznie kell, hogy megmentették valamitől. Mitől? A hit azt mondja nekünk: Jézus azért jött, hogy megváltsa népét a Törvénytől. Szent Pál egész tanítása azt fejtegeti, hogy megszabadultunk a fojtogató legalizmustól, amely az embert formális és rituális előírások hálózatába zárta, és e szolgaság helyett követeli Isten gyermekeinek valódi szabadságát.

A hit azt is tanítja: Jézus azért jött, hogy megváltson önmagámtól, a bűntől, a haláltól, a gonosz hatalmától. De mindez értelmetlen annak, aki azt vallja, hogy az ember elég önmagának, bűn nem létezik, a halál után semmi sem következik, és a Gonosz hatalma mítosz. Jézus – a név maga is „Megváltót, üdvözítőt” jelent – nem lehet számunkra Jézus, ha nem tudjuk, mitől váltott meg. „Nekem nem kell, hogy 'megváltanak' – kiabálta a minap a televízióban egy magát keresztyének mondó szónok –, azt akarom, hogy felszabaduljak!” Elfelejtji, hogy üdvösség és szabadulás szoros kapcsolatban van. Amikor Jézus megváltja az embert a bűntől, minden személyes és közösségi rossz gyökerétől, ezzel egyben megveti mindannak a szabadulásnak az alapját, amire rászorulunk. Az elnyomás alóli szabadulás, az erőszak és igazságtalanság elleni küzdelem az üdvösség javainak egy-egy része. Már az egész Ószövetség vallotta ezt.

Találkozás Jézussal mint Úrral

Az igazi keresztyénységhez az is hozzátartozik, hogy személyesen találkozzunk Jézus Krisztussal mint Úrral.

Szükséges, hogy konkrétan, a magunk helyzetében felismerjük Jézusban az élet Mesterét, az emberek megtestesült reményét. Meg kell újulnia számunkra annak a jelenetnek, amikor Jézus találkozik két első tanítványával. Jó, ha újból elolvassuk ezt a részt (Jn 1,35-39).

A két ember nyomába szegődik a Jordán mentén. Jézus hozzájuk fordul, és megkérdi: „Kit kerestek?” Válaszuk egyenesen tör a célra: „Hol lakol?”

A Mester egészen egyszerűen felel: „Jöjjetek, lássátok.”

Ez a tapasztalati találkozás: Jézusban találják meg a választ keresésükre. A kiáltás, amely kitör belőlük: „Megtaláltuk a Messiást”, az öröm egész világát tárja fel. Egy zsidó száján ez azt jelentette: népünk reménysége valóra vált, az Isten és Izrael közötti szövetség beteljesedett. Megtaláltuk Azt, akit keresett a lelkünk.

Ez minden egyes keresztényre is áll: mindegyiket jellemzi, hogy

- találkozott útján Jézussal,
- fölfedezte arcát,
- fölismerte hangját,
- hallotta, hogy Jézus nevén szólítja és hívja, hogy meghitt viszonyba lépjen vele.

Az ilyen találkozás általában fokozatos, nem pedig egy nap műve. Jézus jó sokáig hagyta maga mögött jönni a tanítványokat, anélkül, hogy megfordult volna. De ott volt már az útjukon is. A tanítványok története a mienk is.

Befogadás

Végül a keresztény olyan ember, aki a *vízzel és Szentlélekkel keresztelő* Jézus Krisztussal találkozott.

Először is fontos meghatároznunk a viszonyt Krisztus és a Szentlélek között. A személyek különbözők, de feloldhatatlan kötelék kapcsolja egybe őket. Maga a „Krisztus” név ezt jelenti: „a Lélek fölmentje”. Jézus egész élete mutatja, hogy jelen van benne a Lélek. Az ragyog fel a jordáni keresztségnél, mikor galamb képében száll le rá. Az verődik át élete döntő óráiban: a Lélek vezeti a pusztába, tölti el ujjongó örömmel az imádságban, az ő műve, hogy elfogadja és végrehajtja a megváltást.

A feltámadás után Szent Pál azt mondja majd, hogy Krisztus „éltető Lélek” lett értünk, annyira egy a Lélek küldetése Jézuséval. Egyházát a Lélekben, a Lélek által és a Lélekkel irányítja, mint kifejezetten megígérte.

Amikor a keresztény a keresztség által Krisztus misztériumának részesévé válik, egyszerre kapcsolódik halálának és feltámadásának titkába, és ez által a Lélek kiáradásába. Vízzel keresztelik meg az újjászületés jelképeként, de ugyanakkor az éltető Lélekkel is.

A keresztség új, jelen idejű pünkösöd a megkeresztelt számára. Mi hajlandók vagyunk úgy olvasni az Apostolok Cselekedeteit, mint ahogy valaki egy érdekes, szenzációs riportot olvas. Látjuk, hogyan működik a Szentlélek az első keresztény közösségekben, jelek és csodák bőségében, sokféle ajándékot és karizmat osztogatva. De múltba helyezve olvassuk ezeket a tényeket, mintha egy archívumban járnánk. Nehezen hisszük el, hogy a Léleknek ezek a megnyilvánulásai tülemlkednek időn és téren, és ma is időszerűek. Nehezen tudjuk elképzelni, hogy a pünkösöd misztériuma folytatódik, hogy Isten – mint Szent Pál mondja – nem bánja meg adományait. Valóban: Isten elgondolásának belső jellemzője a következetes folytonosság. Nem zökkenővel halad, nem kezdi mindig újra. „Hűséges tanúnk” van az égben: utai kiszámíthatatlanok, sokfélék, gyakran elképesztők, mégis megőrzik határozott és állandó irányukat. Ha az isteni cselekvés most leírt törvényének világánál szemléljük a bibliai jeleneteket, akkor rájövünk, hogy ezek nem folytatás nélküli elbeszélések, holnaptalan ténytöredékek. A palesztinai keretbe illeszkedő, korának jegyeit viselő történeten keresztül a hit kinyilvánítja nekünk Isten cselekvésének minden időkre érvényes titkát.

Valóban: megtérés, keresztség, találkozás Jézussal mint Úrral és Megváltóval és a Lélek vétele egyetlen egészet alkot. A hagyomány ezt keresztény beavatásnak, megvilágosodásnak, új életbe lépésnek mondja. Mindegyik szó alkalmas az egész folyamat jelölésére.

II. A mai keresztény: eszmény és valóság

Hosszabban vizsgáltuk az eredeti keresztényt, bár tudjuk, hogy az eszmény soha nem valósult meg teljesen ideleln, és a Szentlélek nem köti magát szabályokhoz. De meg kellett tennünk, hogy kibontsuk a hiteles kereszténység képét. Most azonban realista szemmel le kell mérnünk azt is: milyen fokban élnek a kereszténységet azok a keresztények, akikkel ma, húsz százados evangelizáció után találkozunk.

Elzarándokoltunk a forrásokhoz, megrajzoltuk a kezdet keresztényének képét, a „megtért” emberét, aki elfogadta Jézus mélységes, személyes misztériumát és nyitott a Léleknek. Lehetetlen, hogy ne üssön szíven a nagyon is gyakori ellentét a kétféle keresztény között: akit Péter jellemez pünkösöd másnapján, és akit mi látunk – akik mi vagyunk – most a második évezred végén. Ha azt kívánjuk, hogy az egyházi megújulás megvalósuljon, akkor tudatára kell ébrednünk ennek: mert az Egyház az lesz, ami a tagjai, sem több, sem kevesebb. A közösségi megújulás az Egyházban mindenekelőtt a közösség összetevő elemeitől, építőköveitől: a mai keresztényektől függ.

Elemezzük hát a lehető legtárgyilagosabban a valóságos helyzetet. Kiről és miről beszélünk a mai keresztényről szólva?

Megkérdőjelezett egyenlőség

A kereszténynek nevezett századokban általánosan elfogadott tény volt, hogy a keresztény mindenekelőtt „gyakorló”, vagyis felismerhető vasárnapi szentmiselátogatásáról és a szentségekhez járulásáról. Ezt az egyenlőséget senki sem vonta kétségbe: aki gyakorolja vallását, az hisz, aki hisz, az gyakorolja vallását. A hitet külső megnyilvánulása után ítélték meg, amit a vallásgyakorlat képviselt.

Csak hogy a szociológiai kutatások és kísérletek nyers realizmussal feltárták, hogy meg kell kérdőjelezni lekipasztorkodásunknak ezt az ingyenes föltételezését. A szekularizáció szele megrázta a fákat, s olyan ágak váltak le, amelyek elevennek, dúsnak látszottak. A vallásgyakorlat mindenütt erősen megcsökkent, főleg a fiatalok között. Nem csupán mennyiségi jelenséggel állunk szemben, hanem minőségi problémával is. Milyen volt hát a keresztények „minősége”, életbéli hitelessége?

Egy francia katolikusok közt végzett újabb véleménykutatás feltár néhány tünetet:

- 95 % azt akarja, hogy legyenek templomok, bár nagy részük nem jár templomba;
- 88 % kívánja, hogy gyermekeik meg legyenek keresztelve;
- de több mint fele nem ismeri el Jézus Krisztust;
- kétharmada nem hisz feltámadásában.

Ezek az adatok kegyetlen világosságot vetnek a tényleges helyzetre.

A francia püspök, akitől az adatokat kölcsönzöm, így folytatta elemzését:

„Elszánjuk-e valaha magunkat, hogy levonjuk ezeknek a kutatásoknak logikus következményeit? Vagy pedig tovább is kiszolgáltatjuk a szentségeket azoknak, akiknek nincs hitük, esküvői és temetési miséket mondunk abban a tudatban, hogy unatkozó vagy gúnyolódó hallgatóság gyűl össze? (Úgy beszélek itt a szentmiséről, mint a hit tetőpontjáról, nem pedig mint igeliturgiáról, ami, jól összeállítva, a hitoktatás eszköze lehet.) 'Sancta sanctis! Azoknak nyújtuk Isten dolgait, akik hisznek.' A szentségeket azoknak, akik hisznek, vagy igazán haladnak a hit felé.

Bátran le kell számolnunk az illúziókkal. Megtartottuk a II. vatikáni zsinatot abban a hitben, hogy minden keresztény magától értetődően missziós hivatást tölt be. Csak hogy ehhez az kellene, hogy előbb hívő legyen. A zsinat után várt megújulás késlekedése, a „gyakorló keresztények” szétszéledése, a prófétálás vadorzóinak gomba módra való szaporodása, a nosztalgikus sóhajtozás a biztonságot adó kereszténység után – mindez csak

azzal magyarázható, hogy ártatlanul azt hittük: mindenki elfogadta és éli az alapvető keresztény üzenetet (a 'kérügmát'): „Hiszek Jézus Krisztusban, Isten Fiában, a Megváltóban.” Pedig csak egyesek fogadták el (Msgr. G. Huyghe: *Eglise d'Arras*, n.2. 1973).

Ha a keresztény eredeti képét összehasonlítom sok inkább névleges, mint valóságos keresztény képpel, az ellentét szembeötlő, és csakugyan fölveti az egész Egyház megújulásának gyökeres kérdését. A Zsinat lelkipásztori zsinat volt, vagyis az Egyházat kívül-belül a mai idők szükségleteihez akarta alkalmazni. Abból a hipotézisből indult ki, hogy az Egyház hiteles, vagy legalábbis erre törekvő keresztényekből áll. Ámde a tények arra kényszerítene, hogy kérdésesnek tartsuk ezt a kezdeti föltételezést. Hát akkor kiről-miről beszélünk, amikor a keresztényről van szó?

Kínos kérdés: általában hívők-e ma igazán a keresztények, személyes, elkötelezett, hathatós hittel?

Sokfelől hozzáláttunk az Egyház struktúráinak felülvizsgálatához és átalakításához. Erre szükség volt, és a vállalkozás még messze áll a befejezéstől. De ma maguk a hit alapjai vitatottak. Pedig az Egyháznak csak Krisztusban van értelme, Krisztusnak csak akkor van értelme, ha ő Isten egyszülött Fia, Istennek pedig csak ha személyes és élő Isten. És sajnos mindez csupa problémává vált.

Sokak hite alapjaiban van aláaknázva. Újból föl kell fedezniök s keresztény üzenet magvát. Nagy méretekben „szakramentalizáltunk”, de nem eléggé „evangelizáltunk”. Ez a hiányosság főként egyes világrészekben szembetűnő, mondjuk Latin-Amerikában. De mindenütt meglátszik, ahol keresztények nem élnek hitük logikája szerint.

Belső ellentéteink konzervatívok és progresszívek között elhalványulnak e sürgető feladat előtt. Újra meg kell találnunk a keresztény ember sajátosságát. Nem az a küldetésünk, hogy megítéljük az embereket, hanem hogy hiánytalanul fenntartsuk a keresztény eszményt. Hitelesen kell bemutatnunk az evangéliumot, kinyilvánítanunk a világnak az Atyát, a Fiút és a Szentlelket, valamint hogy mit követel Isten attól, aki az ő nevére hivatkozik az emberek előtt.

Ösztönöznünk kell a keresztényeket, hogy szünet nélkül előbb tudatára ébredjenek hitüknek, mindig személyesebben ragaszkodjanak Istenhez. Egyrészüket segítenünk kell, hogy a többé-kevésbé társadalmi jellegű kereszténységből megtalálják az utat a teljes kereszténységhez. Az örökölt, főleg születésen és nevelésen alapuló kereszténységnek is önként választott kereszténységgé kell válnia, személyes, tudatosan meghozott döntés alapján. Már Tertullianus kifejezte ezt: „Fiunt, non nascuntur christiani” – kereszténynek nem születünk, hanem keresztények leszünk.

Új keresztény típus felé

Íme tehát a probléma magva: hogyan tegyünk ma kereszténnyé annyi névleges keresztényt, hogyan evangelizáljuk azt a világot, amely már nagymértékben „túl van a kereszténységen” (post-chrétien)? Hogyan bontakoztassuk ki ezt a szabad választáson alapuló kereszténységet, amelyben az a keresztény, aki teljesen tiszta látással „megtért Krisztushoz”, öntudatosan elfogadta keresztény beavatásának szentségeit, a keresztséget, bérmlást, eucharisziát, hitben megnyílt a Szentléleknek és ajándékainak, hogy betöltse természetfölötti rendeltetését?

Ez minden lelkipásztori működés központi kérdése. A kirívó ellentét a névleges és hiteles keresztény között sürget, hogy nézzünk szembe vele. Nem azt hányják szemére a keresztényeknek, hogy keresztények, hanem hogy nem eléggé azok. Az egyszerűen vallásgyakorló egyház nem elég; hitvalló egyházra van elsősorban szükség. Meg kell vallanunk Jézus Krisztust a mai világban, tanúságot kell tennünk beléje vetett hitünkről. „Aki megvall engem az emberek előtt – mondotta –, azt én is megvallom Isten előtt.” Olyan

keresztények kellenek, akik hisznek Jézusban, az Isten egyszülött Fiában, megvallják hitüket a feltámadásban és a Szentlélek tevékeny működésében, és ezt a hitet életük minden területén meg is valósítják.

Egyszóval „önkéntesekből” álló egyház a kíváncsolság, Isten gyermekei szabadságának olyan mértékű érvényesülésével, hogy a keresztény kötelességek ne kívülről jövő, halálos bűn terhe alatt kötelező tekintélyi rendelkezésnek tűnjenek, hanem belső követelménynek, a hit logikájából önként fakadó parancsnak.

Ez az egyház, a holnap egyháza mindinkább diaszpóraegyház lesz. P. Rahner már megrajzolta jövőbe látó ihletével ennek képét. Napról napra közelebb jutunk hozzá.

A 2000. év kereszténye

Amikor P. Rahner a II. vatikáni zsinat után leírta a holnap, a 2000. év keresztényét, mindenekelőtt úgy látta, mint vallását személyesen, önként vállaló embert, aki a világban kisebbségben van, de határozottan ragaszkodik hitéhez, és testvérként viselkedik hitsorsosai és minden ember iránt.

„Ebben a korban – írja – az egész világon lesznek keresztény, katolikus közösségek, de egyenlőtlen eloszlásban. Mindenütt kis csoportokként jelennek meg. Ugyanis az emberiség gyorsabban szaporodik, mint a kereszténység; továbbá az emberek nem szokásból, hagyományból, intézmények vagy a történelem jóvoltából lesznek keresztények, nem is egynemű társadalmi környezetük vagy a közvélemény hatására, hanem csupán személyes hitük következményeképpen, amelyre nehéz, folyvást megújuló küzdelemmel jutottak el. Nem szólva itt a szülőknek, a családi tűzhely meghittségének, a családnak és a kis csoportoknak szent lángként kisugárzó példájáról.

A keresztények, ha más-más fokon is, mind pogányok diaszpórájában élnek ... mint az Evangélium kisedd nyája ... Fölismerik egymásban a testvért, hiszen alig lesz köztük olyan, aki ne szabad, határozott döntéssel szentelte volna szívét és életét Jézus Krisztusnak. Kevés lesz a parazita, hisz kereszténynek lenni semmi földi előnyt nem hoz magával ... Az Egyház kicsiny testvéri csoportokban fog megmutatkozni, akiknek közös a hitük, közös a reményük, közös a szeretetük. Emiatt nem lesz gögös, nem gondolja magát többnek az előző korok egyházánál, hanem engedelmesen és hálásan elfogadja korviszonyait, mint amit az Úr és az ő Lelke adott ...”²¹

Bármilyen lesz is a jövő, a ma keresztényének bátran és határozottan kell vállalnia hitét. Ma jobban, mint valaha azoknak az utasításoknak kell ihletnie, amelyeket Péter adott az első tanítványoknak: bűnei tudatára ébredni és megtérni; találkozni Jézussal, újra fölfedezve arcát és szavát; befogadni a Lelket, hogy vezesse, „talán oda, ahová magától nem akarja”. Egyszóval szilárd reménységtől ájtott hittel kell kitárulnia a jövő felé, mert ez a jövő Isten ígéretén és hatalmán alapul.

III. Hitelesebb kereszténység felé

Az imént vázolt két keresztény típus közötti ellentét alapos lelkiismeretvizsgálatra kötelez. A jövő nemzedékek vallási jövője ennek eredményétől függ.

²¹ Beszéd Freiburg in Breisgau egyetemén. Megjelent a *Pax Romana* 1965/6 számában.

Gyökeres változás

Mindenekelőtt nyíltan szembe kell néznünk a helyzettel: akár tetszik, akár nem, a holnap kereszténye mindig kevésbé kapja örökségbe hitét, mindig kevésbé él szolid, támaszként szolgáló keresztény családi hagyomány keretében. Teljes világossággal, felnőtt szabadsággal kell választania: elfogadja-e, hogy életének lelke Jézus Krisztus legyen, vagy nem. Egy felnőtt sem lehet keresztény megbízatásból; a döntés saját kezében van, és nagy mértékben függ attól, milyen kereszténységet lát és kap környezetétől. Tanításra és élő példára van szüksége.

Nem látjuk elég tisztán, mennyire megváltozott a helyzet az első keresztény nemzedékhez viszonyítva azzal, hogy a keresztséget már nem felnőtteknek, hanem gyerekeknek szolgáltatják ki. Valaha az első keresztények felnőttek voltak. Ilyeneknek szólt a felszólítás, hogy térjenek meg, fogadják el Isten szavát önkéntes, szabad csatlakozással, ami felforgatta életüket, és egészen a vértanúságig juttathatta őket.

Lassanként a helyzet módosult. Az Egyház gyermekeket keresztelt; az emberek otthon, majd később magában a polgári társadalomban is keresztény légkörben éltek; a vallásos hagyomány magától értetődő tény volt. Lelkipásztorkodásunk a keresztények pasztorációja lett.

Ma igen sok országban ez a helyzet már a múlté. Ez új kérdéseket vet fel. Már maga a gyermekkeresztség is kérdésessé válik. Egy másik kérdés arra a választásra vonatkozik, amellyel a felserdült ifjú kerül szembe. Szeretném körvonalazni új felelősségünket e kérdések terén. Mindenekelőtt: tovább folytassuk-e a gyermekkeresztelést, vagy tartjuk fenn a döntést a felserdült fiatalnak?

1. A megkérdőjelezett gyermekkeresztség

Ha komolyan vesszük a keresztséget, természetesen merül fel lelkünkben ez a kérdés. Kísértésbe eshetünk, hogy elhalasszuk odáig, amikor a felserdült ifjú személyesen képes találkozni Jézus Krisztussal, befogadni Lelkét és evangéliumát.

A keresztség tisztelete

Az Egyház azonban igen helyesen szilárdan ragaszkodik a gyermekkeresztelés hagyományához, – azzal a feltétellel, hogy a szülők kezeskedjenek a keresztelendő keresztény neveléséről, legalább minimális fokban. Ez a feltétel fontos, különben a keresztségből minden jelentést nélkülöző, pusztán társadalmi szokást csinálunk. Az Egyház nem egyezhet bele, hogy a keresztség szentségi jellege elsikkadjon. Nem adhatja hozzájárulását olyan ceremóniához, amely egyes szülők szemében csak illemkérdés, amolyan áldás vagy talizmán, minden vallási tartalom híján. Ha a papnak vallásukat nem gyakorló vagy nem hívő szülőkkel van dolga, ki kell emelnie ezt a követelményt, bármilyen keserves is a fenntartása. Adott esetben nagyfokú megkülönböztető képességre lesz szüksége, hisz semmiféle általános törvény nem mondja meg helyette, mit tegyen: alkalmazza-e a konkrét körülmények között az Úr szavát a füstölgő kanócról, amit ne oltunk ki, vagy előbbre való-e a keresztség mint Isten ajándéka iránti tisztelet, az, hogy a megkeresztelt elkötelezi életét egy valódi szövetségi szerződés jegyében.

A gyermekkeresztség megtartása

De szembe kerülhet a lelkipásztor az ellenkező esettel is: őszintén keresztény szülők el akarják halasztani gyermekük keresztségét abban a hitben, hogy jobb, ha maga dönt, mikor felserdül. Helyeselhető-e ez a nézet?

Pár szóval meg szeretném mondani, miért válasszák a keresztény szülők gyermekük azonnali megkeresztelését, annak ellenére, hogy később ő maga dönthetne. Mutassuk meg ezt először a szülők szempontjából, utána pedig, mélyebbre hatolva, Isten szempontjából, aki már a gyermek életének kezdetén találkozni akar vele.

Ha először csak a szülői felelősség szempontját veszem figyelembe, meg kell állapítanom, hogy a szülők természetesen sok mindenben felelősséget tartoznak vállalni a gyermek helyében. Ők hozták világra, és azonnal eldöntik érdekében, helyette, mire van szüksége. Az első perctől fogva gyöngédségük, élettapasztalatuk legjavát nyújtják neki, részesítik abban a gondozásban, amit szükségesnek tartanak, anélkül, hogy véleményét figyelembe vennék. Éber és figyelmes szeretetük állandóan megelőzi az övét; éppen az a szép benne, hogy megelőző, ingyenes szeretet. Így valójában, ha talán nem is tudják, Isten szeretetét utánozzák, aki állandóan és elsőnek szeret bennünket, kezdeményezésünket, hálánkat nem várva.

Ugyanilyen felfogással mondja Jézus az evangéliumban: „Nem ti választottatok engem, hanem én választottalak titeket” (Jn 15,16). Keresztény elkötelezésünk válasz erre a kiválasztásra, Istennek erre a kezdeti szeretetére. Nem felszólítás-e ez, hogy a keresztség tekintetében ugyanezt az utat kövessük? Isten kezdetől fogva önmaga legjavát akarja adni a gyermeknek: benső életét. Mert ez a keresztség: általa meghitt viszonyba hozza a gyermeket önmagával, részesévé teszi az Úr halála és feltámadása misztériumának, megnyitja a Szentlélek kegyelmének. Valóságos kincsek birtokosává teszi, bár ezeknek kezdetben még nincs tudatában; de fontos, hogy a tudatosodás fokozatosan mehessen végbe, az eucharisziától táplált keresztény élet tapasztalati keretében. A keresztséget elhalasztani annyi, mint megfosztani a gyermeket a kegyelemnek ettől az egész fokozatos fejlődésétől. A szabadság ürügyén attól fosztanánk meg, ami a tudatos választás órájában páratlan előny: az átélt kereszténység tapasztalatától. Ha ebből kihagyjuk, akkor akarva, nem akarva „kondicionáljuk”, és amit így nélkülöznie kell, súlyosan befolyásolni fogja választását. Mert nem lehet büntetlenül olyan levegőt szívni, amely otthon vallásilag megritkult, kint pedig ártalmas. Csak látszatra mentik meg a gyermek szabadságát, mert attól fosztják meg, ami holnap szabad választásának legmélyebb indítéka lehetne.

Ugyanennek a gondolatmenetnek a jegyében azt hiszem, hogy továbbra is gyermekkorban kell kiszolgáltatni a bérálás szentségét, a keresztség kiegészítőjét. A gyermek bizonyos mértékben ezt is szülei „meghosszabbított” hitének erejében kapja, teljes folytonosságban. Felnőve majd tudatosan kell megerősítenie, de a szentségi kegyelem a fölvételtől kezdve munkálkodni tud benne növekvő hűségének mértéke szerint.

2. Életünk kötelező felülvizsgálása

Ha meg kell tartanunk a gyermekkeresztséget, másrészt el kell ismernünk újfajta felelősségünket is a felserdült fiatallal szemben. Ez a fiatal arra hivatott, hogy vállalja és jóváhagyja azokat a követelményeket, amelyeket a fölvett avató szentségek élete elé állítanak. Nem lehet automatikusan kereszténnyé válni. Mindenkinek megvan a maga útja, az vezet teljes keresztény kifejlődéséhez. Így vagy amúgy, de minden fiatal szembekerül Péter parancsoló felhívásával, amelyet pünkösöd reggelén hallgatóihoz intézett: „Tartsatok bűnbánatot, és kerestelkedjék meg mindegyiktek Jézus Krisztus nevében bűneitek bocsánatára. Így megkapjátok a Szentlélek ajándékát” (Csel 2,38). Hogy igazán kereszténnyé

legyen valaki, ahhoz teljes tudatossággal el kell fogadnia, hogy Krisztushoz tér, és megnyílik Lelkének. Ezek alól a követelmények alól nincs kibúvó.

A mai keresztény elsődleges kötelessége az, hogy önmagában mutassa be a „megtért” és „Szentlélekkel eltelt” ember képét. Ebben áll korunk igazi keresztényének sajátos küldetése; a világ kellős közepén próbál megfelelni az evangélium igényeinek és próbálja továbbadni hitét. Hála Istennek még sok ilyen keresztény van. Ha a „szociológiai keresztények” láttán aligha sejtik is meg az emberek, mi az igazi kereszténység, az ilyenek viszont megsejtetik az ízt és a vonzóerejét. De minden jóakarattal, minden szerencsés és nagyon is szükséges kezdeményezésük ellenére ezeknek a keresztényeknek sugárzása keményen ütközik a környező világ sűrű ellenállásával. Világosságuk alig-alig hasítja meg a sötétséget. Hiányzik belőlük valami, hogy diadalmaskodjanak az akadályokon és magukkal ragadják az oldalukon élő félkeresztényeket: valami saját energiájukat meghaladó erőtöbblet, erőpótlék. Ennek forrása a Szentlélek.

A Zsinat, amely XXIII. János szerint maga is a Lélek ihletésére jött létre, mindannyiunkat felszólít: fedezzük fel újból a Szentlélek szerepét, fogadjuk be meleg, harmonikus jelenlétét. A zsinat utáni liturgikus reform mindennap emlékezetünkbe idézi, mennyire ott van a Szentlélek eucharisztikus áldozatbemutató szívében. A Szentlélek megnyilvánulásai napjainkban igen sokféle alakban mutatkoznak, mint a tavaszi rügyfakadás. Mindez az égi jel arra hívogat: ébredjünk elevenebb tudatára keresztényi mivoltunknak, térjünk az Úrhoz, adjuk át magunkat Lelkének. Ezek a mind hívebb és hívebb keresztények lesznek a kovász, amely megkeleszti a tésztát.

A tanítás szükségége

De a keresztényeknek különösen egy csoportja tartja kezében a jövőt. Azokat a férfiakat és nőket foglalja ez magában, akiknek hivatásuk az Egyházban a tanítás. Nekik egészen különleges előjoguk és feladatuk, hogy a jelen és jövő nemzedék elé odaállítsák a teljes kereszténység képét.

Kell, hogy a püspökök, a teológusok, a papok, az elkötelezett keresztények, ki-ki a maga szintjén és karizmájával, megtestesítsék a „megtért, Szentlélekkel eltelt” ember képét, és így taníthassák a többieknek a Mester életének hiteles üzenetét. A fiatalok ma érzékenyebbek a tettekre, mint valaha, konkrétan, tapasztalatilag akarják látni a dolgokat. Velük kell olvasnunk a Szentírást, és tényekre támaszkodva kell megmutatnunk, hogy a mai kereszténység a tegnapiak egyenes folytatása.

Kérdések, kérdések ...

Ez mindannyiunkra kemény lelkiismeretvizsgálatot ró. Ennek során föl kell tennem magamnak a kérdést: igazán megtértem-e, vagyis elfogadtam-e a lelki irányváltoztatást, a metanoiát, amely nem csupán kivont a bűn hatalma alól – ez előfeltétel –, de mindennap kiragad a magam bölcsességéből, a magam látásából, a magam okosságából, a magam szokásos elveiből is? Elfogadtam-e igazán, hogy Krisztus nekem minden apróságban és nem csak úgy nagy általánosságban „út, igazság és élet”? Mi minden van ebben az utolsó szóban! Elmondhatom-e Szent Pállal: „Már nem én élek, hanem Krisztus él bennem” (Gal 2,20)? Merném-e állítani, hogy igazán hiszem ezt, legvégső következményeiig?

Elfogadtam-e igazán, hogy Krisztus teljesen „krisztusivá”, a Szentlélek pedig „lelkivé” tegyen? Hiszek-e a Lélekben és karizmaiban, hiszem-e, hogy éppen olyan valóságosak a 20. században, mint az elsőkben?

Amikor fölszenteltek, a szentelő püspök azt a küldetést bízta rám, hogy legyek pásztor „jelek és csodák erejében”. Hitttem-e, hogy az Úr azt követeli tőlem: egészen idáig szolgáltassam ki magamat Lelkének?

A holnap kereszténye csak akkor nézhet szembe a jövővel, ha mi erős, jellegzetes kereszténységet hagyunk rá, olyat, amely a Lélek hatalmán épül, az ő árnyékában virul, s „jeleket és csodákat” művel annak bizonyosságául, hogy állandóan pünkösöd lendületében élünk.

Olvassuk csak el újból az evangéliumban azt a názáreti jelenetet, ahol Jézus önmagára alkalmazza Izaiás szavait a Lélekről, aki megnyugodott rajta, mielőtt hirdetni kezdte a világnak a jóhírt. Értsük meg újból az Úrnak apostolaihoz intézett parancsát, mielőtt a világ meghódítására küldte volna szét őket: „Maradjatok tehát a városban, míg erő nem tölt el benneteket a magasságból” (Lk 24,49). Lapozgassuk hosszan ezt az első képes katekizmust, az Apostolok Cselekedeteit. Látjuk benne, milyen nyugodt biztonsággal mondja Péter a tömegnek, hogy Joel jövődöleése szemük láttára beteljesedett: „Kiárasztom lelkemet minden emberre, fiaitok és lányaitok jövődölni fognak ... Még szolgálóimra és szolgálóimra is kiárasztom lelkemet ezekben a napokban, hogy prófétáljanak. Csodákat teszek fenn az égből ...” (Csel 2,17-19). Péter így beszél a Názáreti Jézusról: „Ezt az embert az Isten igazolta előtte a hatalmas csodákkal és jelekkel, amelyeket – amint tudjátok – általa tett köztetek” (2,22). A kereszténységet tapasztalatban élték.

Ezeknek a sugalmazott szövegeknek a világánál tisztáznunk kell a „mindennapi” keresztényre vonatkozó fogalmainkat, ki kell űzni magunkból a félelmet attól, amit hajlandók lennénk a Szentlélek „túlzásainak” nevezni, át kell alakítanunk szótárunkat. Ne hívjuk tovább okosságnak a félelmet, bölcsességnek emberi vonakodásunkat attól, ami meghaladja kicsinységünket.

Ha megteesszük ezt, akkor majd képesek leszünk identitásunkat meghatározni, „tettben és igazságban” megvallani, és érintetlenül áthagyományozni a stafétabotot átvevő holnap keresztényeknek.

VIII. A Szentlélek és az új közösségek

*A hit testvéri lesz, vagyis közösségben élt hit – vagy semmilyen. P. Liégé
Amire az Egyháznak ma különös szüksége van, inkább, mint új intézményekre
vagy új programokra, azok: élő keresztény közösségek. Steve Clark*

I. A zsenge Egyház képe: keresztény testvériség

A kereszténység forrásaihoz vivő utunk során megrajzoltuk a keresztény ember eredeti képét: „megtért ember, aki elfogadta Jézust Urának és Megváltójának, nyitott a Szentlélek iránt”.

Ugyanígy meg kell ismernünk azt is, milyenek voltak kezdetben a keresztény közösségek. Húsz századnyi történelem után a társadalmi és kulturális környezet természetesen jóval más. De azért fontos, hogy megtaláljuk a lényeges elemeket, nehogy elveszítsük a folytonosságot és szakítsunk a múlttal. Még az ellentét is értékes lelkiismeretvizsgálati anyagnak bizonyul. Ma az „Egyház” szó, legalábbis felszínesen tekintve, magas fokon megszervezett társaság képét idézi fel, amely minden világrészt átfog, és félmilliárdnyi embert a pápa által kihirdetett egyetemes törvényekkel kormányoz. Egy „intézmény” képe ez, amelyet más „intézményekkel” egy sorba helyezünk, és könnyen beszélünk róla politikai vagy szociológiai kifejezésekkel. Egy lélegzetre ejtjük ki polgári, katonai és vallási tekintélyek nevét, és igen elterjedt hasonlat az Egyház válságára egy abszolút monarchia válsága, amelyet a demokrácia ellenáramlatai csapdosnak. Ha így teszünk, akkor az Egyházat a távcső rossz feléről nézzük: olyan szög alatt, amely eltávolítja és eltorzítja a képet, ahelyett, hogy közelítené.

Mert igaz ugyan, hogy az Egyház „intézmény és társaság” is, hiszen be van ágyazva az emberi időbe és térbe, de elsősorban, legmélyebb értelmében az, aminek mondtuk: olyan személyek testvéri közössége, akik a meghalt és feltámadott Názáreti Jézust elismerik az emberek és a világ Megváltójának. Úrnak, Isten egyszülött Fiának vallják, és belőle kiindulva életre akarják váltani maguk között és minden emberrel együtt hitük követelményeit. Az Egyház csak ott létezik valóságosan, ahol a hívők összegyűlnek, hogy Isten szavát hallgassák, imádkozzanak, megüljék az Úr vacsoráját, és elkötelezik magukat a hit és szeretet életére, egyszerre személyesen és közösségileg – a kettőt nem lehet szétválasztani.

P. Bouyer nagyon helyesen írja: „Az Egyház nem egy csapásra létezik, mint az istentisztelet, evangelizáció és keresztény szeretet világszervezete, hanem először a hívők közösségeinek szükségszerűen helyi jellegű gyülekezetében jön létre, amikor összejönnek az eucharisztia megülésére” (*L' Eglise de Dieu*. Paris, Cerf 337).

Az Apostolok Cselekedeteinek könyve megjeleníti előttünk a keresztények testvéri közösséget. Jézus tanítványai szorosan egyek egymással, néha javaikat is megosztják.

Az első keresztények, az a háromezer megtért, akik pünkösöd reggelén befogadják Péter és az apostolok szavát, úgy jelennek meg a Cselekedetekben, mint

- apostoli közösség, amely szorgalmasan hallgatja az apostolok tanítását;
- testvéri közösség, amelynek táplálója a gyakori összegyülekezés és sokféle kapcsolat;
- eucharisztikus közösség, amely megüli az Úr emlékeztétét, „míg vissza nem tér”;
- imaközösség, amely először a jeruzsálemi templomban gyűl össze, később egymás között.

Ezekről az uralkodó jellemvonásokról ismerték föl kezdetben az Egyházat. Hitelre méltóságának legfőbb jele az átélt testvéri közösség melege volt. „Nézzétek, hogy szeretik egymást” – mondták, akik figyelték őket.

Életük szemlélőit megragadja örömük, szívük egyszerűsége, tevékeny testvéri szeretetük. Mai kifejezéssel azt mondanánk, hogy életük igazsága nyilvánvaló volt, és ortodoxiájuk ortopraxisukkal egyenlő. Életükkel törekedtek betű szerint megvalósítani az apostolnak oly mélyen logikus figyelmeztetését: „Aki nem szereti testvérét, akit lát, Istent sem szeretheti, akit nem lát” (1Jn 4,20).

A testvéri közösség nem ösztönös vonzódás vagy valami romantikus lendület gyümölcse volt. A közösség – koinonia – belső feszültségeket is ismert, amelyeket le kellett győzni: szakadékokat, ellentéteket rabszolga és gazda, férfi és nő, zsidó és görög között.

Ez a testvéri közösség nem valami közös eszmerendszerből származott, sem részletes életszabályok kódexéből. Abból született, hogy minden egyes tagja találkozott Valakivel, és nem tudta önmagát másképpen elgondolni, mint ennek a Valakinek hitvalló hitében. Elsősorban övele volt „koinonia”, és ebből következőleg egység a testvérekkel, akik ugyanazt az Urat vallják. A közösség „martürion” volt, vagyis tanúságtétel. Maga a kifejezés mutatja, hogy ez hová vezethetett.

Ez a testvéri közösség „diakonia” is volt, vagyis szolidáris szolgálat, elsősorban a szükségét szenvedő testvéreknek. Gondoljunk Pál gyűjtéseire a jeruzsálemi keresztények számára és a javak megosztására. Az egyházban viselt különféle hivatalokat is ugyanebben a „diakonusi” szemléletben fogták föl, mint a közösségnek tett szolgálatokat.

Ennek a kezdeti testvériségnek az ölen fejlődnek ki a lelkipásztori funkciók. Ezzel semmiképpen sem azt akarjuk mondani, hogy pusztán a közösség hozza létre őket: az Úr kezdettől gondoskodott Egyházában apostoli szolgálatról, és ez különleges és közvetlen kapcsolatban van vele. De az egyházi szolgálat mélyen beilleszkedik a születő közösség szívébe.

A II. vatikáni zsinat kiemelte az Egyház alapvető testvéri jellegét, amikor a *Lumen Gentium* második fejezetében az Egyházat úgy írta le, mint Isten népét, a megkeresztelték népét, testvéri népet, így csatlakozott ahhoz a hagyományhoz, amelyről az Apostolok Cselekedeteiből szerzünk tudomást. Ilyen volt a jeruzsálemi zsinat döntése: közösen hozták „az apostolok, a vének és a testvérek”, s úgy küldték meg Antióchia, Szíria, Cilicia egyházainak, mint az egész közösség művét: „A Szentlélek is, mi is úgy láttuk jónak, hogy ne rakjunk rátok több terhet a szükségesnél” (Csel 15,28).

Az első keresztény nemzedékek az első három században magától értetődően élik ezt a testvériséget. Az „Egyház” szó gyülekezetet jelent, és ez a gyülekezet „testvériségének mondja magát (Péter levelei). Részegyházak leveleket intéznek más helyi egyházakhoz, püspökök a sajátjukon kívül más egyházaknak is küldenek üzenetet. Szent Pálnak a rómaiakhoz írt levele nem elszigetelt eset. A II. század elején Antióchiai Szent Ignác hét levelet ír olyan egyházaknak, amelyek közül hat más vidéken terül el. Együtt élték az emberek a kereszténységet, az egyesek gondja mindenkinek szívügye volt. A történelmi fejlődés a 3-6. század között megy végbe. Mind jobban hangsúlyozza az Egyház intézményes és jogi oldalát, valamint a különbséget klerikusok és laikusok között, míg végül mintegy két osztályra különülnek az egyházon belül.

Egyáltalán nem azt akarjuk ezzel mondani, hogy a hierarchia, a papi szolgálat nem lenne különálló valóság. De igazi szerepük a közösségben fejlődik ki. Innen a vallási tekintélynek erősen lelkipásztori jellege. Nem ok nélkül alkalmazza az Egyház a pásztor képét vezetőire. Ez nemcsak hogy beleilleszkedik az evangélium vonalába – Jézus a jó Pásztor –, hanem az élet „egyházi” valóságának is megfelel. A pásztor szerepe elsősorban nem az, hogy kormányozza a nyáját vagy az élén álljon, hanem hogy összegyűjtse, együtt tartsa, egységgé tegye.

II. A kereszténység közösségi jellege

Az ősegyház úgy fejlődött ki, mint kis keresztény közösségek együttese, szétszórva a római világban, ahol mint a föld sója, mint a kovász a tésztában azt a szerepet játszották, amit az Úr szabott meg számukra. Lassacskán, egy belső erő – a benne működő Lélek ereje – révén kialakult az Egyház. A jövőbe tekintve kezdjük fölfedezni a diaszpóraegyházat. Egy okkal több, hogy ihletet merítsünk kezdeteinkeiből. Meg vagyok győződve, hogy az Egyház jövője, inkább mint valaha, közösségi életének erejétől és minőségétől függ. Az Egyház az lesz, amik a keresztény közösségek lesznek. Bennük épül ki Krisztus titokzatos Teste.

Kereszténység és individualizmus egymást kizáró fogalmak. Keresztény életet élni lényege szerint azt jelenti, hogy Krisztust a keresztények közös életévé engedjük válni. Azt jelenti, hogy hagyjuk a Lelket: építse bennünk az Egyházat, egymást kiegészítő adományainak különbözőségében és összhangjában. Nem az-e a karizmák sajátossága, hogy a Lélek megnyilvánulásai legyenek a közjó érdekében? Hitelességük legelső kezessége a kölcsönös ellenőrzés, a belső bírálat, a közös megkülönböztetés lesz. Mindez gazdagítja a közösséget és összhangba hozza az ellentéteket. Valaki azt mondta: többen kell lennünk, hogy okosak legyünk. Ugyanígy ezt is lehetne mondani: többen kell lennünk, hogy keresztények legyünk. Különbözik az Úr mondotta: „ahol ketten vagy hárman együtt vannak az én nevemben, ott vagyok köztük” (Mt 18,20). Ez az ígértet magából a Szentháromságból forrászik. Mühlen professzor, a neves teológus, így érzékelteti a szentháromságos egység pluralitását: az Atya az „Én”, a Fiú a „Te”, a Szentlélek a „Mi” a Szentháromság ölen.

Jézus úgy állította elének ennek a transzcendens többszemélyű egységnek a képét, mint a legfelsőbb példát, hogy utánozzuk és tükrözzük életünkben. Minden keresztény közösségi lény. Senki sem sziget, – ez még igazabb a megkeresztelt ember számára. Maga a pápa sem szigetelődhet el. „A pápának szüksége van testvérekre” – mondta Athenagorász pátriárka.

Hogy Jézus különleges jelenléte megvalósuljon, ahhoz legalább minimális közösséget kell alkotnunk, kettőnkéből, hármunkból. A kereszténység „együtt” élhető. Ha nincsenek közelemben testvéreim, hogyan oszthatnám meg a lelki kenyeret? Hogyan érvényesíthetné mindenki a kapott karizmákat, hogy a többiek rendelkezésére álljanak? Mielőtt az Egyház világegyház lett volna, korintusi vagy efezusi egyház volt. Minél jobban megvan bennünk a konkrét közösség érzéke, annál inkább testet ölt, életre kel az Egyház.

Közösségi élet mint mai szükséglet

A kereszténység lényege szerint közösségi. De ha ez mindenkor és mindenütt igaz, ma még igazabb. A mai kereszténynek nemcsak azért van szüksége keresztény közösségre, hogy élhesse hitét, hanem hogy keresztény maradjon a kereszténységtől mindinkább elidegenedő világban. Át ellen evezni mindig kínos. Akaratunk ellenére már-már elsodor az ár, mert az ember inkább fia korának, mint apjának. Veszélyesen fenyeget bennünket, hogy a társadalom ránk nyomja saját képét, saját elveit, tekintet nélkül minden másra. Az emberiség, igaz, sokféle téren előre haladt, viszont sok más téren visszaestünk: itt az erkölcsi szabadosság, a szaporodó bűnözés, az erőszak, a merényletek. Ilyen világ levegőjét szívja a keresztény; lehetetlen, hogy élni tudja kereszténységét zárt ajtók mögött, gettóban, gyilkos miazmák fertőzetében.

Steve Clark írja: „Hogy a keresztény igazán keresztény életet éljen, olyan környezetben kell lennie, amely nyitottan befogadja a kereszténységet, beszél róla, éli. Pedig a katolikusok egyre kevésbé találnak ilyen környezetet ... Ha a társadalom már nem fogadja be a kereszténységet, szükségessé válik, hogy magunk alkossunk közösségeket a társadalomban, csak így tesszük lehetővé a keresztény életet ... Sok keresztény úgy nevelődött, hogy a vallási jót azonosítja a társadalmilag elismert jóval. Minthogy pedig ma azt látják, hogy a társadalmi

felfogás nem egységes többé, ez a tény sokakban meggyöngítette a hitet és a vallás gyakorlatát” (Where are we headed? 33,40,43)

Mi a keresztény bázisközösség?

Ma sürgetőbb szükségét érezzük, mint valaha, hogy hiteles keresztény közösségeket alkossunk. A „bázisközösség” címke még keresztény környezetben is gyakran igen különböző valóságokat takar.

Max Delespesse belga pap, a Nemzetközi Közösségi Központ igazgatója Brüsszelben, megjegyezte: hívhatják így azokat a közösségeket is, amelyek inkább „közös cselekvés”, mint „közös élet” egységei. Azoknak is meglehet a létjogosultságuk. De itt nem erről van szó. Az a keresztény közösség, amelyet itt vizsgálunk, „közös életet” jelent, s ez csordul ki a cselekvésben.

Maga ez a közös élet is különböző fokban valósulhat meg. Ezt elemezni nem feladatunk. Keresztények között a pusztta együttélés még nem alkot keresztény közösséget. A közösség igazából csakis Jézus Krisztus szerepéből születik, akire kifejezetten hivatkoznak, akit követni próbálnak mint életük Mesterét, Megváltójukat, Urukát. Egy közösség csak akkor hitelesen keresztény, ha feleletet adott Jézus Krisztus felszólítására, és engedi, hogy Lelke a világ kellős közepébe vezesse. Bonhoeffer ezekkel a szavakkal hívta fel a figyelmet az első föltételre: „Igen jelentős, hogy kezdettől fogva tudatára ébredjünk: a keresztény testvériség mindenekelőtt nem emberi eszmény, hanem Isten adta valóság, következésképpen ez a valóság a lelki, nem pedig a lélektani rendbe tartozik. Számba sem lehetne venni azt a sok keresztény közösséget, amely kudarcot vallott, mert az Egyház képzeletbeli képe szerint élt” (*De la vie communautaire*, Delachaux et Niestlé, 1968, 21).

Ez a megjegyzés mélyen korszerű. Éppen most talállok, egy folyóiratban lapozgatva, a bázisközösség egy meghatározására: „A bázisközösségek nem annyira hirdetni akarják Jézus Krisztust, mint inkább kérdést intézni saját magukhoz Jézusról. A hitet állandó keresés gyanánt akarják élni.” Minden szónál magyarázatra lenne szükség. Ha egy közösség a szó szabatos és igazi értelmében keresztény, akkor lehetetlen, hogy ne hirdesse Jézus Krisztust – „jaj nekem, ha nem hirdetném az evangéliumot” (1Kor 9,16). Ez persze nem azt akarja mondani, hogy megkülönböztetés nélkül, csak úgy vaktában hirdessék. Sokféle módon lehet „Jézus Krisztust mondani”. De a keresztény nem szabadulhat attól a sürgetéstől, hogy minden embernek megvigye az evangélium üzenetét minden akadály és ellenállás ellenére.

„Kérdést intézni saját magukhoz Jézus Krisztusról, és a hitet állandó keresés gyanánt élni” – olvassuk. Értsük meg egymást. Bizonyára intézhetünk magunkhoz kérdést Jézus Krisztusról, és kereshetjük, hogy jobban megismerjük őt, mind mélyebben hatolva kezdeti hitünkbe. Ez magának a teológiának a feladata is. Egészen más viszont, ha valaki a küszöbön állva kérdegeti magát, és alapvetően magát a hitet vonja kétségbe.

Nagyon elképzelhető, hogy vannak „úton levő” csoportok, amelyek a hittől idegen emberekből állnak, s ezek együtt keresik a kereszténység értelmét. De az ilyen csoportok még nem a szó igazi értelmében vett keresztény közösségek. Ha megkereszteltekről van szó, a keresés értelme más. Mikor Jézus Krisztus istenségét vagy feltámadását kérdőjelezzük meg – nem a misztérium mikéntjét, hanem magának a titoknak elfogadását –, akkor már nem keresztények között vagyunk. Az ilyen kereső közösség nem keresztény a szó valóságos értelmében. Fontos, hogy tiszteletben tartsuk a szavak jelentését. Minden keresztény közösségnek alapvető követelménye: Jézus Krisztusnak és sajátos üzenetének közös elismerése. Arra a kérdésre, hogy „ki a keresztény”, túlságos gyakran válaszolják: olyan ember, aki jó, igaz, szeretetteljes, erkölcsös és szociális érzéke van. De sok nemkeresztényben is megvan mindez a tulajdonság. Néha jobban, mint mibennünk. Hát akkor mi a lényeg? Ami a kereszténységben páratlan, ami kereszténységgé teszi, az nem

elvek vagy értékek együttese, hanem Jézus Krisztus. A legfőbb benne az ő életének, halálának, feltámadásának értelme és állandó jelenléte a Lélek által.

Ha Krisztus egy homályos név, ami valójában emberszeretetet jelent, ha az evangéliumot társadalmi humanizmussá zsugorítjuk, akkor Jézus nevét minden további nélkül fölcserélhetjük az emberiség minden nagy prófétájáéval. Haszontalan az Egyház megújulásáról beszélni, ha ez a megújulás nem a keresztyén ember Jézus Krisztushoz való személyes viszonyának mélyebb újrafelfedezésén alapul. Ha élni akarjuk a keresztyénységben rejlő logikát, akkor először tisztában kell lennünk a Jézus Krisztusban fölvetett keresztség igazi értelmével.

Jézus Krisztus a szegletkő, minden keresztyén közösség alapja. Hogy egy keresztyén közösség élhessen, megmaradhasson, éltető okra van szüksége. Ez a létalap Jézus Krisztus. Semmi sem pótolhatja. Belülről élteti Lelkével a közösséget. Önélküle szó lehet személyek találkozásáról, de nincs igazi közösség.

Senki sem fejezte ki jobban Dietrich Bonhoeffernél a Léleknek mint az emberek kötelékének szerepét. Ez a náciaktól kivégzett evangélikus teológus a fiatalok egyik kedvelt gondolkodója. Főleg a fogságban írt leveleit idézik, bár ezek nem mutatják meg életművének egész gazdagságát. Az itt következő oldal, amelyet „Az Egyház igazi természetéről” szóló könyvéből idézek (a *The Tablet* c. angol lap alapján, 1973. aug. 4-i szám), azt hiszem, igazi helyére állítja őt. Arra emlékeztet, hogy pünkösöd óta mindig a Lélek alkotja a „gyülekezetet” vagy „egyházat”.

Emberök gyűltek össze; leszáll rájuk a Lélek ... Először van a gyülekezet, azután megjön a Lélek. A gyülekezet még nem egyház. Csak a Lélek által lesz azzá. De a Lélek azokra száll le, akik már összegyűltek. Az ember semmit sem tehet üdvösségéért, de odafordulhat az egyház felé. A megígért Lélekben annyira részesül az egyén, amennyiben egy összegyűlekezett közösség tagja. Itt valami új történik vele: megérkezik a Lélek. A Lélek leszállása és az egyház megalapítása látható esemény, nem légből úszó eszme. A Lélek helyet teremt magának a világban, és látható jelekben jön el. Erre mindjárt létrejön a közösség, mindenki előtt láthatóan, kiszolgáltatva az emberek ítéletének.

Az egyház alapítása nem valami zugban lefolyt rejtett történet. Az egyház mindazoknak látható megnyilvánulása, akik meghívottak. A Lélek megmutatja a világnak az ő közösségét, és az nyomban „hegyen épült várossá” válik, „amely nem maradhat rejtve”. A Lélek átjárja a szót; nem dadog, világosan beszél; mindenki megérti – ez a nyelvek csodájának az értelme. Ez az egyesítő szó szembesíti az embert felelősségével. A Lélek elmondja az egyetlen szót, és mindenki megérti. Az egyház, amint láthatóvá válik, azonnal alá van vetve a világ ítéletének; látható mivolta félreérthetetlen. A Lélek jelenléte a világ szemében részegségnek, örültségnek tűnik. Éppen a világnak ez a gúnyolódása lesz mindig újra a jele annak, hogy az egyház jó úton jár. Világosabb jele, mint a világ tetszése. Ahol az egyház láthatatlanságba menekül, félreismeri a Lélek valóságát.

III. Plébánia és közösség

A Szentlélek, az Egyház éltető lehelete, minden részében kell, hogy éltesse az Egyházat, nem pedig csak általában egész szervezetét. A keresztyénre a struktúráknál még nagyobb hatással van az eleven környezet. Ennek befolyása lényegesebb, mint a strukturális kereteké. Igazi keresztyén közösségekből kiindulva jön majd létre ismét eleven keresztyénység; ezek hálózata alkotja az Egyház szervezetét.

Ez elvezet bennünket egy kényes kérdéshez: mi a viszony a bázisközösségek és az alapvető szervezeti egység, a plébánia között.

Keresztény közösség és plébániai szerkezet

Nem feladatunk felvázolni itt a ma ismert plébániarendszer történetét. Tény az, hogy jóformán mindenütt ez az Egyház alapszerkezete. Addig, amíg a plébánia nagyjából összeesett a keresztények élő környezetével, nem merült fel probléma. A plébánia volt a keresztény élet rendes otthona, tűzhelye. A városiasodás, a modern élet, az ide-oda vándorlás, a szekularizáció, a társadalmi pluralizmus felforgatta ezt az egyensúlyt. Városi, nagyvárosi plébániáink már meghaladják az emberi méreteket. Ennélfogva mind a lelkipásztornak, mind a keresztényeknek nagy nehézséget okoz, hogyan hozzanak létre igazi személyes kapcsolatokat, amelyek nélkül nincsen eleven közösség. Olvassuk csak el az ellentét kedvéért Szent Pál római levelének befejezését. Micsoda melegség árad ezekből a sorokból! „Köszönsétek Priskát és Aquilát, munkatársaimat Krisztus Jézusban. Ők életüket kockáztatták értem. Ezért nem csupán én vagyok nekik hálás, hanem a pogányságból megtért minden egyházközség. Köszönsétek a házukban gyülekező közösséget. Köszönsétek kedves Epenétuszomat, Ázsia zsengejét Krisztusban. Köszönsétek Máriát, aki sokat fáradt értetek. Köszönsétek rokonaimat és fogolytársaimat, Andronikust és Juniát, akiket az apostolok körében nagyra becsülnek, s akik előttem lettek kereszténnyé. Köszönsétek Ampliátust, aki nekem kedves az Úrban. Köszönsétek Urbánust, munkatársunkat Krisztusban és az én kedves Sztakiszomat. Köszönsétek Arisztobolusz házanépét. Köszönsétek rokonomat, Herodiont. Köszönsétek Narcisszus házanépét, akik hívők az Úrban. Köszönsétek Trifénát és Trifoszt, akik az Úrért fáradoznak. Köszönsétek a szeretett Perziszt, aki sokat fáradozott az Úrért. Köszönsétek az Úr választottját, Rufuszt és anyját, aki nekem is anyám. Köszönsétek Aszinkritust, Flegont, Hermeszt, Patrobászt, Hermászt és a náluk levő testvéreket. Köszönsétek Filologuszt és Júliát, Nereuszt és nővérét, meg Olimpiát és az összes szenteket náluk. Köszönsétek egymást szent csókkal. Krisztus minden egyháza köszönt titeket” (Róm 16,3-16).

Nagy erőfeszítések történtek, hogy városaink névtelenségében eleven plébániai életet hozzanak létre, és elmélyítsék közösségi oldalát. A zsinat óta ez különösen érződik liturgikus vonalon. Ha összehasonlítjuk tegnapi eucharisztikus gyülekezeteinket a maiakkal, el kell ismernünk, hogy egészében jelentős megújulás ment végbe. Olyan keresztény gyülekezetté váltunk, amely együtt imádkozik, együtt hallgatja Isten igéjét, tudja, hogy az eucharisztikus áldozat bemutatása közösen történik, és folytatásának testvéri cselekedetekben kell megnyilvánulnia. Még nem értük el az eszményt, de jó úton járunk.

Mégis: ha közelebbről vizsgáljuk ezt a gyülekezetet, ezt a vasárnapi összejövetelt templomainkban, meg kell vallanunk, hogy a közösség még nem teszi valami eleven testvériség benyomását. Rendszerint igen különböző fajta keresztényeket találunk a vasárnapi találkozón, az elkötelezettektől a szokásszerűekig. Nem a szociológiai osztályozás és annak választóvonalai fontosak itt: hogy ki milyen bensőséges keresztény életet él, az mindig Isten titka marad. Mi konvencionálisan „kereszténynek” nevezzük azokat, akik a parancs erejéig részt vesznek a szentségi életben, de nem keressük, hogyan valósul meg közöttük a kereszténység teljes kiterjedésében. Sok a csekély fajsúlyú keresztény; ritkábbak azok, akik teljes mértékben megfelelnek a hiteles keresztény meghatározásának. De ha ezt elismerjük, az fontos feladattal jár. Tudomást kell vennünk a keresztény életnek e különféle szintjeiről, hogy a lelkipásztori munkát helyes vágányra állítsuk és alkalmazzuk mind a „szociológiai”, mind az egészen elkötelezett keresztényhez. Arra is vigyáznunk kell, hogy a kétfajta lelkipásztorkodás találkozzék, egymás felé tartson.

Különféle kapcsolatokat lehet létrehozni a plébánia és a keretén kívül élő eleven közösségek között, a körülményeknek és személyeknek megfelelően. Sem egyik, sem másik mellett nem kell állást foglalni: mindkettő hasznos az Egyház jelenlegi életében, összhangba kell hozni eljárásukat, terveiket, fejlődésüket. A lényeg az, hogy ezeknek a közösségeknek püspökhöz, az egyházi közösség élő központjához való viszonya ne legyen túlságosan elhanyagolt.

Az egyik plébánián talán az a megoldás, hogy a dolgokat a maguk útjára hagyják, megengedve mindegyik közösségnek, hogy saját vonala szerint fejlődjék, persze megőrizve a nélkülözhetetlen minimális egységet. A pluralitás alapján álló egységnek meglehet a maga értéke. A másik helyen talán egy „eleven közösség” lelket önthet az egészbe, betöltheti a „lélekadó” szerepét, amire annyi plébániának szüksége van. Teljes bizonyossággal megmondhatjuk előre, hogy ez nem történik összeütközés, kín nélkül. De a kölcsönös megnemértésből származó szenvedésnek is része van a világ megváltásában.

A karizmatikus csoportok lehetséges beilleszkedését a plébániai környezetbe Kevin Ranaghan a következőképpen írja le: „Azon kell erőlködnünk, hogy szervesen beillesszük imacsoporthatjainkat és közösségeinket plébániáinkba és egyházmegyéinkbe. Ennek megvalósítására nincs modell. Mindegyik karizmatikus imacsoporthatnak és közösségnek megvan a saját stílusa; ugyanúgy különfélék, mint a plébániák és egyházmegyék.

Van, ahol a karizmatikus megújulás útján valósulhat meg lelkipásztori vonalon a plébánia lelki megújulása. Másutt az imacsoporthat tevékenységét a plébánia éppen csak jóváhagyja. Egyes városokban előfordulhat, hogy nagyobb karizmatikus csoportok vagy több plébánia keresztyeiből felépült közösségeik szükségét érzik a püspökkel és munkatársaival való közvetlen kapcsolatnak. Városon néha a közösség a keresztyen gyülekezet új formája gyanánt mutatkozhat be; az is megtörténhet, hogy új társulatként kiterjed az egész egyházmegyére” (*The Lord, the Spirit and the Church*. Charismatic Renewal Services, Notre Dame, Ind. 1973, 52-53).

Az általam ismert legmegkapóbb példa, ahol plébániai szinten az intézmény és a karizma szerves egysége teljesen sikerült, a „Christ Redeemer” (Megváltó Krisztus) epizkopális plébánia az Egyesült Államok-beli Houstonban. Történetét megírta alapítója, Graham Pulkingham, *Gathered for Power* (A Lélek ereje gyűjtött egybe) c. könyvében, s még részletesebben Michael Harper *A new way of living* (Új életforma) c. művében. Amit leírnak, azt csak megerősíthetem, miután a helyszínen magam is megnéztem.

Íme röviden a tények: Eastwoodban, Houston szegénynegyedében van a Megváltó temploma, Church of the Redeemer. Graham Pulkingham lelkésznek és négy világi barátjának – mindannyian mély karizmatikus lelkiségtől átjárt emberek – sikerült mintegy ozmózással megnyerniök a plébánia más tagjait is megújulási eszményüknek. Lassanként közösségbe tömörültek köréjük, és egy Lélekkel újraélik az Apostolok Cselekedeteit, egészen a vagyonszétválásig.

Ma több mint harminc személy, férfiak, nők vegyesen, vállalja „full time” (főfoglalkozásként) a különféle plébániai szolgálatokat, ott a plébánián és azon túl. Szerintük öt ilyen van: apostoli, prófétai, evangélista, pásztori, tanítói. Ez a központi mag viszont mintegy ötszáz személyt lelkesít negyven házban. Ezek az egyházhű keresztyének idejük jelentős részét arra szentelik, hogy törődjenek a környezet minden lelki, erkölcsi, anyagi gondjával és szenvedésével. Megdöbbenő példája ez az átélte keresztyénségnek, minden társadalmi következményével. És az egész az imádság elmélyült légkörében folyik, mind személyes, mind közösségi és liturgikus vonalon. A példa ragályos volt: másutt is hasonló vállalkozások vannak keletkezőben, különösen katolikus környezetben. Ilyen a Saint-Patrick plébánia (Providence, USA). A kísérletet ösztönzője, P. John Randall írta le kis könyvében: *In God's Providence: the birth of a charismatic parish* (Isten gondviselésében: egy karizmatikus plébánia születése).

A plébániáról és bázisközösségről szóló fejezetünk záradékaul meg kell ismételtnünk, mi mindent ígérhet egymást kiegészítő szerepük. Louis Rétif kitűnően írja le ezeket: „Mozgékonyabb egységek, életből fakadó csoportosulások, családi ünneppé vált liturgia, papok és világiak újonnan megosztott szolgálata, prófétai ébredés, a pap beilleszkedése a közösségbe: ilyen és hasonló ígéretek rejlenek a kis csoportok ölen folyó kísérletekben. Föltéve, hogy időt adnak nekik a megszületésre, és jogot az esetleges tévedésre is. Lényegében arról van szó, hogy a közösséget újból kereszténnyé tegyünk. Csakis olyan közösségek önthetnek új életet az egész testbe, amelyek emberiesek, széles rétegekben gyökereznek, mindenestül jelen vannak ott, ahol szolidáris emberek vagy a katolikus cselekvés közösségei élnek, küzdenek és remélnek, szívvel-lélekkel átadják magukat a prófétai lélekjárásnak, a Lélek szabadságától ihletve és mégis egységben az egész Egyházzal.” (*Paroisses et unité de base: La Croix* 1973. márc. 25).

IV. Az eleven keresztény közösségek prófétai szerepe

A II. vatikáni zsinat úgy beszélt az Egyházzal, mint „a világ egységének szentségéről”. Ez azt jelenti, hogy az Egyház jel és ígért az egységre, békére, az ember teljes kifejlődésére sóvárgó világnak. Hogy ezt a küldetését betölthesse, iránymutató tapasztalatokat kell tudni eléje tárnia, mintegy előképeit annak az emberi közösségnek, amelyet ez a világ olyan kínosan keres. Kicsiben be kell tudni mutatnia, mivé lehetne a világ, ha elfogadná Jézust Megváltójának, problémái kulcsának. Abban az értelemben beszélek kulcsról, hogy a világ bajainak végső gyökere a gyűlölet, a féltékenység, az egyéni és kollektív önzés, a szeretetlenség minden formája, vagyis az, amit keresztény nyelven bűnnek nevezünk. Egyedül Jézus tudja az emberi szív mélyét átalakítani, és ennek következtében a struktúrákat is. Csak akkor hatolunk kellően a problémák mélyére, ha elfogadjuk őt útnak, igazságnak, életnek. És csakis az Egyháznak van hatalma megújítani nem csupán saját arcát, hanem az egész lakott földet is. Ez talán idegenül hangzik nekünk, meggyöngült hitű, ingadozó reményű keresztényeknek. De kereszténynek lenni sem több, sem kevesebb, mint egész lényünkkel hinni ebben.

Ezt az iránymutató tapasztalatot, az akadályok ellenére elővételezett „új világot és új földet”, a keresztények emberi jellegű keresztény közösségek által nyújthatják a világnak. Úgy kellene, hogy életük láttán a világ megdöbbenjen és azt kérdezze magától: mi ennek a kölcsönös szeretetnek, ennek a derűnek, ennek a magafeledésnek a titka? Akkor Jézus Krisztus neve váratlan plaszticitással tűnne elő, mert maga az élet teljesen világossá és áttetszővé válnék. Ez a hitelességnek az a jele, amelyet maga Jézus ad; ez az igazán hatékony hitvédelem. A keresztény tapasztalat prófétai értékű a világ számára. Csodálatosan fogalmazta meg J. J. von Allmen: „Egy megkeresztelt ember ígért minden embernek; egy eucharisztia ígért minden étkezésnek; az Egyház ígért az egész emberi társadalomnak.”

Mi hajlamosak vagyunk elhanyagolni a közösség közvetítő jellegű szerepét a keresztény és a világ között. „Házilag” kellene élnünk a kereszténységet, mielőtt „exportáljuk”. Közelebbről kellene tanulmányoznunk a keresztények közötti viszonyt a Szentírásban. A testvéri szeretet az elsőbbség. „Tegyünk jót mindenkivel – mondja Szent Pál –, elsősorban hitfeleinkkel” (Gal 6,10). Vigyázzunk, nehogy azokhoz az emberekhez hasonlítsunk, akik bájosak és kedvesek a futó vendég iránt, de egymás között igen savanyúak. A szeretet otthon kezdődik, és lassacskán kell megnyernie a többi embert. Nélkülözhetetlenek a közbeeső szakaszok, az összekapcsoló eszközök. Az egyházi megújulás nagyrészt keresztény közösségekből kiindulva fog végbemenni, amelyek a világosság és meleg tűzhelyeivé váltak a környező világban.

Emberileg nézve paradoxnak tűnhet, hogy az Egyház jövő életét kis keresztény közösségektől tesszük függővé. Hiszen bármilyen lelkesek is, csak egy csepp víz ez az

óceánban. Igaz. De egészen más jelleget ölt minden, ha azt a lelki energiát nézzük, amely minden csoportból felszabadul, mikor elfogadja, hogy Krisztus átjárja Lelkével, mert akkor magának Istennek erejéhez és hatalmához érünk. Az evangélium „kised nyája” a keresztény kisebbség szimbóluma, azé, amelyet Helder Camara szeret „ábrahái kisebbségnek” hívni. A valóságban ezek alakítják át a világot.

Newman csodálatosan emelte ki ezeknek a látszólag gyöngye kisebbségeknek az erejét: „Nem az óriások tesznek legtöbbet ... Mózes egyedül volt, Illés is, egyedül volt Dávid, Pál, Atanáz, Leó. A kegyelem mindig keveseken át működik. A kevesek éles látása, égő meggyőződése, megalkuvás nélküli elszántsága, a vértanú vére, a szent imája, a hősies cselekedet, az átmeneti válság, az egyetlen szóba vagy tekintetbe sűrűsödő energia: íme, ezek az ég eszközei! Ne félj, kicsiny nyáj, mert hatalmas Az, aki közötted tartózkodik, és csodákat fog tenni érted” (*The present position of Catholics in England*. Dublin 1857, 3. kiad. 359).

V. Két kísérlet

Az Egyház sokféle módon, a világ különböző vidékein tapasztalja a Lélek mozgását. Az új közösségekről szóló fejezetünk záradékaként szeretnék megállapodni két mai „lelki” és közösségi kísérletnél. Egyikük a testvéri szeretet újfajta átélésén alapul, a másik férj és feleség viszonyának megújulásán a családi tűzhely mellett. Azért választottam a megújulásnak ezt a két példáját, mert közelebbről megfigyelhettem őket a Zsinat óta. Nekem úgy tűnik, hogy mind a kettő csupa jövő és reménység.

A focolarini közösség

Az evangéliumi életnek ez a közösségi mozgalmá 1943-ban született Trentóban, Észak-Olaszországban. Szent Klára és Assisi Szent Ferenc országából származik, és meg is találjuk benne a születő franciskánizmus bizonyos vonásait, beleértve a „fioretti”-t is. Chiara Lubich volt a mozgalom gondviselészerű eszköze. A háború kellős közepén, a bombázások között evangéliumi részleteket kezdett hangosan olvasni, hogy az óvóhelyeken összezsúfolódott emberekben a lelket tartsa. De le is fordította az evangéliumot a hősi szeretet mindennapi cselekedeteire. Néhány fiatal lány csatlakozott hozzá; az emberek rokonszenvből „focolarine”-nek (focolare = tűzhely kicsinyített alakja) keresztelték el a kezdeti kis csapatot, mert mintegy az igazi kereszténység fénylő, meleg tűzhelyét ismerték fel bennük. Hivatalos nevük „Opera di Maria”, Mária-mű. Hamarosan más keresztények – férfiak és nők, magányosak és házasságok, világiak és papok egyaránt – csoportosultak e köré a belső mag köré, hogy ugyanebből a lelkiségből éljenek, így egy csomó ág jött létre, amelyek mintegy koncentrikus körök alakjában veszik körül a tulajdonképpeni focolarinit. Utóbbiak leteszik a hármass fogadalmat. A mozgalom magjához tartoznak még azok a házasságok, akik egész életüket neki szentelik.²²

Először Olaszországban, majd az egész világon sokféle kezdeményezés jött létre „új nemzedék”, „új család”, „új plébánia”, „új emberiség” néven, amelyek a keresztény élet mintáját próbálták létrehozni a fiatalok között, a családokban, a plébániákon, egyszóval a társadalomban. Még nincs itt az ideje, hogy megírjuk annak történetét, ami a Lélek indítására napról napra történik. Azt hiszem, a remény jele ez az Egyháznak. Mintegy szimbóluma volt

²² Részletesebb tájékoztatásul ajánlható M.-F. d’Autun cikke: *L’Idéal des Focolarini* (Informations Catholiques Internationales 380, 1971/3), vagy Pierre Raffiné: *Réveils spi-rituels et rénovation dans la vie religieuse* (Concilium 89. sz. 1973).

az a több tízezer fiatal, aki múlt nyáron Európa különböző országaiból a Firenze melletti Loppiano-ba, a nemzetközi kiképző központba gyűlt találkozóra.

Nagyon nehéz fogalmat alkotni könyvekből és cikkekből a mozgalom friss fiatalságáról és átélt szeretetéről. A helyszínen vagy a mindennapi életben kell megtapasztalni. A mozgalom kezdeti meglátása az, hogy az Egyház cselekvő szeretetközösség. Ebből kiindulva, szerintem a következő elemek az uralkodók: hit a szeretet hatalmában mint világalkító erőben, hit az Evangéliumban mint az élet igéjében, hit Jézus jelenlétében „ott, ahol ketten vagy hárman egybegyűlnek az ő nevében”, hit Jézus teljesen önátadó megváltó halálának hatalmában, hit Mária lelki anyaságában.

Az utóbbi években figyelemre méltó a mozgalom ökumenikus jellege is. Nem katolikus keresztények is tartoznak bele, sőt Rómában rendszeres találkozókat szerveznek anglikánokkal vagy luteránusokkal. Valamikor majd bizonyára megírják Athenagorász pátriárka és Chiara Lubich megindító kapcsolatainak történetét: mintegy elővételezték azt a látható egységet, amelyet máig keresünk. Ugyanez az ökumenikus szellem ihlet egy úttörő kísérletet Ottmaringban, Augsburg mellett: focolarini és evangélikusok élnek közösen, ritka testvéri összeforrottságban. A mozgalom lelkisége ozmóizisszerűen napról napra befolyásosabbá válik, behatol a legkülönbözőbb szerzetekbe és igen különféle kulturális környezetekbe. Valóban „tettben és igazságban” tanúskodik az abszolút Istenről.

A „Marriage Encounter” közösségi kísérlete

A család lényegénél fogva a legelső közösségi tapasztalat. A Zsinat „családegyszék”-nak mondta („In hac velut Ecclesia domestica”, *Lumen Gentium* 11). Innen nyílik meg az ember minden más közösség felé. 1974. márc. 14-én, a családbizottság egy kihallgatásán VI. Pál az otthon jelentőségét így adta meg: „A családi tűzhely kiváltságos helye a szeretetnek, a benső személyes közösségnek, a házasságok állandó és növekvő kölcsönös önátadásának, aminek szilárdan kell támaszkodnia egyesülésük egységére és felbonthatatlanságára. Az ilyen szeretet szükségképpen föltételezi a gyengédséget, önuralmat, türelmes megértést, hűséget és nagylelkűséget, amely szüntelenül megújul a házasság szentségének természetfölötti forrásaiból” (*Osservatore Romano* 1974. márc. 14.).

Mindaz, ami megerősíti a hitvesek közösségét, létfontosságú a társadalom javára nézve.

A spanyol családmozgalom keretében P. Calvo SJ figyelemre méltó kezdeményezést indított el éppen annak érdekében, hogy új életet öntsön a hitvesi szeretetbe. Úgy akarja megújítani, hogy elmélyíti a házaspárt egyesítő szeretetköteléket. Ez a sajátos „közösségi” tapasztalat e pillanatban „Marriage Encounter” (Házassági találkozás) néven elképesztő mértékben terjed. A mozgalom először az Egyesült Államok spanyol nyelvű köreit hódította meg, majd az amerikaiak is elfogadták. Jelenleg állítólag százhuszezer házaspárra terjed ki ez a megújulás.

Miről van szó? A kiindulópont egy tagadhatatlan megállapítás: a házastársak között hiányzik a mély közösség igen sok családban, még a legjobbakban is. A tapasztalat azt mutatja, hogy a kettesben való élet könnyen rutin-együttlété válik ahelyett, hogy minden térre kiterjedő életközösség lenne. A hitvesi szeretet akkor hiteles, ha a lélek, szellem, szív és test közössége egyaránt.

Lélekközösség, vagyis életük mélyének megosztása: mindaz közössé válik köztük, amit mindegyikük egyedül, csendben kigondolt.

Szellemi közösség: azonos gondolkodás, azonos szemszög felé való törekedés az élet alapvető problémáit illetően. „Szeretni egymást – mondja Antoine de Saint-Exupéry – nem azt jelenti, hogy egymást nézzük, hanem hogy együtt ugyanabba az irányba nézünk.”

Szívbeli közösség, vagyis kölcsönös szeretet, kölcsönös adás és csere, „tisztá figyelem a másik léte iránt”.

Testi közösség, vagyis fizikai egyesülés, ennek a lelki átlátszóságnak és érzelmi egybeforrásnak testi „lefordítása”.

A modern világ drámája az, hogy széttöri, szétforgácsolja ezt a szükséges harmóniát. Akkora hangsúlyt helyez a fizikai összetevőre, hogy a valódi szeretetből kettős önzést, karikatúrát csinál. Röviden: arról van szó, hogy megmentsük a szeretetet mindattól, ami fenyegeti, és fölfedezzük az ember szívében.

Ezt próbálgatja a „Marriage Encounter”, egészen meglepő sikerrel. Módszere: hétvégi lelki magány házaspároknak, amelyet két-három házaspár és egy pap irányít, később pedig időnkénti találkozások. Az alkalmazott pedagógia egyszerre nagyon emberi és mélyen lélektani, ugyanakkor pedig nem fél elhatolni minden közösség szívéig, magáig Istenig.

A résztvevők rájönnek: milyen messzemenően egyesíti a Szentlélek, Isten élő köteléke a házastársakat, újra élesztve bennük a házasság szentségi kegyelmét, amely karizmatikussá válik. Bőséges vallomások tanúskodnak a mély egység újrafelfedezéséről; a házastársak friss örömmel távoznak ezekről a hétvégekről, a Lélek látható gyümölcseként. Sok visszhangot gyűjtöttem erről össze, mióta a kísérlet egyházmegyémbe is folyik. Magam is inkognitóban részt vettem az Egyesült Államokban egy ilyen lelki magányon egy papommal, hogy tanulmányozzam: mit tud adni a „Marriage Encounter” a hitveseknek és hogyan lehetne általánosítani módszerét, úgy, hogy minden emberi viszonylatra, különösen papi vagy szerzetesi közösségekre is alkalmazható legyen. Amikor visszajöttünk, a kísérletben volt papot kivontam addigi apostoli munkájából: most ennek a munkának szenteli életét papok és házaspárok egy csoportjával. Néhány ezer házaspár már végigcsinálta ezt a megújulást Belgiumban. Csak azt tanúsíthatom, hogy Isten ujja van itt jelen, s a tavasz lehelete suhan át a családpassztoráció hatalmas mezején, amelynek akkora szüksége van lelki erőforrásokra, határozott keresztény légkörben.

Ennek a megújulási mozgalomnak is megvan az ökumenikus kiterjedése. Kiváltságos találkozóhellyé válik különböző hagyományokat képviselő keresztények számára, anélkül, hogy a hit tanításában megalkudnék, vagy annak tartalmát elszegényítő közös nevezőhöz folyamodnék. Mindenki jól érzi itt magát. Együtt fedezik föl a közösség értelmét első eredetében, ahonnan az emberi társadalom is származik, és ez csak ösztönözheti a keresztényeket, hogy elősegítsék kölcsönös közösségüket, kapcsolatukat a Lélekben.

IX. A Szentlélek és a világban élő keresztény

A keresztények legnagyobb ajándéka az emberek számára: értelmet adnak a világnak Jézusban. Marcel Légaut

I. Feszültséggel teli helyzet

A keresztény embernek hiteles kereszténységét az Úr színe előtt testvérek közösségében kell élnie, de egyúttal a világban is, szolidaritásban minden emberrel. Ez a helyzet feszültséget hordoz. Jézus azt kívánta övéitől, hogy legyenek a föld sója. Soha nem ígérte nekik, hogy többségben lesznek. Ellenkezőleg: magának a sónak a képe nem tömegre utal. Azt is mondta nekik, legyenek kovász a tésztában. A kovász paradoxona az, hogy egyszerre teljesen belemérül a tésztába és ugyanakkor különbözik tőle, sőt szembefeszül vele: úgy keleszt. Belül, szemben, túl: erre hívja az Úr övéit. Egyszerre kívánja tőlük, hogy legyenek a világban, a világgal anélkül, hogy a világból valók lennének, és segítsék az embereket embervoltuk szűk határai fölé emelkedni. Megtestesülés, összeütközés, túlemelkedés: ugyanannak a kötelességünknek három oldala.

Amikor a keresztény azt keresi, hogyan illeszkedik szervesen a világba, Jézusra kell tekintenie: hogyan helyezkedett el benne ő. Jézus a megtestesüléssel eljött a földre „értünk emberekért, a mi üdvösségünkért”. Soha ember nem volt emberibb, mint ő. Egyedülálló módon ő az emberek egyetemes testvére. A Szentlélek beárnyékozta Máriát a teljes jelenlét és szolidaritás jeléül, jóslatául. A bűn kivételével „semmi, ami emberi, nem idegen tőle”. Azért jött, hogy beteljesítse a megváltás művét: megváltson, üdvözítsen, megszabadítson bűneinktől, nyomorúságainktól, a haláltól. Élete összeütközik a Gonosz hatalmával és a világ bűneivel. A világ elleni küzdelme nagypénteken ér tetőpontra a Golgotán. A tanítvány pedig nem különb Mesterénél: lépteit nyomába kell igazítania, és neki is jelen lennie a világ számára az Evangélium, a teljes Evangélium világosságánál. Jézus megígérte, hogy ennek megvalósítására elküldi nekünk Lelkét az idők végezetéig.

Feszültségek

Nem meglepő, hogy ezek az összefonódó követelmények feszültséget keltenek. A feszültség aszerint változik, hogy a keresztény elsősorban embernek tekinti-e magát az emberek között, vagy különleges feladattal megbízott kereszténynek. Hogy ki melyikre érzékenyebb, azt kézzelfoghatóvá teszi a következő kérdés föltevése: Egy keresztény, mondjuk a munkás, újságíró, iparos, elsősorban keresztény munkás, keresztény újságíró, keresztény iparos-e, vagy pedig munkásként, újságíróként, iparosként élő keresztény?²³ Aszerint, hogy a „keresztény” jelzőül vagy állítmányul szerepel-e, nyilvánvaló, hogyan látja az illető a keresztény helyét a világban. Melyiket választja? Keresztény voltán van-e a főhangsúly vagy szakmai hivatásán? Innét következik a kérdés: a két, egymásnak nem ellentmondó szolidaritás közül melyik fejezi ki az elsődleges szemszöveget, a tekintet irányát? Urunk az Evangéliumban hangsúlyozza: van egy lelki szolidaritás, övele és öbenne, amely meghaladja a természetes szolidaritást, a vér kötelékét, sőt az is előfordulhat, hogy az

²³ A francia eredeti nyelvtani lehetőségei itt utolérhetetlenül egyszerűek: „un chrétien – disons ouvrier, journaliste, industriel – est-il un chrétien ouvrier, un chrétien journaliste, un chrétien industriel ou un ouvrier, un journaliste, un industriel chrétien? Le choix de ces termes, soit comme adjectif soit comme substantif” stb. (Ford.)

utóbbiak rovására áldozatot kell hoznunk miatta. Olvassuk el azt az evangéliumi jelenetet, amikor jönnek hírül adni a Mesternek, hogy anyja és rokonai szeretnének beszélni vele. Jézus ezt feleli: „Azok az anyám és rokonaim, akik hallgatják és tetté váltják az Isten tanítását” (Lk 8,19-21).

Ez a feszültség mutatkozik meg abban is, hogy a keresztény az Egyházat elsősorban belső valóságnak, isteni misztériumnak látja-e, vagy az emberek felől kiindulva, emberszolgálatnak? Két különböző hangsúly. Az életerős szintézis lényeges kelléke, hogy egyensúlyba hozzuk a két szemléletet.

A Zsinat tárgyalt az Egyház sajátos misztériumáról a *Lumen gentium* konstitúcióban, a világban álló Egyházzal pedig a *Caudium et spes*-ben. De a két dokumentum képe nem fedi teljesen egymást. Mintha a sztereoszkóp kicsit eltolódott volna. Maguk a zsinati munka feltételei nem tették lehetővé, hogy tökéletes szintézist dolgozzunk ki. Különben is egy zsinat nem teológiai akadémia. Ráadásul a *Gaudium et spes* konstitúció a történelemben először vetette föl az Egyház és a világ viszonyának kérdését, és ez a már természetből kényes munkát még fáradtságosabbá tette. Azt hiszem, ha a *Gaudium et spes* nem is rendelkezik a *Lumen gentium* teológiai fajsúlyával, úttörő jellegű volt, és ezt az utat tovább kell kutatnunk, főleg abban a tekintetben, hogy egységbe hangoljuk az Egyház két oldalát, a világhoz képest egyszerre immanens és transzcendens jellegét. Megoszlásaink leglényegét az okozza, sok összekülönbözésünket az váltja ki, hogyan járja át egymást ez a kettő.

Az imént idézett szövegben Paul Ricoeur pontosan megmutatja, milyen fenyegető, ha keresztények más-más véleményen vannak magának a kereszténységnek az értelméről: „Egy másik törés magának az intézménynek két szerepe között húzódik végig: egyrészt belső egységének, másrészt a világ szolgálatának gondja. Az első egymagában arra vezet, hogy minden tevékenység iránya – durva szóval mondva – a belső fogyasztás lesz; a második az elsőtől elválasztva lassanként feloldja az Egyházat a világban, s így a só ízét veszti. Nem kifejezett feladata-e tehát a ma Egyházának, hogy fenntartsa a feszültséget gondjainak e két iránya között? Hisz mire való megőrizni a belső köteléket, ha nincsen mások szolgálatára? És miféle szolgálatot tehetnénk, ha már nem lennénk önmagunk?” (Idézi a *Le Monde* 1973. júl. 19-i száma.) Pontosan így áll a kérdés.

Egyházképek

A Zsinaton azt javasoltam: különböztessük meg a belső, „ad intra” és külső, „ad extra” Egyházat. A megkülönböztetés kényelmes volt és lehetővé tette a munka gyakorlati megosztását, de nyilvánvalóan sematikus, mert a két oldal kölcsönösen hat egymásra.

Persze különbözőképpen lehet hangsúlyozni őket. Egyesek azt gondolják, hogy az Egyház a világért van, a világ szolgálatára való, és ebből kiindulva akarják meghatározni. Mások Jézus és éltető lelke, a Szentlélek felől látják és gondolják el: ezek mindenekelőtt önmagában határozzák meg, kovász minőségében, mielőtt szemügyre vennék a kovászt a tésztában. Ez is sematizálás. Kétségtelenül a holnap teológiájának a dolga, hogy összhangba hozza az egymást kiegészítő látásmódokat, vagy legalábbis pontosabban meghatározza szerves kapcsolataikat. Hiszen micsoda szolgálatot tehetne az Egyház a világnak, ha már nem lenne többé önmaga, ha szolgálat ürügyén feloldódnék a világban?

Aszerint, hogy az Egyháznak melyik képét helyezi valaki előtérbe, változik a feszültség és az ellentétek a legkülönbözőbb kérdések terén. Egyfelől a „zárt áramkörű” Egyház kockáztatja, hogy vértelen jámborságot kultivál, és a keresztényt idegenné teszi az emberek között. Másfelől a minden széljárásnak nyitott, a világba merült Egyház kockázata: annyira emberi akar lenni, hogy már pusztán szociális szolgálattá válik, az emberek társadalmi és politikai tevékenységének kiegészítőjévé és meghosszabbításává, és így azok egyre könnyebben megvannak nélküle. Ez az Egyház állandó drámája. A világban van és a világért,

de ugyanakkor nem a világból való: vannak területek, ahol az Evangéliumhoz való hűsége folytán ellene kell szegülnie a világnak. Mindig újból a kovász paradox helyzete: bele kell simulnia a tészta szívébe, egy milliméterrel sem melléje, különben haszontalan; viszont meg kell maradnia kovásznak, meg kell őriznie teljes hatékonyságát, nehogy befulladjon, megsemmisüljön a tészta ellenálló tömegében.

A problémában nincs semmi új. Természet és természetfölöttiség örök küzdelme ez. A naturalista törekvés annyira belehelyezi az Egyházat a világba, hogy abban a veszélyben forog: elveszíti sajátos jellegét és veszélyezteti az evangélium transzcendenciáját. A természetfölötti törekvés viszont a kegyelmi világot olyan messzire tolja a mindennapi élet befogadóképességétől, hogy nézete szerint ment marad minden megalkuvástól, de közben nem veszi tudomásul a megtestesülés kötelezettségét, és nem hűséges hitünk konkrét logikájához. Minden bizonnyal senki sem vall vegytiszta naturalizmust vagy szupernaturalizmust: mindannyian Szküllá és Kharübdisz között hajókázunk több-kevesebb szerencsével. A túlságosan elemberiesített, politikai kereszténység örök összeütközésben áll a minden evilági gyökeréből kitépett, túlságosan szentélybe húzódó és onnét túl kevésbé kimozduló kereszténységgel.

II. Egy elosztatásra váró félreértés

Folyvást szemére hányják az intézményes Egyháznak, hogy elmerül belső egyházpolitikai ügyekbe, szorosan egyházi jellegű kérdésekbe, a világ felé való nyitottságának és minden ember iránti szükséges szolidaritásának kárára. Az „ekkleziocentrizmus”, „egyházközpontúság” benyomását még inkább megerősíti, hogy a tömegtájékoztató eszközök nagy hangon kürtölik szét a szertartások vagy a naptár legcsekélyebb módosítását is, és aránytalanul kidomborítanak sok mellékes, nem lényeges dolgot.

Másfelől az Egyház belső élete iránti érdektelenség vagy ennek visszautasítása gyakran azt az elgondolást rejti magában, hogy ez a belső élet nem hat ki a világban való jelenlétére, nem tükröződik benne. Vagyis elfelejtik, hogy az Egyházat belsőleg érintő dolgok igen gyakran életbevágóan jelentősek a világban való küldetésére nézve is. Bizonyos belső döntések nyíltabbá, jelenvalóbbá teszik az Egyházat az emberek élete iránt. Olyan az Egyház, mint a Szent Gotthárd-alagút, amely Svájcot összeköti Itáliával. Mindaz a munka, amelyet az alagút belsejében végeznek – a boltozat megerősítése, a vágányok kiszélesítése, az akadályok eltávolítása – mind-mind nyitó jellegű, lehetővé teszi az áthatolást, bármelyik irányból közeledik is valaki.

Jól láttuk ezt különben a Zsinat idején. Azért szentelt neki a világsajtó annyi – és általában jóakarató – figyelmet, mert legalább homályosan érezte, hogy az Egyház problémái az emberek életét érintik, és a keresztény üzenetnek értéke van a világ számára. Felejtetetlen volt XXIII. János *Pacem in Terris* enciklikájának hatása, amely egyszerű, közvetlen stílusban emlékeztette az embereket az Evangélium örök üzenetére.

III. A Szentlélek indításából a világba küldött Úr

Hogy jobban meglássuk a keresztény küldetését a világban, tekintsünk Urunk Jézus Krisztusra nyilvános küldetése küszöbén.

Szent Lukács először leírja Jézus keresztségét a Jordánban, ahol a Szentlélek galamb képében leszáll rá. Azután elmondja, hogy „Jézus a Szentlélektől eltelve otthagyta a Jordánt, a Lélek ösztönzésére a pusztába vonult” (Lk 4,1). Majd a Lélek erejével visszatér Galileába. Názáretbe érkezve, szombatán a zsinagógába megy, és feláll, hogy olvasson. Izaiás próféta könyvét adják oda neki. A tekercsen azt a kulcsfontosságú helyet találja, amely róla magáról

szól – annyira, hogy záradékul azt mondja hallgatóinak: „Ma beteljesedett az Írás, amit az imént hallottatok.” Íme a próféta szövege:

Az Úr lelke van rajtam,
mert felkent engem.
Elküldött, hogy jó hírt vigyek a szegényeknek,
s a foglyoknak hirdessem a szabadulást,
a vakoknak a látást,
hogy felszabadítsam az elnyomottakat,
és hirdessem az Úr kedves esztendejét.

(Lk 4,16-21)

Szent Lukács szövegében mindenekelőtt az ragad meg, milyen állhatatosan hangoztatja, hogy Jézus a Szentlélek indítására megy az emberek felé. Kétség nélkül tudjuk, hogy a Lélek árnyékozta be Máriát hatalmával, és Jézus megtestesülése pillanatától a Lélek Felkentje. Evvel hitünk központi magvához értünk.

Hasznos megjegyeznünk, hogy Jézus tanítványait nem „jézusiaknak”, hanem „krisztusiaknak” (ebből származik a „keresztény” szó) nevezték, Krisztusra, a Lélek Felkentjére való vonatkoztatással. Jézus emberségét valamiképpen átjárja a Lélek, az vezeti élete korszakain át, egészen a végső odaadásig. Ugyanezt a Lelket ígéri övéinek, hogy folytassák művét: „Ha valaki szomjazik, jöjjön hozzám, és igyék, aki hisz bennem! Ahogy az Írás mondja: bensejéből az élő vizek forrásai fakadnak. Ezt arról a Lélekről mondotta, amelyet a benne hívők kapnak meg: a Lélek ugyanis még nem jött el, mert Jézus nem dicsőült még meg” (Jn 7,37-39).

Jézusnak ez a szava megvilágosodik az Apostolok Cselekedeteinek olvasása közben, megvilágítja az egész keresztény életet. Ha újból fölfedezzük a Szentlélek szerepét, közelebb jutunk az emberekhez, mint valaha.

Paradoxon? Hajlamosak vagyunk elfelejteni azokat a szavakat, amelyek a Jézustól olvasott izaiási szöveg élén állnak: „Az Úr Lelke van rajtam, mert fölkent engem.” Amit csak Jézus az emberekért tesz, mindazt a Lélek irányítása alatt, Isten bölcsességével és hatalmával teszi. Ez a lelki egység nem hogy eltávolítaná az emberi gyötrelmekről, inkább feljűk sodorja. A Megtestesülés misztériumát az angyali üdvözlét hajnalától a kereszten való végső beteljesedéséig, Jézus életének minden korszakában a Szentlélek dinamizmusa hatja át.

IV. A Szentlélek indítása alatt a világban élő keresztény

Nekünk is, akik „vízben és Szentlélekben keresztelkedtünk meg”, Jézus módján kell élnünk a világban: közösségben vele, ellentétben vele, túlemelkedve rajta. A keresztény egyszerre van a világgal, a világ ellen és a világon túl. A Szentlélek belülről ösztönzi, hogy minden szinten eleget tegyen keresztény kötelességének.

Jelenlét a világban

A Lélek nem csupán az imádság csendjében beszél. Szól az emberek egész történelmén keresztül. Minden nemzedékhez újféle nyelven. A mienkhez az emberi tudás csodálatos meggazdagodásán át; azokban az aggódó, tapogatózó kutatásokban, amelyekkel az ember saját méreteit már meghaladó problémáit akarja megoldani; a kérdéseken át, amelyeket maga a tudományok haladása vet föl, és amelyek lehetséges következményeikkel megremegtetik az atomenergia és az atombomba gazdáit.

A Szentlélek dolgozik, akár észrevevesszük, akár nem, minden olyan erőfeszítésben, amely több világosságot, több őszinteséget, több közeledést, több békét akar teremteni az emberek között. „Testvérek – mondotta Szent Pál a filippieknek –, arra irányuljanak gondolataitok, ami igaz, tisztességes, igazságos, ami ártatlan, kedves, dicséretre méltó, ami erényes és magasztos. Amit tanultatok és elfogadtatok, amit hallottatok és példámon láttatok, azt váltsátok tette, s veletek lesz a béke Istene” (5,8–9). Ez a világ fényes oldala. A teremtő Lélek jelen van egész teremtésének ölén. Mert nem csupán az Egyház lelke ő, hanem a világ lelke is, ott munkálkodik a világ megújítására irányuló minden erőfeszítésben. Valaki azt mondotta: talán még csak a teremtés első napján vagyunk!

Az idők jelei

A Lélek arra szólít minket – amint a II. vatikáni zsinat figyelmeztetett –, „hogy kutassuk az idők jeleit és értelmezzük őket az Evangélium világánál.” Ismerjük Karl Barth feleletét, mikor megkérdezték, hogyan készíti vasárnapi beszédeit: „Egyik kezembe veszem a Bibliát, másikba az újságot, és az utóbbit Isten szavának világánál olvasom.” Ez a mindennapi értelmezése annak a ténynek, hogy Isten itt van és jelt ad nekünk egy-egy felszólítás, kötelesség, sürgetés alakjában.

A Szentlélek a mi korszerű eseményeinket használja fel, hogy kinyilvánítsa nekünk az ő korszerűségét. Azt kívánja tőlünk: értsük meg keresztényi kötelességeinket egész kiterjedésükben, nem csupán személyes vagy családi téren, de hivatásbeli, társadalmi, politikai síkon is, helyi és nemzetközi szinten egyaránt. Ma – mint J. M. Domenach írta – „a közösségi szeretet nagy tényei politikai döntések alakjában fejeződnek ki.” Nehéz és fáradságos lehet ilyeneket létrehozni, mert a helyzetek sokrétűek, és az élet nagy problémáinak szintjén is megtaláljuk a kötelességek összeütközését. De akármi legyen is a konkrét választás – és a döntés hiánya máris az –, olyan kereszténységre van szükségünk, amely nyitott Isten iránt önmagában és kész Isten meghallgatására másokban. Fontos, hogy szerves egységbe olvasszuk az imádságot és politikát, imádságot és társadalmi magatartást, imádságot és igazságosságot, imádságot és békét, imádságot és az emberek kiengesztelődését.

Reményünket az örök életbe kell vetnünk, de ugyanakkor dolgoznunk kell már ideleenn Isten országának eljövételén. A keresztény remény nem fojtja el az ember közvetlen reményét, sőt helyesen felfogva a legjobb ösztönzője.

„Bizonyos – írja Garaudy –, hogy a keresztény remény minden alkalommal elidegenülés, ha a keresztény úgy gondolja: hátat kell fordítania a világnak, hogy Isten felé fordulhasson; ha lenézi, kevésre becsüli a történelmi, földi cselekvést vagy harcot a világ átformálására, azt gondolva, hogy csakis a túlvilág értékes. Mintha csak el lehetne érni 'Isten Országát' anélkül, hogy átalakítanánk az emberlakta földet. Az ilyen magatartás mindinkább a múlté. Számos mai keresztény tudatában a 'másvilág' nem hogy kizárná, hanem éppen megköveteli e világot, és minden dualista felfogással ellentétben úgy gondolják, hogy Isten nem kész mindenséget teremtett.” (*Reconquête de l'espoir*, Grasset 1971, 135-136).

Levél a kereszténység társadalmi dimenziójáról

Egyik legbuzgóbb papunk, André Charlier, aki az egyházmegye szociális műveinek szolgálatában, munka közben halt meg, kevés halála előtt írta nekem ezeket a sorokat. Nekünk barátainak olyan, mintha végrendelete lenne:

Azt hiszem, jobban fejünkbe kellene verni a kereszténység társadalmi dimenzióját. Sokat hangsúlyozták mindegyikünk személyes kapcsolatát Istennel és

horizontális kapcsolatát egymással, de – úgy tetszik nekem – túlságosan ritkán kerül szóba a szeretetnek és a keresztény elkötelezésnek társadalmi dimenziója. Súlyos hiánynak tűnik előttem, hogy mindezidáig a keresztények részvétele a politikai életben, a kábítószeresek, a túltengő erotika, a fiatalok hivatásbeli jövője, a munkanélküliség, új állások teremtése, a gazdasági változások ... mindez a probléma igen sok kereszténynek olyan volt, mintha semmi köze sem lenne Isten országához. Én pedig azt hiszem, újra meg újra el kell mondani a keresztényeknek, hogy – különösen pluralista környezetben – szünet nélkül vizsgálgatniuk kell elkötelezésüket, és merniük kell az evangéliumi üzenet, különösen pedig a Boldogságok jegyében megvalósítani. Röviden összefoglalva gondolatomat azt mondanám, hogy a mai keresztények két legnagyobb hibája: meg nem testesült kereszténység – vagy pedig Krisztus nélküli kereszténység.

Majd levele egy további részében ezekkel a szavakkal vallotta meg a feltámadásba és a Szentlélekbe vetett hitét:

„Kötelességünk hirdetni”, feltárni a Feltámadott Krisztus csendes jelenlétét, aki valóságosan él, mint a szenvedő, küzdő, remélő emberiség „mozgató ereje” ... aki közösségbe lép ezekkel az emberekkel (kortársainkkal), és óhajtja, hogy „öbenné és övele legyenek” ... egészen odáig, hogy az ő népe lesznek, ő pedig Istenük lesz ... elvezeti őket önmagukon túlra, ami már Ő ...

Sajátos jelenlét

Az igazi keresztény jelenlét a világban nem lehet szégyenlős, megalkuvó jelenlét. Azt kell megvinnünk a világnak, ami a legjobb bennünk, azaz azt az önmagunkat meghaladó erőt és bölcsességet, ami teljes szabadulást és üdvösséget hoz. Emlékezzünk Péter és János jelenetére Betsaida kapujánál. A szegény alamizsnát kér tőlük. Péter ezt mondja: „Aranyam, ezüstöm nincs, de amim van, neked adom: a názáreti Jézus Krisztus nevében állj fel és járj!” (Csel 3,6) Ez a végső keresztény felelet részünkre, akik hiszünk a feltámadásban.

A hívő számára maga Jézus a döntő felelet a világ kérdéseire. Ő Isten személyes ereje és bölcsessége. Ő a mi támaszunk, nem csupán evangéliumának elvei és értékei. Meg kell kérdeznünk, mire tanít bennünket, hogyan járja át életbevágó problémáinkat Isten hatalmával és bölcsességével.

A keresztény – anélkül, hogy lemondana a minden emberrel együttműködő kezdeményezésről – egy egészen sajátos szolgálatot teljesíthet a világnak. Ezen a téren nem ritka a zavar: a keresztény kísértésbe esik, hogy zárójelbe tegye vagy „kis lángra csavarja” kereszténységét, hogy jobban teljesítse feladatát mások oldalán. Közben elfelejti, hogy egyszerre kell hűségesnek lennie kereszttségéhez és az emberi szolidaritáshoz.

Nem egyszer hajlamos lesz áldozatul hozni a keresztény hűséget a közvetlen emberi közösségvállalás érdekében, és pusztán emberi eszközöket választani. Minden korban felszólítják az Egyházat, hogy ne legyen többé önmaga, azzal az ürüggyel, hogy így nagyobb lesz a hatása. Kísértés ez, hogy a bőség eszközeihez folyamodjunk a világ meghódítására, jóllehet az Evangélium a szegényes eszközök összehasonlíthatatlan erejét hirdeti. Jézus minden egyes felelete a kísértőnek a pusztában arra szólít bennünket: ne hagyjuk elsodorni magunkat. Mint Msgr. Matagrín grenoble-i püspök írta levelében: „Őrizkedjünk a kísértéstől, hogy az Egyház megújulását összekeverjük a társadalom átalakulásával. Mind számosabban és számosabban vannak olyanok, akik megkérdőjelezik a pénzre, tekintélyre és hatalomra alapuló társadalmat, és vállalják a küzdelmet egy olyan társadalom felépítéséért, amely jobban tiszteli az embert, s alapja a szabadság, az igazságosság, a szolidaritás. Az Egyház

tagjai a szeretet és a remény követelményeinek nevében hivatalosak erre a feladatra. De amennyiben a gondolkodásnak, magatartásnak és a struktúráknak ez az átalakítási kísérlete valóban a Szentlélek gyümölcseinek hatásos kifejezője, akkor nincs másban forrása, nincs másképp értelme, csak magában a Szentlélekben. A gyakran használt 'felszabadítás' szó csapda, mert egyszer politikai átalakulás, másszor az evangéliumi megtérés értelmében használják" (*Eglise de Grenoble*, 1973. máj. 31).

Meg kell őrizni a megkülönböztetést vallásos és társadalmi hivatás között. A szintek összekeverése kárára van a vallásos hivatás értelmének és ébredésének, amelynek indítékai meghaladják a pusztán szociális odaadásra szóló felhívást.

„Ezekben a szociológiailag katolikus csoportokban – mondotta Marcel Légaut – nagy a kísértés, hogy az Evangéliumot az éppen divatos ideológiával helyettesítsék, ezt állítsák az élet középpontjába, bár egyideig még megőrzik a keresztény szókinccset" (*Etudes* 1970 október, 425).

A kereszténynek nyakig kell merülnie a világ tengerébe, de ki kell kerülnie az „alámerülés keresztségét”.

A világ kontesztálása

Szent Jánosban találunk egy titokzatos szöveget: a Lélek majd eljön, hogy megítélje a világot és meggyőzze a bűnről. „Amikor pedig eljön, meggyőzi majd a világot a bűnről, az igazságról és az ítéletről” (Jn 16,8). A szöveg értelmezése nehéz, de általános értelme világos: a Szentlélek kinyilatkoztatja Krisztust, és az ellentét erejében fölfedi mindazt, ami ellentétes vele. Tehát kinyilvánítja a világ gonoszságát és elítélését, és teljes fényt vet a rosszra. Továbbá érzékelhetővé teszi a világ fejedelmének vereségét, aki Jézus elítélése által saját magát veszítette el.

A Lélek nemcsak Isten mélységeit kutatja ki, hanem az ember mélységeit is. Világossága vezérel abban a világban, amelyért Jézus „nem imádkozott” (Jn 17,9), az Isten ellen lázadó, sötétségbe merült világban.

Sajnos, ez a világ is létezik. Aki ezt tagadná vagy nem tudná, a valóságérzet súlyos hiányáról tenne tanúságot.

A szociológia dolga, hogy elemezze társadalmi egyensúlyhiányunk okait, és javasolja a szükséges szerkezeti reformokat. Ez az ő feladata. De nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy minden megvalósított reform, minden kormányzat sorsa mindig bizonytalan, mert fenyegeti az emberben rejlő rossz.

A baj kútfejénél

Faji vagy pártgyűlölet, személyes vagy közösségi önzés, erőszakot szülő erőszak, erkölcsi romlás vagy kereskedelmi csalás, képmutatás vagy hazugság: mindez tönkreteszi mindenfajta intézmény működését, és megghiúsítja az újjáépítő törekvéseket. Az ilyen bajokat nem gyógyítják meg rendeletek és törvények. Végső betegségünk nem az intézményekben, nem is a dolgokban rejlik, hanem bennünk, akaratunkban, lelkünkben. Ez a mély belső baj szüli a minden kormányzat alatt folyvást újjászülető társadalmi visszaéléseket. Ha nem ide a gyökérre tesszük a fejszét, akkor az igazságtalanságokat áttolhatjuk más térre, de meg nem szüntetjük.

Soha nem hangoztathatjuk eléggé, mennyire társadalomellenes a bűn önmagában. Alattomban meglazítja a testvéri kötelékeket, és veszélyezteti a világ emberivé válását. A hit ezen felül azt is megmondja nekünk, hogy aláaknázza a teljes Krisztus titokzatos Testét, és hogy minden bűn titokzatos módon a Sátán uralmát erősíti a világon. A világ drámájának gyökere lelki, színpada az emberi lelkiismeret. Ennek a drámának sorai végül is mindig

beleíródnak a tényekbe. A bűn, mivel természeténél fogva nihilista, alapjaiig ingatja meg a világot. Isten kegyelme ezzel szemben újjászüli s legmagasabb egyéni és közösségi tökéletességére juttatja.

A hit jóvoltából tudjuk, hogy végelemzésben semmi más névben nem lehet igazi üdvösségünk, mint Jézuséban. Nélküle a dolgok felületén rekedünk meg. Az emberi előrehaladáson való munkálkodásnak – legyen az nevelés, egészségügy vagy a harmadik világ fejlődése – van egy keresztény módja. Ez semmiben sem zárja ki azt az együttműködést, amellyel a keresztény embertestvéreinek tartozik, különösen a mienkhez hasonló pluralista társadalomban. Nem arról van szó, hogy gettóba zárjuk a keresztényt. De tudnia kell, hogy keresztsége folytán mindig és mindenütt a Lélek indítása alatt áll. Bármilyen problémával kerül is szembe, hinnie kell, hogy a Szentlélek bölcsessége és ereje megvilágíthatja és vezetheti. Nem hiába mondatja velünk a liturgia: „Jöjj Szentlélek ... és megújítod a föld színét.” A Szentlélek hasonlít bennünk egy világítótoronyhoz, amely éjszakánkban a part felé vetíti fényét, és megmutatja nekünk a lappangó veszélyeket, a rejtett sziklákat. Segít, hogy jobban megkülönböztessük mindazt, ami a körülvevő társadalomban embertelen. Kényszerít megérteni, hogy a társadalmi konformizmus a gyávaság, az emberi tekintet, a félelem szakadékait rejt. Feltárja nekünk napjaink hamis isteneit, és kíméletlenül megmutatja állandó bálványimádásunkat. A mai bálványokat már nem Báálnak vagy Asztarténak hívják; nevük: a haszon társadalma, fogyasztó társadalom, vagy a kor hullámvásának kiszolgáltatott engedékeny társadalom. Ezeknek hódolunk minden alkalommal, amikor, „hogyan kerüljük a rosszabbat”, elfogadunk embertelen önkényuralmakat, igazságtalan háborúkat, faji megkülönböztetéseket. Valaha a keresztények meghaltak, mert nem voltak hajlandók néhány tömjénszemet szórni egy bálvány elé. A ma Cézára általában nem tulajdonnevet visel: úgy hívják, hogy „korunk általános légköre”, a mindannyiunkat beburkoló szennyezett levegő. Rose-Mary Haughton igen helyesen írta, arról szólva, hogy sok keresztény aláveti magát a mai társadalomnak:

Talán-talán az a kötelességünk, hogy ne legyünk jó polgárok tovább, ha a Város e világ Fejedelmének birodalmává válik. Talán tudnunk kellene lemondani arról, hogy tiszteljenek, elismerjenek. Erre hosszú idő óta nem volt példa, de megismétlődhetnék. Figyelnünk kell a helyzet átalakulására. Mert ha nem, akkor egy szép napon arra ébredhetünk, hogy nem vagyunk többé keresztények, hanem csak tiszteletreméltó jó polgárok (*The Catholic* 1970 szeptember, 246).

Fölülemelkedés a világon

Elmúlik e világ alakja. Tudjuk, hogy úton vagyunk az idők vége felé, az Úrral való végső találkozás felé; amikor majd letöröl a szemünkről minden könnyet, halál nem lesz többé, és Isten lesz minden mindenben. Zarándok Egyház vagyunk, amely Isten teljes megnyilvánulása felé tart. Abban az órában „nem lesz többé éjszaka és nem szorulnak rá a lámpa világára, sem a nap fényére, mert az Úristen ragyogja be őket” (Jel 22,5).

Egyszerre kell megőrizni szívünkben az Isten dicsősége felé vezérelő élő reménységet, és dolgozni idelenn minden erőnkkel, hogy az emberek földjét lakhatóbbá tegyük. A jövőendő látomásának a jelen értékelésére kell vezetnie, nem pedig leértékelésére. Minden emberi haladásra irányuló erőfeszítés becses, és már mintegy elővételezése a készülő „új égnek és új földnek”. Egyszerre kell a legmerészebb álmainkat meghaladó túlvilág felé feszülnünk, és őszinte elkötelezéssel belevetnünk magunkat Isten „má”-jába a világ kellős közepén.

De őrizkednünk kell attól, hogy a napi eseményekből a világ végének előjeleit olvassuk ki. Van egyfajta irodalom, amely a szószerinti értelmezés alapján vulgarizálja a Szentírás jövődöléseit és számait, kiforgatva őket igazi alapjaikból. Az Egyház okosságra és

tartózkodásra szólít fel, Jézus nyomán, aki kifejezetten megmondta a kérdezősködőknek, hogy az idők vége mindenkor Atyjának titka marad, őrizkedni kell a türelmetlenségtől és az apokaliptikus kijelentésektől. Isten gondolatai nem a mi gondolataink. Azt azonban tudjuk, hogy most mit akar tőlünk. Azt akarja, hogy haladjunk előre az úton, a vele való találkozás felé, „amíg ismét el nem jön”; azt akarja, hogy a Lélek örömében tartsunk feléje, aki azt suttogja bennünk: „Jöjj el, Urunk Jézus” (Jel 22, 17.20). De akarja azt is, hogy teljesen jelen legyünk az emberek gyötrelmei között és a világ építésében. Az igazi vallásosság soha nem lesz alibi.

X. Szentlélek és ökumenikus reménység

Az ökumenizmus mindenestül a Szentlélek műve, az igazság és szeretet bennünk működő Lelkéé, amint egyesít szeretetben, újjáteremt igazságban. Ez az egy a fontos. Ne fékezzük le a Lelket ostobaságunkkal, szűkkeblűségünkkel, hiányos hitünkkel.

Ramsey érsek a „The Times” 1973. jan. 18-i számában

A Zsinat az ökumenikus ébredésben felismerte az Egyházban jelenlevő Szentlélek működésének egyik szembevető jelét. Nyitott lélekkel, készségesen szavazott meg jelentős szövegeket a többi keresztény egyházhoz való viszonyunkról. Munkálkodik az egységtitkárság Willebrands bíboros irányításával, és mindenfelé kapcsolatokat teremt. Teológuscsoportok olyan szövegeket dolgoztak ki, amelyekben az egyes hitvallások tanítása megegyezik. Jelentős lépések történtek a közeledésre.

1971-ben Belgiumban közös határozat született a keresztény egyházak kiszolgáltatta keresztségről: fontos mérföldkő ökumenikus történelmünkben.²⁴ Angliában katolikusok és anglikánok létrehozták a Windsor Castle egyezményt az eucharisziáról (1971. szept. 7). Franciaországban ugyanilyen irányú a dombes-i egyezmény (1971. szept. 6-9). Legújabbban tették közzé a luteránus-katolikus vegyesbizottság munkájáról szóló jelentés teljes szövegét az „Evangélium és Egyház” témájáról. Itt is az egyetértés széles területei tárulnak fel az egyházi szolgálatok kölcsönös elismerésének lehetőségében, és hasznos javaslatok találhatók, hogyan siettessük az interkommúnió óráját.²⁵ Hozzá kell még tennünk ezekhez az anglikán-katolikus nemzetközi bizottság egyezményét az egyházi szolgálatokról (1973).

Mi a hordereje ezeknek a dokumentumoknak? P. Herbert J. Ryan SJ, aki szorosan közreműködött kiadásukban, így válaszol a kérdésre:

Az anglikán-katolikus nemzetközi bizottságnak ezek a kiadványai se nem elméleti fejtegetések, se nem rendeltervezetek, amelyeket az egyházi tekintélyek elé terjesztenénk azzal a szándékkal, hogy kötelezővé tegyék tagjaikra nézve ... Nem is kizárólag teológiai és történelmi szakembereknek szóló tudományos értekezések. Tanulmányi dokumentumok ezek ... az ökumenikus és teológiai párbeszéd modelljei. Az anglikánokat és a katolikusokat egyaránt felszólítják arra, hogy feleljenek rájuk imádsággal, gondolkodással, bírálattal. Ezeknek a szövegeknek az a céljuk, hogy elősegítsék és egyben kifejezzék a katolikus egyház és az anglikán közösség közötti tanbeli megegyezést (*The Canterbury Statement on Ministry and Ordination: Worship* 48. k. 1. sz. (1974. január) 12-13).

Még sokáig folytathatnánk és megmutathatnánk, hogyan jelentkeznek mind határozottabban a közeledés irányai minden oldalról. A párbeszéd még nem fejeződött be. A következő szakaszban el kell majd érkezni az ekkleziológiai problémákhoz, amilyenek pl. a primátus és a kollegialitás kérdése az Egyházban. De már széleskörű előkészítő munka folyt le. VI. Pál pápa a minap egyik beszédében kijelölte a követendő utat, hogy a párbeszéd eredményre vezessen: „Nem lehetséges dialógus beszélgető társunknak – vagy ahogyan ma szeretik mondani: a másikkal – elmélyült megértése nélkül. Ez a nemes program nagylelkű megértést, igazi önmegtagadást kíván meg az embertől! Túl kell tennünk magunkat

²⁴ Vö. Vajta Vilmos cikkét a *Nouvelle Revue Théologique*-ben, 1973. nov., 996. Az evangélikus szerző kiemeli a nyilatkozat jelentőségét.

²⁵ Vagyis amikor egymás templomaiban kölcsönösen a szentségekhez járulhatunk. (Ford.)

mindazokon az akadályokon, amelyeket maga a nyelv, a kulturális beidegződések, sőt a viták és bizalmatlanság állít, hogy megnyíljunk az önmagunkon való felülemelkedésnek és az egyetemességnek” (*Doc. Cath.* 20. sz. 1972. nov. 5, 959).

Nemrég egy anglikán püspöktől, Dr. Mervyn Stockwoodtól megkaptam a *The Catholic Herald*-ban megjelent cikkét (1972. nov. 24-én). Hét javaslatban sorolja fel azokat az ökumenikus megnyilvánulásokat, amelyeket együttes elfogadásra ajánl. Sürgető és megindító felhívás ez, hogy ugyanabba az irányba haladjunk. Nem sorolhatom fel itt valamennyi javaslatot. De szívesen kijelentem, hogy aláírom a legelsőt, amelyet mintegy a többi kulcsának tekinthetünk: „Kötelezni kellene magunkat, hogy ne csináljuk külön-külön azt, amit jó lelkiismerettel együtt is megvalósíthatunk: és ez igen messzire terjed.”

Félelmek

A vitathatatlan tevékenység és kölcsönös jóakarát ellenére az ökumenikus mozgalom mégis mintha a fáradtság jeleit mutatná. Ezt a benyomást részben talán az is magyarázza, hogy „szenzációs” oldala már elfakult.

Úgy áll a dolog az ökumenizmussal, mint egy felszálló repülőgéppel. Induláskor a motorok süketítő zajt csapnak. Mikor azután a gép a magasba ért, csend áll be. Az ember még azt sem veszi észre többé, hogy halad. Csak néhány légköri zavar és a pilóta felszólítása, hogy csatoljuk fel biztonsági övünket, emlékeztet újból, hogy folyvást úton vagyunk.

Az ökumenikus mozgalom nagyszabású indulása a katolikus Egyházban az 1960-70 közti évtizedben látványos, nagy mozzanatokkal járt. Hogy csak egyet idézzünk: VI. Pál és Athenagorász pátriárka jeruzsálemi, konstantinápolyi és római találkozása. Ezek az egész világsajtót bejárták. Azután csend lett. A „Szeretet Könyvének” közzététele 1972-ben tudtunkra adta, hogy Róma és Konstantinápoly ezekben az utóbbi években mintegy 300 iratot váltott. De ez motorzúgás nélkül megy végbe, és olyan magasan, hogy a tömegtájékoztatói eszközök nem követik. Időről időre az ökumenikus közeledés terepén bizonyos „légköri zavarokat” jeleznek, de inkább átmeneti incidensről van szó. Azt mondanám, hogy az ökumenizmust fenyegető egyik legkellemetlenebb pillanat két évvel ezelőtt a „Lex Ecclesiae Fundamentalís” tervezete volt, – amolyan egyházalkotmányi tervezet. Jelenleg a fenyegetés mintha távolodnék; persze sosem árt magunkon tartani a biztonsági övet.

Tagadhatatlanul új nyugtalanságot okozott ökumenikus körökben a *Mysterium Ecclesiae* dokumentum 1973. jún. 24-i közzététele. Az Úr egyetlen egyházára vonatkozó fogalmazása egyfelől visszaesésnek tűnt az árnyaltabb zsinati szöveggel szemben, másrészt pedig csekély összhangot mutatott a Szentszék más szövegeivel és magatartásával. Viszont amit ugyanez az írás a dogmatikai formulák történelmi esetlegességeiről mond – nem tartalmukat, hanem formájukat tekintve –, az szolgálatára lehet az ökumenikus párbeszédnek. A jövő majd tisztázza a nem római katolikus világ rossz érzését, amiről több megnyilvánulás tanúskodik. Bármilyen legyen a szöveg magyarázata, semmiképpen sem hisszük, hogy úgy kellene értelmezni, mint az ökumenizmus lefékezését.²⁶

Az ökuméné tehát nincs holtponton. A repülőgép teljes gőzzel halad, és a felhők hasadékein át kezdjük észrevenni azokat a síkságokat, ahol majd holnap elő lehet készíteni a leszállási műveleteket. A keresztények látható egysége felé való haladás olyan megfordíthatatlannak látszik, hogy azt remélhetjük: az óra közeleg. Az első ezredév a maga egészében a megosztatlan Egyház ideje volt. A második ezredév, 1054-től napjainkig, a szétszaggatott Egyház ideje. Szabad bizakodnunk – a teológiai tudomány reménykedésével és

²⁶ Vö. E. Lanne: *Le mystère de l'Eglise et de son unité: Irénikon* 1973, 298-342, főleg 301-311.

a remény teológiai erényével –, hogy a harmadik évezred a teljes egység, a teljes közösség helyreállítása lesz.

Ez a remény azonban még le nem becsülhető akadályokba ütközik. Többféle ilyen van. Kettőt választok ki itt közülük; ellentétes előzményekből fakadnak, de egyaránt megerősítik a félelem okait.

Ökumenikus allergia

Az új, elkötelezett nemzedék részéről, papoknál éppúgy, mint laikusok között, nyugtalanító érdektelenséget tapasztalunk: allergiások az ökuménére, mert úgy látják, túlhaladott régi panaszokról van szó, és hagyni kell a holtakat, hogy eltemessék halottaikat. A múlt egyáltalában nem érdekli őket: a jövő felé feszülnek. És amikor mi örülünk a közösen megtett útnak, amely közelebb hozta egymáshoz a különféle hitvallású keresztényeket, ők megbotráncolnak képtelen lassúságunkon, makacs ellenségeskedéseinken.

Ráadásul a tanbeli kérdések kevésbé érdeklik őket. A teológiai viták nem hatolnak többé gondolkodásuk kategóriáiba. Egy olyan pragmatikus korban, mint a mienk, minden elméleti dolog eleve kedvezőtlen benyomást kelt.

Az ügynek egy másik oldala: az ökuméné problémái intézményes problémák is. A viták végső célja nem lehet más, mint a szerves egység meghatározása. De tudjuk, mennyire allergikusak kortársaink az intézményesség minden megnyilvánulására. A fiatalok szemében a Lélek szabadsága kisöpri a mi strukturális gondjainkat. Nemcsak az egyházak iránt mutatkozik idegenkedés, hanem az Egyházak Világtanácsa iránt is, amely túlságosan nehézkes gépezetnek tűnik ahhoz, hogy átvehesse a Lélek ösztönzéseit.

Végül az ő szemükben az ökumenizmusnak már csak azért sincs igaza, mert egyházak közti kérdés. Már pedig az az egyház, amelyről ők álmodoznak, mindenestül a világ problémái felé fordul. A mi ökumenikus makacsságunk nekik begubózásnak látszik. Rajta, feleljünk meg együttesen a világ hívásának: íme – mondják –, ez érdekelt minket elsősorban. Ilyen és hasonló okok indokolják szemükben, hogy távol maradnak a mozgalomtól.

A nemzedékek összeütközése rejlik ennek a magatartásnak az alapjában. Mi sajnáljuk a történelemnek, a teológiai tanításnak, az intézményes és a tiszta egyházi elemnek ezt a megvetését. Mert a történelem ma is világosságot ad, a tanítás életbevágóan fontos, az intézményes elem nélkülözhetetlen, és az Egyháznak ahhoz, hogy a világot szolgálhassa, előbb léteznie kell és önmagává kell válnia.²⁷

Ha nem ismerjük a jelenlegi helyzet létrehozó okait, az gátat vet az ökumenikus fejlődésnek. Nem lehet büntetlenül nem venni tudomást a múlttól: az a jelen kulcsa. Mert a történelem láncreakciókból áll. Nélkülözhetetlen ahhoz, hogy megértsük a skizmák és törések miértjét. Igen hasznosan megszabadított bennünket bizonyos karikatúráktól, amelyek eltorzították pl. egy Photius vagy egy Luther alakját, és üdvös revíziókra késztetett. Megvilágította előttünk, mennyire meghamisított bizonyos vitás pontokat túlságosan szűk dilemmák felállításával; így kitágította a látóhatárt, és ez lényeges, hogy a helyére tudjunk tenni egy-egy töredékes igazságot, amely összhangzó szintézis híján szektássá vált. A történelem az egészséges viszonylagosság – nem relativizmust mondok – iskolája. Segít különválasztani a lényegest az esetlegestől, a mulandótól, a szociológiától. Lehetővé teszi, hogy kiküszöböljük az előítéleteket és merev állásfoglalásokat. Egyszerre tanít alázatosságra – mert mindannyiunknak a mellünket kell vernünk: mea culpa – és Isten irántunk való nagylelkűségére.

²⁷ Vö. fejtegetésemet: „*L'Oecuménisme contesté*” *Doc. Cath.* 1971 július, 1590. sz., 674-678.

Félelem a szekularizmustól

A látóhatár másik szélén ennek a hagyományellenes iránynak az ellenében ott a pusztán világi jellegű ökumenizmustól való félelem. Ebben az esetben az evilági elkötelezés elnyelné az Egyház teljes figyelmét. Ez különösen érezhető az ortodox világban. Az Egyházak Ökumenikus Tanácsának 25. évfordulója sok ilyen óvásra adott alkalmat. Az Egyesült Államok ortodox egyházának enciklikája 1973 márciusában, Pimen moszkvai pátriárka, Dimitriosz isztambuli pátriárka, Jakovosz amerikai érsek és Athenagorász nagybritanniai érsek mind ugyanazt a vészharangot kongatják: félnek, hogy a keresztény hitet humanista kategóriákká zsugorítják össze. Íme például Jakovosz érsek nyilatkozata:

„Semmiképpen sem azt akarom ajánlani, hogy az Egyházak Ökumenikus Tanácsa közönyös legyen vagy ne érdeklődjék a társadalom sebeit jelentő bajok iránt. Azt sem, hogy a Tanács kerülje ki a világos állásfoglalást, és ne fejezze ki fennhangon keresztény álláspontját a leglényegesebb az emberi jogok kiáltó megsértése láttán.” De – füzi hozzá Msgr. Jakovosz – az ökumenikus tanácsnak az egység témájára kell összpontosítania figyelmét. „Ez fő igazolása, ez létoka. Ha az ökumenizmus mozgalmának az a rendeltetése, hogy mozgósítsa és egyesítse az összes keresztény egyházat ugyanabban a keresésben, ugyanarra a célra, ti. a keresztények egysége érdekében, akkor minden rendben van. De ha olyan mozgalomnak tekintik, amelynek először szembe kell szállnia a kapitalizmussal, a marxizmussal, a szocializmussal, a kolonializmussal és a totalitarizmussal, egyszóval meg kell szabadítania a társadalmat minden „izmustól”, hogy azután végre létrehozzák a kereszténységet mint eszményi állapotot az emberi és nemzetközi problémák közepett – hát akkor az Egyházak Világtanácsa jól tenné, ha előbb önvizsgálatot tartana: megvizsgálná adott feltételeit, lehetőségeit és törekvéseit, bármilyen nemesek legyenek is azok” (*La Croix*, Párizs, 1973. okt. 13).

Az ortodoxiának ugyan szemére vethetjük, hogy néha túlságosan testetlen vagy legalábbis időtlen – aminek részben a politikai helyzet az oka –, de azért figyelembe kell vennünk figyelmeztetéseit.

Sorolhatnánk még az ökumenikus pesszimizmus egyéb okait is. De a felhozottak is elegendők annak jelzésére, hogy az út nem mentes a kelepcektől. Zsákutcáról kell-e beszelnünk emiatt? Nem hiszem. És itt éppen azt szeretném kiemelni, milyen nagy remény jele a Szentlélek élő valóságának mai fölfedezése. Úgy tűnik nekem, megragadó látvány kirajzolódásának vagyunk tanúi: a keresztény egyházak meglepően közelednek egymás felé a Szentlélek körül, aki a találkozás tűzhelye mind lelki, mind tanbeli, mind szervezeti síkon.

I. A Szentlélek mint a lelki találkozás központja

Minden ökumenikus párbeszédnél az első pillanattól tisztában kell lennünk azzal, hogy az ilyen párbeszéd nem pusztán emberi jellegű. Nem jóakarató személyek közös kutatása egy tiszteletreméltó diplomáciai megegyezés létrehozására. Parancsoló erő uralkodik rajta: Isten akarata az ő saját háromságos életében.

Dr. Harvey D. Butterfield episzkopális püspök egy katolikus papoknak tartott lelkigyakorlaton ezt mondotta: „Nagyon fontos számunkra, hogy megértsük: az ökumenizmust nem szabad összetéveszteni az Egyház valamiféle modernizálási kísérletével. Nem valami élcsapatállást akarunk elfoglalni, hanem Isten akaratára hangolni magunkat. Isten pedig hallatlan dolgokat visz végbe nemzedékünkben: ezeket észre kell vennünk, és feleletet kell adnunk rájuk.”

Nem hangoztathatjuk sohasem eleget: az egység Isten ajándéka, kegyelem, amit együtt kell kikönyörögnünk az Úrtól. Minden ökumenikus erőfeszítés küszöbén emlékeznünk kell Bea bíboros szavára: „Az egység küszöbén csak térden állva juthatunk át.”

Intenzíven együtt kell imádkoznunk. Csináljuk is ezt január 18-25. között, az egységért való imádság hetében. De ez még csak egy igen félénk, szórványosan jelentkező legelső lépés. Persze ez is haladás. De hiányzik belőlünk a természetfölötti türelmetlenség lehelete: túl könnyen visszavonulunk Isten türelme mögé, elfelejtve, hogy Isten „kívánva kívánja megenni a húsvétot velünk” (Lk 22,15), az egység húsvéti lakomáját, – jobban kívánja, mint mi.

Csakis a Lélek imádkozhat hathatósan bennünk, olyan mélyen, ahogy Isten akarja. Csak az Ő hatására mondhatjuk ki Jézus nevét úgy, amint keresztényekhez illik, vagyis testvéri egységben.

A Lélek dolga, hogy egyesítsen bennünket Jézusnak mint Urunknak elismerésében. Ő virraszt az eszmecserék mélyén. Mert minden igazi ökumenikus párbeszéd nem egyházak – Róma és Canterbury, Róma és Moszkva, Róma és Genf – egymás közti dialógusa, hanem belső, lelki párbeszéd Róma, Canterbury, Moszkva, Genf meg mindannyiunk közös Mestere: Jézus Krisztus és az ő evangéliuma között.

Amint a Lélek mind jobban és jobban fölfedeztetni velünk az Úr igazi arcát, nem vetődik már árnyék a magunk arcára:

Közeledjetez együtt az Úrhoz,
sugározatok fényében,
és nem lesz többé árnyék arcotokon.
(Zsolt 33,6)

Amikor egyesülünk vele, közösségre lépünk egymással is. Ez az egység rövid útja. Mint Dr. Ramsey canterburyi érsek mondta:

Közeledésünk titka az, hogy mindannyian együtt Krisztushoz közeledünk. Ő döbbenetes meghittsége szólít magával. A mi titkunk az, hogy megnyíljunk befogadására. A keresztény egység helyreállítása nem csupán egyházak közti közeledést jelent. Ha csak ez lenne, akkor sikere kétes maradna. De egységünk gyökerében egy gyökeresebb egység rejlik: mindannyiunk egysége Krisztussal. Ő van az egyetemes igazság szívében megtestesülésével, halálával, feltámadásával; ő egyházának Ura (Nyilatkozat New York-ban, 1972 január).

Meg kell nyílnunk együtt az imádságban a Szentléleknek. Ez az ökumenizmus első feladata. Istennek ez a közös hívogatása nem csupán lendületet fog adni a nélkülözhetetlen teológiai kutatásnak, hanem új mélységekbe juttatja. Ne csak a munkálatok előjátéka legyen az ilyen imádság, hanem szövődjék bele egész ritmusába, alakítsa át egész légkörét. Egyszer részt vettem a karizmatikus megújulás egy vezetői kongresszusának munkaülésein. Ezek az ülések hosszú rögtönzött imákkal kezdődtek, de közben is gyakran meg-megszakadtak az elnök felszólítására, hogy kérjük a Lélek világosságát a vitatott tárgyban és a szükséges döntésre nézve. Magán az ülésen egyetlen szövedéket alkotott imádság és munka. Az eredmény a közös alázat megindító légköre volt az Úr előtt. Hogy szeretné az ember, hogy a Lélek ilyenformán elnököljön az ökumenikus párbeszédeken is – meg más dialógusokon is ... És hogyne kívánná azt is, hogy szaporodjanak az eszmecserék az egyházak felelősei közt, akár plébániai, akár püspöki szinten, hogy mindinkább bevonhassuk az egész keresztény népet az Úr szavának forrásából táplálkozó közös imádságba! Az Apostolok Cselekedeteinek könyve elmondja, hogy míg Péter börtönben volt, a keresztény közösség egy szívvel, egy

lélekkel, szünet nélkül imádkozott érte (Csel 12,5). Az egység helyreállása érdekében végzett imánknak is szünet nélküli közbenjárásnak kellene lennie. Nemcsak azért, mert ez a legelső módja, hogy az egység felé közeledjünk, hanem azért is, mert ez a szívek nélkülözhetetlen előkészülete is a megvalósulásra. Nem feledhetjük a 15. századi firenzei uniós zsinat kínos tapasztalatát: a kiengesztelődés kísérlete az ortodoxokkal kudarcot vallott, mert az egyezményt a legfelsőbb szinten kötötték meg anélkül, hogy előkészítették és bekapcsolták volna a népet.

Miközben a szentségi közösség hön óhajtott óráját várjuk, a spontán imacsoportok – karizmatikusok vagy másfajta – a lelki közösség tág és gyakori lehetőségét kínálják az imádság intenzívebbé tételére. Ez az Isten igéjéből táplálkozó közös ima kimeríthetetlen forrás; minden hitvallású keresztény eljőhet hozzá, hogy kölcsönös tiszteletben és szeretetben együtt oltsa szomját.

Nem szükséges, hogy valami rosszul értelmezett szeretet helytelenül letompítsa a még megoldatlan tanbeli eltéréseket; mindenki őrizze meg saját mivoltát, miközben tiszteletben tartja a másét. A katolikusoknak nem kell kiárúsítaniuk sem Credójukat, sem Mária-tiszteletüket: maga a Lélek teremt majd szimfonikus összhangot az imádságból, föltéve, hogy mindegyik hangszer a maga sajátos hangját viszi bele.

II. A Szentlélek mint a tanbeli találkozás központja

P. Yves Congar „*Hiszek az Egyházban élő Szentlélekben*” c. cikkében (*La Croix*, Párizs, 1972. mára 4) ezeket a jelentős sorokat írta:

A velünk még nem teljes közösségben élő keresztények, akár ortodoxok, akár protestánsok, szinte egyhangúlag „pneumatológiánk” elégtelenségét hányják szemünkre. Azt értik ezen, hogy a Léleknek olyan személyes szerepet kell tulajdonítani, amely nem szorítkozik arra, hogy eszköz gyanánt kivitelezze Krisztus művét, vagy kezeskedik az intézmény biztos működéséről. Szerintük a kegyelem szabadsága és személyes jellege megköveteli ezt. Gondolhatjuk úgy, hogy a szemrehányás túlzott, s ennyiben igazságtalan. De el kell ismernünk: van valami alapja. A Szentlélekről a lelkeséggel kapcsolatban beszéltünk. Az egyháztanban – a szentségi vagy hierarchikus cselekvések értékének biztosításán kívül – nem nagyon ejtettünk róla szót egészen a legutóbbi évtizedekig. A helyi közösségek és a karizmák fokozott érvényesülésével, az egész, kezdeményezésekben gazdag megújulási mozgalommal a helyzet javulóban van.

Csakugyan: a helyzet javulóban van. A Zsinat is hozzájárult ehhez, amikor fontos szövegekben emelte ki a Szentlélek szerepét. Azóta VI. Pál pápa kiterelés nélkül kijelentette: ideje lenne a II. vatikáni zsinatot kifejezettebb pneumatológiával kiegészíteni, ami „nélkülözhetetlen hozzájárulás lenne a Zsinathoz”. Az első fejezetben idéztük a teljes szöveget.

Ezek a szavak messzemenő következményekkel járnak. Minden „pneumatológus” hangsúly a tanítás terén a dolog természete szerint uniós jellegű. Nem azt jelenti ez, hogy minden teológiai vita egy csapásra megoldódik, de legalább van egy jelentős találkozhelyünk.

Áttekinthetnénk itt tegnapi vitáink különböző kényes pontjait, és megmutathatnánk, hogyan enyhíti a légkört és közelíti a nézőpontokat a Szentlélek szerepének kidomborítása. Amikor például az új eucharisztikus imádságokba belevettük a Szentlélek kétszeri kifejezett segítségül hívását, liturgikus téren közelebb jutottunk az ortodoxokhoz; amikor hangsúlyozzuk a Szentlélek szerepét az Egyházban, egyháztanunk ezzel nyilvánvalóbbá teszi

a túlságosan elhanyagolt karizmatikus dimenziót, és kedvez a protestáns testvérekkel folytatott párbeszédnek. És így tovább ... Ezzel nem szándékozom tagadni vagy lekicsinyelni az intézményes síkon még elsímíthatatlan nehézségeket, különösen Péternek az Egyház szolgálatában betöltött szerepére vonatkozólag. De a Léleknek és szerepének biztosított elsőbbség olyan kilátást teremt, amelyből a különbözőségek területe pontosan körülhatárolódik; azonkívül pedig közös utaló és gyújtóponttal szolgál, úgyhogy könnyebb mindannyiunk számára otthonos nyelvet használnunk.

Nem céloim itt a függőben levő problémák felsorolása, még kevésbé az, hogy megoldást javasoljak mindegyikre. Egyszerűen néhány – semmiképpen sem kimerítő – meggondolást adok a Szentlélekről mint a tanbeli találkozás helyéről néhány neuralgikus pontra nézve.

Először is mindannyiunknak együttesen Isten igéjének elsődleges tekintélye alá kell helyezkednünk, amely kiváltságos módon a Lélektől ihletett és megvilágosított Szentírás révén jut el hozzánk. Az isteni kinyilatkoztatásról szóló fontos zsinati konstitúció szerint a tanítóhivatal, amelynek feladata Isten igéjének hiteles értelmezése, „nincs fölötte az Isten szavának, hanem szolgál neki, amennyiben csak azt tanítja, ami át van hagyományozva. Isteni parancs alapján, a Szentlélek vezetésével áhítatosan hallgatja, szentül őrzi, hűségesen kifejti; és amit Isten kinyilatkoztatásaként, hogy higgyük, elénk ad, mindazt a hitnek ebből az egyetlen letéteményéből meríti” (10. pont).

Mindannyian tudjuk, hogy a Szentírás keletkezésénél ott áll a Lélek, bármilyenek legyenek is az utólagos teológiai magyarázatok arról, hogy hogyan kell felfognunk az inspirációt. Együttesen hiszünk a Lélekben, aki az Íráson keresztül szólt. Mindannyian valljuk, hogy a Lélek megvilágítja a hívők lelkét abban a közvetlen belső érintkezésben, amelyről az írás szól. Az eltérés ott van, amikor arra kerül a sor, hogy meghatározzuk a tanítóhivatal szerepét és tekintélyét a szent szövegek értelmezésében, az élő hagyomány szerepét, amit joggal neveztek „a Szentlélek epiklézisének”. De mind jobban összetalálkozunk egy alapvető, közös magatartásban az isteni Szó befogadására nézve.

Egyébként ahelyett, hogy elsősorban a tanító és a tanuló egyház szembenállását tekintenénk, tudatára ébredtünk, hogy valamennyien együtt tanuló egyház vagyunk: a Lélek tanítványai. Ha ez az elsődleges szempontunk, akkor pontosabban kirajzolódik előttünk a tanító egyház (tanítóhivatal, magisztérium) és a tanuló egyház (hívek) megkülönböztetése. Megkülönböztetést mondunk, nem pedig szétválasztást. Mert mielőtt a püspökök fejükkel, a pápával közösségben tanító egyházzá lettek volna, bizonyos szempontból tanuló egyház voltak és az is maradnak, örökösei koruk és szemináriumaiuk teológiájának, koruk lelkiségének. Mindannyiunknak hallgatniuk kell a Lelket, hogy azután sajátos karizmájukkal szólásra emelkedjenek, amikor az evangéliumi üzenet hitelessége és értelmezése forog szóban. Ez a kötelesség olyan tág, mint egész küldetésük. P. Häring írta egyszer: „Mindenki igen helyesen ismeri el, hogy a pápa egyedülálló módon 'tanító egyház'. De éppen ez ösztönzi arra, hogy egyedülálló módon 'tanuló egyház' is legyen: feszülten kell figyelnie, hogy begyűjtse mindazt, ami az egyházban a Szentlélek gyümölcse; számon kell tartania minden püspöknek és Isten népének egész tapasztalati gazdagságát és minden lelki ajándékát.”

Mindannyian hisszük: Jézus elküldte nekünk Lelkét, hogy mindig jobban bevezessen a teljes igazságba, amit tanítványai még nem viselhettek el (vö. Jn 16,12). Belső párbeszéd ez – a Lélek kenete, amely minden megkereszteltet megtanít, hogyan figyeljen Istenre. Ha hűségesek vagyunk, napról napra jobban meghalljuk a Lélek kinyilatkoztatását egyházában és egyháza által. A világ elsősorban azt várja tőlünk, hogy „fogjuk” ezt a hangot, adjuk tovább ezt a bölcsességet, hogy elmondjuk az, embereknek, mit gondol Isten róluk és mi a terve a világgal.

Ma mindig inkább felfedezzük az Isten szavában való közösség értelmét. Nemcsak a liturgiában, ahol az igeszolgálat tágabb és valóságosabb lett, hanem közösségi találkozásainkon is, ahol megosztjuk egymással az élet szavát. Újból fölfedezzük, milyen

gazdag Isten-kapcsolatot hoz létre a Lélek azzal, aki alázatosan kinyitja a Szentírást és kéri Istent: adja meg életútjára a mindennapi kenyeret, a tápláló ígét. Mindig több keresztényt látunk, aki keze ügyében tartja vagy magával hordja az Újszövetséget, és imádkozva olvasgatja. A Szentlélek szól; a tapasztalat igazolja, hogy ez nem ábránd. És aki már kapott, annak mindig többet ad, ingyen, finom érintésekkel.

Felhozhatok-e erre egy személyes ökumenikus jellegű példát? Néhány hónapja Malines-ban pár napra meglátogatott a canterburyi érsek, Dr. Ramsey. Mielőtt megkezdjük beszélgetésünket, azt javasoltam neki: nyissuk ki együtt a Szentírást, hogy a Lélek világítson meg bennünket társalgásunkban. János 20. fejezetének 26. verse került a szemünk elé, amely így szól: „Bár az ajtók még zárva voltak. Jézus bejött közéjük, és azt mondta nekik: béke veletek!” Úgy tűnt nekünk, az Úr szólít föl ezzel, hogy beszélgessünk, bár az ajtók még zárva vannak, – beszélgessünk annak biztos tudatában, hogy az Úr megtartja szavát és jelen van, hiszen az ő nevében gyűltünk egybe.

III. A Szentlélek és az egyházak közti szerves egység

Az ökuméné alapkérdése az egyházi egység helyreállítása. Ez magában foglalja, hogy világos képünk van magáról az egységről. Nem szabad összezavarnunk az egyformasággal, mert összefér az egészséges pluralizmussal, többféleséggel. A rosszul felfogott egység nevében a múltban sok balfogást követtek el és fölösleges feszültségeket hoztak létre. Emlékezzünk például a 17. századi misszionáriusok javaslatát követő heves ellenkezésre, mikor a kínai rítust akarták bevezetni; a keleti egyházak latinizálásának szerencsétlen vállalkozásaira; a Zsinat küzdelmére a latin nyelv egyeduralma ellen liturgikus imádságunkban és a mindennapi életben használatos nyelvek bevezetése érdekében; arra a feszültségre, amelyet a püspöki kollegialitás és a pápai primátus kiegyensúlyozására irányuló törekvés váltott ki. Lassan-lassan az egységnek olyan átfogó képét fedezzük fel, amely gazdagabb szintézisben képes magába fogadni a jogos különbözőségeket Krisztus egyetlen Egyháza öln.

A II. vatikáni zsinat, Karthágói Szent Ciprián kifejezését ismételve, úgy határozza meg az Egyházat, mint „Istennek az Atya, a Fiú és a Szentlélek egységével egyesített népét” (LG 4). Nagyon rendjén való, hogy tekintetünk célpontja az elsődleges egység legyen, amely a miénknek is meghatározója: a szentháromságos egység. Annak a látható egyházi egységnek, amelyet törekszünk helyreállítani, Isten plurális egységének mintájára kell létrejönnie. Valamikor a teológiában olyan erősen hangsúlyoztuk az egységet, hogy Isten már-már szinte egyetlen személy gyanánt jelent meg, és nem nagyon láttuk a három isteni személy valóságát saját személyiségükben. Értekezéseink „De Deo uno et trino” már címükben is az egységnek adták az elsőbbséget, és az „Isten képmására” teremtett egyháznak nemcsak az volt a kötelessége a szemünkben, hogy egy legyen, hanem egységes is, egy öntetből való. Ma szerencsésen a Háromságra tettük át a hangsúlyt, a „háromegy Isten”-re. De nem hozhatjuk áldozatul Istenben sem az egységet, sem a Háromságot: egység ő a Háromságban és Háromság az egységben.

Az ökumenikus egység végső forrása a Szentháromság misztériuma. Megértjük tehát, mennyire segítségünkre lehet a Szentlélek szerepének megértése a Szentháromság öln, hogy jobban kiegyensúlyozzuk az egyházban az egység követelményeit a jogos pluralizmus elfogadásával.

A Szentlélek az Egyházban olyan egység megvalósítója, amely meghaladja emberi mértékeinket. Úgy tűnik, szemtanúi lehetünk, a Lélek hatalmas egységre hívó működésének a minket még szétválasztó hitfelekezeteken keresztül. Mint Kevin Ranaghan írta:

Jézus, a mi Királyunk, egész népének Ura akar lenni: kiönti Lelkét az emberiség minden családjára. Bármilyenek legyenek is saját hagyományaink, egykori érzelmeink egymás iránt, a még fennálló teológiai nehézségek: Jézus arra tanít, hogy mindannyiunk alapvető hivatása: egy néppé lenni, egy nemzetté, egy királyi papsággá, egyetlen új emberiséggé, az új Ádám vezetése alatt. El kell ismernünk: egyedülálló korszakban élünk. Volt-e valaha idő, amikor az Úr a Lélek hatalmával ilyet cselekedett megosztott népéért?

A karizmatikus megújulás kegyelmei ma mindenütt feltörnek. Katolikusok, ortodoxok, protestánsok, pünkösdisták még mindig megoszlottak, ellenségesek, bizalmatlanok. Mégis: minden egyházunkban és ugyanabban a pillanatban mindannyiunkat szólongat az Úr mélyebb megtérésre, kitárlásra Lelke folytonos áradása iránt, a Lélek adományainak és szolgálatainak befogadására és felhasználására, egymás iránti szelídségre, türelemre, megbocsátásra, hogy a Titokzatos Test igazán megvalósuljon. A kegyelemnek ez az árama nem korlátozódhat a katolikusokra, protestánsokra vagy ortodoxokra: Isten egész népére akar hatni, minden képzeletünket meghaladó hatalommal és erővel. Mi az Úrnak ez a terve? Legyünk bizonyosak benne, hogy beavatkozik mai történelmünkbe, és a Lélek megújító hatásával elkészíti népét, hogy tanúságot tegyen mellette. Ha szemléljük egyedülálló és hatalmas cselekvését, úgy tűnik, hogy a teljes egyházi megújulás korszakának küszöbén állunk, és az Egyháznak az a hivatása, hogy ritka erejű tanúbizonyságot adjon a világnak” (*The Lord, the Spirit and the Church* 11-12, 16-17).

A határvonalainkon átsöprő pünkösdi lehelet nem csupán a mi sorainkban érezhető. Hasonló tanúságtételeket könnyű lenne összegyűjteni más környezetből is. Fejezetünk záradékaul Appia lelkipásztortól szeretnék idézni egyet. Miután leírta találkozásait karizmatikus csoportokkal, így folytatja:

Bár ezeknek a testvéreinknek az útja tele van külső és belső akadályokkal, mégis az Egyház történetében példátlan ébredésnek kell tekintenünk azt, ami itt szemünk láttára történik. Jellegzetes hűtlenség tőlünk, hagyományos hívőktől, ha bekötjük a szemünket, amikor az Úr arra hív, hogy hitünk legmélyére hatoljunk be. Ötven éve az első pünkösdista közösségeket a hagyományos egyházak (könnyen érthető okokból) hamar kitudták az útszélre és így gyakran szektás jelleget öltöttek. De ma már nincs így ...

Minden tanúvallomás egybehangzó abban, hogy az érdekeltek az Egyházban akarnak maradni, továbbra is a szentségekhez akarnak járulni, nem akarják beavatott „elit”-nek tekinteni magukat, ami óhatatlanul a lelki gögbe torkollanék ... Jusszon egyszerűen eszünkbe, hogy valószínűleg megint egyszer ez a megállapítás igazolódik napjainkban: Valahányszor az Egyház, Krisztus Teste, létét és tanúságtételét fenyegető veszélyeknek van kitéve, az Úr jeleket ad neki, hogy virrasztó irgalma nem lankad. Megadja neki, hogy felébredjen, és folytassa szolgálatát Isten dicsőségére és az emberek üdvösségére. Szabad azt gondolnunk, hogy teljesebben van az, amit XXIII. János pápa könyörögve kért és óhajtott a II. vatikáni zsinat küszöbén, és nem visszaélés, ha a karizmatikus mozgalomra az ő kifejezését alkalmazzuk: „új Pünkösöd” (G. Appia: *Une nouvelle Pentecôte: Unité Chrétienne*, 1972 november, 55-56).

XI. A Szentlélek és Mária

Ne félj magadhoz venni feleségedet, Máriát mert ami benne fogant, a Szentlélektől van. Mt 1,20

I. Szentlélek vagy Mária?

A Zsinat utáni időben a Mária-tisztelet erős hanyatlását észlelhettük, ha nem is maguknál a híveknél, de legalább értelmiségi körökben.

Visszahatás keletkezett a túlságosan esszencialista, deduktív, elvont mariológia ellen, amely néha a krisztológikus összefüggéseken kívülállóan okoskodott Mária kiváltságairól. A visszahatás a máriás jámborságra is kiterjedt, mivel a liturgikus megújulás szélére szorult, túlságosan magánkinyilatkoztatásokból táplálkozott, nem állt elég közel a bibliai alapokhoz.

Ráadásul az ökuméné gondja – amely nagyon jelen volt a zsinati atyák gondolkodásában – szintén hozzájárult, hogy minden keresztény közös kincseit hangsúlyozzuk, és szordinót tegyünk a vitatott kérdésekre.

Ha nem is keletkezett mindebből Mária-ellenes légkör, legalábbis igen nagy a tartózkodás vele szemben. És mint minden visszahatás esetén, most sem menekültünk meg az ellentétes irányú túlzástól sem. Meg kell hát találnunk az elvesztett egyensúlyt, újra mélyen fel kell fedeznünk Máriát.

Azt hiszem, megfelelünk az óra kívánalmának, ha Máriát a Szentlélek perspektívájába helyezzük vissza. Meg vagyok győződve: ahol a Mária-tisztelet megingott, abban a mértékben fog újjáéledni, amilyen erősen hozzákapcsoljuk a Szentlélekhez és az ő indításaira éljük. Akkor Mária egész természetesen úgy fog előttünk állni, mint akit a Lélek elárasztott kegyelmével, mint az első keresztény, az első karizmatikus.

Hogy jobban kijelölhessük Mária helyét a pneumatológikus megújulásban, tudnunk kell, mi befolyásolta kedvezőtlenül protestáns testvéreinket Mária-tiszteletünkben. Sokan úgy látják, hogy a katolikus álláspont nem ismeri el a Szentlélek szerepét és ebből kifolyólag Krisztus egyedüli közvetítő voltát. Tartózkodásuknak kétségtelenül van még több más oka is, így a teológia vagy a népi jámborság egy-egy túlzása; de különösen az vált ki belőlük rossz érzést, ha úgy látják: mi Máriának tulajdonítjuk azt, ami az ő szemükben a Szentlélektől függ.

Nem állnak messze attól a feltételezéstől, hogy mi szinte a Szentlélek helyére raktuk Máriát. Ez megakadályozza ezen a ponton az ökumenikus párbeszédet, és elzárja az egység útját.

Elie Gibson *Mary and the Protestant Mind* (Mária és a protestáns gondolkodás) c. cikkében jól kidomborodik, milyen nehéz megértenünk egymást a Szentlelket és Máriát megillető hely kérdésében. Ezt írja:

Talán éppen olyan nehéz a katolikusok számára, hogy megértsék a protestánsoknak a Szentlélekre vonatkozó álláspontját, mint a protestánsok számára, hogy beilleszkedjenek a katolikusoknak Máriára vonatkozó felfogásába. Mikor kezdtem katolikus folyóiratokat és könyveket olvasni, főleg az lepott meg és bántott, milyen karikatúraszerűen látják a mi nézeteinket a Szentlélekről. Mintha mind egyetértettek volna abban, hogy mi a Szentlélek sugalmazásának tulajdonítjuk egyéni felbuzdulásainkat és ítéleteinket. Ez karikatúrája a protestáns álláspontnak.

Mikor tanulmányozni kezdtem a katolikus teológiát, valahányszor egy Szentlélekről szóló fejtegetést vártam, Máriával találkoztam. Máriának tulajdonították

azt, amit mi egyhangúlag a Szentlélek sajátos cselekvésének tekintünk” (*Review for Religious* 24. k. 3. sz. 1965 május).

Nem egy nem katolikus keresztényben rossz érzés támad bizonyos Máriára vonatkozó fejtegetéseink vagy egyes kifejezéseink hallatán. Szerintük ennek a nyelvnek közös hibája, hogy Máriát teszi a Szentlélek helyébe, neki tulajdonítja azt, ami valójában a Szentlélek műve, vagy legalábbis abszolút elsőbbséggel őt illeti. Különösen bántóknak tartják az ilyen kifejezéseket:

- Mária által Jézushoz;
- Mária kialakítja bennünk Krisztust;
- Mária a kötelék Krisztus között és köztünk;
- Mária a megváltás társa.

Ezekkel a formulákkal találkozva azt vetik ellenünk: pontosan a Szentlélek szerepe, hogy minket Jézushoz vezessen, hogy kialakítsa bennünk Krisztust, hogy hozzá kapcsoljon, hogy egyedülálló módon közreműködjék a megváltásban. Ez a rossz benyomás arra szólít fel bennünket, hogy éberen őrkdjünk a hitgazságok szükséges hierarchiáján, és tartsuk fenn a Szentléleknek az ő hiteles, elsődleges helyét. Ezután lehetővé válik, hogy a Máriára alkalmazott kifejezéseknek valóságos, de származékos és másodlagos jelentést adjunk, folyvást a Szentlélektől való függésben. Mindenesetre nem hagyhat bennünket közönyösen az a szemrehányás, hogy Máriával helyettesítjük a Szentlelket, Máriával elfedjük a Szentlelket; megérdemli, hogy foglalkozzunk vele. És ezt a visszahatást nemcsak különböző protestáns íróknál találjuk meg, hanem egyes ortodox szerzőknél is.²⁸

Történelmileg nézve a latin egyház mariológiája éppen abban a korszakban indult nagy fejlődésnek, amikor a pneumatológia inkább hanyatlóban volt. Ez nem maradt következmények nélkül a tanítás kellő egyensúlyára nézve.

Miután Elie Gibson megmutatta a nézőpontok ellenkezését, kiutat keres a zsákutcából. Elgondolkodtató kifejezésekkel vázolja fel a közeledés módját:

A protestantizmusban a Szentlélek isteni jelenlétét abból a szentségből ismerjük fel, amelyet létrehoz a személyekben vagy a cselekvési formákban vagy az Egyház életének fejlődésében. Talán a katolikus ember a szentségnek ezeket a hatásait jobban látja Máriában, mint bárhol másutt, és így igazából a Szentlelket kívánja dicsérni, amikor dicsóíti azt, amit ő benne végbevitt? Ha Mária élete mintegy elővételezetten a Lélek állandó munkálkodásának első gyümölcse az Egyházban – ellentétben az Ószövetségben kifejtett időleges tevékenységével –, ez segíthetne megmagyarázni a protestánsoknak Mária elsőbbségét a katolikus egyházban. Talán az Egyházzal szóló szkéma, amelyet a zsinat készít, jobban meg fogja világítani a Szentlélek és Mária viszonyát. De a múltat illetőleg megvalljuk, hogy Mária emberi alakja elfedte a Lélek isteni személyét.

Ezek a sorok egy új dialógus bevezetőjéül szolgálhatnak. Mi is azt hisszük, hogy először a Lélek abszolút elsőbbségét kell kidomborítani, a megszentelő Lélekét. Csak azután mutassuk meg Máriát mint a mindenkinél teljesebben megszentelt embert, Sión választott lányát, akit a Szentlélek meglátogatott, és aki még az angyalnak adott feleletében is a Lélek páratlan mélységű ösztönzésére cselekedett. Mert amikor Mária hitével elfogadja Isten ajánlatát, ez maga is a Szentlélek kiváltságos cselekvése benne. A Lélek minden hit forrása.

²⁸ Részleteket találhatunk a következő cikkekben: R. Laurentin: *Esprit-Saint et théologie mariale: Nouvelle Revue Théologique* 89. k. 1967. jan. 26-27; B. L. Marchand: *Le contenu évangélique de la dévotion mariale: Foi et Vie* 1951, 517; Ph. Pairé: *The doctrine of the Holy Spirit in the Western Church: Theology* 1958, 297.

Mária szabad és tevékeny közreműködését mindenestül a Lélek táplálja és hatja át, aki „az akarást és a cselekvést” egyaránt műveli benne (vö. Fii 2,13). Még beleegyező szabadságának lendületében is mindenestül befogadó marad indítása iránt. Nem Mária a kezdeményező: a Lélek hívja és adja meg a kegyelmet, hogy teljesen neki adja magát. Máriában káprázatos erővel tör elő Isten szabadsága; benne valósul meg legsűrűttebben Maurice Zundel nagyszerű szava:

Isten igazán adja azt, amit ad.
Azt is ő adja, amit kér.
Kétszeresen adja azt, amit kap.

* * *

Ha Mária egész létében és misztériumában érvényre juttatjuk a Szentlélek művét, az szerintem alkalmas sok félreértés elsimítására vagy enyhítésére.

De ez csak a kiindulás. Ki kell emelnünk Mária szerepét is mint Jézus anyját otthonunk, az Egyház ölében. Ha a családban szakadás támadt a gyermekek között, csak természetes, hogy az édesanya körül fognak kiengesztelődni.

Mária és az ökumenizmus

Egy katolikussá lett anglikán, Martin Gillett, aki mind a két oldalon megőrizte baráti kapcsolatait, különösen megértette napjainkban ezt a szerepet. Merész gondolata támadt: azt az „akadályt”, amit Mária egyes keresztények számára jelent, „úttá” akarta tenni az egység felé. Ökumenikus Mária-mozgalmat alapított, nem teológiai vitatkozás alapján, hanem békés eszmecserékkel és olyan találkozásokkal, amelyeknek célja, hogy jobban megismerjék és tiszteljék Öt.

A kezdeményezés a híres „malines-i beszélgetések” negyvenedik évfordulójának ünneplésekor jutott eszébe. Ezeket az összejöveteleket valamikor Mercier bíboros elnöklete alatt tartották, és abban a korban, 1921-1926 között, az első ökumenikus párbeszédet jelentették anglikán és katolikus teológusok között. 1966 októberében, a Malines-ba érkezett anglikán küldöttség tagjainak rendezett fogadáson (a küldöttség jelen volt egy emléktábla leleplezésén), előterjesztette javaslatát, amely teljesen Mercier bíboros szellemében fogant. Hamarosan különböző hagyományokat képviselő keresztények csatlakoztak hozzá.

Londonban tartották első nemzetközi kongresszusukat 1971 áprilisában. Abban az örömben volt részem, hogy én tarthattam a megnyitó beszédet „A Szentlélek és Mária” témájáról, és a gyűlésen katolikus és anglikán püspökökkel, ortodox és protestáns egyházak képviselőivel egyaránt találkoztam. Azóta az ökumenikus máriás találkozások hagyománya különböző szinteken folytatódik, az eszmecsere és közös imádság légkörében. Csak kívánhatjuk, hogy ez a kezdeményezés terjedjen ki az egész világra.

Hasznosnak tartottam, hogy megemlítssem a máriás ökuménének ezt a megvalósulását példaadó és profetikus értéke miatt.

A Brüsszelben 1970 szeptemberében összegyűlt teológusok világkongresszusán a „Concilium” kezdeményezésére ezekkel a szavakkal hangsúlyoztam Mária és az ökuméné kapcsolatait:

Én sem tudom jobban önöknél, mikor üt az újból megtalált egység órája. Azt hiszem, az én nemzedékem keresztényeinek sorsa Mózeséhez hasonló: csak messziről látják meg az ígéret földjét. De ha helyesen értelmezem az idők jeleit, akkor hiszem, hogy az óra közeleg. Az égen már felragyogott a csillag, amely a bölcséket

Betlehembe vezette. Az egység zárandokai útra keltek és haladnak előre. Olykor a csillag elrejtőzik, és tájékozódniuk kell, tanulmányozniuk a térképet. De minden arra vall, hogy közel van Betlehem.

(És hozzátettem:) Talán – akárcsak a bölcsek – zárandokaink is először az Édesanyát fogják megtalálni és azután a Gyermekeket. Nehéz lenne elgondolni a szétszakadt gyermekek hazatérését anélkül, hogy az Édesanya ne fogadná őket a küszöbön, hogy az Úrhoz vezesse (1972. szept. 10: „*L'avenir de l'Eglise*”: *Pastoralia* 20. sz., 1970. okt. 5).

II. Mária a Szentlélek vezetése alatt

Mária élete és szerepe teljesen kifejeződik azokban a szavakban, amelyek istenanyai hivatását meghatározzák: „A Szentlélek száll reád és a Magasságos ereje borít be árnyékával” (Lk 1,35).

A Szentírás semmi más helyére nincs szükségünk, hogy elhelyezzük Máriát az üdvösség történetében. Mint egy ortodox teológus, Alexander Schmemmann írja:

Kicsit paradox módon közeledve tárgyamhoz ezt mondanám: Ha a Szentírás semmi mást nem jelentett volna ki, mint Mária létezésének pusztá tényét, vagyis azt, hogy Krisztusnak, az Istenembernek van egy édesanyja és azt Máriának hívták – ez az egyetlen kijelentés elég lenne arra, hogy az Egyház szeresse őt, gondoljon rá Fiával kapcsolatban, és teológiai következtetéseket vonjon le ebből a szemléletből. Semmi szükségünk kiegészítő vagy különleges kinyilatkoztatásokra: Mária magának az Egyháznak egyik nyilvánvaló és lényeges dimenziója (*On Mariology in Orthodoxy: Marian Library Studies* 1. k. 1970, 25-32).

Az angyali üdvözlés órájában, a megtestesülésnek és Krisztus egyedüli közbenjáró szerepének előjátékaként, ő lesz az összekötő kapocs föld és ég között. Azt mondhatnánk, hogy a Szentlélek: Istennek felénk tartó szeretete végső kiteljesedésében, mint az Atya és a Fiú küldötte. Mária viszont a teremtményben – pusztá teremtményben – megnyilvánuló legtisztább szeretet, akit a Lélek maga emel föl, hogy találkozzék vele. Ennek az egymás felé tartó kettős gyöngédségnek találkozási pontján, ennek a szövetségnek a csomópontjában jelenik meg Krisztus, a mi egyedüli Megváltónk. Világos, hogy csak dadogni tudunk, de ott vagyunk a Megtestesülés titkának a szívében.

Máriának Fiához való viszonya benne rejlik anyaságában. De mint minden anyánál, nem áll meg a pusztá természetes, biológiai szülésnél. Nem személyes viszony-e az anyaság (a gyermekség megfelelőjeként), amely feltétlen, tehát végleges beleegyezést jelent a másik, a „világra hozott” gyermek létébe? Ebben a tekintetben nem vezethető vissza a szülés pillanatnyi biológiai aktusára, bár alapja ebben van. Nem követeli-e meg minden nevére méltó anyaság, hogy az asszony, aki gyermekét világra hozza, mindenestül és mindinkább beleegyezését adja gyermeke személyes létéhez, s következőleg hivatásához is? Mária sajátossága nyilvánvalóan az, hogy az ő Gyermeke a világ Megváltója, és amikor elfogadja jelenlétét a világon és a történelemben, ezzel arra kap meghívást, hogy a világ üdvösségébe egyezzen bele és azon működjék közre.

Mária nem csupán kezdetben, az angyali üdvözléskor nyílik meg a Szentlélek működésének. Állandóan indítása alatt, titokzatos, rejtett hatalma alatt áll. A tőle született Fiú az Atya Fia és Mária Fia, és az is marad. A Lélek a szövetség záloga benne, és ez a szövetség folytatódik magának a megtestesülésnek meghosszabbodásában.

Ha tehát hisszük, hogy a történelem Jézusa és a hit Krisztusa egy és ugyanaz, vagyis ha komolyan vesszük azt, amit a megtestesülés állít, akkor mondhatjuk, hogy Mária – az ekezusi

zsinat állítása szerint – megmarad a Megváltó Anyjának vagy a megtestesült Ige Anyjának. Minthogy azok a kegyelmek, amelyeket mi ma kapunk, Fia embersége által érkeznek hozzánk, változatlanul bennük van – a Szentlélek hatása alatt – az ő eredeti *fiat*-ja.

Mária hite nem maradt ennél a kezdeti elfogadásnál. Egyre nőtt: a kereszttel, a feltámadás hitében, az Úr világvégi eljövételének varasában, míg végre kiteljesedett Isten színelátásában.

Úgy látszik tehát, hogy a mi viszonyunk Mária *fiat*-jához nem csupán egy elmúlt eseményhez, hanem egy személyes, jelenbeli valóságához való viszony. Amikor a Szentlélekben, Krisztus emberségének közvetítésével kegyelmet kapunk, akkor biztosan viszonyban vagyunk Mária valamikor elhangzott *fiat*-jával, – de ezen felül övele magával is, amint mennyei dicsőségében eltölti a Szentlélek, és Fia által egész lényével az Atya felé fordul.

Hinni a szentek közösségében annyit jelent, hogy hisszük: Krisztus embersége marad minden kegyelem forrása, tehát az üdvösségtörténet sohasem pusztán múlt. Ennélfogva viszonyban vagyunk mindazokkal, akik szerepet játszottak benne, és megdicsőült személyükben folytatják ezt a szerepüket.

Nem szigetelhetjük el Máriát a szentek közösségében. Ha hiszünk a diadalmas Egyházban, akkor tudjuk, hogy a szentek Krisztusban kapcsolatban állnak egymással és mivelünk. Kölcsönös csere, osztozás ez, amelyben mindegyikük hivatásának, kiválasztásának mértéke szerint működik közre.

Lehetetlen, hogy Mária, Krisztus Anyja ne játsszék egyedülálló szerepet ebben a közösségben, amely a Jézus vérén megvásároltakat egyesíti a Bárány trónja körül. Ő mindörökké az marad, aki befogadta Isten Igéjét és beépítette azt az emberi nembe. Megmarad annak, aki összekötötte az eget a földdel, és a Léleknek való odaadásában testtel-lélekkel teljesen élte a vele való közösséget.

Az Írás jelzi nekünk Mária jelenlétét Jézus megváltó halálának döntő órájában. „Jézus keresztfája mellett ott állott anyja”, Mária (Jn 19,25). örülök ennek a kifejezett említésnek. De enélkül is tudnám, hogy a Szentlélektől megpecsételt szövetség magába foglalta Fiának minden titkát, az örömdíjakat, fájdalmasakat, dicsőségeket, és hogy ez a Lélek mindenkor egységük pecsétje marad.

De a Lélek nem csupán külsőleg nyomta rájuk pecsétjét, mint amikor egy pergament hitelessége jeléül lepecsételnek. A Lélek működése és Mária származékos, alárendelt működése ugyanarra a célra irányul: hogy a világnak adják és kinyilatkoztassák Jézus Krisztust, és így megdicsőítsék az Atyát.

A Lélek mindenestül „Krisztus-hordozó”. Jelenlévővé teszi és kialakítja bennünk Krisztust. Csakis az ő erejében ejthetjük ki érvényesen Krisztus nevét. Ő szül bennünket új életre, ő műveli, hogy hiteles keresztényként élhetünk az Atya dicsőségére.

Mária, aki Isten kegyelméből hivatást kapott, hogy közreműködjék a Szentlélekkel, a maga teremtményi színvonalán szintén teljesen Fia felé fordult. Lénye lelepleződik abban az egyetlen utasításban, amelyet az Írás megőrzött tőle számunkra. Itt sem lenne szükség szövegre, hogy kitaláljuk beállítottságát, de a kánai szolgákhoz intézett szavak tökéletesen kifejezik: „Tegyétek meg mindazt, amit nektek mond” (Jn 2,5).

Mária tegnapi történelmi és mai misztikus szerepe ugyanaz: teljes életével Krisztusra mutat. Lehetetlen, hogy ne hozzá vezessen, mint a folyó a tengerhez. Teljesen átlátszó, maga a Jézus-vonatkozás. Egész belső lendületével őt adja nekünk. Ha Krisztus a testté lett Ige, akkor Mária hivatása az, hogy az Ige hordozója legyen. Csak azért él, hogy Krisztust adja a világnak. Kimeríthetetlen mélységig tartozik Krisztushoz és él Krisztusért. Ő a tökéletes Krisztusra-utalás:

Riguarda ormai nella faccia ch'a Cristo

Piú s'assomiglia: che la sua chiarezza
Sola ti puó disporre a veder Cristo.

(Dante: Paradicsom XXXII. 85-87)

Nézz most az arcra, mely amott a Krisztus
arcához leghasonlóbb, edzve boldog
szemed, hogy lásd, mint ragyog fia: Krisztus!

(Babits Mihály fordítása)

Mária sohasem ellenző. Habozásunk, hogy teljes szeretetünkkel feléje forduljunk, félelmünk, hogy ezáltal vétünk Urunk kellő tisztelete ellen, mivoltának alapvető félreismeréséből fakad.

Isten titkának a gyökeréhez értünk itt. Ő felforgatja szűk szisztémáinkat, félénk adagolásunkat, áttöri válaszfalainkat, egymás mellé állított tételeinket: olyan világba lépünk, amely kölcsönös nyíltság, teljes önzetlenség, sugárzó közösség.

A Lélek, aki Máriát elárasztja, mindig a Fiú Lelke volt és az is marad. Ő teszi „krisztusivá” Máriát, számunkra áthatolhatatlan mélységig. Ezért ő a szó legteljesebb értelmében vett keresztény, a túláradóan „krisztusivá” lett ember. Benne hozza létre a Szentlélek a mesterművét. Mária a Lélek legnagyobb sikere és zavartalan ragyogása.

Woman: above all women glorified,
Our tainted nature's solitary boast ...
Ó asszony, dicsőséges minden asszony fölött,
Sebzett természetünk egyedüli dicsósége ...

(William Wordsworth: Ecclesiastical Sonnets XXV.)

Nem az a szerepe, hogy kegyelmet közöljön: csakis a Szentlélek az Atya Küldötte a Fiú által. Az így felfogott közvetítés pályájából Mária kiesik. De benne van a mi feleletünk vonalában. Segít, hogy vele egyesülve, az ő példájára befogadjuk a Lelket és indításaiból éljünk. Elővételezett megdicsőülésével arra hív, hogy örömmel, bizalommal menjünk előre. A Zsinat azt mondta Máriáról, hogy „a remény jele Isten vándor népének”.

III. Mária, Anyánk a Lélekben

Máté evangéliumában az ég első üzenete a földnek: felszólítás Mária befogadására: „Ne félj magadhoz venni feleségedet, Máriát – mondja az angyal Józsefnek, – mert a Szentlélektől foganta gyermekét” (Mt 1,20). A pillanatnyi konkrét körülményeken túl ez a szó minden keresztény nemzedéknek szól: Mária lelki anyaságának elfogadása biztos jele, hogy nyitottak vagyunk a Szentlélek iránt.

Ez az állítás talán meglepően hangzik, de sok szent élete erősíti meg tapasztalatilag.

Grignon de Montfort híres *Traité*-jában máig páratlan lapokat írt a Szentlélek és Mária viszonyáról. Bizonyos, hogy teológiai kifejezésmódja javításra szorul – a szent fogalmazásaiban korának gyermeke volt –, de olyan lelki áramlatot köszönhetünk neki, amely nagy kegyelmi forrást nyitott meg. A IV. fejezetben beszéltünk Isten általános megtapasztalásáról. Beszélhetünk olyan istenélményről is, amelyre a szenteken keresztül teszünk szert. Bennük Isten és csakis ő a csodálatos. Azok a szentek, akik befogadták Máriát (sőt közülük egyesek misztikus egyesülésben éltek vele), bizonyosságot adnak Mária valóban létező, életükben munkálkodó lelki anyaságáról. A teológusok még igen kevésbé tanulmányozták ezt a kérdést.

Ez a tapasztalat a kegyelem gyümölcse, de az emberi közreműködést is feltételezi. Hogy megtapasztaljuk ezt az állandó közösséget a Szentlélekkel Máriában, kezdetben gyakran kell

kifejezetten gondolnunk rá. De eljön az idő, amikor a tekintet már mindenestül megpihen a lelkünkben Krisztust alakító Szentlelken. Az első idők hasonlítanak a kezdő autóvezető erőlködésére: először a kulcs megfordításától kezdve minden egyes mozdulatra külön-külön figyelnie kell. Lassacskán a mozdulatok gépiessé válnak, és képes lesz egyszerre csodálni a vidéket, beszélgetni a szomszédjával és kezelni a pedálokat meg a féket. Elméletileg ez bonyolultnak látszik; gyakorlatban a tapasztalat az egésztest egyszerű összhangba hozza. Ugyanilyen a Máriával átélt egység: Márián át lélegezni annyit jelent, mint a Szentlelket beszívni. A szövetség célja mindig ugyanaz: Jézust adni a világnak.

E tapasztalat terén fokozatok vannak, de mindenkinek hozzáférhető, és hozzátartozik a rendes keresztény élet kibontakozásához.

Ha néhány vonást kívánnának, amelyről fölismerhetjük a Szentléleknek ezt a Márián át kapott jelenlétét, három jellegzetességet sorolnék föl, a teljesség vagy kizárólagosság igénye nélkül. Mária lelki anyaságának elfogadása úgy jelenik meg, mint az emberség, az alázat, az egyensúly kezelése. Lássuk ezeket közelebbről.

Mária, az emberség kezelése

Először is Jézushoz való viszonyunkban. Nem fogadhatjuk el Máriát anélkül, hogy ne ragaszkodjunk teljesen a Megtestesülés titkához. Biztosan megóv minden doketizmustól, attól az eretnekségtől, amely szerint Jézus csak látszott embernek. Mária megakadályozza, hogy összekeverjük a megtestesülést és a teofániát, vagyis Istennek pusztán átmeneti megjelenését. Távol tart mindenféle deizmustól is, a filozófusok egyszemélyű istenétől, és bevezet a Szentháromság titkába.

Mária megőrzi Isten igazi közelségét az emberekhez, az Emmánuel valóságát, Isten egyszülött Fiáét, aki valóban közöttünk lakozik.

Kezese az emberségnek az Egyházban és a világban is. Mária nő és anya: mint minden anyában, megvan benne az érzék a személyek és különbözőségeik iránt. Kifinomult érzéke van a konkrét, a gyakorlati, az élet iránt. Egy arab közmondás így szól: „A férfiak az erdőt látják, a nők a fákat meg a leveleket.” Ugyanígy Mária is személyesen, egyenként bánik minden kereszténnyel. Emberivé teszi a technika és a létküzdelem világát. Ha a nők szerepe politikailag jobban érvényesülne, nehéz elképzelni, hogy ők olyan könnyelműen kiváltanák barbár háborúk hekatombáit, mint ahogy ezt a mi nemzedékünk tapasztalta. Mária átélt jelenléte segít az Egyházban is, hogy hajlékonyabbá tegye merev intézményeinket, bürokráciánkat, a struktúrák súlyos, részben elkerülhetetlen névtelenségét.

Jézus, a legemberebb ember után Mária a legemberibb teremtmény. Anyja az embereknek, emberségünk minden kiterjedésében. A kánai jelenet – Mária segítségére siet egy emberi bajnak: „Nincs több boruk” (Jn 2,3) – bevilágít édesanyai lelkébe. Szöges ellentéte minden pietizmusnak, amely elvágja a vallásosat a profántól, vagy kísértésbe esik, hogy visszavonuljon a magasságokba, biztos távolságban a földi szétszórtságtól. Grignon de Montfort írja: „Mária jó, Mária gyöngéd; nincs benne semmi zord vagy visszataszító, semmi túlságosan fönséges és ragyogó. Őt szemlélve saját tiszta természetünket látjuk” (*Traité* 15. sz.). A hamis fennköltségnek és túlfűtöttségnek ellentéte ez: Mária az alázat kezelése.

Mária, az alázat kezelése

Szívesen hivatkoznak a Krisztus-központúságra a Mária-tisztelet ellenében. Az utóbbit úgy tekintik, mint fenyegetést Krisztusra nézve; neki – mondják – középpontjában kell maradnia annak a vallásnak, amely reá hivatkozik. Ez a követelés igazságos, amennyiben Jézusnak a keresztény élet szívében elfoglalt helyére vonatkozik. De már nem az, ha Krisztust megfosztjuk léte bármelyik dimenziójától. Jézus az Atya fia és Mária fia is. Még a

menyei dicsőségben is mind a kettő marad. Ez elég arra, hogy soha ne úgy tekintsük Máriát, mint valami ajtónállót, aki valamikor nekünk adta fiát, de azután semmi dolga az üdvösség művével, Fia feladatával. Ha így gondolnánk, elfelejtenénk, hogy Jézus a maga teljes függetlenségében függeni akart anyjától, nem csupán a méhében töltött hónapok alatt, hanem hosszú évekig, miközben nyilvános szolgálatára készült. Ez az egyetlen tény beszédesebb minden szövegnél; egymagában is egész Mária-teológia. Arra hív minket is, hogy „a gyermekek és a hozzájuk hasonlóak” kiváltságos útján lépünk be Isten Országába (Mk 10,14). Mária kezeskedik annak alázatosságáról, aki aláveti magát neki, hogy jobban megkapja Fia Lelkét.

Mária, az egyensúly és bölcsesség keze

A megtestesülés, a kereszténység szíve, az emberi és isteni közötti egyensúly és összhang misztériuma. Mária hozzátartozik ehhez a titokhoz.

Jó okkal hívjuk „Bölcsesség Székének”. Segít fenntartani a hiteles kereszténységben a tartózkodást és tapintatot az Úr természetfölötti beavatkozásai iránt.

Amikor az angyal meglátogatja, amikor Isten legközvetlenebb közeledésének kitüntetését kapja, teljesen megőrzi belső egyensúlyát. Egyszerűen azt kérdi: „Hogyan történik ez?” (Lk 1,34) és megindokolja kérdését. Semmi rajongás, az illuminizmus semmi nyoma.

Békésen útra kel, hogy segítségére legyen unokanénjének, Erzsébetnek. És amikor az kijelenti: „Áldott vagy te az asszonyok között” (Lk 1,42), megjövendőli ugyan: „boldognak hirdet engem minden nemzedék” (a mienkkel együtt), de nem feleli megemlíteni, hogy szegény, alázatos szolgálója az Úrnak (vö. Lk 1,48).

Igen fontosnak tartom, hogy egy olyan mozgalom, mint a karizmatikus megújulás, elismeri és átéli Mária szerepét. Amikor a Lélek ajándékainak rendkívüli kiáradásáról van szó, nélkülözhetetlen, hogy megtartsuk egészséges egyensúlyunkat és helyes megkülönböztető képességünket. A rendkívüli nem lehet sohasem életszabály, és nem feledtetheti a lényegét. Elvben félhettünk volna, hogy a Szentlélek szerepének különleges kiemelése összezsugorítja vagy elhalványítja a megújulásban Mária szerepét. Annál is inkább, mert a (protestáns) pünkösdisták hagyomány sohasem kedvezett Máriának; félő volt, hogy ez ide is belopózik. Megvallom, örömdetes meglepetés és nagy öröm volt számomra, amikor a South Bend-i (USA) nemzetközi karizmatikus kongresszuson, 1973-ban a 25 000 résztvevő tömege felállva, hosszan tapsolt és helyeselt beszédemnek annál a szakaszánál, ahol hangsúlyoztam Mária szerepét mint az életszentség titkát. A hiteles katolikumnak ez a megnyilvánulása az összegyűlt tömeg örvendező áhítatával együtt megérezte velem, hogy családi együttesben vagyunk, a tűzhely mellett az édesanyával.

Így ismét az első pünkösöd képeire találtam, amikor az utolsó vacsora termében mindenki kitartott az imádságban Máriával, Jézus Anyjával együtt (Csel 1,14). Hogy még egyszer mondjam: itt sem volt szükség nevének kifejezett említésére, úgyis tudjuk, hogy – láthatóan vagy nem, de jelen kellett lennie Fia Egyházának születésekor. Ugyanez a misztérium folytatódik: Mária, az első karizmatikus keresztény, Jézus Anyja és az Egyház Anyja, ugyanannak a Léleknek egységes indítására. G. T. Montague S. M., az amerikai biblikus folyóirat szerkesztője nagyon jól írja: „Mária tapasztalata a Szentlélek legbecsebb ajándékainak egyike. A Lélek személyes karizmája ő. Megtanít tisztábban hinni, a Lelket világosabban megkülönböztetni, az ígét figyelmesebben hallgatni és az Úr eljövetelét tevékenyebben várni” (*Riding the wind*, Word of Life, Ann Arbor, 1974, 98).

XII. A Szentlélek, reményem

*Töltsön el benneteket a reménység Istene
teljes örömmel és békével a hitben,
hogy a Szentlélek erejével
bővelkedjete a reményben. Róm 75,73*

Valljuk meg reményünket

Amikor Szent Péter azt kívánta a keresztényektől: legyenek mindig készen okát adni reményüknek (vö. 1 Pét 3,15), nemcsak a tanítványok közösségéhez szólt, hanem mindegyikükhöz külön-külön.

Ez a felhívás hozzám is szól. Személyesen hirdetnem kell reményemet, mint ahogy meg kell vallanom hitemet.

Íme hát kényszerülök fennhangon kifejezni, ami lelkem meghittségében Isten között és köztem történik. Ez nem könnyű. Készen állok lelki végrendeletet szerkeszteni ... de csak halálom utánra.

Pedig hát nem engedelmeskedném teljesen Szent Péter parancsának, ha a remény névtelen és általános megokolásának síkján maradnék. Megkockáztatom tehát, hogy hittel tanúságot tegyek a Szentlélekről, reményemről.

Belé vetett hitem nem újkeletű.

Amikor püspök lettem, személyes jelmondatul és programul ezeket a szavakat választottam: „*In Spiritu Sancto*”, a Szentlélekben. Ez 1945-ben volt, tehát igazán *in tempore non suspecto* (gyanú alá nem eső időben). Kötelezni akartam magamat ezzel, hogy tőlem telhetőleg követem a Lélek sugallatait, indítására cselekszem, bármilyen utat kíván és bármi áron.

Idéztem negyven jezsuita személyes tanúságtételét, akik útjukon találkoztak a karizmatikus mozgalommal és valamiképpen átérték a Jézus Krisztushoz való új megtérést és a Szentlélek felé való új kitárulást. Ez az élmény nyilvánvalóan összefüggött valamiképpen megelőző lelki életükkel, nem volt a damaszkuszi útra emlékeztető teatrális fordulat. De életükbe beavatkozott a Lélek és rájuk nyomta jegyét. Megkísértett a gondolat, hogy az ő vallomásukból idézek, így elkerülve, hogy hozzátegyem a magamét, és én is a vallomások útjára lépjek. De ez gyávaság és fegyelmezetlenség lenne. Hát jó, íme az, amit én magam tapasztalataim alapján mondani tudok.

Mint karizmatikus imaösszejövetelek résztvevőjét először is meglepett, sőt megzavart a testi kifejezések bizonyos szabadsága: időnként a kéz fölemelése és kézmozdulatok, az összejövetel végén pedig néha kézfeltétel egy-egy tagra, aki kívánta.

Ez az alkalomszerű kézfeltétel nyilvánvalóan egyáltalán nem szentségi jellegű. Nem is ez a szándékuk. A mozdulat hagyományosabb az Egyházban, mint hinnénk, és egyszerűen az imádságban való testvéri közösséget fejezi ki. Ami a kéz fölemelését illeti – ahogy a pap teszi az oltárnál –, az csak a belső lendület tükröződése kifelé. Mindez lelkiismeretvizsgálatra készített külső viselkedésemet illetőleg. Mi – jómagam elsősorban – nagyon is hozzászoktunk ahhoz, hogy ellenőrzés alatt tartjuk érzéseinket, és ne engedjük észrevenni, mi megy végbe bennünk. Félénkség, emberi tekintet, gátlások, a kapott nevelés: mindez megszabja külső tartózkodásunkat. Elfogadjuk, hogy lélekben imádkozunk, de a testünkkel már nem. A fiatalság nem ismeri a mi komplexeinket, és sokkal szabadabban fejezi ki magát nálunk. Amikor ezen elmélkedtem, úgy tűnt: mi vagyunk azok, akik gátat vetünk a lendületnek, és megmerevítjük azt, aminek nem volna szabad merevnek lennie. „*Riga quod*

est aridum ... flecte quod est frigidum (öntözd, ami száraz... hajlítsd, ami merev”) – énekeljük a „Jöjj, Szentlélek Úristen” himnuszban. Ne lepődjünk meg, ha ... meghallgat!

Azóta fokozott figyelemmel olvasom azt az imádságot, amelyet a papi zsolozsmában Istenhez intézünk:

Míg élek, áldjalak,
 egek felé kitárva karomat!
 Ott nálad, dúslakodva tejben-vajban,
 elégüljön ki vágyam,
 szám zengjen örömkialtásban,
 dicsérjen ajkam.

(Zsolt 6,5-6)

Az Ószövetségben lapozgatva sok hasonló szöveget gyűjthetünk össze.

Egészen természetesnek találjuk, hogy a szeretet és a barátság külső gesztusokban nyilvánuljon meg, de Isten irányában furcsán erőltetettek maradunk. Barátaim azt mondják, napi viselkedésemben most több melegséget tapasztalnak, jobban látszik rajtam az öröm, hogy kapcsolatba léphetek a többiekkel. Én erről mit sem tudok, az észrevétel az ő felelősségükre kerül ide. Amit tudok, annyi, hogy az önmagunkból való kivetkőzés és az imádságban tanúsított szabadság szabadabbá teszi az embert mások iránti érzelmeinek kifejezésében is. A teológia szerint ebben semmi meglepő, hiszen a Lélek természeténél fogva megnyílás, befogadás, kapcsolat, és mindaz, ami az emberek egymáshoz való viszonyában ebbe az irányba tart, az ő műve.

De ez a dolgoknak még csak egyik oldala. Belülről nézve a megújulás alapját alkotó, sokféle egyéni változatban megélt tapasztalat nem elszigetelt kegyelem életünk egészében.

Ez a lelki megújulás erőteljesebbé teszi a fölvetett szentségekből kiáradó kegyelmek hatását. Számomra ezek a szentségek a keresztségtől a püspökszentelésig terjedtek.

Mikor egy baráti csoportot arra kértem, imádkozzanak értem, és rám tették a kezüket, hogy mindig hűségesebb legyek a Lélekhez, úgy tűnt, mintha Szent Pál Timóteushoz intézett felszólításának engedelmeskedtem volna: „Figyelmeztetek, éleszd fel magadban Isten kegyelmét, amely kézföltételem folytán benned él. Hiszen Isten nem a félelem, hanem az erő, a szeretet és az önuralom lelkét adta nekünk” (2Tim 1,6-7).

Hogy híven elbeszéljem személyes utamat, ki kellene térnem azokra a különböző elvi kérdésekre is, amelyek fölmerültek bennem a megújulással való találkozásomkor. Először is meg kellett szabadítanom a mozgalmat a pünkösdista eredetű szókincstől és teológiától. Próbáltam jobban megérteni az ajándékok és karizmák értelmét, szerepét és korlátait, főleg pedig a nyelveken beszélésnek és a gyógyításnak különleges adományait fontolgattam. Könyvem folyamán elmélkedéseim leszűrt eredményeit közöltem, de nem írtam le részleteiben a gondolkodás és kutatás hullámzását. Ennek folytatódnia kell: teológusaink itt értékes szolgálatot teljesíthetnek. VI. Pál mindannyiunkat felszólított, hogy aknázzuk ki jobban a pneumatológiát. De hogy megértsünk egy Isten-élményt, ahhoz lényeges, hogy beléje helyezkedjünk, és alázattal elfogadjuk: Isten onnan küldheti kegyelmének eszközeit oktatásunkra, ahonnan legkevésbé váránk.

A remény sötét éjszakája

Nem sorolom itt el a Lélek működésének történetét bennem az évek során. Ennek különben karöltve kellene járnia visszautasításaim és vonakodásaim megvallásával a kegyelemmel szemben. De szeretném röviden elmondani, mi volt számomra – nem ugyan a hit, de a remény sötét éjszakája, a Zsinat után. Azt hiszem, ez az élmény többé-kevésbé

ugyanaz volt minden püspökben, akik a II. vatikáni zsinat után a kirajzolódó zsinati megújulás örömeivel tértek haza.

Ezt az ujjongó örömet már a Zsinat folyamán elhomályosították bennem bizonyos feszültségek vagy félrendszabályok, amelyek nem hagyták megvalósulni minden reményünket. De egészében a mérleg erősen pozitív volt, és jó érzéssel töltött el.

Megjött a zsinat utáni idő, és mindenki nagy meglepetésére vigasztalan, pusztító szél tépázta meg Isten Egyházát.

Nagypéntek kezdődött: Isten halálának kora, Jézus istenfűsága tagadásának kora, az Egyháznak mint az üdvösség szentségének kontesztálása. Ugyanakkor az erkölcstelenség tengerdagályként árasztotta el a világot; a tömegtájékoztató eszközök súlyos erkölcsi hanyatlást mutattak, anélkül, hogy az engedelkeny társadalom felszólalt volna ellene. Igen sok keresztény is hallgatag cinkosa volt ennek, mert arra volt legfőbb gondjuk, hogy megértőnek mutassák magukat.

Minden helyi egyháznak megvoltak a maga megpróbáltatásai. Eلسzorult szívvel láttam, hogyan távozik annyi pap, szerzetes, szerzetesnő. Nem eggyel közülük nagyon fájdalmas volt a búcsúbeszélgetés. Ezek az elszakadások fájnak és sebhelyeket hagynak.

Még más okok is voltak a szomorúságra:

- a vallásgyakorlat állandó és általános hanyatlása a Zsinat után;
- a papi és szerzetesi hivatások nyugtalanító csökkenése;
- kapuikat bezáró noviciátusok vagy szemináriumok;
- mélyen keresztény szülők, akik azt látják, hogy felnőtt gyermekeik szakítanak az

Egyházzal;

- otthonok, amelyeket nem melegít többé a közös imádság;
- a zsinati fejlődéstől megzavart keresztények;
- az irányok fokozódó polarizálódása ...

A listát folytathatnánk. Hozzátenném még mint személyes terhet a magányt, amikor az ember egyedül törekszik szolgálni azt, amit az Egyház számára jónak tart; a megnemértést, a rosszakaratú értelmezéseket és annyi légből kapott kitalálást, hogy az ember az élete felét helyesbítéssel vagy cáfolattal tölthetné.

Végül a louvaini egyetem szakadása sokstációs keresztutat jelentett évek folyamán át országom püspökeinek és különösen nekem, aki hivatalomnál fogva az ellentmondó támadások legközepeében álltam.

Spes contra spem – remény a remény ellenére

Mindezeket az okokat – és hányat mellőzők még – éppen csak felsorolom, csak hogy egy kis képet adjak arról a vigasztalanságról, amelynek emberileg szólva ki kellett volna oltania a reményt, hogy olyan leverten haladjunk az úton, mint az emmauszi tanítványok a keresztfeszítés után, megvallva csüggedésüket: „Azt reméltük pedig, hogy meg fogja váltani Izraelt. S már harmadnapja annak, hogy ezek történtek” (Lk 24,21).

Újból átéltük az Egyházban a Mester megfeszítését, elhagyatottságát a kereszten: „Istenem, Istenem, miért hagytál el engem?” (Mk 15,34). Tapasztalatból tudjuk, mit jelent az agónia titkának folytatódása a tanítványokban, „kiegészítve testükben, ami Krisztus szenvedéséből hiányzik” (Kol 1,24).

És mégis tanúságot teszek, hogy az Úr szava: „Az én igám kedves és az én terhem könnyű” (Mt 11,30), továbbra is ott világított előttem, mint a szívárvány. Egy pillanatra sem szegte meg ígéretét: „Ti is most ugyan szomorkodtok, de majd viszontlátlak titeket; akkor örülni fog szívetek” (Jn 16,22). Furcsa paradoxon szenvedésnek és örömmnek ez a szövetsége! Jézus nem ígérte övéinek, hogy nem fognak szenvedni, de olyan derűt biztosít nekik, amihez az emberek nem férközhetnek, mert forrása őbenne van.

Ha valaki ennek a teológiai reménynek, ennek a minden remény elleni reménynek a titkát kérdi tőlem, nem tudok mást felelni neki, mint Szent Pál feleletét: „Tudom, kinek hittem” (2Tim 1,12). A remény a hitből fakad, mint a virág a szárból. A hit pedig biztosít, hogy Isten jelen van köztünk a világ végezetéig; és amikor a Golgota sötétje eltakarja szemünk elől, akkor közelebb van, mint valaha.

Hiszek a napfényben, még ha éjszaka vagy köd fedi is a földet. Hiszem, hogy van, hogy hűsleges önmagához, és világossága, melege áthatol majd a felhőkön. Hiszek a napfényben a tél kellős közepén. Reményem, amelyet hitem éltet, biztosít jelenlétéről. Ez elég nekem. De tudom azt is, hogy tavasszal a napsugarak ragyogóbbak és melegebbek. Most pedig a remény tavaszáról szeretnék beszélni.

Új remény

A téli és tavaszi napsütés nem a nap miatt különbözik, hanem miattunk: a föld helyzete következtében jobban befogadja. Azt mondanám, hogy teológiai reményem – bár állandóan világít, mint a sarki hajnal az éjszakában – jelenleg változáson megy át: tapasztalati reménnyé válik. Folyvást ugyanaz a remény, de új fiatalság költözik bele; világossága áthatóbb, melege foghatóbb. Azért van ez, mert különböző jelekből megértem: a zsinat utáni télidőből lassan tavasz kezdete lesz, és ígéretes újjászületés rajzolódik ki.

Nem sorolom itt fel a sok jelet, amelyet észreveszek: senki sem számolhatja meg, nem lajstromozhatja a nap sugarait. Ráadásul a Szentlélek működése mindenfelől meghaladja látómezőnket. Ő élteti az Egyházat, ő munkálkodik a világ szívében. Nem foghatjuk át műveinek történetét, éppen úgy, mint ahogy Jézus műveit sem. János evangéliumának végén olvassuk ezeket a szavakat, és a Szentlélekre is alkalmazhatnánk: „Van azonban sok más egyéb is, amit Jézus cselekedett, amit ha valaki egyenként írásba akarna foglalni, azt gondolom, hogy a világ nem tudná befogadni a könyveket, amelyeket írni kellene” (Jn 21,25).

Én itt egyszerűen azoknál állapotodnék meg, amelyek különösebben látómezőmbe és így életembe kerültek. Arra szorítkozom tanúságomban, milyen kegyelem volt számomra a karizmatikus megújulás fölfedezése a világ különböző országaiban és nálunk, szemem láttára és saját szívemben.

Nem ez a megújulás fedeztette föl velem a Szentlelket. Már mondtam: régóta keresztény életem középpontjában áll. De újból megifjította beléje vetett hitemet. Ezt úgy értem, hogy mikor olyan keresztények életét láttam, akik betű szerint vették az Apostolok Cselekedeteit, magam is felbuzdultam. Mélyebbre ható kérdést intéztem magamhoz, hogy milyen hiteles a hitem; fölfedeztem, hogy hiszek ugyan a Lélek cselekvésében, de korlátozott mértékben. A Szentlélek nem játszhat lelkem teljes orgonáján, mert egyes sípok használat híján némák maradnak.

Nem lett volna szükségem a megújulásra ahhoz, hogy rájöjjelek erre: mindenki újraolvashatja az Apostolok Cselekedeteit vagy Szent Pált, és az ellentéteket szemlélve elérkezhet egy becsületes lelkiismeretvizsgálatig. De a megújulás jobban eszembe juttatta kereszténységünk kezdeteit, és átélte bizonyosságot hozott. Ezért hálás vagyok neki.

Megpróbáltam a keresztény realizmusnak ezt a leckéjét átvinni életembe. Nem tudom pontosan, mi mindent köszönhetek más kegyelmi áramlatoknak; bizonyos, hogy adósságom ezekkel szemben is igen súlyos. De hiszem, hogy a karizmatikus mozgalomnak az új lelki fiatalság egy nemét köszönhetem, átértettebb reményt, annak örömét, hogy egyes lehetetlen dolgok szemem láttára lehetővé váltak, és az Írás újfajta olvasását, nem betűragó módon, hanem valami zavartalan tisztasággal.

Megnyílás Istennek

Hitemnek Istene nyilvánvalóan az élő Isten, az Atya, Fiú, Szentlélek. Ifjúságom óta mélyen hiszek titokzatos, éltető jelenlétükben. De itt világos hangsúlyt kapott egy gondolat: a Szentlélek azért világít meg bennünket, hogy jobban, meghittebben, közelebből ismerjük meg Jézus arcát, Isten Egyszülöttének igazi arcát. Már mondtam, hogy a karizmatikus megújulás legbiztosabb jele krisztológiájában rejlik. Amikor azt hirdeti: „Jézus az Úr”, ezzel állítja, hogy ő Isten egyszülött Fia, s elhatárolja magát a „Jézushoz való visszatérés” számtalan mozgalmától, amelyek gyakran pusztán emberi jellegű Jézust mutatnak. A Lélek nem ilyen Krisztus kinyilatkoztatására kapott küldetést. Az igazi Krisztus mindenkor az, aki a Szentlélektől és Máriától született. Isten Anyja nevének és jelenlétének segítségül hívása mintegy pecsétje az igazi Krisztus-központúság hitelének.

Azelőtt is tudtam, hogy a Szentléleknek egy a küldetése: kinyilatkoztatni nekünk a Fiút és benne az Atyát. Természetes tehát, hogy indítására Jézus kinyilatkoztatása mindig személyesebb jellegűvé válik. Tudtam, de most jobban megértettem, hogy a kereszténység nem valami „izmus”, hanem elsősorban Valaki. A személyesebb viszony kegyelme ez, ugyanakkor pedig sürgető felhívás, hogy táruljak ki még jobban Jézusnak az imádság párbeszédében, legyek figyelmesebb, várakozóbb, készségesebb. Ahogy a zsoltár mondja:

Ó jöjjetek és arcát keressétek,
– szívem dobogva szól –,
ó Uram, arcod keresem,
arcod ne rejtse el tőlem.

(Zsolt 27,8-9)

Amikor a Lélek egyre jobban fölfedi nekünk ezt az arcot, mintegy új epifánia kegyelmét kínálja.

A Lélek mint Igét is kinyilatkoztatja Jézust. Persze hogy azelőtt is olvastam a Szentírást, és erőlködtem, hogy a különféle magyarázatokon át kihámozzam a szöveg egyetemes értelmét. Az ilyenfajta olvasás nélkülözhetetlen marad. De van egy másik módja is, amelyet a Lélek mintegy belülről világít meg: időszűrővé teszi a szent szöveget, és átformálja számomra az élet szavává. A kegyelemnek erre az ösztönzésére én is naponta többször kezdtem kinyitni a Szentírást, és ebben új, eddig ismeretlen gyönyörűséget találtam. Nem azért ütöttem föl, hogy előregyártott feleletet találjak az élet egyes kérdéseire, hanem attól a szomszóságtól hajtva, hogy közösségbe jussak Jézussal az ő szaván keresztül, amint közösségbe jutok vele az eucharishtiában; azért, mert vágytam hallani a hangját, közvetlenebbül megérteni üzenetét, felragyogtatni fényét sötétségemben. Néha ez a kapcsolat csak egy rövid pillanatig tart, mint amikor az ember bekapcsolja a villanyt, hogy megvilágítson egy átjáróhelyet. Mintha a Lélek tovább osztogatná nekem azt a felejtethetetlen exegézis-leckét, amelyben maga az Úr részesítette egy este két tanítványát az emmauszi úton: „Mózesen elkezdve az összes prófétánál megmagyarázta nekik, amit az Írásokban róla írtak” (Lk 24,27).

Jézus Lelke belső, lelkünkben működő mester. Az az egyetlen célja, hogy megnyisson bennünket az Írás megértésére, amelynek ő az ihletője. Ő teszi világossá és meleggé, úgy, hogy a két tanítványnak azt kellett kérdeznie: „Hát nem lángolt a szívünk, amikor beszélt az úton és kifejtette az Írásokat?” (Lk 24,32) Számtalan ember tanúskodott nekem arról, hogy a megújulási mozgalom megtapasztalása után a Biblia élő vizek forrása lett számukra. Magam is csak megerősíthetem ezt.

Jobban megértettem a Szentlelket karizmatikus működésének tág körében is.

Azelőtt is hittem a Lélek ajándékaiban és karizmáiban, de egy részük gyakorlatilag használaton kívül esett az Egyház mindennapi életében és a magam életében. Amikor a megújulás fölbresztette szunnyadó hitemet a Lélek minden karizmájában kivétel nélkül, kénytelen voltam néhány világos kérdést föltenni magamnak: Vártam-e igazán, hogy a Lélek ma is beszéljen és cselekedjék a jövendölés, gyógyítás, nyelvek értelmezése, csodák által? Bizonyos, hogy szükség van a megkülönböztetés karizmájára is a többiek helyes fölismerése érdekében; de ettől a teljes elhanyagolásig igen nagy a távolság. Megértettem, hogy újra fel kell fedoznunk elásott kincseinket.

Fölfedeztem, hogy nem hittem igazán a Mester ígéretének teljes erejében. Ő biztosította övéit, hogy a tanítványok még nagyobbakat fognak végbevenni, mint ő maga, mert Lelke fogja ezeket művelni bennük (vö. Jn 14,12).

A Lélek karizmái mindig itt vannak. Rendelkezésünkre állnak ma éppúgy, mint tegnap. Nem maradnak hatástalanok, ha a keresztények tudják, hogyan fogadják be őket és hogyan gyümölcsöztessék a gyakorlati, tevékeny hitben.

Megnyílás másoknak

Az Isten iránti nyitottság segít, hogy mások felé is megnyíljunk imánkban és életünkben. Egy karizmatikus imaösszejövétel vagy egy ilyen stíluselemeket tartalmazó eucharisztikus áldozat átélése jobban megérteti velem, mennyire individualista maradt szokásos imádságom. A közös spontán imádság először zavart; félhangon mellettem imádkozó szomszédom összekuszálta gondolataimat; zavarta az „én” összeszedettségemet. Később fölfedeztem, milyen az egyszerre személyes és „szimfonikus” imádság, és hogyan fonjam bele a magaméba a másik imádságának ritmusát. Így együtt imádkozni egészen más, mint közösen elmondani egy kész imádságot. Jobban megértettem, mi Isten gyermekeinek szabadsága az Úr jelenlétében. Nem azt akarja ez jelenteni, hogy nem kellene megállapítani és tiszteletben tartani a liturgia szabályait ... de szorítkozunk tárgyunkra.

Miután megtanultam a spontán imádságot csoportban, néha ösztönzést éreztem, hogy összejövetelem kívül is megtegyem, egy magányos szentséglátogatáson vagy egy apostoli munkaülésem. Kezdetben az ember balkezesnek érzi magát és fél ajánlani látogatójának, hogy mélyedjenek el közösen, esetleg nyissák ki együtt a Szentírást, és mondjanak együtt, saját szavaikkal rögtönzött imádságot. Akár arról volt szó, hogy közösen világosságot kapjunk egy döntésre vonatkozólag, vagy hogy dicséretünket vagy hálaadásunkat fejezzük ki Istennek, ez nagyon távol esett szokásaimtól. A Jézus jelenlétébe vetett elevenebb hit könnyebbé teszi. De az álomom az: mivé lennének gyűléseink vagy tanácskozásaink, ha az imádság mintegy a közös munka gerincévé lehetne, ha nemcsak „előszóként” szerepelne, hanem beleszövődne eszmecseréink szövedékébe! Soha nem felejték el egy munkaülést Ann Arbor-ban, vagy ötven küldött részvételével. Az elnöklő laikus néhány perc leforgása alatt többször is felszólított, hogy hagyjuk abba a vitatkozást, mélyedjünk el az Úr előtt és könyörögjünk elhatározásainkhoz Lelkéért. Ez a félhangon – néha nyelveken – mondott közös könyörgés nem közönséges természetfölötti légkörbe merített.

Istenem, milyen messze is vagyunk még attól, hogy higgyük ... azt, amit hiszünk!

Befejezés

Mindezt igen ügyetlenül mondtam el: emberi szavakkal nem lehet kifejezni, amit Isten a szívek mélyén cselekszik, és olyan könnyen belekeverjük saját szegény személyünket. Csak Mária tudta elénekelni Magnificat-jában Istennek benne művelt csodáit az Úrhoz illő hanglejtéssel, teljes átlátszósággal iránta.

De akármilyenek is soraim, a maguk tehetetlenségében is azt szeretnék mondani minden olvasójuknak: közel van az Úr! Isten nem halott; Jézus él; a Lélek hűséges; századunk kellős közepén folytatódik a Pünkösöd.

Ezeket a lapokat írva mindazokra gondoltam, akik az Egyházban és a mai világban rászorulnak a remény megújulására. Hogy elmondjam papoknak és világiaknak, s nem utolsó sorban püspök testvéreimnek a széles világon, akiknek a megkülönböztetés munkáját kell végezniök: „XXIII. János és VI. Pál nem hiába imádkozott új pünkösdéért.” Itt van a szemünk előtt, mint a hajnalpír. De csak akkor bontakozhat ki, ha először el tudjuk ismerni, azután pedig minden következményével együtt elfogadni. A kegyelem óráját éljük! Isten tiszteli szabadságunkat, nem fogja fölfeszíteni az ajtókat. De kopogtat! Tudjuk fölismerni az oldalunkon haladó Urat az emmauszi tanítványokkal, és azt mondani neki: „Maradj velünk, mert esteledik és a nap már lemenőben van” (Lk 24,29).

Egy jugoszláv újságíró a minap azt kérdezte tőlem a színódussal kapcsolatban: „Ön szerint mi a világ evangelizálásának legnagyobb akadály?” Habozás nélkül feleltem: „A keresztények hiányos hite abban, hogy mik ők Isten kegyelme által.” Tudom, hogy a világ evangelizálásának sok oldala van, és különféleképpen kell közelíteni hozzá. A kegyelem nem rontja le a természetet: magába olvasztja körvonalait és bonyolultságát. De Isten hatalmával mérhetetlenül túllendíti önmagán.

Tiszteletben kell tartani a hivatások sokféleségét: „Atyám házában sok lakás van” (Jn 14,2), de nem sokféle alap. Bármilyen legyen is sajátos hivatásunk és munkaterünk, a legjobbat kell adni magunkból, vagyis a bennünk élő Krisztust, Lelkének indítására. Ebben rejlik a világ üdvössége.

Erzem, mennyire lényeges hitünk elmélyülése ahhoz, hogy a keresztények szembenézzenek a mai világgal és megvihessék neki az Evangéliumot. „Krisztus szeretete sürget minket” – mondta Szent Pál (2Kor 5,14). Nekünk is tovább kell adnunk szeretete sürgetését a veszélyeztetett világnak és a szenvedő Egyháznak.

Egy ideje egyházmegyéim hívei részére összeállítottam egy imádságot a reményről. Fiatalos, megújult hittel szeretném újból elmondani ezt ennek a könyvnek a végén. Kérem, mondják együtt velem, a hit, remény, szeretet közösségében.

Imádság

Adj nekünk, Uram,
látó szemet,
szerető szívet
és mély lélegzetet.

Amikor látó szemet kérünk tőled,
ezért könyörgünk:
add nekünk a Te szemedet,
hogy mint Te, úgy lássuk
a világot, az embereket és történelmüket,
és a magunk élete történetét.

Add, hogy napról napra, óráról órára
olyanok legyünk, amilyenek elgondoltál.
Tégy bennünket lassan-lassan
azzá, amire teremtetél.

Add, hogy a Te tekintetteddel lássunk,

a Te szemszögedből.
Tégy készségessé szavad iránt,
mely megvilágosít
és átformál minden életet.

Adj nekünk szerető szívet,
húsból valót, nem kőszívet,
hogyan szeressünk Istent és embert.

Add nekünk a saját Szívedet,
hogyan igazán szeressünk,
megfelelkezve önmagunkról.

Kell, hogy a Te szívedet ültess belénk
a miénk helyébe,
melynek verése olyan kihagyó,
amikor másokról van szó.
Uram, Te szeress általunk!

Add nekünk szívedet, hogy szeressük Atyánkat,
add nekünk szívedet, hogy szeressünk Anyánkat, Máriát,
add nekünk szívedet, hogy szeressük testvéreidet,
akik nekünk is testvéreink,
hogyan szeressük már idelelni
azokat, akik megelőztek az égben
– őket bizony könnyebb szeretni –;

azokat is szeressük,
akik itt vannak mellettünk a földön,
és meg is löknek néha,
tudva vagy öntudatlanul.

És adj lélegzetet,²⁹
hogyan ne fulladjunk ki az úton,
hogyan tudónk állandóan tele legyen
oxigénnel, tiszta levegővel.

Hogyan segítsük egymást előre a holnap felé,
hátra nem tekintve,
nem mérícskélve, mibe kerül.

Lélegzetet, mindazzal szembenézni,
amit az emberek – tehát Te –
várnak, vársz tőlünk.
Lélegzetet mindig újra remélni,
mintha ma reggel kezdődne az élet,
remélni a viharos tengeren is,

²⁹ A francia „soufflé” egyaránt jelent lélegzetet, szelet, lehetet. Magyarul ez sajnos nem utánozható. (Ford.)

mert Te jelen vagy és Te megígérted.

Magunkban hordva az emberek minden reményét
és minden szenvedését.

Adj lélegzetet, vagy inkább a Te leheletedet:
azt, akit elküldöttél az Atyától,
Lelkedet, aki ott fú, ahol akar.
Viharban, forgószélben,
vagy lágy szellőben,
amikor hívsz, hogy kövessük sugallataidat.

Add nekünk a Te leheletedet,
hogymint leheli belénk a mélységek imáját,
amely Belőled száll fel bennünk,
dicsőséges visszatérte hívogatja,
s Isten teljessége után kívánczik.

Uram, szükségem van a Te szemedre,
adj nekem eleven hitet.
Szükségem van a Te szívedre,
adj mindent elbíró szeretetet.
Szükségem van a Te leheletedre,
add meg nekem a Te reményedet,
magamnak és Egyháznak.

Hogy az Egyház legyen ma
bizonyágtétel a világnak,
és hogy ez a világ
fölismerje a keresztényeket
ragyogó, derűs tekintetükről,
szívük melegéről,
és törhetetlen optimizmusukról,
amely örvendező reményük
rejtett, változhatatlan forrásából fakad.

Epilógus

A Szentlélek az Úrral való találkozásban

Tudjuk, hogy a Lélek ott van Egyházának szívében, de szeretnénk kitalálni, milyen jövő felé vezet. Jó, ha a jelek nyomán a jövőt kutatjuk. A virrasztó szemének próbálnia kell áthatolni az éjszakán. De a keresztény legalapvetőbb magatartása nem ebben áll. Olyan reményt táplál magában, amelynek semmi köze az emberi előrejelzésekhez, valószínűségszámításokhoz. Ez a remény teljes egészében a Lélekbe vetett hit, aki elkíséri Egyházát a jövőendő útjain.

A Lélek azért virraszt az Egyház szívében, hogy vezesse eszkatológikus vándorútján. Mint valaha a tűzoszlop, amely Izrael népe előtt járt a pusztában nappal, és világító felhővé vált éjjel. Egyszerre folytonosság és újság, hagyomány és haladás.

Hagyomány

Élő hagyomány, minden nemzedéket hozzákapcsol az Úr Jézushoz, „aki van, aki volt és aki eljövendő” (Csel 1,4). Világossá teszi a Mester tanításából azt, amit Jézus tanítványai még nem tudtak elviselni, és lassanként kiragadja őket „értetlenségükből és szívük keménységéből” (Mk 16,14). Isten egyszülött Igéjéből meríti azt, amivel minden nemzedéknek szomját elolthatja. „Vizet merítetek majd a Megváltó forrásaiból.” Emlékünkbe idézi Isten szavait, de időszerűséget, közvetlen jelen vonatkozást ad nekik. Soha nem ismétli csupán; minden alkalommal váratlan visszhangot, új sürgető erőt ad neki. A Lélek tevékeny és gyakorlati módon emlékezteti az Egyházat Krisztus tanítására. Ha a keresztények csak Jézus szavainak betűjével rendelkeznének, maguktól nem tudnák igazán megérteni üzenetét. Kell, hogy a Lélek tanítsa meg rá őket.

Haladás

A Lélek mint eleven haladás az eljövendő kor felé feszül. Azért hordozza a múltat, hogy a jövő felé hajtsa. Ott virraszt azoknak a nagy döntéseknek az eredeténél, amelyek az Egyház küldetését előbbre viszik. Az Apostolok Cselekedetei jelzi jelenlétét a jeruzsálemi zsinaton (Csel 15,28), és neki tulajdonítja Pál elhatározását, hogy átmenjen Európába (Csel 16,6). A Lélek akadályozza meg szünet nélkül az Egyházat, hogy öncélnak tekintse magát, és önelégültségben tetszelegjen. Azt akarja, hogy a keresztények minden reggel útnak induljanak, a lehető legkevesebb poggyással. „Az Egyház – mondotta Athenagorász pátriárka – nem Isten Országá, hanem az Ország szentsége” (Olivier Clément: *Dialogues avec le Patriarche Athénagoras*, Ed. Fayard, Paris 1969, 136).

A jövő felé feszülés a kereszténység szerves kiegészítő része. Az idők vége nem pusztán leleplezés lesz, félrehúzódó függöny, hanem ígéret, amelynek teljesedését várjuk. A keresztény korszakok nyitottak a haladás felé, és Isten kísért rajtuk végig bennünket.

A Szentlélek magában küldetésében hordja ennek a jövőnek a reménységét. Történelmének bizonyos óráiban az Egyház titokzatos módon megtapasztalja, hogyan löki előre a Lélek. Ezeknek a kegyelmi óráknak különösen figyelmesnek kell találniuk bennünket. „Sohasem történik nagyobb a történelem folyamán – írta Henri Gouhier –, mint a reménység változása.” Mi most ilyen változás korában élünk. A holnapi Egyház, ha hűséges Isten szólításához, hasonlónak válik a reménység Istenéhez. Az „egyszerre ifjú és örök” reménységről

van szó, amelyről Péguý énekelt. Nem kell félnünk Isten ismeretlen terveitől, sem az Egyházában szükséges újításoktól.

Alázattal meg kell hallgatnunk a jótanácsot, amelyet Izaiás próféta a mi fülünkbe is súg:

Most már ne arra gondoljatok, ami régen történt,
és ne a múlt dolgokra figyeljeteK.
Nézzétek: én valami újat viszek végbe,
már éppen készülöben van; nem látjátok?
Valóban, utat csinálok a pusztában,
és ösvényt a járatlan földön.

(Iz 43,18-19)